

Аңсны
ахәынтқарратә
шәкәтыжырта

ПЛАТОН БЕБИА

И Ө Ы М Ғ А Қ Ә А

ПШЬ-ТОМКНЫ

Алхәынтшәкәтыжбырта
Акәа – 2010

ПЛАТОН БЕБИА

И Ѡ Ы М Ъ А Қ Ә А

АХҚАТӘИ АТОМ

АЖӘЕИНРААЛАҚӘЕИ
АПОЕМАҚӘЕИ

Ақхәынтшәкәтыжбырта
Акәә – 2010

Аредақциатә еилазаара:

Аргәын Р. Ць.

Гогәуа А. Н.

Гәыргәлиа Б. А.

Қапба Р. Х.

Ғарқха Н. З.

П. Бебиа. Ишымтақәа. Ажәеинраалақәеи апоемақәеи.
Ахқатәи атом. Ақхәынтшәкәтыжырта. Акәа – 2010.
560 дақьа.

© П. Бебиа. 2010.

А Х Э Ы Ч К Ә А Р З Ы

АЗЦААРА

Сара ахэычбахчае сразоит,
Хэышыкәса сыртоуп.
Сахәшьа Хына ацара лцоит,
Хә-класск рёы дтәоуп.

Сызлазцаауа уи ртак салхәоит,
Илзымдыруа егьсымбеит.
Нас есымша ашәкәы дзапъхьои,
Ашкол ахь дызцауеи?

1953

СБАХЧА

Сара ашәыртцла еитасхауеит,
Еихасхауеит зны.
Ёазны ршьапкәа збахәуеит,
Еиысхуеит сласны.

Сбахча стами сгәы азыхәа,
Ирызхауеит зеггы.
Ашәыр еафра беиа азыхәа
Аус зует сарггы.

1956

АФНЫ

Афны игылоу шака ипшзоузеи:
Илашоуп, ицкьоуп, итбаауп,
Шака ибзиангы икацоузеи,
Хыхь кырымтуп, цака баауп.

Иеихачаҕа зынза акагым,
Ахааназ икоуп, уи ҕэҕэзоуп.
Аха изыртшзо урт зегь ракэым,
Аццыхаха иһоу ауаа роуп!

1956

АЦӘАЖӘАРА

Ажә – ирейбу матәхәуп.
Ацәажәара – кратахәуп.
Ажә-хаа зхәо ауаһы,
Ргәаца дтыцәом азәырһы.

Абри хыс уа икацаны,
Абри шиашоу хатцаны,
Ишратәо аихабгы-аитцыбгы,
Хцәажәаларц хәхәдоуп зеггы.

1957

АХӘЫҢ КАЗШҢА

Ахәың казшҗа цышьатәуп, ааи!
Цҗара сыка аһны санааи,
Сашьейцыб хәың дсызцаауейт:

– Уабаказ?
 – Акэантэи саауеит!

 – Акэа абыкэу, ихароу?
 – Накзоуп!
 – Хаоны иакароу?
 – Идуззоуп, хаонеипыш даеа зкы.
 – Абри Акэа захьзуи уеизгы?

 – Оумаза ирацэаоны ауаа нхоит! –
 Атак рмачзан иазсырхоит.
 – Акэа захьзуи, изахьзыртцеи?
 Абриакара оны уа изыкарцеи?

 Абас зцаарашэк итиуеит,
 Нас дааргэыбзыф ус схэауеит:
 – Зеггы убоит, иуахауеит,
 Уаамццакын, иузхауеит.

1957

АЖЭЦЫС ААИТ

Чычын дгэырфьоит, Чычын дыфьоит,
 Ибеит жэцыск ахьааз.
 Мыщхэы иласза ишыафа еихигоит,
 Дзыргэырфьои иахьа ас?

 Ашэа ихэоит дгэырфьацэа избанзар,
 Ёфэала агэра игауеит,
 Иахьа ажэцыс чыр-чыр ибазар,
 Аафьынрагы аауеит.

1957

АБНА

Игылоуп абна мшын цэкэырџоушэа,
Абна еикэараза еилачы.
Аџша анасуа уа иеырбоушэа,
Атлеи атлеи рхы неихышыы.

Шэарах рацэа ргэытцак џшьала,
Хабнара ашьапы ахауеит.
Хара хкытаеггы уи амчала,
Ашны ыыцкэа ирызхауеит.

1957

ХЭЫЛџАЗЫ

Ахэылџаз ихэы-ичаны,
Арахэ гэарта еизаны,
Ицырцыруа, еилыбзаауа,
Ртыџ ашышыыхэа ианазаауа,

Аџапа-сапахэа ижахэо,
Дреигэырџьацэа, игэы шэахэо,
Иаазамта зегь еилашшы,
Уа днарџылоит анхашы.

1957

АХЭЫХЭКЭА

Атынчра хэыхэкэа рееилахала,
Акымкэа-шбамкэа еизаны,
Цака итала, хыхыггы ихала,
Жешангэы ихэмаруеит еисаны.

Урт сахьрыхәаңшуа сдыргәырҕьоит,
Ма исыртозеи шаҕа мчы?!
Аха ихьу-хьууа ак сызцәырҕьоит –
Ахәыхә ахьышбыз санхәычыз!

1958

АҢСАА ГӘЫРҖЬОИТ

Аңсаа гәырҕьоит, еилаҕыруеит,
Хыхьтә ихиаала, таҕа итәоит.
Ожәшьта аңхарра асунардыруеит,
Амрагь мыцхәы уаҕы игәаңхоит.

Ашәтқәа хкыла адәы ахьхырҕьо,
Иҕшзоуп, иччоит рхы-рәқәа.
Ахьта иацәымшәакәан, игәырҕьо,
Ашта интыцуеит ахәычқәа.

1958

АЖЬА

Ишьтырхын реикәаҕа,
Насҕы реигәышә
Чыта, Хәыта, Кәаҕа,
Ргәыла хәыч Кәышә.

Ихәмаруа, иеивасуа,
Ицеит амҕахы.
Знымзи иагьасуан,
Аурт, аңшаҕы.

Амахэкэа хаххала,
Ацъ еиѿѿаны
Икажъыз, еикэаѿала
Иаст еимданы.

Иацатэан жъак уаѿа,
Иѿит иеиха,
Азшьапык ѿцдэа – иѿэаѿэа
Иѿан, аха...

Чыта уи дашьталеит,
Иршэын иеигэышэ.
– Уа-а, иахьцо гэаѿалеи, –
Иѿѿѿитуан Кэышэ.

Абардра иагънылагэа
Ирѿит уа ажъа.
Аѿшьѿыкгъы рылаѿэа
Цон иѿыѿыѿа.

Аѿныѿа уи нарган,
Иеиѿыз зегъы,
Аѿлат аѿы иѿаркын,
Иарѿеит ахэгъы.

Уаха нап агмыжъуа,
Иазыѿатѿа атра,
Ахэылѿаз, ашьыжъ уа
Иаѿын ахэышэтэра.

Иашьѿылт хэыѿы-хэыѿла
Урѿ рнапы.
Ибашамхеит рыхэшэтэра,
Иѿеит ашьапы.

Ус, икэас-изысын,
Азынрагъ цеит.
Амра-шэахэа цэырцын,
Ашта кэнацеит.

Иоурышьтын ашышьыхэа,
Ёнак уи зегъы,
Апъсабара агэы азыхэа
Иныкэлеит иаргъы.

Ихэмаруа ишрымаз уа,
Рыбла нахкьеит.
Ицеит нас инкылазуа,
Ицеит, ицазеит.

1958

АПЪХЫН

Уаха-саха, уаха-саха
Аусура еилашзоит.
Еилахароуп, икам тэаха,
Цьоук рашэарц ицоит.

Акрыруеит зегъ еилагыла,
Аеафра беиа азы.
Абар, шыбыжьон ацпъхь ргыла,
Ахэыцкэа тоуп азы.

1958

ҲАРА ҲКНЫ

Уахыпшлак угэы азҳаны,
Убла рхыжъ иубоит.
Асафра гылоуп рызҳаны,
Мшынцас ицәкәырҗоит.

Амра җәҗәалаза иҗҳаны,
Акәара танарбоит.
Аха, абар, ҳара ҳҳаны
Ерцахә сыла иеырбоит.

1958

ҲАГАЛАН

Ҳагалара гәазырхага,
Ҳара ҳеы исасуеит.
Ибарақьатуп ҳашьха, ҳага
Ғафрала изсауеит.

Амхкәа җарғалоит аҒахәа,
Анхацәа гәырҗьатәа.
АбаҳчаҒы ахәычкәа аҗьахәа,
Ирҗаауеит ацәа.

1958

АЦӘҚӘА

Ишхәычкәаз игәцаракны,
Урт иаазеит Бацы.
Иахьа, афбагь еивакны,
Ирылааигоит амҒы.

Уцэкэа ириааниуеи хэа саргы
Схы наизсырхоит.
Бзиа ибоит азы аабгагы,
Ёааитит: – Еитахоит!

1959

БАТА ДҒЫХЕИТ

Бата дҒыхеит шыжымтан,
Атарақэа пәитуеит.
Дахынапшлак асы шытан,
ДеигырбҒацэа Ғитусеит.

Днылагылеит уи лассы,
О, иҒалоума ипшзамзарц.
Ғаи, ишпҒабзияз асы,
Абас ишыацамзар?!

1960

АКАБАҚ АКАҒАРА

Акабақ абақ аргеит,
Иархэаз амахэ хжэазаап.
Ахыча-лагы аақ аргеит,
Абжы игаз иаршэазаап.

Уа апхыз збоз ахычагы,
Уи абжы данарҒыха,
ИқәкҒеит нақ икэахычагы,
ДагдәылпҒеит адәныҒа.

Итахэхэа иалаз ацэа-хаа,
Ирықэнахэауа азаза,
Ирызтодаз уа ацэаха,
Еилаџџит аҕсаса.

Нас дымҕшыкэан ахьча дҕкеит,
Иабцъаргъ кыдҕаа дхысит.
Ахысбжыгы мҕшыкэа итҕкеит,
Археи ҕаџеи ирхысит.

Нахьхьи акытаџ иеилалт
Алақэа аху-хухэа.
Азэггы ддэылҕкеит, ибжыи халт,
Дақэшэом иитахухэа.

Ахэақэа ахэатраҕы иџыҕит,
Ианшэа рҕацаагъ рыцтҕкеит.
Ажэқэа ажэгэараџ ус имҕшит,
Акамбашьқэагъ ыцтҕкеит.

Ёадакгы цоит ирҳаны,
Иахьцарахэа аздырзом.
Азэггы дытцҕеит дцэырҳаны,
Дзыхьзарахэа издырзом.

Ғхэыск дцэааит, хатцак дҕкеит,
Уи дицҕкеит игэыла.
Ируа иақэшэом, рыжэаа тҕкеит,
Иеилалеит хла-гэыла.

Иџыхауа атцх-лашэ иарбаны,
Акэқэа-кэқэахэа ихысуеит.
Ицэымхьоу ихы ак тарҕаны,
Дахьзымцо дытрысуеит.

Аттых иалоуп иѣкъаса,
Абжыхъэа оума рхыѣуеит.
Акэастѣақэагы жжаза
Ирыман цюук ыѣуеит.

Абжы рацэа былгьо ицоит,
Ауаа рзызо, ирѣыхо.
Абжы рацэа ақыта иахъзоит,
Рыцэа аҕсымта шыкоу.

Ех, ирдыруазтгы изыршэаз
Ишалакам уамак хэа?!
Икахаит ауп зымахэ хжэаз,
Акабақ абақ хэа!

1965

ЦИУ-ЦИУ, КЭАРТ-КЭАРТ

Циу-циу, кэарт-кэарт,
Арахъ шэааи.
Ҳаицыхэмарып шэарт-харт,
Шэааи-сааи!

Ѧына-Ѧына, Ѧаҕа-Ѧаҕа,
Уѣза!
Уарггы уишьтал, укаҕа-чаҕа,
Уихъза!

Шэааи, аѦызцэа ҳаизап,
Ҳаи-чаи!
Ҳаицыхэмарып, ҳаисап,
Шэааи-сааи!

1965

АШЫҚӘС-НЫКӘА

Иныкәәһны, ауапа рхәы,
Ашықәс ықәын амәа.
Иазыпшыын цъара асырхәы,
Дәсацъарах – амра.

Иццакуазма, игәагәо ицон,
Инарсуа алабашъа.
Иара цон – ауаа иднартцон
Аус абзиабашъа.

Амәа ишықәыз ус, иабейт
Ауардын тагә-тасуа.
Уи нақәтәейт, апҕсгыи еивнагейт,
Ицон иара мәасуа.

Иццакуазма, ашьшьыхәа ицон,
Ауардын иантәалан.
Иара цон – ауаа иднартцон
Анхашъа маншәалан.

Амәа ишықәыз ус иахъзейт,
Амашъына шьтхысны.
Уи иагънақәтәейт, пхъақа ицейт,
Амәа дукәа ирнысны.

Шьта аныкәәшәа иаццо ицон,
Машъынала иаша.
Иара цон – ауаа иднартцон
Аицынхашъа, аҕиашъа.

Ус, инхықәгылейт амшын,
Ғбала инхылт аеырлас.

Нас ажэаан ахь инап̄шын,
Инақэтэеит аңыр-лас.

Есааира ирцакуа ицон,
Ассирқэа ирынтэалан.
Иара цон – ауаа иднарцон
Ап̄рышья маншэалан.

Абар, иааиуеит уажэ ха хэы,
Аракета иақэтэан.
Мыцхэы иласуеит, шэазып̄шы!
Аха уи агэы хақэшэан,

Имѡахыцт, ара иагэап̄хеит
Амра ип̄хоз иаххыкны.
Ара еаанынза иагынхеит,
Ауапа хэылда ашэыхны.

1966

АТӘЫѲАҚӘЕИ АЛЫМХАҚӘЕИ

Ирхэауеит иап̄ыз хэа,
Анкьаза абас:
Ап̄стэқэа еихабыс хэа
Ирыман Абжьас.

Уи афызцэа аап̄хьаны,
Рхы неилапта.
Доус рылахь иап̄хьаны,
Иашон рлахьынпта.

Атэыѡа зтатэыда хэа
Абжьасқэа еизаны,

Абнаѣ ацэажэара
Иаѣын дара зны.

Ажъя ари гэанатан,
Рааигэа ицаны,
Қэыц-шьапык аенамада,
Итэеит аезаны.

Ицэажэон Абжъас уақа
Ашыза агэра арго:
– Бнацэуп, еак абакоу
Атэыѣа зықэнаго!

Уи дыруп зегъ рыла,
Иқъиа-разуп.
Иѣѣэоуп уи шыамхыла,
Иѣшзоуп, иласуп! –

Иахан арт ажэакэа,
Иаразнак Ажъя,
Уаха имырцэажэакэа,
Ихэытқъеит ицьшыа.

– Икам сыззымиаиуа,
Са сеибагоуп.
Хымѣада атэыѣакэа
Са исықэнагоуп!

– Иумаз уанахэа!–
Ахэеит уақа Абжъас.
Игэырѣбан иахьцарахэа
Азымдырт Ажъя.

Иқэгылан ихэмарит,
Иасны икэашеит.

Изыршәоз рахь имақарит,
Анасыпъ шейт.

Аха цас иауазшәа,
«Атәыла мыбгеи»,
Атцла махәык амшәа,
Аҕаа-быжь мгеи.

Ишит уаха аламкәа,
Ажъя рыцха шәан.
Аха иныркылт амахәкәа,
Атәыаа рбжьашәан.

Абжьаскәа еидгыланы,
Иччауа ипъшын.
Атцыхәтәажәа нкыланы,
Уа руак аҕын:

– Шәыргәында, иухәакәаз
Башан зеггы.
Ишәыргәыndoу атәыаақәагъ
Ихәом акгы!

Ахәытазрыауа улазаап,
Иузалымхуа упъсы.
Алымха ду умазааит,
Ажъя, убри азы!

Ишыказггы инымхакәа
Убрижътеи ажбақәа,
Ишдухаз рлымхакәа
Жәбоит, ахәычкәа!

1966

ЦӘГҖА БАНЫ БЗИА КАЗЫМЦОЗ

Тынч изымтәо, иахья анша,
Цәгъахәыцрак агәы итакы,
Атра итыцын иахья апъша,
Инархытцит бжъ-шьхакы.

Цъара иуыуит, цъара ихәхәеит,
Ерцахә акәцә асы шьтнапъааит.
Иарфьынтит, цъара еизнахәхәеит,
Итцәаа-цәаауа апъстахьы илбааит.

Уи ишнеуаз, атыпъ ианас,
Иакзамшәа ахыб ахнахәеит.
Иаацъшьаны дыпъшызаргъ, нас
Ахьчагъ арцәаахәа дыхәхәеит.

Уи ихагаха, ифәхәатәха,
Иаалагъежьын ус амхы,
Иашьаеит, аха имбатәха,
Ианамырхәатцәкьеит ахы.

Нас абна иажәлеит икшан.
Цлақәак ирыхгазаргъ афәа.
Урт уақа рнапы еикәыршан,
Амчрагъ амыркъеит апъша.

Цәгъа баны бзиа казымцоз.
Рыпъсы рғанамцоз зегъы.
Иаанымгыло абас ишцоз.
Хәык ифәхәшәалеит иаргъы.

Апъшазлагарагъ, абан,
Уа игылан ихаракны.

Аңшагъ уи шыпшыз абан,
Инатрыст амч еизакны.

Алуқәа ахухәа илагоит,
Имашыцахеит уи иаҳагъы.
Уажәшьта хымғада агәра агоит,
Абзиа аур шалшо иаргъы.

Амхнызцәа реагакәа кны,
Амхырта иахьтоу рыеша,
Шьта ирызнеиусит уи гәыкны,
Хаа-хаа иагърысуеит аңша.

1967

АТЦӘА КАҢШЬ

Ианакыңа – атцәа җшәеит,
Икаңшыы-уаркалеиуа,
Икашәеит – азы иташәеит.
Аа, иаман иахьлеиуа.

Афызцәа рахь иамырңшит,
Имцанарст акәара.
Алабжышгъы наҗыжжит,
Ирывсит афны, агәара...

Уи лабҗаба ианаба
Ишагоз хаҗада,
Абжыы хнатцеит, аха ишңа,
Аха уи заҗада?!

Ус, ишнанагоз атцәа,
Ахәычкәа абейт ихәмаруа.

Иаакалеит игэырбьацэа,
Иччеит абла қаруа.

– Еи, ашызцэа, – абжы аргоит, –
Иџуа адэы еишызцэо,
Сара усгы азы сагоит,
Аха еикэшэырха сшызцэа!

Ишыжэбо, дыммазаџеит.
Абаҳчаазаџ Мырба.
Напыда харгы ханхеит,
Ишэтаа аџхэара иахмырџа...

Мап, азы иадмыргазеит,
Ахэыцқэа ари ацэа қаџшь.
Ирыма абаҳчахь ицеит,
Рееикэдыршэан уақа.

Ацэақэа рыбла тыцьцъон,
Ҳазыџшыз аабеит хэа.
Ацэа қаџшь гэырбьан иччон,
Зегь са шэеикэсырхеит хэа.

1967

МАРТ

Март мза, март мза,
Улеишэа урџэџеит.
Ҳазнеир мартынза! –
Зхэозгы уткэит.

Усытэхэаны, уџшацэгъаны,
Укырцхны зынгы,

Хакэыла укшатэ́кьаны
Урыжэлоит зеггы.

Аца кэашккараза
Убасеипыш ишэтын,
Иухэон: ”Ихараза” –
Иаст уфыртын.

Ажэ абора итытны,
Ицан адэахы,
Ихынхэит уа идысны –
Иаст угышагы.

Дцан аргыс, шаанза
Иус ахы икырц,
Дхьагышны даагышаанза –
Дапкеит укырцх.

Ахьча хынтэ дуркэашеит.
Енак иухшэан.
Ахьча хынтэ дурцэуеит,
Енак уеилашэан.

Узцом уемырххакэа,
Иуатэам коуцоит.
Уе́хэара азырхакэа,
Гысахрагы уцоит.

– Амзакэа уреицэаны...
Ных, уахта́хым! –
Ажэлар ргэы гыцэаны,
Абас реакын.

Аха зны, мартазы
Убасеипыш ихыст:

Икамкэа ак шэартасы,
Апѳақэа хыѳт.

Ааѳын хьзырхэагаѳѳа
Уи ихзаанагеит.
– Март хгэзырхэага!– хэа
Сыжэларгы ирхэеит.

1968

ААѳЫН ААИУЕИТ

Ааѳын ааиуеит
Ашэтқэа кны.
Инеи-ааиуеит
Ихазгэыкны.

Зегы ирзыѳуеит
Иѳшаха,
Ашэа аныѳуеит
Аѳшахэа.

Зегы ргэаѳэ
Ицэкэырѳоит.
Зегы рқэаѳэ
Иеырбоит.

Ѵыц игэылѳуеит
Ашэтқэа, ѳыц.
Ашэа ахылѳуеит
Акармаѳыс.

Аеага, ажыга,
Нас аиха,

Ианырба имп̄шыкэа,
Ицеит иеиха.

Ажьакца хышэашэагь
Нарыхк̄еит,
Аусура ашэагь
Аатдырк̄еит!

1968

АЦЬЫМШЫ

Уажэ ап̄шыха змада,
Хэцэахь аус антэу.
Длываргыла лмаҭа,
Аутра леоит анду.

Реип̄какэа царкэакэан,
Ржыгақэа мѳанца,
Иаалгеит анышэ кэакэан,
Ахэсхэеип̄ш игэзаза.

Нас, зегь дьрмазеизар,
Шьта ац̄ымшьы ларцоит.
Ажэла ааргарц инеизар —
Икам, митэ карцоит.

Уи ргэыла ап̄хэыс қыиа
Акэантэ ирзаалгеит.
Иц̄ымшьыжэла бзиан,
Изит, ирымбеит.

Аха анду дзыртэода,
Уа дгьежыт, дхынхэит...

Аха уи лзырбода,
Уа зегъ аалырхэит...

Илхаршт лхыт-кэытра,
Хьаас абри лкуеит.
Ус ипъшыми лутра,
Аамта ццакуеит...

Ишеимдоз есымшаaira,
‘Енак игеит абжы: –
– Унан, нанду, бшаaira,
Аа, избеит хцъымшы!..

Лабѣабан уи, мцымызт,
Рмацурта аѣаки
Акэакъаѣ, иахъазпъшымыз,
Ианалс ацѣааки,

Уи ишашьтаз абозшѣа,
Иатахны адѣахы,
Ара сыкоуп ахѣозшѣа,
Иаавтнагеит абѣы.

1969

АЗХЫЦРА

Хзиас ахыкѣан иазхаит
Кѣатак Кѣаталеи хѣа.
Ан ахѣатѣ уи иамахаит,
Аах, ицѣгъан алеишѣа.

Аѣызцѣатѣкѣа пѣханатон,
Зынза ахы амакѣачран.

Ак ахэон – еак канатон,
Гэартцын изёыз гэацъран.

Зегъ еицны аада ианцоз
Алада ицон иахан.
Зегъ еицыхтэалан ианцоз,
Иара агъшахэа иаван.

Есышыбжьон иеизаны,
Азыжь рыхыпъсала,
Ианыхэмаруаз иеисаны,
Иара пъшымзи пъшышъала.

Ахэылпъаз аапъхъа еилааффы,
Аштæ еицыхэмарлон.
Иара дэықэын – ныкэаффын,
Уи уахазны игэарлон.

Ма ицэан азэы имбеит,
Зымаа афы мырхэыкэа,
Акыр аамтагъ ахнагеит,
Уаха ирыламхэыкэа.

Уи ан акэзар иара азы
Шьтак ачхара хыцуа
Иашьтан. Иаргъ дэықэын хазы,
Ицон ихыс-хысуа.

Енак, рыхыркэабоз зегъы,
Сишь, абар, ипъшызар,
Азыжь ахъ иаауеит иаргъы,
Шьта ихъахэырц иаёызар?

Аеаланаршэт, ацэқэырпъа
Хыла иас иагэылкьон.

Ангы гәырҕон, аха ишҕа?!
Аһызцәа зегь гәырҕон.

Аха дук мырцыкәа ирбеит,
Урт ргәырҕа шбашаз.
Дара тыцит – иара нхеит,
Азы азын ишҕашаз!

Ан акәзар, ихәеит-ичеит:
– Нан, аһныҕа хдәыкәца!
Иара уи аҕакс иччеит,
Иччеит ақышә икәца.

Ускан ашьхаҕа идыдуан,
Иакәырццакны ихысуан.
Азырҕашкәа уа игәынқуан,
Азырҕашкәа хыцуан.

Ан гәжәажәон: – Нан, иазырха!
– Мап, сҕыцзом уаханза!
Ус, азы леит, амч мырха,
Иагьагеит хәатәхамца.

1969

АМРА АМЦАРСРА

Аҕта-злачкәа цәырцуан,
Ирыцахынхәуа аҕша.
Амрагь цәыркәа-цәырсуан,
Иацәызуа амч-алша.

Ус, ажәџан ду дааталт,
Дгәаан адауы.
Дгәыргәырт ибжыы хацал,
Даушла ахра уы.

Нас хамра аамцаирсын.
Ишьтахькагь дымџшы,
Ишьтагь умбо ирзын,
Ицџрааит идау-еы.

Ажәџан ду кыыз-кызуан,
Алабжыш кьасон.
Адгьыл инықэкьысуан –
Иагьлалапка ицон.

Аџарқәа азырхакәа,
Ихыцит азқәа.
Уи ағгы инымхакәа:
Ақәа, ақәа, ақәа.

Ус-ус, ахьта аґалейт,
Иагьжәылейт акырцх.
Ашәт-тра кәыбо иґалейт,
Ахьтагь ианаркырц...

Абас шәара иґагыло
Збахьада адунеи?!
Убаскан ауп дангыла
Абрыскыыл-гәәтеи.

Аха ахаґы дтымцкәа
(Ицәгьами ихыџша!)
Ашәымтакгы ахмырцкәа,
Иртрысит аґша.

Иацкьеит аҗта агэамра,
Бэара-пара иагыцеит.
Имтадырсыз уа амра
Дмыргакэан иахьзеит.

1973

АЦЬМАҚӘА

Ххэычкэан. Ацмақәа хахьчон.
Ха хәхәмаруан – дара чон.
Аха хханагалан енак,
Хәцмақәагь ааххаштит нак.

Ианхгәалашәа итхьан такәы,
Ажэырт хәхо, хәцәкәкәы,
Абна халхауа хәимдоит,
Ашәа-зызарагь хәгоит.

Ибналт хәцмақәагь бзәхәны,
Бласы ицәыраагои аәны?!
– Уа-а, акрубазар, Арноу?
Иара атак кәитцоит: – Мамоу!

Уа хгәы икылахо хәҗсы,
Хәимдо хдәықәуп хаз-хазы,
Иаабоит хәа уажәымзар-
уажәы.
Ус, ихәлоит илеихашәы.

Ааи, ихәлоит, иахагы сшәоит.
Саб иажәақәагь схы
инташәоит:

«Ацъма шадоуп – лада ицом!..»
Мацкгы сааигэырбъеит, иззом!

Уажэ уа хъыцъегъ хаиханы,
Хцоит ашада ххы рханы.
Уа итамгылауа хагэкэа,
Хаггырзааигэахон ахэкэа.

Ус, ссыза җитүеит: – Упъшы?
Ахэ-кэапъра, атла ашыапафы,
Харахэ кэашза хнарзыпъшит,
Харгы хгэырбъан хааиҗапъшит...

– Избан, ацъмакэа мтэазо,
Ахаракырахъ изцо?
Ссыза итак кастоит: – Лассы
Изпэызыз ирбаразы!..

1973

АМШЫН ЗЕИСУА

Амшын сара бзиа избоит,
Уи аазбазар – ицэкэырпъоит.
Санаарылга сцатэкэа ца,
Апъшахэа снавалоит сласза.

Иахъа шоуран. Хэылбыхоуп.
Харт амшын ахъ хамша хоуп.
Амашынакэа ирызуа хасаб,
Снапы кны снеигауеит саб.

Ауаа апъшахэафы ирацэоуп,
Уа зегъ шныкэо игэырбъацэоуп,

Харггы хныкэоит, нас хнатэоит,
Апшахы хааза ихандоит.

Амшын еилашуа агэара,
Иаалахауеит акэара.
Уи азы ахэыцрақэа сзауеит,
Сыбжыгы ныцакны сцауеит:

– Изеисузеи, саб, амшын?
Абасгы ихэоит даасеапшын:
– Уи иалалоит есқынгы
Зиасыс иаакоу зеггы.

Урт ак дууп, ак хэычуп.
Жэаба цкызаргь – ак хэашьуп.
Иамангы иаауеит агэам,
Аха агэам – амшын иауам!

Имгакэа нак агэахы,
Иёықэнажьюеит акэарахы.
Амшын цкызарц атахуп,
Уи зеисуагь абри рыцкуп!

1974

АХЫРКЪАРА

Ашыжь усура ианца
Адгэыр иаби иани,
Аөнусқэа знапы ианца,
Иззынрыжь уи иами.

Баша ус иарггы дымпшит,
Ибаө ицэыласцэами.

Дгъежы-гъежыт, деилашит,
Акрутэы рацэами.

Ашэишэикэа рхэы кайтан,
Иган акрырсеитеит.
Уа асарақэа иман дцан,
Нак ахкаара итеитеит.

Ахэарақэагъ уахъ игеит,
Уахъ игеит абатқэа.
Нас аматурта еилиргеит...
Дагышырфыз абартқэа,

Ачарахэа агэашэ аатын,
Даалагылт Чантала.
Адгэыр дышгэырфыз хэатэым,
Ашта уи дантала.

Рафхэа «цыт» нападыркит,
Нас «хэызба-царкыакы».
Ус «кыаброу» ахъ иццакит,
Иччон ашта кыакыа.

Ампыл рбан – иргэафхеит,
Икалом иамыскэа.
Абас уа аган ахъ инхеит,
Инхеит афнускэа.

Еидшыл ахэмарра иафын,
Ана-ара инеиуан.
Амра хыцуан, аамта фшым,
Атакар кацеиуан.

Наххыи ашоура ианаргэак:
Абатгы, ахэаргы, асаргы –

Аанда хыла иаст: – Аќэак!
Иќалозма имцарггы!

Ахэыцќэа рлымхае иназеит
Аанда-бжыы шэаќьхысран.
Хара имышьтыќэа
ирыхъзеит,
Аха инкыл азхыцра!

Ираќьыќьан рымша ркын,
Асар зымша ижэылеит.
Урт рахъ руазэ дыщакын,
Егъырт рyzнымкылеит.

Ус, азиас акны ианнеи,
Зегъ рыеналарыжыт.
Ахэыцќэагъ иќалаз рымбеи,
Рыхќэагъ нарыќэрыжыт.

1974

АБЫРФЫН ӨНЫ

Ааќьын гэазырхага
Атэы канатцеит.
Ашьха, аеааа, ага
Шэты-хкыла иќэнатцеит.

Уи анапќэа ароуит,
Иахънеизгъы имшуп.
Зегъ аусќэа роуит,
Зегъ акака иреуп.

Аа, алахэартцысгъы
Кылхарак абан,

Ацлае атра ыыцгы
Канатоит, абан!

Цабаа мыцхэы мбакэа,
Ацысхэ нтаца,
Аамта дукгы мгакэа,
Иаалгеит икаца.

Ажэтысгы чырчыруа,
Уа иаауеит, ицоит.
Ажэақэа чырчыруа,
Уа атра канатоит.

Ибыжыкацааза атыхэа,
Ахэынцаа еилацаны,
Иаалгеит дук мырцыкэа
Уа атра катаны.

Аус шауа еакалоуп,
Аа, амалабэыр!
Итэам, ажэан иалоуп,
Имтаст – илакэыр.

Аматэахэ лыпшаахкэа –
Изышьтоу абарт роуп,
Иазымпшааргы имгэаккэа,
Ирышьтоуп, зегь акоуп,

Иагзалгом мышкала,
Уа иаауеит, ицоит...
Уи бырфын цахала
Атра канатоит.

1975

АХЭЫЧҚӘА, ШӘМЫЦӘАР ИЖӘБАЗОМ

Амшын ихуп уа акаҕкаҕ,
Ихгылан ицоит, изсазом...
Еимаас иашьоуп акаҕкаҕ... –
Ахэычқәа, шәмыцәар ижәбазом.

Ажъеи ақэыцьмеи еикәҕеит,
Амраҕ тгылеит, ицазом.
Ажъа кәашоит, аиааира аҕеит... –
Ахэычқәа, шәмыцәар ижәбазом.

Шьынкакхәа убасҕы икалеит,
Ацәкәа ахан – ирызгазом.
Иаашьтнаҕаарц ахэынаҕ неит... –
Ахэычқәа, шәмыцәар ижәбазом.

Ахэылыхәаҕы иауеит асы,
Акарматыс абжы еикәтәазом.
Уа амахә хырхәоит иаразы... —
Ахэычқәа, шәмыцәар ижәбазом.

Амтэыжәәа еитдых, адэыҕба ҕрит,
Иныкәар уи аҕы иаузом.
Цьоук аргэырҕеит, цьоук аркәрит... –
Ахэычқәа, шәмыцәар ижәбазом.

Аҕба шкәакәа хкәара ихуп
Аслан аман иццакзом.
Хашка иааирцҕы атахуп... –
Ахэычқәа, шәмыцәар ижәбазом.

Хәалаҕсы икамчышьтыбжъ гоит,
Адауцәа шәан иахьцо рбазом.

Ихьз-ипъша геи-шьхеи еимнадоит... –
Ахэычкэа, шэмыцэар ижэбазом.

Азиасгыы тахэхэа ацэа иагеит,
Ишэхэаз камлар калазом.
Рапъхэа игылаз – рапъхэа ибеит... –
Ахэычкэа, шэмыцэар ижэбазом.

1977

БАТЕИ ДАТЕИ

Шыбжь агэхэтэ икэгылоуп амра,
Ицахэ-цахэоит ашэхэакэа.
Иеиодырффарц азыжь цамцамра,
Инхыкэгылоит ахэычкэа.

Акалмахақэа еилахэылмызуеит,
Иахънеиуа пџагџа иеырбоит.
Амлагэыркэа еилыс-џеилысуеит,
Ргэыштакэа ажџан иадырбоит.

Ус, ашышьыхэа џааитусеит Дата,
Дызхыпъшылоз зымџа иныжь:
– Ахы, нас иухэозар, Бата,
Зака пъсыз тоу абри азыжь?

Даахэыцны иатеикуеит Бата:
– Абрака иџоуп хышэи хпџа!..
Аха иахаз џеишьбоит Дата:
– Еитахэеишь, ишпџоухэеи ишпџа?

– Хышэи хпџа тоуп! – ихэеит Бата, –
џапъхэа уа инапы нароу:

– Уанацбалбеит, – җааитуеит Дата, –
Иумбои азыжь закароу?!

Аңашә дукәагь алахцозар –
Зкыи иреихауп, ихатца?!
– Цьымхеит, исхәо хоумцозар,
Уара унталан ипхьаза!..

1977

АИМАК

Шьыжь шаанза игылан,
Рартмаккәа аанкылан,
Амса хара ианылан,
Ицон уа еишьтагылан
Гәыгәли Кәыкәли,
Хәыхәни Хәыхәти,
Камыгәи Хабыгәи,
Абзагәи Камсагәи.

Амрагь ххаза игылеит,
Ишнеиуаз иаатгылеит,
Рхы-рҗы агәырҗа анылеит,
Избанда уа ирҗылеит
Таташы Нанашы,
Кәалашы Кәаташы,
Цьаханеи Тарханеи,
Арсанеи Сусанеи.

Иасуан аңша хьшәашә,
Ицон абнара рцәажә,
Иеимырдон уаҗа ажә,

Иеицырхэон уака ашэа
Гэыгэли Кэыкэли,
Хэыхэни Хэыхэти,
Таташы Нанашы,
Кэалашы Кэаташы.

Ашьхамта рыцсы еитаркит,
Аха ахэнара еимаркит.
Уа хэык азэ дыхтаркит,
Иеимаркит, иеиёаркит
Камыгэи, Хабыгэи,
Абзагэи Камсагэи,
Цьаханеи Тарханеи,
Арсанеи Сусанеи...

Цьоук хыкэшарц амёа икэлеит,
Цьоук шиашаз уа идэыкэлеит,
Цьоук ахытээз уа идыхэлеит,
Ус, амш-баацс рыхтыгэлеит
Гэыгэли Кэыкэли,
Хэыхэни Хэыхэти,
Таташы Нанашы
Кэалашы Кэаташы...

Ирмысуа ацша хышээшэа,
Ирмахауа ацсаа рашэа,
Уаха абнагъ мырцэажэа,
Иаауан уа имеицэажэа –
Цьаханеи Тарханеи,
Арсанеи Сусанеи,
Камыгэи Хабыгэи,
Абзагэи Камсагэи...

1978

АҒҒРА ШКӘАКӘА

Ажәәакәә еитцых инхылеит,
Уи амшын агәы.
Ацәкәырҕакәә аҕыххылеит, –
Иреигәырҕеит мыцхәы.

Ғшоуп изырныкәо иахьху,
Афрангь еигъш иарссоит.
Аха ицом аҕша иахьатаху,
Иара амәала ицоит.

1979

АХЫЛҒА КАҒҒШЬ

– АхылҒа каҒҒшь атларкәыкә,
Ана – кыгә-кыгә, ара – кыгә-кыгә
Рылахь еикәыршышы, игәырөө,
Иарбан атлақәа зурөө?

– Мап, са ахәачакәә нсырцәоит,
Сара сымш цьала инцәоит,
Атла-әа иахаларц аҕсы.
Са сҕақымуп иара азы!

1979

АҚӘЫҒҒШЫГАҚӘА

Амца ишамаз ҳацгәы аган,
Азҕатцак хыблааит.
Ус, енак аҳәынаҕ абан,
Ианыҕа иахнаҕааит.

Иагъхыстѣеит аџацакѣа,
Уака еикараны.
Уажѣ ахѣынаџкѣа шытагѣа
Иаанагоит икны.

1979

«ЦЫИТ»

Ахѣычкѣа хѣмаруа «цыит» картѣон,
Азѣ иблакѣа хѣамзи.
Егъырт зегъ уа ѣзара иѣон,
Аѣыџхѣакрагъ цѣгъамзи.

– Ахы, хѣџшаа! – хѣа игеит,
Мез абна дахѣамаз.
Аха уи ихѣѣы имаазеит.
Ибжы дшараргамаз.

1979

ИХАШѢИТ

Ацѣа анитѣаџѣѣа дышѣѣоз,
Даагазеазит.
Иѣѣака азыжъ ду игазѣоз,
Хыла дасит.

Иаѣы иѣыза ацѣа иѣаѣѣѣон –
Бзиа иуѣѣомыѣт.
Иара дѣѣан, акы иѣамѣѣѣон,
Жѣа ихѣѣазомыѣт.

1979

ШЬЫБЖЬОН

Иахьа убас еигъш мрак кашын,
Хбахчае амахэ хжэеит.
Иахьа аҕлакь еигъш адгьыл шын,
Ана-ара еикэыжэжэеит.

Иахьа аҕшатцэҕагь аҕсашьон,
Аҕсаагь рыҕсы рзеит.
Абас амра аншыз шьыбжьон,
Аеада хэра ицеит.

1979

АН ЛАШӨА

Уара уцкьан – уара укьашьит,
Сыча, сыча, сына.
Сара ускэабейт, усшьышьит,
Сыча, сыхазына.

Азы цкьан – азы кьашьит,
Сыча, сыча, сына.
Азы кьашьит – уара уцкьахейт,
Сыча, сыхазына.

1979

АСЫ АЗХЬРА

Харт зегь хаузыпъшуп асы,
Иузаауп мацыкгы,
Хургэыҕызаргь уа зназы,
Ухамбазейт тыпхгы.

Са сзы ауада рѣхазаны,
Башаза иаанкылоуп.
Са сзы аѣанах катаны,
Аѣны атѣа игылоуп.

Истахуп ахѣа сакырц
Ахылѣа ду схастарц.
Ашьхартѣс напыла искырц,
Ирѣханы краѣастарц.

Сара асыркѣымпыл сазхѣуеит,
Иаргѣы иауам цасхѣа.
Санду дыччоит – са саѣѣуеит,
Азын цом зынцасхѣа.

Саб исзааихѣан ахамы,
Иара ус икнаѣуп.
Асы-ѣшза, Када аханы,
Арахѣ улбаа, сыгѣнаѣуп!

Ахѣицѣхѣа атѣараѣа тѣоит,
Адгѣыл ду хырѣаѣшѣаа.
Зегѣ акоуп сара суцѣшѣоит,
Уаагылархѣа мѣабжа.

Ухгылаѣуеит сыбла нѣаар,
Уара иссиру ѣхызны.
Ех, шаѣа иахѣахузеи уаар,
Хашѣха дукѣа урхыцны.

Уалагароуп уа асоура,
Ааи, уалагароуп.
Адгѣыл иахѣаурц цоура,
Ажѣѣан ду лагароуп!

1979,
Переделкино

ААМҢЕИ АУСУРЕИ

Алш ааргоит – ашыла ргоит,
Алу кеапыруа илагоит.

Ахыу,
 ахыу,
 ахыу,
Алу кеапыруа илагоит,
Идырехэоит, –
 аамта иапынагоит.

Акыдкэа ааргоит – аҕэкаагы ргоит,
Ахэархь акыдкэа еионарффоит.

Ахыр,
 ахыр,
 ахыр
Ахэархь акыдкэа еионарффоит,
Идырехэоит, –
 аамта иапынагоит.

Аихапысыхэ цагэын иааргоит,
Ачархь иахуеит – ахэы агоит.

Хырр,
 хырр,
 хырр
Ачархь иахуеит – ахэы агоит,
Идырехэоит, –
 аамта иапынагоит.

Асаат урткэа зегь абоит,
Асаат урт рыгэрагы агоит.

Чиқ-чак,
 чик-чак,
 чик-чак,
 чик-чак
Асаат урт рыгэрагь агоит,
Асаат аамта иапънагоит.
Нас...
 асааткатаѰ иахь иргоит...

1979

АХЭЫЦҚӘА «АИБАШЬРА» ИХЭМАРУЕИТ

Амра иакъоит ашэахэакэа,
Цъара ихым ашэшъы.
Ихэмаруеит аштаѰ ахэыцкэа,
Ахра аусеит рыбжьы.

Урт реыршан уа нақ-аак,
ИзѰу еибашьроуп.
Акэак, акэак, акэак, акэак...
Хысроуп, еибарпъсроуп.

О-о, ичапан ахы ташэан,
АзѰ уа дыннакылт.
– Аат, амарцъа, шэымшэан! –
Уи итыпъаѰ еазѰ дгылт.

Нақ-аак амца еиѰадырцеит,
Изыпъхъазода интѰаз?!
АѰацэа рахьтѰ азѰ дынхеит,
Дтарцалт амацэаз.

Аха дыкәпџон хацәнымырха,
Амцабз агәтаны.
Мап, иеритомызт аџа,
Ипџсы ахәага таны.

Ишәақь надикылт ихы,
Уахагь дымбџаџеит.
Аха иамкит уи иразкы,
Иабџьар уа даџеит...

...Абду урт дахьырзыпџшыз,
Хәыцрак дама ицон.
Ибла атыхәа инахьыџжыз,
Алабџыш каџсон...

1979

АМӨА РАХТАП АХӘЫЧҚӘА!

Шаанза игәырџьатцәа игылан,
Амца аџыкәхәхә рхы-рәкәа,
Ицон амөа хара ианылан,
Згәы еицнеиуаз ахәычқәа.

Ус иаахылеит, апџша насын,
Апџта злачқәа ақәа рхьыкәкәа.
Аха ицоз анырба – ихьатцын:
– Амөа рахтап ахәычқәа!

Ишнеиуаз азы иепџынгылеит,
Ихьтцны икшон ацәкәырџакәа.
Аха ицоз анырба – итгылеит:
– Амөа рахтап ахәычқәа!

Амѡѣ ианкылс, иаагаз-ѣазит
Амашынакѣа еицрыхѣхѣа...
Аха ицоз анырба — иаанѣасит:
— Амѡа рахѣап ахѣычкѣа!

Нахъхьи амра ахѣы иаакѣгылеит,
Закаѡгы азпъшыда ашѣахѣа,
Аха зегъ рапъхѣа дара ирпъылеит:
— Рымѡа лашаз ахѣычкѣа!

1979

АХЪТА

Аѣыс хѣычы ахъѣа иакит,
Ахъѣа!
Аѣыс хѣычы амла иакит,
Крахъма?

Аѣыс хѣычы кыр илапъшит
Ѣыцѣа.
Аха дгъыл ѣаѣак маапъшит,
Рыцѣа.

Ипъыруа ажѣѡан агѣы ихалт
Ѣыцгъы.
Ашьапкѣагъ ахъѣа нарѣалт,
Апъыцгъы.

Аѣыс хѣычы аарла ихнатуан
Абла.
Аха ахъѣа аткысгъы иакуан
Амла.

Нас сынцэылан сара адэы,
Иаша
Уа инейцысхит иабартэы
Саға.

Игэырбьатца уи нантэалт
Стцысгы.
Ахэаша абейт – аҕсы талт
Ғыщгы.

Уаха уи ҕырны имцазейт,
Крахьма?!
Харт хайыыцэан хканатейт
Ахьта.

1984,
Переделкино

АХЭЫЦЫ

Иан дангылоз длыщгылон,
Аха дыргэыбзыҕ днылкылон:
– Ухэычымы, уа уцэаз, нан!

Ишэца ркшаны иеилейхэон,
Ларгы дааины ус иалхэон:
– Ухэычымы, са иушэыстап, нан!

Уи мхатэла асаан данылон,
Ларах диабжьо днылкылон:
– Ухэычымы, са иуҕастап, нан!

Хэмаррахэа ашта дынтыцуан,
Ларгь уи инаишьтаҕылтуан:
– Ухэычымы, хара умцан, нан!

Иарах акгы дацэшэомызт,
Лара лыбла ааихлыршэомызт:
– Ухэычыми, ацэ уашьуеит, нан!

Алакэкэа хааза изеиталхэон,
Дыргэыбзыбуагь ус иалхэон:
– Ухэычыми, шыта уцэа, нан!

Ус, даакэлеит иахэшья адунеи,
Иаргь иан лкалт ахь даннеи:
– Уара, шыта уарфысуп, нан!

1985

АҢҢЫНГЫЛАҚӘА

Смата изыхэа акэырчыжь катаны,
Икатаны, аха уа аґсы ахатаны,
Инаган ианиста ссиршэагь ибеит,
Изымчхакэан артэаагь аатиргеит.

Агэырґбара маалыкьушэагьы ихалт,
Дышьтхысаауа иман ашта дталт.
Ашьац иатэагь атлаз шытанатон,
Иара дыџуан – икэырчыжь ґырзон.

Нас ашта дызтаз мариацэахан,
Агэарабжьарахь ддэыкэлеит деихан.
Икэырчыжьгьы аиа инацатан икьуа,
Мџахэастак азигьшааит илакьуа.

Цьара ишнеиуаз атлаџа тнахэеит,
Уи «ицэкэа» рахь артэаа дыхэхэеит.

Хэдацэахь зеггы ахэынцэа иаганы,
Илсит рыпсы рыма, аха еибганы.

Еа цъара ишцоз адарыпхра иакит,
Уаха изымцеит, дгэааит, деибакит.
Иақэихыр акэхеит изцаз аиа,
Имџагь нас ишьталеит икаииа.

Еа цъарахггы уа амарда иаџахеит,
Иара аџада – «ицэкэа» алада еихеит.
Иааимдырххазаргь уи имч мхазеит,
Икэрчыжыггы џхатцалан, есс, ицеит.

џапхъа иџынеихоит уахь дыццакны,
Иагъааирхэуеит уа аларгыла кны...
Апхзы убас иџыкэкэоит – усс икзам...
...Ахэчытэкъа мџа мариа итахзам...

1985

АУСУРА

Амра ахэы ихытхъан сангыла,
Сгэы алакамкэа, схъантаза.
Сышэкэ еипхыттақэа неидкыла,
Сџынасхеит рытра интаца.

Ашкол ахь... аха сгэы акалан,
Иагъсхынхалауан убра.
Иацы ахэмарра сханагалан,
Шэкэык аха смоуит цъара.

Сџызцэа зегь цахьеит ащыџахэа,
Ашьыжъ апсы ахатцаны.

Урт рдатәкәа анырхәо аччахәа,
Сара стәаз сыпсы заны.

– Ных! – уаха шыаҕак камтакәа,
Сгәы снанамго санынха,
Пхьаҕаҕы шытахыҕаҕ сымцакәа,
Абна снылалейт ганха.

Уи сагылатәан ашышыхәа,
Ашыбжыаираҕ сазыпшын.
О, игозей апсаа рыбжьыхәа,
Зегы-зегь акаа ирҕын.

Уа ашышкәмс атала айдара,
Иара аткыс кыр ейханы,
Икыдла иҕеиуан амардара,
Ицон ишзахәауа ейханы.

Ашыхыц ашәтыцкәа нейлыхуа,
Уа аматиязгы ипшаауан.
Иаман иагыцон иазышытыхуа,
Ицон иаауан, ицон иаауан.

Атыс хәычгы аматәахә аман,
Имааиц шысхәоз иагыцон.
Атыс хәычзаҕ апшыха амам,
Еилацо аҕны канатцон.

Мап, стәазамызт уажә ашышыхәа,
Исхыччозшә амраҕ пшын.
Иахылтуазей ма абна абжьыхәа,
Зегы-зегь акаа ирҕын.

Ус, сытыууаан са сөөгылөит,
Сшэырагь аашьтысхын лассы,
Ашкол ахь амөөагь снанылеит,
Иаасыхькээз зегь схэарацы.

1985

АШЬХЫЦ

Ажөөан иалшэан инкашэеит
Ашьхыц.
Сара исыцхар хэа сымшэеит,
Иаашьтысхт.

Иансыртэалеит уа снапы,
Ахьшэтхэа.
Игэастеит анапы, ашьапы,
Ажөөа.

Бафцэак аламызт цыара,
Рыцха.
Нас ишпцакашэеи абра,
Фыцха?!

Инага иныластеит ахчы,
Изыөза.
Сагызцеит сгэыла Ткэычы,
Сыөзан.

Ашьхымза – дызёу абриоуп,
Сөыза.
Унеир иудыржэуа цхазөөоуп,
Фымзар.

Хаицны аоныҕаҕы хаауеит,
Хыыһыҕы.
Атак ихэоит – сизцаауеит
Итцегь:

– Иалагазар мыцхэгы аиа
Шьтнахырц?
Ашоура азхымгазар мариа,
Ашьхыц?

Уаха иамоузар лазара,
Зыда?
– Иуасхэоит, исыт азара,
Исыта?!

Ханааи снахаххит снаскъан,
Иаашьтых
Исырбарц, иабакоу ицахъан
Ашьхыц?!

1985

КЭЫДРЫ АШЬУП АФЫ

Ирыман ашьхақә ачара,
Адыд ашәа ахэон.
Цэымзан мацэыс каччара,
Бцъартас афы тхэон.

Арфашқәа асны еинырхэон,
Атцлақәа кэашон.
Ақәа рыжэтэын, игэырхэон,
Қыафлагь идыршон.

Ус, имышьтыкэан баша,
Ашы адыржэт Кэыдры.
Уа имкэарацакэан иаша
Иагьдэыкэлеит ипъры.

Ишьтнахит ажэахыркэа,
Иеибафеит агэы.
Икамызт абла хыркуа:
Ашьха, аҫааа, ахэы.

Ишнеиуаз цъара икэасит,
Цъара абахэ еикэпэит.
Аха изхэада иаанэасит,
Игэаан ҫыц икэпэит.

Ацхақэа цъара ихнахит,
Ацлақэа хнацеит.
Цъара аеыуаа дышьтнахит,
Алыкь шытанацеит.

Цъара амхыртақэа ирталейт,
Ицыжэжэо ршыапқэа.
Цъара атэакэақэа еишьталейт,
Изкыымсда анапқэа?

Ахахэқэацэкагы акэкаэхэа,
Еиннакьон иапца.
Кэыдры леиуан агэгэхэа,
Иаман апцкапца.

Иахьа иашэон абаагэара,
Иацтэи акрушы.
Уа-а, шэымнеин ааигэара,
Кэыдры ашыуп ашы.

1986

ЦЫЦИ ЛАЦИ

Цыци Лади рзыхэа абра,
Хтыск шэасхэауеит сара.
Ашыцъегъ бзиа еибабон,
Убас рыгэрагы еибагон.

Енак, ирхалашо рхы-реы,
Урт рыбжьара – ахэаафы,
Уа алёыс хэычык ааганы,
Еитархаит бзиа ибаны.

Реишызареипыш иазхарцы,
Адацгы убас иахарцы.
Нас иакэырцеит азахэа,
Иагъакэнаршеит анапкъа.

Алёыс цацахо иазхауан,
Адацгы ыахны иахауан.
Уи иацлабуан азахэа,
Алша рнатон ашэхэа.

Ажъ анёала, ажъ аншэы,
Уа еицеырымхуаз уажэы.
Ршызцэа хэыцкэа неизганы,
Ирфон уа бзиа ибаны.

...Сынтэак иёахаит убас,
Уапаз цыушыон иашэхарыаз,
Ажымжэакэагы еикэыншэыл,
Ирархэон: – Иссирхеит шэыл!

Аха цыпых еипыш иртаазом,
Цыпых еипыш ашызцэа рзаазом.

Азын ааиуеит, амч ашэоит,
Ахьта зысыз ажь ҕышэшэоит.

Аҕсаатэ асын митэ ҕартцоит,
Рызхара ыфан наҕ ицоит.
Ақәцәә ардэына шәахэоит,
Иахышәахәо абастғы ахэоит:

– Сынтәа Цыци Лаци еисын,
Қбафурахеит хара хзын!..
Цәиит, цәиит, шәааи шәласы,
Ахьта иахцәагоит абааҕсы!..

1986

ПИЛА – ПИ-ПИ ХАПАРА

Хара ххэычра иаңышьаран
Уи иахымаз хызышьаран:
Пила – пи-пи Хапара,
Зеипҕш дықәмыз аҕсабара.

Ашыжь днеины дышьталон,
Цэыблаҕ икәагь дынталон,
Дыцәан – игәы рахатын,
Амш – акрушы шахатын...

Ауаа аныцәаз – днаҕыхон,
Крифон, ашы днаҕыхэон,
Днеиуан ацых дагэыла,
Зегь неилатцо хла-гэыла.

Абахча шэыр ҫахомызт,
Шьынка утра иҫахомызт,
Ажәи хәыси неитцеитцон,
Атәакәа амца нацреитцон.

Лбаа алуқәа еибайфон,
Атышаҫы асқәа иргон,
Амхқәа арахә нартеитцон,
Иибаз дҫахәа дышьтеитцон.

Адәггы ианықәлоз ашара,
Ахәхәабыжь гон ана-ара.
Абас дықәымзи аҫсабара
Пила – пи-пи Хапара.

Кәыркәа ашоураха, айқәараҫ
Зны дшыцәаз – лбаа акәараҫ,
Аҫтақәа атқх-лашә иафызан
Хашьхақәараҫ еизыффызаап.

Нас идыдит, иагъхысит,
Ақәа леит, азқәа хыцит.
Уи иҫынзаггы иназазаап,
Дшыцәазггы дыхнацазаап.

Пила – пи-пи Хапара
Дықәым уаха аҫсабара.
Амра шгылац игылоит,
Игәырбьатцәа зегь аҫылоит.

1986

АШЫҚӘС ҒЫЦ

Азы ирит.
Ахәы ихытцит.
Ҳа ҳадырит.
Имҗахытцит.

Гәырҗа ччарей,
Уи рызкхоит.
Иарей ҳарей
Ҳаицынхоит.

1987

ЦИ-ЦИ КӘА-КӘА

Ци-ци кәа-кәа,
Маахыр җаҗа.
Аитыркәакәа
Ифама Чача?

Аитыркәакәа,
Имфазеит, –
Имхатә шкәакәа
Имбазеит.

1989,
Переделкино

АЧКӘЫН ЫАГЪА

Ачкәын ыагъа
Ыаца кьакъа,
Уахъынамзо
Уецыркьакъа.

Нак уаашъара
Шьтацаны,
Атца хазъых
Уазаны!..

1989

АЖӘАХӘМАРРА

– Арма, арма, арма! –
Иаархәны урыпъхы, да!
– Амра, амра, амра! –
Рылцит урт уажәшьта.

– Арха, арха, арха! –
Иаархәны урыпъхы, да!
– Ахра, ахра, ахра!
– Рылцит урт уажәшьта.

– Азынаа, Ацынаа, Арынаа! –
Нбан-зацәк еивнагоит.
Урызхәыц, уажә анынаа –
Иахъакәым уагоит.

1989

АМРЕИ АМЗЕИ

Амра – җәһызбоуп,
Амза – рҗызбоуп.
Уртқәа аныздыр –
Җхыз ианызбоуп.

Нас иҗоума,
Убас җаны?
Ижәбахоума,
Дара еицны?

1989

АЛАСБЕИ АЖЪЕИ

Сара сласба напы адкылан,
Уа ашәарыҗара асыртцит.
Уажә инеиуеит саҗхә игылан,
Сара сашьтоуп, иара цоит.

Ус, шытыбжык җлымҗа иҗацит,
Итрыст сласба ианабагы.
Уа ажә рыҗҗа шәаны ицит,
Ишәаны иот аласбагы.

1989

АМҖАРСРА

– Җииу, җииу, җииу! –
Ахьшь акәҗышь агеит.

– Шәиу, шәиу, шәиу! –
Атрышәбыжгы геит.

Иама ицон уа иацакъ,
Агәылацәагъ кьейт.
– Ацыкъ, ацыкъ, ацыкъ! –
Абцъаргы тдыркьейт.

Ахы ақәшәан илтәлейт
Ахьшьгы какәкәа.
Еибарыфуа еишьтәлейт,
Ирбарц ахәычкәа.

Ақәылаа шыны ишьтамзи,
Урт анахаххы.
Акәчышьгы аҕсы тамзи,
Иаакәйтхейт ахы.

1989

ҲАРА ХАХЫЗҚӘА

Сан илыхъзуп Амра,
Уи длашоит мратас.
Сабгы ихъзуп Ахра.
Уи хихъчоит хратас.

Хымца сашъа хъзыс хәа,
Имоуп, дагымцоуп.
Сара исышьтоуп Хьцыс хәа,
Ацыс еиҕш саггыҕшзоуп.

1989

АЗЫРКЭИ

Азыркэи хэычы, азыркэи,
Уани уаби ашьха ицеит.
Нас узеимдауагь закэи,
Ацых ушалаз уааҕсазеит.

Ацых шьхатэыла илашыцоуп,
Ирлашатэуп уи зынгы.
Ацых шьхатэылагь итэцоуп,
Аха изылашом уеизгы.

Дыкоуп ахра иаҕахаз,
Уи хымҕада даҕатэуп.
Дыкоуп агэаа итахаз,
Убригь амҕа ирбатэуп.

Нас узеимдауа закэи,
Уҕсы ааитак, иузхоуп.
Амла уакызар, азыркэи,
Уахэшьа хэычы алу дахоуп.

Сақэ-сапыншэагь длагоит,
Ацэа гэыбыз ҕ лыбла ихуп.
Алу, уахэшьа лымч агоит,
Уи ацхыраара лҕахуп.

Уналыдгыл, ухэы калцап,
Уҕсы злоу уахэшьа хэычы.
Крыфан ацэа-хаа шэазцап,
Шэыхкэа нылатцан ахчы.

Нас иудыруеи, шарҗазы,
Уани уаби шубо җхыз,
Агэшә иааталан лассы,
Удырҗыхар ашәхымс инхытц?!

1989

АКӘАРААН

Аратцлара гәатан иаан,
Афатә иашьтан ақәараан.

Абҗыжә илала еимдон,
Иатәхзамыз акы абон.

Интаҳа-аатаҳауа ицон,
Абла царқәа кәаратон.

Ус ишнейуаз: – Каау! – арган,
Алаҗш нақәшәеит акакан.

Инахыкәшеит, цқба иабейт,
Иеырбабейт, иеырбейт.

Нас инаст, атах нарган,
Аха иҗымеит акакан.

Ақәараан ааскьан еитәх:
– Атах, атах, атах, атах!

Аха ишьтан ус ицәкәыншьа,
Ақәараан җшын иҗашьа.

Нас уи ац иныбжбакны,
Иналалт ажэџан иццакны.

Ажэџан иалалангы ицон,
Акакан хэычы аҗсы азон.

Ианнеи хахэ дук аханы,
Иноунажыт уи иазырханы.

Иагышлеиуаз агэы тќьаны,
Ицеит ахахэ инанќьаны.

Ицеит, иадҗыххаала ицеит,
Аиуак уаха иќамлазеит.

Аќэараан гьежьюа иҗшаауеит,
Аќэараан агэы җшаауеит...

1989

АҖСЫЦӘҖАРА

Азыс шкэакэа иамбазакэа,
Ажэытэ цеҗажэ иташэеит.
Азыс шкэакэа – ажыы амцакэа,
Аха, рыцха, убас ишэеит...

Раҗхья иҗсит, нас аҗсы талеит,
Иагынеитднахт абыжгы.
Инкыдҗалеит, иаакыдҗалеит,
Аха ашыап амкит цьаргы.

Хыхь, еибарс афызцэа мцози,
Урт зегь афныќа иццакуан.

Уажэшьта затцаири имлашьцози,
Иххаза аетцакэа акуан.

Атых хышэашэа ахьта аёалон,
Цьматэыёан амза лапшышын.
Азыс, рыцха, аёапжа аёалон,
Абжы цо аёытра иаёын.

Ус, акы атыць иаакэххылеит,
Азыс, ан акэыз цынашьеит.
Аха ёымткэа аёааннакылеит,
Избанзар агэы иажьеит.

Акэыцьма уа итапшуа ёыцха:
– Уарбан? – акэукэу тнаргеит.
– Стахаит?! – ахэеит азыс рыцха,
Ёеирак шыкамызгы абейт.

– Арахь утыц, уара апхамшьа!
– Схалоу? – абжы геит цакантэ.
– Саины сыкоуп сара, уаншьа,
Ех, иуасхэахьои закантэ?!

Акэыцьма млашь мыпшит уаха,
Ипжа аёатахэы иазцеит.
Иааиуаз, азысгы ианахаха,
Илашьцеит, илашыцазеит...

Азыс уахагы иказамызт,
Ипыххааса уи амгэа итан.
Аха акэыцьмагы тынч итэамызт,
Абар-абар, уажэы-уашьтан...

Итытырц икэһон, итагэакуан,
Аха ус мөө камлазеит.
Уа амши атхи еибаһсахуан,
Иара убра илтаһсы иагыцеит.

1989

УАЛЫМШӘӘҢ ТРЫСИ УАЛТАМЫЖЬ ЕДРЫСИ

Трыс дытрысны бнала дцон,
Уа амазамәагы кэарацон.
Убас иуалхэацэа рацэан,
Убриазын уажэ имәа Һцэан.
Ихы дааәахазар уа Трыс,
ИаҺхьацәкьа дгылан Едрыс.
УалымшәәҢ уа длеикэыҺсит,
Аха уалтамыжь дымцысит.
– Стэы стахуп! – ихәеит Едрыс.
– Иустоит! – ихәеит уа Трыс.
– Ианбасутои? – дааигәахеит.
УалымшәәҢгы дхәалахеит,
Аха маҫ-маҫ иҺсы иган,
Әааитит, ибжы наирган:
– Абас сыздәықәлаз сыццакы,
Са сырхыцроуп бжь-шьхакы.
Цьа сымтәа, цьара сымҺшы,
Сызныкәар бжьаха-бжьымшы,
Стэы иаанагоит – уа сназап,
Сназар – стәыхәтәгы сахьзап!
Сызбахәгы аазмахац цьара,
Азә дыкоуп рхәеит убра.
Уи цабыргызар – дызбап,
Суащыцкьара агәра исырғап.

Игэы кастап, ихы кастап,
Ихахэ сцап, ихатқы сцап.
Знык дысзаагар снапаёы,
Имсхып аңара еикэыреы,
Аха имазар, иара нцэа?..
Едрыс ҕааитит дгэырҕацэа:
– Убра стэы сутоума, ҫрыс?
– Мачк иучхароуп, Едрыс!
Аңара сыман уантэ сызцар,
Истахуп ҫыаргыы сназар.
Дыкоуп, рхэеит, такэажэык,
Ҝаха-дагэак, бжа-лашэык.
Сгэашаха, сааңсаргыы акыр,
Аоны дызбан мап лымкыр,
Уи илымоуп, рхэеит, ақэны,
Лкалтгыы сагэзыр слакэны
Ак шилымтогы ҫара азэы,
Сышпҕаалыштыри наптацэы?!
Жэлакыхэагы убас иаазгап,
Зыбла наахо ссирс ирбап!
Нас аус ахь снеип сласы.
Азынггы иузымто асы
Сгэыла сихэан-сичаны,
Ҝаибамкыхыр чан-чаны,
Иситар идггыл ауаара,
Убас итызгап сара аура
Дмаалықхап аңныш ибар,
Амала аарҕарак камлар!..
Нас шыыжык сыбжыы рганы,
Ирур, сгэылацэа ааизганы,
Инадсыртэалап сара ақэны,
Идырмазеирц уа икэыкэны.
Ҝа шыыжык сыбжыы рахаш,
Ақэны исзалырхырц ахаш.
Уа апап уисуазаргыы – уис,

Абзиа ааурцоуп ха хазиз.
Ахаш рышхангы икарцап,
Са сыгэтакгы абра иназап.
Инаган истоит атуцар,
Амала еснагъ еипш симжбар,
Уацэы-уацэашьтахъ хэа смышгышы.
Ацара анситагы еикэыреы,
Суалхэацэагъ рразкы иакып,
Крынхар – утэгы ноусыркып! –
Абас далгеит Трыс дызэыз.
Едрыс уи иажэа иазыгышыз
Аскатэи хтыс заханы,
Игылаз оумаза ичханы
Дыччеит убасгы инароу...
– Узымычозеи утэи ануоу! –
Абас иатеикын уа Трыс,
Ддэыкэлеит дышзахэо дытрыс.

1989

АГЭАЛА

Итэан иимбацыз уафы,
Дыцсуан ах иматцуфы.

Уажэ нарцэыка зэы нахэыз,
Дихагьежьюан ахтыгыхэыс.

Илкуа дакэшэомызт лара,
Илшьтуа дакэшэомызт лара.

Ахтырцарцэа мхык лартцон,
Ахтыгыхацэа хэык картцон.

– Уа-а, ишоурацэоуп, Аллах! –
Ашэшъыра дытцаиан ах.

Ахкэажэ дахьтэаз деикэашэы,
Уа лхы дыреыгэуан уажэы.

Дыпсуан ах иматцушы,
Ахтынра зеггы ацуаашы.

Уи дихгэакуан ахтыпхэыс,
Зыблакэа алабжыш хыхэхэыс.

Ус, даналага апсзара,
Абасггы ҕааитит иара:

– Абрака интэоит са суахта,
Сах иматггы зуада шыта?

1989

АҚӘА

Ахыр-хыр хэа
Иауеит ақәа.
Акыр-кыр хэа
Иччоит амхқәа.

Ирыхьыз гэныргон
Урт иацы.
Иахьа еивыргон
Урт рыпсы.

Рыбжа еитырхит,
Уажэ зеггы.

Рыхкэа шытырхит,
Уажэ зеггы.

Рыгэкэа тэымзи,
Уа ихыхэхэа.
Адуinei ртэымзи,
Уа игэыкуа.

Зеггы рбон уа,
Ираз-разза.
Рнапкэа ркбон уа,
Илас-ласза.

Апстхэа хыцуан
Шьта иеырбо.
Амрагь цэырцуан
Рхаекэа рбо.

1989

ААҢҢЫН

– Чырри-чит,
Чырри-чит! –
Изхэада ачынча
Абжы архэычит.

– Цэыр-цэыррит,
Цэыр-цэыррит! –
Ардэына җшза
Зымша иҗрит.

– Чыр-чыр-чыр,
Чыр-чыр-чыр! –

Ажәцарақәа
Рытра рҳаит.

– Ох, шыыр-шыыр,
Ох, шыыр-шыыр! –
Ааңын гәырҕьатцәа
Иахзааит.

1989

АКӘЧЫШЬ

Ҳамзырха ахышь нтасит,
Уи ҕшатлакәны ишьтасит,
Зеггы рхы ахьхаз иасит,
Аха акәчышь мцанарсит.

Уа арцына кар-карит,
Арбаҕыгы кар-карит,
Андугы дпар-парит,
Абдугы дуар-уарит.

Ахәычгы дкыж-кыжит,
Агәашәгы ҕыж-ҕыжит,
Ашьацгы цыр-цырит,
Ацысгы чыр-чырит.

Ахышь абна агәы иасит,
Акәчышыгы ахы иасит.
Урт заҳази избази
Еицыхәхәон: – Ҳашҕази?!

Уа арцына кар-каруан,
Арбаҕыгы кар-каруан,

Андугы дпар-паруан,
Абдугы дуар-уаруан.

Ахэычгы дкыж-кыжуан,
Агэшэгы ыж-ыжуан,
Ашыацгы цыр-цыруан,
Ацысгы чыр-чыруан.

Ус, уа ицэыркы-цэырсуа,
Шапхы урт еицэыртца,
Ашта инталт, тынхада,
Ани акэчыш хэычы ада...

1989

АЛАСБА

Ихы иакэыхша илаба хэычы,
Ипкон уи аласба хэычы.

Дахьналалаз иахы амхы,
Иакапануа иара ахы,

Ицэахахан уа ацыкэреи,
Шафоз иара ихата имбей.

Нас иаатэа ахы интарцаны
Дөахейт, ипкарц иганы.

Игеит изгозгы дамырба,
Игеит иахыгозгы амырба.

Нас иркало илаба хэычы,
Ипкон уи иласба хэычы.

Иара цэыуан уа ихэхэаны,
Ишьтан аатца ахы җахэаны.

Са ирыцхасшын иара нтца:
– Избан, изтаёоухээз аатца?

Даҗымтуа илаба аҗара:
– Садырыр исыцхауеит иара!

1989

АДЭЫҖБА

Шып-шып-шып,
Шып-шып-шып –
Адэыҗба цоит.
Шып-шып-шып,
Шып-шып-шып –
Абжы хнатцоит.

Шып-шып-шып,
Шып-шып-шып –
Амса уаныт!
Шып-шып-шып,
Шып-шып-шып –
Угэуеаныз!

1991

ИХӘМАРУАЗШӘА ЗБОН

Ажэцыс цоит, иаауеит,
Итэазом, ипшаауеит.
Ахауа еионарффоит,
Уа фатэыкгы абоит.

Иагъаанагоит лассы,
Нас уа аҕацэа рзы.
«Сара, сара, сара?» –
Еиҕыртуеит дара.

«Уа, ишэычха, абааҕсы,
Өаҕхъа иаазгоит сласы!» –
Ажэцыс цоит, иаауеит,
Итэазом, иҕшаауеит...

Исгэалашэоит схэычра:
Ажэцыс збон сара,
Абас убригы еимдон,
Са ихэмаруазшэа збон.

1991

АСААҢ

Ңик-чак, ңик-чак –
Крауеит асаат.
Ңик-чак, ңик-чак –
Иахъзом аҕсаатэ.

Ңик-чак, ңик-чак –
Мши-тхи ирызцоит.
Ңик-чак, ңик-чак –
Аамтагы цоит...

Ңик-чак, ңик-чак –
Иҕшуам бзанцы.
Ңик-чак, ңик-чак –
Шэгыл шыжънатцы!

1991

АҖБА ШКӘАКӘА

АҖба шкәакәа
Амшын ихуп.
Хылҗа шкәакәа
Аҗскы икуп.

Алҗа шкәакәа
Рхахы ихуп.
Насыҗ шкәакәа
Рнапы иakup.

1991

АЗЛАГАРА

Харт злагарак хәа хазтоуп,
Уахгы-еынгы иаатуп ашә.
Шәи җежә шықәса дыртоуп,
Хазлагарахыча Ханашә.

Уа алуқәа җырны илагоит,
Сақә-сапынуп жәлар рхәы.
Уи шәышықәса иатҗ иааигоит,
Ажәабжьқәахәа аҗашьахәы.

Иаҗуп уа арыцгы аагара,
Абырсаатк шылан иргауеит.
Ақәыҗшқәа аауазар лагара,
Ашлақәа цәажәара иаауеит.

1991

АЧНЫШҚӘА

Атакар лакәны ишъталан,
Зегъы-зегъ ирхашын.
Игәырҕо ачнышқәа хтәалан,
Иархышәашәон амшын.

Геи-шьхеи рыкәа италан,
Убас аҗара иаҗын.
Игәырҕо ачнышқәа хтәалан,
Урт арҕхон амшын.

1991

АУАРДЫН

Саб иуардын саҗыҕшны,
Ауардын хәыч кәсҗеит.
Сызхара исызбом сыҕшны,
Убас сгәы азҗеит...

Истахуп амҗаагара,
Зегъ рылагы ихиоуп.
Аха иатасхәои уи сара,
Ссызхәыцуагъ убриоуп.

1991

АШШАҖЫЧ

АшшаҖыч хәыч, ашшаҖыч,
Уара уоума ашша зҖыч?
Мамзар изуртазеи хъзыс,
Уара абас иҗшзоу атыс?

Умлашьны иумоуа лазарак,
Зны икоутазма газарак?
Знык ацэгъа анууы, ихатца,
Хаштрак ааиоуам зынза.

1991

АЗЫХЪ ҢАБЕИТ

Азыхъ, ахъхъахъагъы ицоз,
Рыцъа, зны итабейт.
Къыркъазы згъы канацоз
Зегъы амитъ рбейт.

Зтарахъа иааиз шыжъы,
Апъхъызба иныхъта
Иаатлыргеит уака лыбжъы:
– Унан, дида хса!

Уи иааепъынгылаз асы,
Ахара абжъы наот.
Адгъыл бгеит ашьапафъы,
Убас анышэгъы аот.

Ус, ашьабыстагъ ццакны
Иаахыкэгылт, ишъейт.
Нас, ишгылазгъы ахы кны,
Алабжыш нафшъейт.

Ашьха-уарбагъ ари збаз,
Абрака ишанхейт.
Иагышыцъабоз уи абас
Ажъаа хъанцахейт.

Азыхь, ахьхьахэа ицауаз,
Ма ишпѣаказ абжы?
Уажэ ифымтран ахра зуаз,
Игылан еикэышышы.

Кэыркэаз зыпсага казцоз,
Абас ипшышын зеггы.
Иац уи ахьхьахэа ианцоз
‘Фитзомызт азэггы.

1991

АЦХА

Амшэ напхьан сасра,
Сируп уи иабаз.
Иазыпшышын хэа апсра,
Игэыбуадаз абас.

Абга астал архиеит,
Иччауа ахы-афы.
Амшэ нага идыртэеит,
Зеггы ирбо ахафы.

О, азар ыкэын уа,
Рыхэдакэа пьыжэжэа.
О, ацэцар ыкэын уа,
Убас еифыжэжэа.

Абга хлапшра ауан,
Ирахазан ахы.
Убасгы амат руан,
Ирытпшыр ршыамхы.

Ажәжәхәа акрырфон,
Икыдцо рыпсатә.
Акы ргон, акы ааргон,
Нас ипшыи еита.

Ус, уа Абгахәычы,
Аки аатнаргеит.
Аблақәа ааркәычы,
Амшәгы еишеит.

Абыжгәаа нарган,
Убасгы ибыбит.
Уа зегы еибарган,
Абжгы шытыбит.

Ргәазхара икәшан,
Аишәахь инеишеит.
Инатәеит еикәшан,
Еыцкгы ртахшеит.

– Ацха? – зегы рзын,
Абгалац нацааит.
Енамтит Амшә сасын,
Аха алабжыш ааит.

1992

АХАТӘЫ БЫЗШӘА

Убас ихәмаруеит амшын кәанда,
Ацәкәырҗа акәа утанахәхәоит.
Абжгы псыршыагоуп, избанда,
Уи ахатәы бызшәа ахәоит.

Акарматчыс уа абжыы җымтәанда,
Атчык иалыхәхәа оума ахәоит.
Убас угәы хнахуеит, избанда,
Хатәы бызшәала ишәахәоит.

Ашьха арцәажәоит арҗаш җанда,
Уткәа ацәкәырҗа уәанахәоит.
Абжыы уеибанарфоит, избанда,
Уи ахатәы бызшәа ахәоит.

1994

АРБАҖЪ ХӘЫҘЫ

Арбаҗъ хәычы икада,
Иамырҗыхац икада?!
Иара саатуп, иара мроуп,
Иара ахыкоу – иара аброуп.

Кыр-ка-кыу, кыр-ка-кыу!
Заа акрызурц зтаху –
Иамырҗыхац икада.
Арбаҗъ хәычы икада?!

1994

АРБАҖЪ-ҘЫШЪ ХӘЫҘЫ

Баҗьа-баҗьа ашьапкәа ргыло
Уи наҗалан амардуан,
Зны инытгыло, зны иаатгыло
Аки-кихәаггы иҗнатуан.

Ишнеиуаз абарца инхалеит,
Азалгъы иньналт, абан.
Аха, сишь, аблақәа адхалеит
Асаркьа ахыглаз абан.

Абар адышьатә: уи иангылан
Ишнацкьара рбаҕк ахыҕшу.
«Уа-а, дызуста сахра нкылан
Уажәы исымызхырц иаеу?!» –

Ари гәаан уа асарчызар,
Анигъ гәаан асарчит.
Ари шнацкьара инаҕшызар,
Анигъ шнацкьара иааҕшит.

Аригъы ыҕеит, анигъы ыҕеит,
Инеиҕаст: атах-атах!
Аха асаркьа наҕ ианыҕеит:
Атак – атак, атак – атак...

Уи қаҕауан, аха игылон –
Еилагъежьюан аблахат.
Аха игылон, аха ижәылон –
Аарла иакын аҕсы ахац.

Уаха акы аазымдыркәа, рыцха,
Мчык хәа аламкәан уажәы,
Асаркьа аҕхьа ишьтамзи ҕыцха,
Агәы тытуа, ашьа ағашәы.

1996

АНБАН

Анбан, анбан сгэыкацага,
Агъхашъа сурцеит.
Гъхъака гъшыга, гъхъака цага,
Фызас укасцеит.

Есымшааира сагъхъа угылан,
Адыррахъ сугоит.
Ианаасыртуа шэкэык аанкылан,
Уара рагъхъа узбоит.

1997

АН

Изымныкэоз –
Аныкэашъа улырцеит.
Изымцэажэоз –
Ацэажэашъа улырцеит.
Крызымфоз –
Акрыфашъа улырцеит.
Аха зныкгы
Илымхэеит уи саапсеит.

Сентябр 22, 1999 ш.,
Акэа

ТЫГӘ-ТЫГӘ-ТЫГӘ
(Акабарда жэлар рхэамтахьтә)

Угыл, сычын, сгэы каца,
Ихэычызаргъ шыафак каца:
Тыгә-тыгә-тыгә!
Дкаха-бжалауа ахэычы,

Аоны дакэшоит хэыч-хэычы:
Тыгэ-тыгэ-тыгэ!
Дивагылан иан дылгоит,
Ахэычы имыч агэра игоит:
Тыгэ-тыгэ-тыгэ!
Давсит акьанцьа-мышэхэыс,
Давсит ашта итаз ахэыс:
Тыгэ-тыгэ-тыгэ!
Ишьтахька иаанхеит аонашэ,
Иапъхьака иаанхеит агэашэ:
Тыгэ-тыгэ-тыгэ!
Сычын, ус аамтак калап –
Ахара,ахараза уагап...
Тыгэ-тыгэ-тыгэ!..

АШЬАПЫ ПЪШЗА ХЭЫЧКЭА

(Дабыстан жэлэр рхэамтахьтэ)

Ашьапы пѣшза хэычкэа,
Ашьапы пѣшза хэычкэа!
Заагара ицауан
Ашьапы пѣшза хэычкэа,
Аоныка иццакуан.
Ашьапы пѣшза хэычкэа,
Аоны убас еикэшон
Ашьапы пѣшза хэычкэа,
Убас аоны икэшон
Ашьапы пѣшза хэычкэа!

АЦӘАЖӘАРАҚӘА

(Ачуваш жәлар рхәамтахьтә)

Акәукәу җнатуеит:

– Кәу-кәу-кәуу!

Арбаҗь җнатуеит:

– Кри-ка-кыу!

Ацыс иахәоит

Ҡаҗьхә ашәак.

Аҗьсыз иахәом

Цьара ажәак.

АМРА

(Александр Прокофев иҗнытә)

Амра шеишеи,

Амра шаша,

Амра цеицеи,

Абла тшаша –

Ашәаҗьшь каба

Ушәтца убас...

Амыш бзиа

Җат убас...

СА СЫКЪАНЦЪА ЧМАЗАФУП

(Валентин Берестов иҗнытә)

Атх итынчу җаҗьшьафуп,

Са сыкъанцъа чмазафуп.

Алахь еикәуп, ахы акуп;

Уи ашәа хаак атахуп.

Ишәхәар агәы иахәауа,

Ижәбап шаҗа иахәауа!

Уи хымҕада ибзиахоит,
Уи хымҕада ибзиахоит!

САРА СХАЛА
(И.Муравеика иҕнытэ)

– Бааи, беиласхэап, ибсырцап...
– Сара схала! Сара схала!
– Баала, ыһыһаара хаиһаап...
– Сара схала! Сара схала!
– Быхцэы схэарын ма сара...
– Сара схала! Сара схала!
– Кырбэасцарын ма сара...
– Сара схала! Сара схала!

АТЦӨЦӨА ЗХОУ АЗЫС

Азыс хэычы иахоуп атцөцө:
Кыр-кыр, кыр-кыр, кыр...
Иныкэһалауа, игэырһацэа,
Икалом цэа иакырц.

«Ара иаасырхэып акэардэ,
Ихсыршэтып акэцал,
Ана иһхасырсып акэарт,
Исыршэап акэчар,

Ара исырцэаап аласба,
Алагы агэы һжэап,
Ана исыршэп анду лаба,
Зегы-зегь сыршэап!..» –

Ацэгъа аурц игэырбъатца,
Ицоит агэы шэахэо.
Азыс, иудыруаз, атэцэа
Уцэгъақэа шахэо!

Ианвар 10, 2000ш.,
Акэа

АТЦАА-ТЦЛА

Ибыбышза, икэашза,
Ауапа-хэа ашэны,
Иагъшуа ажэџан аштца,
Игылами иажэны.

Цаауп уа изыкэгыло,
Хыбрараггы зуа,
Цаауп уа инызкыло –
Аурт-баагъс исуа.

Амахэкэа хъантами,
Усггы уа иеырбоит.
Ацэа хааггы итами,
Амра гъхыз иабоит.

Февраль 27, 2000 ш.,
Переделкино

АХАРАКЫРА

Адггыл хџами сыла,
Ачхара аагъшуеит.
Атцлақэа шъхынгъсыла,
Хацгылара руеит.

Ахара амра гылоит,
Ахьы-шэахэа кьо.
Атыс хэычы аҕылоит,
Ажэақэа еинкьо.

Атаа адгьыл акыми,
Ишьтоуп илахэны.
Аха атыс ҳаракыми,
Иҕхахъеит афны.

Март 01, 2000 ш.,
Переделкино

ХЭЫЧЫНЕИ ГЭАЧЫНЕИ

– Уа мшыбзиа, Хэычына,
Иухэхама амашына?
– Иаазгеит, аха амашына
Са исзырныкэом, Гэачына!

– Арныкэашыа уцар акэын,
Нас аахэара уцар акэын!
... Амашынаггы царада,
Шыаҕак изцом, ҳэарада!

Маи 25, 2001 ш.,
Акэа

АБЫЗШӘА

Арра ихыган дааит аҕа,
Ангы дгэырбъеит, аха ишҕа.
Дхынхэит лымхэеи изҳаны,
Акыр баны, акыр иаҳаны.

Ғымткәа хамтакы даапшит,
Аха нас днапшит-даапшит:
– Это что такой, махан?
– Хылпами, нан, уаб ихан!

Нас уа дтапшуа рымзырха,
Ара-амтахыгы ихы нарха:
– А это что такой, махан?
– Хажә апҗа Хағ ами, нан!

Нас аматуртағ деимдеит,
Иибаз – ғыпбарах ибеит:
Амартақ ибан – дазцааит,
Акабақ ибан – дазцааит,

Ибан апырпыл – дазцааит,
Апхныга кәымпыл – дазцааит,
Зегь ибла-царкәа рызхан:
– Это что такой, махан?

Лпҗа дихәапш-ихәапшуа ан:
– Хабызшәа ухаштыма, нан?
Илхәаз ссирс ишыан җангы:
– Апсшәа нету! – ихәеит иаргы.

Амцағ уа ахьуарзы еилашуан,
Ахаан имбацшәагы дазыпшуан.
Акьаткьат тыпҗеит ус атра:
– Аа-а, сыблит! – ихәеит иара.

Ииуль 29, 2001ш.,
Акәа

САНДУ ЛХЪАА

Ѓасеиґш, агэыри арахэыци
Ахьылзеибымто, шэазхэыци –
Хьаас илымоуп санду.

Азэ данцэажэо: лкасы днахо,
Хэыґ-хэыґы ллымхэ дахьаахо –
Хьаас илымоуп санду.

Акэац ахьылзымфо хэызбада,
Лгэалакан абраагь дызбада –
Хьаас илымоуп санду.

Азэ даафналар дихацгыло,
Ллаба хэыґы ахьаанылкыло –
Хьаас илымоуп санду.

Азын сынтэа ашьха ианхыцуа,
Лара шэышықэса шылхыцуа –
Азбахэ лхэазом санду.

Ноиабр 14, 2001ш.,
Акэа

ХАШҢ

Уажэ ирхэо уашьтан ихаштуа,
Иихэо ихаштуа ихатагы
Азэ дхалами, уака Хашт хэа
Хьызшьарас иахтеит зегьы.

Иблацэақэа аарла еихихит,
Аха ишшазгы агэра игом.

Иматэакэа цъара ишэихит,
Ихаштит, иахьыкайтца ибом.

«Уа-а, ицама хласба иама?!» –
Ишэкэкэа дрышьтоуп, аха ибом.
Уа-а, мариала изеиныриама,
Ихаштит, иахьыкайтца ибом.

Аккласс акны азэы инаимда,
Иаццэхэа арцафы дыпъшын.
Иагышихэоз Дырмит ифымта,
Ихаштын Иуа итэы дафын.

Иацы иртауа – иахьа ихаштуа,
Иахьа иархэауа – уатэы,
Амэы ухэар – азахьы дашьтуа,
Хашт хэа дхалами азэы.

Зны абгахэычы акэыткэа ирчычан,
Са иуеасцап ихэан азоа,
Ихы быф-быбуа, даачча-ччан,
Иганы ихайт ашьацхэа.

Игэырфьатэа ашара иафьылаз,
Ишьацхэа ибарц дыццакит.
Аха ихаштын уи ахьиргылаз,
Дшеимдоз ихата дакит...

Декабр 26, 2001 ш.,
Акэа

АМШ БЗИА

Уа мшыбзиа,
Амш бзиа!..
Ҳадгъыл тынчи
Ҳаб ицъынцыи –
Хысыбжыда,
Ҳажэџан – шэшъыда...

Ҳамра хьџажъха
Иҳанасыџны;
Азын ҳашъха
Сыла ихыбны;
Уа бла қаруа
Ҳамшын хэмаруа...

Ҳашъыжь шара
«Уаридадаз»;
Аџсны ахшара
Ҳамтан датаз...
Уа мшыбзиа,
Амш бзиа!..

Декабр 24, 2001 ш.,
Ақәа

РАҢХЪАТӘИ АСЫ

Ңала-ңала, ңала-ңала –
Ибыбышза асы ауеит.
«Улаңала – сылаңала!» –
Ирыхан зегъ агауеит.

Избахъада ари иахъада:
Ахэычқәахәа – ахэычзақәа.

Абас ас-палакэа збахьада:
Пшза-пшза, пшзақэа...

Азэ напыла, азэ лабала,
Ишгэартоз хара-хара;
Пала-пала, пала-пала –
Уажэы ырызбом рызхара.

Икарцеит уа иара мпылны,
Иандыршэ ипыххааны ицеит.
Нас уи идуу сыркэымпылны,
Амзырха агэтахь иназеит.

Убас напгы надыркылеит,
Уаха иамкзауа хьтакты;
Обангы инеихадыргылеит,
Иахадыргылеит ахы.

Инаганы ахылпа ахарцеит,
Алаба ду адырkit,
Инаганы аҗатца аҗарцеит,
Атытынжэга адырkit.

Ацаа-Бабаду – нцрахэыми,
Алапш рхуп уа зеггы,
Урт рыхэмарра иалахэыми;
Икам ахьта зынзаггы.

Пала-пала, пала-пала –
Ипырпыруеит асырхэқэа.
«Улапала – сылапала!» –
Илахэмаруеит ахэычқэа.

Ианвар 3, 2002ш.,
Акэа

АФЫ ИАШЬЫЗ АХӘЫНАҢ

Ахәынаҥ амла иаргәакуеит,
Иахьа иамоуц җашәа.
Ахәынаҥ ахаҥыцкәа ахуеит,
Иабаз афоит иҥыжәжәа.

Аеырхатцаны ицоит ҥшыхәра,
Иәналан афны еимнадоит.
Ус, иахьынқәалаз акыҥәра,
Наныкьара, ашыла абоит.

Игәырҕьацәа уа инахалоит,
Убас иафоит, иццакуеит.
Ус цьара алаҥш нкыдхалоит,
Изакәызеи: азба иакуеит.

Уа абла шәарыцакәа абахоу,
Абан, иахьтатәоу азы?!
Инаҕыхәеит, аха азы абакоу,
Афы иалахеит аҥсы.

Иажәуеит, аха уи закәыцуам;
Убас амачар хаахеит.
Сақәытцп ахәан – аҥсы аххәыцуам,
Изымцо афы иахахеит.

Зныкыргь иаахьтцт игазеазуа,
Ихаршалауа аҥатцакәа.
Иказма убриағғы иаанғасуа;
Иабакоу, ахәеит, ацыгәкәа!

Акаә хәа иаатнарқьеит ашәа,
Абжы-хаа хараҥы ицон.

Акэша-мыкэша зегь анцэажэ,
Лаҕшҕаашэара ссирк иазон.

Иара убраагы изаагылама,
Ишьтхысаазан икэашеит.
Иакьеит иакызшэагы акама,
Ацгэы иасызшэагь икшеит.

Нас акэашара аарла иакэыцуа,
Иаанаҕшызар – настхагы:
Иехэатэоуп ацгэы хыркэысуа,
Уахь инатрысит иаргы.

Иатэамбазогы аҕхьа игылан,
Җагы-җагы абжы наргеит.
Ацыгэгы җаҕан, уи аанкылан,
Нак иҕыххааса иагеит...

Ианвар 8, 2002ш.,
Акэа

АИҦЫЗЦӘА

Җара җацэбати җацэтыси,
Уа ишеинаало махэи цыси,
Еибарҕшзауа җашта иҗами,
Бзиа еибабо ус рыхэтами.

Иаха шаанза урт еидтэалан,
Ртыҕкэа аалхны иманшэалан.
Иахьа шаанза иҗеибаргылан,
Аҕыжэ-сыжэ аҗаскын илан.

Арса анрахто дара тэасуеит,
Уи иадеизало атцарггы асуеит,
Аха ашыза хьчауа ацэцгысгы,
Инанашьтуам цыара цыскгы.

Ацэымц асыр – иамто пьсыхэа,
Ацэ ахьчоит абат ацыхэа.
Ацэцгысгы иканатоит пьсыхэа,
Аласба иакыр хбат ацыхэа.

Есены ркьяфггы ыщ италоит,
Ашта итыцны ахкаара италоит.
Ацэбат хэмаруа иааҕа-ааҕоит,
Ацэцыс хэмаруа икаҕа-каҕоит.

Мап, са урт азы рыгсыжьюам,
Сара ами бзанцы ирыгсыжьюам,
Сара урт аҕшыда инсыжьюам,
Сара урт хлаҕшыда инсыжьюам.

Иахьагь шоуран – ус инсмыжыит,
Агэашэ аартны ашта итсыжыит.
Игэырҕьацэа убас ишытхысит,
Иеибарыны адэгы иахысит.

Ишнеиуаз азмахггы рбахит,
Ацэбат татэеит, егы гэакит;
...Ацэцыс азмах изтатэозма,
Аха ашыза ааныжыны ицозма?!

Ианвар 11, 2002ш.,
Акэа

ШЫҢҢРИ-ШЫҢҢРИ

Аапын – ахыта-цэгыа агеит,
Иакэнагатгы: шыри-шыри!
Уи убас пухаррак аанагеит,
Ибзиатгы: шыри-шыри!

Аапын – уа ацэхэыра агеит,
Иакэнагатгы: шыри-шыри!
Уи убас ецэарак аанагеит,
Ибзиатгы: шыри-шыри!

Аапын – ҕаха-ҕымтра агеит,
Иакэнагатгы: шыри-шыри!
Уи убас шэа-хаак аанагеит,
Ибзиатгы: шыри-шыри!

Аапын – уа тэанчара агеит,
Иакэнагатгы: шыри-шыри!
Уи убас крурак аанагеит,
Ихьантазаргы: шыри-шыри!

Ианвар 25, 2002ш.,
Акэа

ХАЖЭ ХЬАРЫДЕИТ

Хажэ хьарыдеит,
Хажэ хьарыдеит:
Саб дытрысит, сан дыткьеит.
Амшэгы Дамшэгы адца ырытеит,
Инарыгзарц даргы цахьеит.

Сандугъы амаркатыл ғалхэоит,
Рыц еихымсырц агыгшэып.
Нан, уца, лхэоит,
нан, уҭшаа, лхэоит,
Еибганы ижэбандаз уажэык!..

Амра зыша хкэарагы амжэи,
Зыда акэараш кэаратоит..
Рцдарбжы аафуеит Амшэи Дамшэи,
Ашьтагь дырхазаап, ицоит.

Сан дықэлан днеиуеит ахэызқэа,
Саб аарлаза ибжы аазоит.
«Уеузар Хьаҭшь, иеихом хусқэа?!» –
Сара хгэааа сцалан сцоит.

Абфатэы цэцэа, Хьаҭшь иахами,
Убжы рга, абааҭсы:
«Кыр-кыр, кырр...»
Слымхагь сыблагь уахь иахами:
«Кыр-кыр, кыр-кыр,
кыр-кыр, кырр...» –

Сгэы иқэыфуеит,
Слымха иҭыфуеит;
Сзырфыр – иказам акгы.
Зны саатгылоит,
Ғазны сыфуеит –
Саҭхьака икоуп зеггы.

Сан дықэлан днеиуеит ахэызқэа,
Саб ибжы ахараза игоит.
«Хьаҭшь, уцэырц, иеихарц хусқэа?!» –
Абар,

Иихээз шхэамыз, дышуааһымыз
Абрака икказа иааһшит.

Сыһсы ыфан, шыкэсык мтыцкэа,
Иара аһсы аман ихынхэит.
Инеихсыршэшэазар абгыцкэа,
Азэы ихэашыа: сыбзахэит.

Имтацан крифон уи, убама,
Убас иагеит ахэаша.
Инапы кыашь зэзэаны ирбама,
Иануп итыгэа-тыгэа.

Аган акны асахыа тыхуан,
Ана ацышара, ара азцаара.
Анбанкэагы аарла ианухуан,
Еилан ирзаазшэа азаара.

Цьара азы акэтэоуп,
Цьара ааы акэтэоуп,
Чанахра изауазма ацэа?!
Ипакэ-пакэза ссирк акэтэоуп,
Ех, далахэмарит рацэа!

Сышэкэы рыцха, избак акэзам,
Акра угэаһхом зынзагы.
...Ашэкэы рцагоуп– хатыр акэца,
Уи уааразар – иахагы!..

Февраль 5, 2002ш.,
Акэа

ААҢЫН АШӨА

Скаҥха-каҥха, скаҥха-ҥхаран –
Сымра шашан са сөөгылт.
Сыҥха-сыҥха, сыҥха-ҥхаран –
Адгыл дузза са саҥылт.

Хэынцэа-хэынцэа, хэынцэа-нцэара
Иказамызшэа исырбеит.
Иатцэа-иатцэа, иатцэа-иатцэара –
Аҥсабара са иасырбеит.

Ашэа-ашэа, ашэа-ашэа-хаа –
Цыси хэыхэи инадсырхэеит.
Шэахэа-шэахэа, шэахэа-симхэахаа –
Адгыл аргэырбьан ихэхэеит.

Гэаҥха-гэаҥха, гэаҥха-ҥхара –
Зегы ирзышарц сыццакит.
Анхара-нхара, анхара-нхара –
Анхацэа рнапы адыркит...

Февраль 8, 2002ш.,
Аҕэа

ДЫРМИТ ГЭЛИЕИ АХЭЫЧҚЭЕИ

Дырмит Гэлиа кыр дазхэыцит,
Уатэ иҕало иахьа ибан.
Ажэабжэ афра наҕ даҕэыцит,
Зымша днахеит ароман.

Ахэычқэа рзын ажэеинраала,
Дҥышэырччауа афра даҕуп.

Нас дырзапхьоит бжы-таала,
Еикэлымхаха итаацэа пшуп.

Ахэыхэи атцыси,
Атцыси акызи,
Акызи асыси,
Асыси ахэыси,

Азыхыи акэареи,
Акэареи аикэареи,
Аикэареи аккареи,
Аккареи аубареи...

Абарткэа зеггы игэы итыхоит,
Рхатэы рымоуп абызшэа.
Ахэычкэа рышкагь даарыхоит,
Еинираалоит оумашэа.

Аидеи Саидеи,
Саидеи Асидеи,
Асидеи Фаридеи,
Фаридеи Рафидеи,

Шьханыкэеи Дарыкэеи,
Дарыкэеи Базрыкэеи,
Лабдати Набдати,
Набдати Сабдати...

Даарыпхьаны инеидыртэала,
Ирхалашауа рхы-рэкэа,
Ачча-ччахэа жэеикэыршэала,
Дырзапхьауан ахэычкэа.

Дыказма абас захахъазгъы,
Игэырбъацэан рыпсы рзеит.
Нас иааимырхын дзыпхъазгъы,
Иргеит,
иргеит,
иргазеит.

Февраль 19, 2002ш.,
Акэа

ААШЪАКЭ ИЗЫ АШӘА

Зегъы изырхэо аашъакэ хэа;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Аашъакэ – уафы цъашъахэ хэа;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Шьыбжьаарампъын дѳагылон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Илагъы кыууа инаипъылон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Ижэ нагэарцыр иаауамызт;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Аапъын идгъыл цэаѳэамызт;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Апъхын шэшъыралла ихигон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Азын ахьтақэа гэнигон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Уа игэылацэа днартатэон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Ара крыф – ана деитатэон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Мцымзар цабырг ихэомызт;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Азэы изын бзиа иешэомызт.
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Афы ааибар – дзаапсылон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Иааиҕакэар – дудыпсылон;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Апсцэахагь дитахзамшэа;
Дыкан, рхэеит, ус азэы.
Дызит, дцеит дыказамшэа,
Дыкан, рхэеит, ус азэы.

Февраль 20, 2002ш.,
Акэа

АМААХЫР

Убас амаахыр калеит,
Рацэаххыра уаркалеит,
Еикэыншэыла канталеит,
Ижымжэаны цака илеит.

Ахэычкэа рызгы еилкаауп,
Акырбыч еипш иара хаауп,
Ацха агэылтэцэаны ицоит,
Ицоит акэым – икэзоит.

Амыџ цхарггы – хамшэалап,
Амаахыр ссир ҳақәшэалап,
Аха шэгәышәсаныз уеизггы,
Бзиа иабоит уи аҳәазаггы!

Февраль 23, 2002 ш.,
Ақәа

АГӘАЛАҚАРА БЗИА

Ҳакәты арцына акәтабъ ацеит,
Ҳакәты арцына абжы хнацеит,
Иара атәала ажәак аҳәеит,
Иара атәала ашәак аҳәеит.

Нас агәы алақаны убра,
Афызцәа рахь ицеит хара.
...Ишпәбзиаз есқынггы,
Ихалшо қаҳцозтггы зеггы!

Февраль 25, 2002ш.,
Ақәа

АЖӘАҚӘА ЗФО АХӘЫЦЫ

– Дад, аҳәыс амзырха итца! –
Абас абду икаитцоит адца.
– Бзиоуп! – ихәан ачкәын уа,
Зымәа дтәоит хара дыпшуа.

Абас ажәа ифоит,
ифоит,

Абас аамта игоит,
игоит.

– Нан, азаҕынза уҳазца! –
Абас анду иҕалтцоит адта.
– Сцоит! – ихэоит, мап икзом,
Аха ианылхэазгы дцазом.

Абас ажэа ифоит,
ифоит,
Абас аамта игоит,
игоит.

– Сычын, уцатэқэа қаца! –
Абас ан иҕалтцоит адта.
– Уажэытэҕья! – наиҳэан иара,
Зымшагы днавалейт убра.

Абас ажэа ифоит,
ифоит,
Абас аамта игоит,
игоит.

Мшэан, изимой рыххатэыс,
Усгы имоупей қацатэыс?!
Ишаархэаз – напы айркыр,
Ех, ишҕайкэлоз ҳагыр!..

Март 9, 2002ш.,
Аҕэа

АЧЫПЪХЪ

Аканч хэычкэа аус руеит,
Рылшара агэра рган.
Аканч хэацкэа аус руеит,
Ицыцит шыта акан.

Нас кыр инахэы-иаахэны,
Ртыпкэа рхиауа,
Доусы идыргылоит аоны,
Абырфын хац хауа.

Аха уа амш аацэгъахар,
Аканч хэычкэа шэоит;
Адыд-мацэыс асарххар,
Ирхауа ахац пцэоит.

Ахьаца амахэгъы ааганы,
Хан ачыпъхъ калцоит.
Афгы зааиуам уи баны,
Зымша икэаратоит.

Нас кыруеит игэырбъацэа,
Абырфын хац хауа.
О, иахпыхъаршэала Анцэа,
Амач хаикэзырхауа!

Март 13, 2002ш.,
Акэа

АХАМАҢАГЪА

Ҳакэты арцына,
Ңагъа-ңагъа,
Ныхгыл-аахгыл,
Шьапцыркъакъа,
Ишныкэауаз баґъа-баґъа,
Сгэы кыдгылеит хэа иара,
Нак иакэытцит уа ацара...
Уи ахамаґагъара иазхэыцын,
Изызкыз аус хада иакэытцын,
Акэытқэа зегъ иара гэартеит,
Хара имгакэа иара кэартит.

Уахагъы иамыхэазо кэтыжэла,
Ихтэалаз акэартқэа ирыжэла,
Акы аркыжит,
Акы арґыжит,
Ак хэыт-хэытит,
Ак кэырт-кэыртит.
Ирґагылаз –
Иаґагылеит.
Уаха иахытэазгъы иазмыргылеит.
Урт ргэы ицаххызгъы рхэароуп:
Цыым, акэартрагъ уаґсахароуп!

Акэытқэа зегъы еилакаркарит,
Баша андугъы дымпарпарит;
Ҳакэты арцына,
Ңагъа-ңагъа,
Ныхгыл-аахгыл,
Шьапцыркъакъа
Ишныкэауаз баґъа-баґъа,
Уаха иамырхэазакэан ажэа,

Уа инаталкит азы хышэшэа.
Зны икыжит,
Зны ифыжит,
Зны ардэынатас ифыкэ-фыкэит,
Аха илуазма, ахы лырфыгэит.
Ахы ышы,
Агэы ышы,
Зы-хышэшэала икэабаны,
Мпахышы-цкыала ирбаны,
Иноулышытын, ионы ицеит...
Адырфасны акэтафгы ацеит.

Март 17, 2002ш.,
Акэа

АШЫМХА

Дтэан ашэшырае атахмада,
Апхын шоура хыантазы.
Ус, даайдгылан уи имата:
– Бабаду, ианбауеи асы?

Абду дыччо, игэырбэа хытны,
Ахэычы днаго ишыамхахы:
– Асы хэауеит ашыа ихытны,
Атцлакэа икартсар абэы.

Ицеит апхын шоурагэ ниас,
Амраца инарбылны хцэа.
«Умэа бзиаз, умэа бзиаз!» –
Уи наскьаргон анхацэа.

Ус, тагаларагэ аакылкэеит,
Имарымажа, еикэатэы.

Ацъа аазбаз зегъ аргэырѳъеит,
Ицеит иауын иара атэы.

Абар, иахъааз азын хышэашэа,
Атѳх духеит, амш иазцеит.
Аѳъсаагъ уаха ирхэазом ашэа,
Атцлақэагъ рыбѳъы каѳъсеит.

Аха закэызеи, асы аузоми,
Амрагъ ааѳшит ахэаѳы.
Асы злауеи, абѳъы каѳсомеи;
Ашымха дазыѳшуеит ахэычы.

Март 21, 2002 ш.,
Акэа

ИАНЫРЦӘАХУАЗ ЗЕГЪЫ РХӘЫ

Икѳаѳуеит амшэ қарымеа,
Хъачан иаднагалт ахэы.
Асы ауеит, иасуеит аѳша,
Аха итынчуп иара агэы.

Ацыѳ атцла агэаѳаѳ хазы,
Аѳъхын иармазеит ахэы.
Уажэ еимаѳны иауеит асы,
Аха итынчуп иара агэы.

Ахэынаѳ атра итатэоуп,
Тагалан еизган ахэы.
Азын аѳѳэамта уажэоуп,
Аха итынчуп иара агэы.

Иасуеит аурт, аҭшаҭы –
Амѡа иқәуп ашшаҭыч.
Уи цоит анхаѡы ицахы:
«Исызҭычру, исызҭыч?!»

Апрель 2, 2002ш.,
Акәа

АРДӘЫНА

Ааҭын ааит игәырҭацәа,
Амра хааза иҭхоит.
Ирымҭсахуеи зегы рцәа,
Амрахь зегь еихоит.

Аҭсаа шәахәоит иахьа ҭыц,
Ма ишҭахаау рыбжы.
Җамзырха агәтан араҭыс,
Җылоуп еикәышышы.

Уи ақәцәан цыҭх уажәаны,
Ардәынак шәахәон.
Есыхәылҭазгы иара ааны,
Ихааза оума ахәон.

Сынтәа сыҭшуп, избазом,
Иказам цьаргы.
Ааигәа-сигәа абжы газом,
Игом зынзагы.

Издыруада ахьта иакны,
Иашьызар асы?
Ма хәычык ицәкьа иакны,
Иахыцзар аҭсы?

Ма итаһаны уи аҕаца,
Иашэызар ашэы?
Изаҕымлоу игэырҕаца,
Ааҕын ссир уажэы?

Ус, снаҕшызар уахь сара,
Храҕысҕы напкьон,
Сардэына атыҕаҕ убра,
Даеакы ашэа ахэон.

Апрель 4, 2002ш.,
Аҕэа

АСАХТАН ХЫЛҔА

Илиа Фониаков ихэзыншылоуп

Асас-дахь хаһны датааит,
Аҕсны игэаҕхан уи деитааит.
Изныкымкэан ашэа азихэеит,
Уалахеит сара сыҕсы, ихэеит.
Уи ицамтаз –
ҕаҕхьа еимидеит,
Уи хамтас –
ахылҕа ситеит.

Рыҕсы алахон иара збазгы,
Силаехэауан иара зхазгы.
Ихы-игэы зегь ашэа иазкымзи,
Саргыы сшэахэаҕхар стахымзи.
Асахтан хылҕа – хамта дуун,
Уи ламысын,
уи патуун.

Убас исыман хатыргы ақатан,
Зегы ирыцкызгы иара акэзан.

Азын асоура саэнахьчон,
Аапын ақэоура саэнахьчон,
Апхын мра-бьы саэнахьчон,
Тагалан пшагы саэнахьчон...
Хай, аоны сантэоугы исханда,
Асахтан хылпа – апоет хамта!..

...Ус, аба хэымга дтысыхит,
Ақэпарахь сыгэгы насыхеит
Зегь хаилеитцеит хыла-гэыла,
Дишьит сашьа,
дишьит сгэыла.
Днеины саб ионы дыфналеит,
Аха ианбанза?
Дшэан дыбналеит.

Аба данцоз хаоны ддэылпа,
Цьей инижьрын сара схылпа.
Иахьагы сгэы иалоуп итэымбны:
Хадгыл икэгылаз иацэымбны,
Ахэычқэа зшыуаз, саб ипхейтаз;
Ашэахэа ихылпа ахихейтаз!..

Апрель 15, 2002ш.,
Ақэа

АУАСЦӘА

Зны ифарцеит, зны иларцеит,
Цыхэабаба абгахэычы.
Зны ипхарцеит, зны иббарцеит,
Ала мурақэа ххэағы.

Мап, иахэазом иара кэтыжда,
Мыщхэы ихаами акэты ажбы.
Сыпхарцеит хэа зус нзыжда,
Уажэ инатэсит еикэышышы.

Аха дук мырцыкэа акы азбан,
Ани агызмал, ани нтэа,
Уажэы инашэнацеит иоатцян,
Ахафэы икнахаз ауасцэа.

Нас ашышыхэа икэаталеиуа,
Ауаса аныкэашыа катцо,
Аа, акэыткэа рышка иахьнеиуа,
Уажэы-уажэ акышэ рыбзо.

Уа акэткэеи иареи еилагылан,
Уажэы ихэуеит амзырхафэы.
Апцсы акымкымрагы аанкылан,
Иаахаччалоит ахы-афэы.

Акэты рацэагы реилачырафэ,
Ишатахыз иара калейт.
Алакэа ицэазгы ашэшшырафэ,
Хэычы-хэычла ихарахейт.

«Ахы, сыгызмалра усыхэа!..» –
Инамтасуан ахы ианкны;
Иаахэыцыпшит иара атыхэа,
Уаанза ишамаз итэахны.

Арбафэ кыжит, алакэа трысит,
Агызмалра атыхэа пцэа;
Убрака иара ацэа итадырсит,
Нак иаахырхэейт ауасцэа.

Апрель 25, 2002ш.,
Акэа

ЃЫЧКЭЫР

Еиымгазоз амш еилгеит,
Имбазоз азбаарра беит...
А҃ычра дзакэымтцит Ѓычкэыр.

Агэылшыап тытит ахапы,
Амшэ ашыцылеит анапы...
А҃ычра дзакэымтцит Ѓычкэыр.

Арупап ацэажэашы ацеит,
Аеада акэашашы ацеит...
А҃ычра дзакэымтцит Ѓычкэыр.

Ауаы ассиркэа каитцеит,
Ауаы амзакынза дцеит...
А҃ычра дзакэымтцит Ѓычкэыр.

Анапы-мчхақэа уи дааркын,
Ажэгэара агэашэ аадыртын,
Арахэ дрыларкит Ѓычкэыр.

Апрель 30, 2002 ш.,
Акэа

АКЭА ИҢОУП АХЫ

Акэагы ахы тоуп.
Апсуа жэапка.

Игэырбыатэа ишынхауа зны,
Деипшхан апшабы,
Аба-цэгы дақэлон Апсны –
Акэа итан ахы.

Ианшэартаха рымчгы акны,
Дыпхарсуа итрахы,
Ацеицэа ирыхьон Апсны –
Акэа итан ахы.

Асасцэа дахькэагы еицны,
Азынра агэтангы,
Иахьа иатаауеит Апсны –
Акэа итоуп ахы.

Маи 17, 2002ш.,
Акэа

ЛЫХНЫ АШТА

Лыхны ашта, Лыхны ашта,
Агэырѓабжь рацэоуп.
Икеикеиуеит жэѓан ашта,
Адгьылгы иацэоуп.

...Апта хьантыць хымзи,
Амшгы цьабон.
Жэлар тынчра ртахымзи,
Рразкы рчапзон.

Ианыкала ак шэартан,
Игон Лыхны абжы.
Арака гэтыха хэартан,
Ихыцырц ашэшы.

Уа абжыуаа реизарагь,
Саркьалра ауан.
Нак-аак урт реизарагь,
Цырцас иѓѓэан.

Иахьа ашьха җызҗызуа,
Лыхныҕа иҗшуп.
Иахьа ага цәкәырҗасуа,
Лыхныҕа иҗшуп.

Иахьа араҕа ныхәоуп,
Убас еилыцъдьоит.
О, иныхәоуп азыхәоуп,
Амрагь уа иччоит.

Лыхны ашҗа, Лыхны ашҗа,
Агәырҗабҗь рацәоуп.
Икеикеиуеит жәәан ашҗа,
Адгьылгы иатцәоуп.

Маи 20, 2002 ш.,
Аҕәа

ААҖЫНРА АКАЗШЬА

Ааҗын талеит җамзырха,
Иахзааит еикәтәы.
Зегьы-зегьы ахы рзырха,
Иахьыгзо ргәыхәтәы.

Уи аҗхарра хзаанагеит,
Зегь еиланахәеит.
Ашәахәацәа рыбҗы аргеит,
Ахкы ссир рхәеит.

Шаҗхьа иҕыхеит адунеи,
Анхарагь ццакит.
Хәычгы дугьы уахь еицнеи,
Рнапқәа еибадырkit.

Иссируп аапынра аказшы,
Зегь амра днарбеит.
Ахэынцэрапышь иахышыз ашыа,
Убригь наф иарбеит.

Маи 30, 2002ш.,
Акэа

АКЭЫКЭБАА ХАРГЪ

Зегы ирыкэшо анапкэа,
Ахыр-хыр хэа иауеит акэа.
Ахыжь шашьтаз җацахэык,
Уажэы аеықэнакит махэык.

Уа ишыуастоз атларкэыкэ,
Инаханы иатцэахит апықэ.
Ацыпгы баазар хэа ишэеит,
Атла агэаҗара итатэеит.

Аха ахэынап атра илбаа,
Иахаргылан уа акэыкэбаа,
Аккара ицалангы ицоит,
Нас изхэада уи баазоит.

Сыбжы шэахаргь-ишэмахаргь,
Исхагылоу жэбоума ахаргь?! –
Инытцакны ашэакгы ахэоит,
Ацэыкэбаркэа аҗанахэоит.

Ажэыртра илалат –
Ажэыртра илцит,
Абаарра илалт –

абаарра илсит,
Азы италеит –
азы итытцит,
Ахэы ихалеит –
ахэы ихытцит,

Ицоит ихалауа, илбаа –
Иахаргылан уа акэыкэбаа.
Абар, абар амшгыы нтэоит,
Уа зегь ркьатеиах пьтэоит....

Иара неихуеит иццакны,
Акэыкэбаа харгь ахакны.
Аха ирыкэзыршоз знапкэа,
Итцуазеи ихкэеижьтеи ақэа?!

Ииун 9, 2002ш.,
Ақэа

АМАЗАҚҒА

– Дыкоумашь айгэышэ зымбац?
– Баз имбац.
– Дыкоумашь амтэышэ зымбац? –
– Заз имбац.

– Дыкоума ауардын зымбац?
– Мац имбац.
– Дыкоума аратын зымбац?
– Жьац имбац.

Уа амазақэа ирызхауеит,
Икоуп шэкы...

Убарткэа зегь аанартуеит,
Ашэкэы шэкы!

Ииун 14, 2002 ш.,
Акэа

АҢЫКЭАБАРА

Ан днеины азы лырхиеит;
Тап, тап, тап.
Итахзамкэан уи дтаиеит;
Тап, тап, тап.

Уа асапын иказ абеит;
Тап, тап, тап.
Агэы ышқахан ихэатеит;
Тап, тап, тап.

Убла ихыларгыы ичха;
Тап, тап, тап.
Уфы италаргыы ичха;
Тап, тап, тап.

Иған алымт гыагъаза;
Тап, тап, тап.
Аа, дкалеит дыцкыаза;
Тап, тап, тап.

Мчыла дшаалгоз кэабара;
Тап, тап, тап.
Уажэ длызтыгазом абра;
Тап, тап, тап.

Ииун 16, 2002ш.,
Акэа

АХЭЫЦИ АКЪАНЦЪЕИ

Сычын ублақәа еиқәыпса;
Шьышь наани.
Узықои улахь еиқәца;
Хэыхә наани.

Амра халан икаччоит;
Шьышь наани.
Аха уцәар – уҕсушьоит;
Хэыхә наани.

Шьыбжьон ицәоит азәырфы;
Шьышь наани.
Ацыс шәәхәоит, узырфы;
Хэыхә наани.

Уара уакәым – схаҕагы;
Шьышь наани.
Сыцәар сҕахуп еиҕагы;
Хэыхә наани.

...Ирәхәмаруа ашәәхәа;
Шьышь наани.
Афьцъегь ыцәеит иҕахәхәа;
Хэыхә наани.

Ииун 16, 2002ш.,
Аҕәа

МАНЧЕИ ПАНЦЪЕИ

Дшавагылаз анча Манча,
Даайдгылеит аншъа Панцъа.
О, икыми Манча атапанча,
Аха уи Манча итапанча,
Ибаны дынхом аншъа Панцъа.
– Исыџи, Манча, утапанча! –
Абас ихэеит аншъа Панцъа.
Даахангъы Манча итапанча,
Иитар акэхеит аншъа Панцъа.
Аншъа Панцъа атапанча
Ааимхны дихэаџшуа Манча,
Абас иеихэеит Манча Панцъа:
– Иушъыр калоума, абааџсы,
Аџыс хэычгъы иахами аџсы?!.

Ииун 17, 2002ш.,
Акэа

АГАРАШӨА

Сыџа-чына, сџеи лашара,
Исыџто мчы џэџэа.
Угэырџо уаџыларџ ашара,
Уџэонда уџахэхэа.

Амза лашо зегъы ирхысуеит,
Абла зегъы ирхуп.
Ашџаџ уаб иеы хырсысуеит,
Өыџџкэын датахуп.

Уи хатџџас иџсы аџнџџеит,
Иџсадгъыл Аџсны.

Имызуа рахь ихъз аницеит,
Дынхеит дап̄саны.

Сгарашәа таами, илакәыми,
Уаг̄агоит уткәа.
Убаха змауз игәы угәыми,
Уцәонда утахәхәа.

Ииун 19, 2002ш.,
Акәа

АП̄СНЫ АЗЫ АШӘА

Ап̄сынтәыла – ап̄сатәыла,
Ап̄сынтәыла – амратәыла,
Ап̄сынтәыла – ашәтатәыла,
Ап̄сынтәыла – тәылеинтәыла.

Сара сыкам схы-сып̄сыхәа,
Сара сыкоуп уара узыхәа.

Уара умшын – та-еиладшыми,
Уара ушьха – хара ип̄шыми,
Уара ужәәан – бырладшыми,
Уара удг̄ыыл – ччарц иаф̄ыми.

Сара сыкам схы-сып̄сыхәа,
Сара сыкоуп уара узыхәа.

Ара дыкоуп Нарт Сасрыкәа,
Ара дыкоуп Абрск̄ыыл-мышәа,
Ара дыкоуп ап̄суа хыхәа...
Ара иап̄шәымоу – Анцәа уихәа!

Сара сыкам схы-сыпсыхэа,
Сара сыкоуп уара узыхэа.

Ииун 20, 2002ш.,
Акэа

АТЦЫХ ТЫНЧ

Атцых тынчуп икаууа,
Иапъырхагоу ак ыкам уа.

Аклат реыттакны абар,
Апъацхае ицэоуп акэчар.

Азар иреахэмаруа апъша,
Ицэоуп еипъхызуа абыбъ-ёа.

Ахэарақэагъ зёу цэароуп,
Пъхыз изёугъы хыш-цэароуп.

Деипъхызуа акъанцъа хэычы,
Сахэшъа лхы ылами ахчы...

Акызатэык: хла пъхашьоит,
Иахъак ицэамзи, ичапъшьоит.

Ииун 21, 2002ш.,
Акэа

УГӘЫ КАЗЦО

Цъара ихало, цъара итало,
Автобус ықәхан ицоит.
Ауаа тыцуа, ауаа тало –
Уи ргәыхәтәы иахьнагзоит.

Ус, тахмадак даасхагылеит,
Ашырхәа сгылеит саргы.
Нас днеины стып ааникылеит,
Днасыхәапшит уи зынгы.

Хмашына цон иалала Акәа,
Зегь ахәон иара ихы-иҕы:
Хымҕада, игәы иахәон, иахәа –
Сгәы иахәон са схаҕагы.

Ииун 22, 2002ш.,
Акәа

АЦЫКАХРА

Иахьа сан ацыка лхуеит,
Аутратыхкәа лыдкыл.
Лыхцәы аҕарақәа цалкуеит,
Мыцхәы напы рыдкыл.

Сара сан – убас дануп;
Иргәапхоит лкымта.
Ахақьа дгьежьюа дануп,
Иссирхоит лхымта.

Лнапаҕ аҕхныга кәашоит:
Абәырц,

җәырц,
аҗәырц.
Ацыка сақәшәа ихәашоит:
Аҗәырц,
җәырц,
аҗәырц.

Уи иалтақәо барггы идыр,
Ибтаххоит, баҳама:
Адыш,
апырпыл,
акәындыр,
Ацыбра,
араҳана...

Лыбла ихыларггы апырпыл:
Аҗәырц,
җәырц,
аҗәырц.
Икәашоит цухныга кәымпыл:
Аҗәырц,
аҗәырц,
аҗәырц.

Уа афәы хааза убас игоит,
Шьыри, агъама збазггы!
Санггы лыбжы налыргоит,
Иаггылхәоит абасггы:

– Ацыка зырбзиоуггы акоуп,
Нан, са аҗышәа сымоуп:
Хкы-рацәала ациаа еилоуп,
Хкы-рацәа, убри азыноуп!

Ииун 23, 2002ш.,
Акәа

АКЫЗҚӘА

Акызқәа еишьталан ицоит,
Ицоит еишьтагыла.
Урт ана-ара икэарацоит,
Иагоит раҕхьагыла.

Агэашэ антытц дара хэны,
Шьыбжьон еикэагыла,
Иаауеит хэылҕазы ихынхэны,
Иаанагоит ҕхьагыла.

Рымџа ианытцшам урт акы,
Уи иаҕа ихэахэазарҕь.
Икалап раҕхьагыла ахы,
Ахы убас иҕэҕэазарҕь.

Ииун 24, 2002ш.,
Аҕэа

АҢАКЭАЖЭ ЛЫКӨТЫ

Акэтарцына,
рцына, рцына!
Акэтарцына –
ахазына.
Уи есымша акэтаҕь ацоит,
Нас ихааза абжы хнацоит.
Икар-каруеит,
икар-каруеит.
Ихэмар-хэмаруеит,
ихэмар-хэмаруеит.

Итцегъ иадкыл анапы,
Икэсыргылар ашыапы,
Иахзатцалап, аха ишџа:
Акы акэымкэан џба-џба!

Атакэажэ абас дазхэыцит,
Атакэажэ зегъы дыркэацит,
Акраџалтон уи лымкаа,
Ахэы лыман хазы иркаа:
Ахэырз,
ашырз,
ачарыц,
Ацъыкэреигъы иара азы,
Зынза ихазын иара азы,
Иакэлыршэуамызт абыбыц.

Имазеимзи шыжъхъа,
Имазеимзи шыбжъхъа,
Имазеин убас уаххъа,
Краџалтон лгэы тыџъџа.

Арцына ныхгыла-аахгылон,
Арцына нытгыла-аатгылон,
Асархэаџуан,
асаргэаџуан,
Асаркэазуан,
иџамкэасуан,
ишыацэқэасуан,
Иахэазомызт аха ажэа,
Акы абомызт ахашэа...

Кыршаџалтоз хыма-џсыма,
Сишь, закэызеи, акырцыма:
Акар-карра нак иакэытцит,

Ахэмар-хэмарра наĸ иаĸэытцит
Аха, иĸьюушьаша, шэазхэыци:
Мыщхэы ирчо иахьа-уатэы,
Атакэажэ уи анлырцэыщэы,
Ө-кэтабьĸ дшазыпшыз ларгы,
Ацара иааĸэытцит зынзагы...

Ииун 26, 2002ш.,
Аĸэа

ИРМЕИ СЫРМЕИ

Еигэылацэоуп, еиĸэлацэоуп,
Ирмеи Сырмеи.
Избо ирхэоит еихэшэцэоуп,
Ирмеи Сырмеи.

Рееилархэоит дара еипшыны,
Ирмеи Сырмеи.
Ацарагы рцэоит еиёыпшыны,
Ирмеи Сырмеи.

Ашьыжэ ашĸол ахэ еицэоит,
Ирмеи Сырмеи.
Рнап ианырцэогэ нарыгзэоит,
Ирмеи Сырмеи.

Ирывагылоуп уа ртаацэа,
Ирмеи Сырмеи.
Ирыцхрауеит игэырбьатцэа,
Ирмеи Сырмеи.

Иѣырѣшыгоуп зегъгы рзы,
Ирмеи Сырмеи.
Зегъгы ирхѣауеит рыбзарзы,
Ирмеи Сырмеи.

Ииун 29, 2002ш.,
Аҕаа

САИДИ САИДЕИ

Рыхъзкъа еиӡшуп урт зынзас:
Саиди Саидеи.
Ирцѣилагоит цкъа изымтаз:
Саидеи Саиди.

Рыхъзкъа лцэеилагоит ранду:
Саиди Саидеи.
Рыхъзкъа ицэеилахэоит рабду:
Саидеи Саиди.

Рангъы зны ииашамкэа илхэоит:
Саиди Саидеи.
Рабгъы ицэилагар хэа дшэоит:
Саидеи Саиди.

Шэа ишэцэеиламхэан, ахэычкэа:
Саиди Саидеи.
Ргэы иалсып шэфызцэа хэычкэа,
Саидеи Саиди.

Ииуль 2, 2002ш.
Аҕэа

АДӘЫҖБА

Сара адәыҖба хәыч җастеит,
Изхәада иҗеып.
Амға инаныстан, иагыцеит:
Шыҗ-шыҗ-шыҗ!

– Амға сышәти, амға сышәти! –
Иара хәхәоит.
Амға арымтазт – уи хышәтит,
Дара хәхәоит.

Уажәшьта рыхәхәара зтахыда,
Баша ихәхәоит.
Игәныргозаргь ирхәоит хыда,
Баша ирхәоит.

Ииуль 5, 2002ш.,
Аҗәа

АХЬАҖАРЧ

Җызак дхаман ихъзын Къамс,
Аиаша атқыс ихәон уи амц,
Насгы Къамс
дазытҗьон амц.
Зны хашцоз хьаҗарчк аабеит,
Ахьаҗарч зегь бзиа иаабеит.
Аха Къамс илаба рхха,
Уи дназытрысит хаха.
Хшазыҗшуаз уа хгәырҗьацәа,
Ахьаҗарч талеит уа ацәа.

Зегъы-зегъ хиабашьит Къамс,
Ихазхэоз амц,
иазытѣьоз амц.
Ахьаџарч агэы кахцеит,
Ахьаџарч ахэы кахцеит,
Аха уаха,
уаха умѣсит,
Иказамызшэа асарѣсит.
Иатахуп, ихэан, уа азы,
Къамс дытрысит иааигарцы.
Иагьакэитэеит иааганы,
Ха хазыѣшын ссирс ибаны.
Хаџоу игэра игааит Къамс,
Хара Къамс
хаижьазаап амц.
Зымзаап: иакэитэеит агаз,
Амцагъ напреитцеит убас...
Ахьаџарч ыѣт амца акны,
Ицон, рыцха, уи ццакны,
Исзеикэырхозар хэа аѣсы,
Иѣангы иалаѣалт азы...
Ихаздыруам: иблү, еикэхоу,
Имѣѣаан ма азиас иагоу...
Харт уи уаха ихамбазеит,
Къамсгы наѣ...
хнеиѣырцны хцеит.
...Уажэ сара ахьаџарч збар,
Сыблагъ даахгылоит абар:
Къамс – иазытѣьауаз амц,
Къамс – ихазхэауаз амц...

Ииуль 5, 2002ш.,
Аѣэа

САБ ИҢЫ

Ақса ауеит,
Амра җхоит.
Аеы хәуеит,
Асарххоит.

Саб дцозаап
Харагы...
Асархиозаап
Иара иеггы.

Ииуль 6, 2002ш.,
Ақса

АЗЛАГАРАҢЫ

Ахыу-ахыу, ахыу-ахыу
Алу лагоит,
Алу лагоит.
Ахыу-ахыу, ахыу-ахыу
Аҗш ааргоит,
Ашыла ргоит.

Ахыу-ахыу, ахыу-ахыу
Алу лагоит,
Алу лагоит.
Азлагарахьча даутахыу;
Ажэабжь ихэоит,
Алакэ ихэоит...

Ииуль 6, 2002ш.,
Ақса

ХАРА ХАЖӨ

Апша суеит,
Ажә хәуеит.
Ақәа әуеит,
Ажә хәуеит.

Акырцх әуеит,
Ажә хәуеит.
Асгы әуеит,
Ажә хәуеит.

Итәом, итәа –
Аа, ижәбоит.
Ахш рацәаны
Иаанагоит.

Ииуль 6, 2002ш.,
Ақәа

АМРА ПҔХОИТ

Амра пҔхоит,
Икоу гәашәт!
Амра пҔхоит,
Ишәтүеит ашәт.

Амра пҔхоит,
Ацыс шәахәоит.
Амра пҔхоит,
Ауаа нхоит...

Амра җхоит,
Ихым ашәшьы.
Амра җхоит,
Шәгыл шыжбы!

Ииуль 6, 2002ш.,
Акәа

ХАТӘЫ БЫЗШӘАЛА

Арбаҗь җнатуеит:
– Кри-ка-кыу!

Аласба җәауеит:
– Кыу-кыу-кыу!

Азыс җаауеит:
– Бе-ке-ке!

Ахәыс хәауеит:
– Му-му-му!

Ашышь җәыруеит:
– Ҙах-Ҙах-Ҙах!

Гач дцәыуеит:
– Нак-нак-нак!..

Ииуль 6, 2002ш.,
Акәа

АҲӘАЧАХ

Инамтасын, аҳәа кны,
Алымҳа дукәа ирынкны,
Аҳәатра наҥ интадырсит,
Ахақәитраггы нацәдырзит.

Азныказын иааҕыҕызаргъ,
Зны инаҕшызаргъ,
Зны иааҕшызаргъ,
Хәычы-хәычла ахы ажъжъеит,
Нас инықәиан аҕсашъеит.

Уажәы иҭаиоуп уи еицхәа,
Ицәоуп хәлаанза итахәхәа.
Иҕам уаҳа агәггы иаго,
Иадыруеит ахәы шаарго...

Ииуль 10, 2002 ш.,
Аҕәа

ШЫҔРИ, ИСЫМАНДАЗ АНЫШЬ!

Шыҕри, исымандаз анышь,
Сыхәмаргақәа наҥ иныжь,
Амшын схылауан сара,
Салагон хара ацара.

Ацәқәырҕақәа ирбарын,
Амшынхәақәа ирбарын,
Сара снышь шаҕа иласу,
Сара снышь шаҕа иразу.

Тыркэтэылака спон сасра,
Цыпхгы иатааз х-Апсына,
Арахь даазгон, уахь ааныжъ,
Шьыри, исымандаз анышь!..

Ииуль 11, 200 ш.,
Акэа

АМААМЫНИ АУАФИ РЕИЦӘАЖӘАРА

– Уареи сареи хаигэыцхэуп,
Сызлакоу схэар – имыцхэуп;
Амаамын – сзыкои абас,
Ауафгы – узыкои абас?

– Иашоуп, хаихылтцаргь азэы,
Стэаны сазпшымызт уатэы:
Сара сгылеит, са сыкэпэит,
Сара схамцит, аца збеит.

Сакэпэит асытэхэа, апшафгы...
Скылсит сара ауафрахы.
Уара утэан – уи азурхеит,
Умаамынын – ус уагынхеит.

Ииуль 12, 2002ш.,
Акэа

ДХАМАН ХАРА ГЭЫЛАК

Дхаман хара гэылак,
Дгылауан шыыбжьон.
Дхаман хара гэылак,
Кырун ипсы ишьон.

Дхаман хара гэылак,
Шьыжъхъа ифон хашны.
Дхаман хара гэылак,
Шьыбжъхъа –сазэ икны.

Дхаман хара гэылак,
Апъхын ихы хтын.
Дхаман хара гэылак,
Азын ишьапы хтын.

Дхаман хара гэылак,
Иажэакэа рацэан.
Дхаман хара гэылак,
Иихэауаз еицэан.

Дхаман хара гэылак,
Зны уаха дмаазеит.
Дхаман хара гэылак,
Дыказамкэа дцеит...

Ииуль 12, 2002ш.,
Акэа

АШЬЫНКА

Ашьынкабъычра,
ашъынкабъычра;
Исыцэнэрзит сара стынчра.
Исыдырцеит соызцэа еизан,
Ахы, агэы умазар умцан!..

Моахэастала уахь са скылсит,
Анахь снапъшит,
арахь саапъшит,
Тынчрамзи, уаха сымпъшит.

Ашышыхэаза аанда скылсит,
Сналалеит сыпсы заны,
Сырзыпшуеит сыпсы цаны:
Ашынка – уңаны узахыңом,
Акарпыжэ – убла узақыгом,
Ахауае рыфыхаа кэзоит,
Игэата,
гэата,
гэата сцоит.
Рыуагь изгари – слапшуеит,
Сышбычу схаштны сыпшуеит.
Ус, схы сөахазар сара,
Апшэма дгылоуп сапхьа абра...

... Сөызцэа пшуп лбаа азафы,
Амра лтагьалоит хара.
Сыбжа пцэо, апхзы сөашы,
Шынка дук аазгоит сара.
Исыхьызгьы уака исхэоит,
Дара зегьы шэаны ихэхэоит.
– Нас, ашынка ума узлааи? –
‘Сааитүеит уа ххадагьы.
– Уи уаазышьтда хэа дсызцааит,
Сара дсымтизеит азэгьы...

Ииуль 24, 2002ш.,
Акэа

АМПЫЛ

Ампыл шытыңа,
шытыңа ицоит.
Жьакэарата икэаратоит.
Ампыл иасуеит ахэычкэа,
Убас еивасуеит ахэычкэа...

Иара цоит –
дара ахъзоит.
Дара ахъзоит –
икэаратцоит.
Урт ашьтами рыпъсы мшьа,
Иаманы ицоит ижъа-жъа...

Амџа рчапъан уажэы ааигэа,
Дара рнафыстѣкъа, ааигэа,
Амашынакэагъ цоит ианыс,
Ампыл уахъ икэаратцоит...
Ахэычкэа ашьталаны ицоит;
Аа, амарцъа, шэгэышэсаныз!

Ииуль 25, 2002 ш.,
Акъа

АЗЫЦЭА

Жэацы ара иауан акэа,
Иацы ара иауан акэа,
Иахъагъы иауеит акэа,
Уахагъы иауеит акэа.

Апъсабара агэы пънатэеит,
Ауаа рычхарагъы нтэеит.
Сишь...
...Азыцэа ашьхака ицоит,
Ус анакэха, амш еилгоит.

Ииуль 26, 2002ш.,
Акъа

АШЬХЫЦҚӘА

Ашьхыц хэыцқәа
цоит, иаауеит.
Ашьхыц хэыцқәа
аус руеит.

Атцла агэаѿѿ
саб ибеит.
Днеины ашьапы
иѿакәеит.

Дзалакьысзом
шьта азэы.
Хашьхымзахь
иаагоит уацэы.

Ииуль 27, 2002ш.,
Акәа

АХӘЫЦ БАХЧАХЬ СЦОИТ

Сара – Астана Шамба,
Сыгэтакы назоит.
Шьыри, уацэы ишанда,
Ахэыц бахчахь сцоит.

Уака аазаѿцәа ҫыцқәа,
Сара сырбауеит.
Уака аѿызцәа ҫыцқәа,
Сара исырхауеит.

Исцоит ашәа ҫыцқәа,
Ахәмаршьагы сцоит.

Еихырџхьо абџышкэа,
Аџхьашагы сџоит.

Шьыри, уатэы ишанда,
Ахэыџ бахчахь сџоит.
Сара – Астана Шамба,
Ианысхэа икасџоит.

Ииуль 27, 2002ш.,
Акэа

АНАША

Сан аутра ду калџеит.
Сан еиталхаит,
илалџеит:
Аџыш
аџымшыы,
апырпыл,
арахана,
анаша,
ахэыл...
Адгьыл рнаалеит убас,
Ишыкьны ихалеит убас.
Аха имышьтыкэа хара,
Аарџара рыхьзеит абра.
Ахэыл гылеит аеырџэит,
Аџыш амахэџа лаџэит,
Араханагь машьџахеит,
Апырпыл зынза иџахеит...
Акы-затџык аџымшыы:
– Ишэычха! – хэа игон абжыы.
Аха зымџа ахы рханы,
Анаша дэыџэлеит еиханы.
Иахыџо кьафуруу џушыап.

Иахьцо лафхэароу цыушыап.
Уахыггы икашуеит атакар,
Аха,
абар,
абар,
абар:
Асаанахеит ақэаршшы,
Иргэырфьо
азэым,
шыцхам,
шэшы...
Ақэа назыхьзасггы абра,
Уа иналагоит азхара.
Анаша шцоз ихьантаза,
Ақэа анахьза – афсы таца,
Иаатгылан –
иажэуан азхара,
Иажэуан –
иафын азхара,
Ашыш-аанда ахггы бжыхеит,
Еицакьан ус иагынхеит...

Ииуль 28, 2002ш.,
Ақэа

АМЫСҚЪ САПЫН

Ахэычы аехэа дануп,
Азы иеатаны дгьежьюа.
Ахэычы аехэа дануп,
Ихы фышуа,
игэы шышыьюа.

Асапын уа итэыртэыруеит,
Цыа дахьзоит,

цъа икэаратоит,
Цъара ихалоит,
цъа икэыруеит,
Цъара икуеит,
цъара ицэцоит.

Ћааитуеит днашьтало еита,
Иахъхызсало ипъырпъыруа:
– Амыскъ сапын, ихэеи да,
Ас узыкоу уцэырцэыруа?

– Тынч унатэаны узыршыр,
Атак усымтои сарггы;
Сычын, ус сымтэырцэырыр,
Лассы снырымхуеи зеггы!

Ииуль 29, 2002ш.,
Акэа

АШЫШКАМС

Уи адггыл иамкуа иалаган,
Ажэақэа аанартит.
Ицон уи ажэан иалалан,
Ипърит,
ипърит,
ипърит.

Ицон убас агэы алақан,
Амэагъ иахнапъааит...
Аха иаапъсауа иалаган,
Адггыл ахь илбааит.

Август 3, 2002ш.,
Акэа

АЗЫХЬ

Ахахэ хэычкэа пхьахэхэа,
Иаатнахын ахы,
Азыхь хэычы ахьхьахэа,
Ицоит иццакы.

Цъара иаша италоит,
Цъара икэаратоит.
Зеггы ргэатца италоит,
Апсы рханатоит.

Амџа хара иазказоуп,
Ицоит иласны.
Азиас дуггы абасоуп
Ишалагаз зны.

Август 3, 2002ш.,
Акэа

АЦӘАКӘА

Ацәакәа, ацәакәа,
Упшзои шака?
Ашэыга татәахкәа
Уmoi шака?

Аиатәа, ашкәакәа,
Акапшь, аөеижь...
Уаха са исмырхәакәа,
Сычын, ихәеишь!..

Август 4, 2002ш.,
Акэа

ШЫЖЫНАТЫ

Иухамыштыроуп бзанты:
Угылароуп шыжынацы,
Аус укыроуп шыжынацы,
Уцакыроуп шыжынацы.

Ауаа еилыхоит шыжынацы,
Акака ирыхоит шыжынацы,
Абзиа картцоит шыжынацы,
Ѓхьакагь ицоит шыжынацы.

Иашоуп ахэылпъазгьы пшуп,
Ахэылпъазгьы акака иреуп,
Аха ируша – рухьеит,
Аха ирхэаша – рхэахьеит.

Август 5, 2002ш.,
Акэа

АРФАШИ АҚДИ

Арфаш жэылоит,
Арфаш жэылоит,
Арфаш иаанахэеит ақды.

Анахь иагоит,
Арахь иагоит,
Арфаш ихыми уа ақды.

Ақды кәпъазом,
Ақды кәпъазом,
Арфаш иххалеит ақды.

Арҗаш тәэзом,
Арҗаш шәэзом,
Арҗаш иагъагеит ақды.

Август 6, 2002ш.,
Ақәа

ФЫНЕИ ДАМШӘИ

Фына,
Фыфына,
Бырфына –
Ахъызшәарақәа амоуп Фына.
Ишпәбзиоу ҳацгәы алеишәа,
Зынзатцәык иқәымлац аишәа.
Инашьтарсылло иара атцыхәа,
Ахәынапцкәа ирнатом пцсыхәа.
Хара ҳацгәы ҳатыр ақәуп,
Аха Дамшә злашоу лакәуп.
Фына абар апцсахы еилалоит,
Фынагъ Дамшә абар ибналоит.
Абар, иахъаггы иазытрысит,
Дамшә уи атцла иқәнацалоит,
Фына ццакны амахәқәа ирылсит,
Ахаатцә еипцш цъара иғалоит.
Агәггы тыццеит Фына рыцха,
Ишыпцшыц иаггыпцшуеит ґыцха.
Иазымдырзо уа иатахыухәа,
Алаггы шуеит ахыу-хыухәа.
Митә абазшәа,
митә аузшәа,
Атцла иакәшо ишуеит усшәа...
...Алахәы зныз настха игылан,
Ахәынапц уи афон ианылан...
Август 12, 2002ш., Ақәа

ЛАГӘИ АЛАКӘИ

Лагә хәыч ирхәо иаҳазом,
Лагә хәыч иқашь ифазом.

Днықәкуа уақа лшьямхы,
Инаиқәкуагы уақа лхы,

Анду изеиталхәоит алакә,
Алакә бзиа ибозаап Лагә.

Уажә алакә дыткәа дагоит,
Имбазакәа ақашьгы ифоит.

Анду алакә убас илхәоит,
Амата ақашь убас ифоит...

Имбазакәа интәеит алакә,
Алакә итцегь итахыуп Лагә.

Анду қашьда алакә лхәом,
Амата лакәда ақашь ифом.

Август 13, 2002ш.,
Акәа

КӘУКӘУ

Кәукәу, кәукәу –
Аағын мааи.
Кәукәу, кәукәу –
Аус ахь шәааи.

Кәукәу, кәукәу –
Лацароуп.
Кәукәу, кәукәу –
Җхьацароуп.

Август 18, 2002ш.,
Акәа

АХЪЗЫДА

Сара исхэарггы жәохә,
Уара иухэарггы жәохә,
Изхәалакгы – жәохә...

Ажәлар рхәамта

Анбанкәа тынч ианейдтәала,
Еицәажәауеит хәоу еикәшәала.
Аха ирылоуп урт акьахәкәа,
Ахәахәақәа,
амарахәкәа.
Уажәы-уажә дара ирәаңоит,
Ируама, ртәгы иадыргоит.
Икоуп измырго зыбжьыхәа,
Аха идмыртәазо ашышьыхәа.
Иара афымтра рхы инархәан,
Ахы икәтәоит, абҗа нархәан.
Сеитоухәароуп абааңсы хәа,
Са снартәаны – иара ансыхәа,
Убас икоуггы акы азыхәа,
Абри зыфәуеит –
иара аеашәоит.
Хазызырфып –

иара цәажәоит:
– Са сыхъыдоуп,
Са сыхъыдоуп;
Ахаргъежь хәа хъыс исыдоуп,
Аха изхәада: са сымчыдоуп,
Сымчыдоуп акәым – сагъчыдоуп.
Нас икамзар сыда җыхәа,
Сызгылоузеи зегъы рцыхәа?!
Импар-парит,
Имбар-барит,
Имуар-уарит,
Имгәар-гәарит,
Имкар-карит,
Имхар-харит;
Еитанахәеит иара ахы,
Аха иазымзыршит акы –
Ирзызбом анбанқәа рхата.
Изызбоз анбанқәа рхада
А-а ахыглаз жәак ахәеит,
Уи иадгылан зегъы хәхәеит.
Уиакәхеит: нас иаанымгылеит,
Инаган Д-ы инаддыргылеит.
Дәы-дәы-дәы,
дәы-дәы-дәы;
Исзыкәтцоума, ахәеит, адәы?!
Изахауадаз – иаанымгылеит,
Инаган Ж-ы инаддыргылеит.
Жәы-жәы-жәы,
жәы-жәы-жәы;
Сзеипҗшрахазеи, ахәеит, уажәы?!
Аҗсы акуа, ианажә азы –
Иаддыргылеит анбан З-ы.
Зәы-зәы-зәы,
зәы-зәы-зәы;

Ишгәеимтөзгы абейт азәы?!
Ирыддыргылеит: Т-ы, Т-ы, Х-ы.
Ишарцәажәзгы гәашәт, ахы!
Тәы-тәы-хәы,
тәы-тәы-хәы;
Инаскьаны инархәы-иаархәы,
Акакала иашәеит, иазеит;
Зегы акоуп ргәы намзеит.
Ирыддыргылеит: Ц-ы, Ц-ы, Ш-ы,
Аарла сыхыцуан уажәы ағы.
Цәы-цәы-шәы,
цәы-цәы-шәы;
Инапшит аблақәа цыршәы.
Мап, рызхара камлазеит,
Уаха рыгәгы аамназеит...
Ахы еитахәо иара гылеит:
– Шәанаңалбеит, сыбба пцәеит,
Мыч-кәарак сылам, инцәеит...
Аха баша ажәа ннакылеит,
Зегы еицәакны ианаҕагыл:
Иазхоуп, рхәеит, уеынкыл!
Убри инаркны аетахәаны,
Аус ауан сыхиоуп хәаны. .
Аха аусура аамта цахит,
Усда ацәажәара апнацахит.
Ахаргъежъ ҕыц ахы шытнахит,
Ргәы тшыаауа рыпсы тнахит.
Ипар-парит,
Ибар-барит,
Иуар-уарит,
Игәар-гәарит,
Икар-карит,
Ихар-харит...
Ипәпәшкны уа иреагылеит,

Аха иамуит – иахамтгылеит.
Уимоу анбанқәа рхада,
Адта канатцеит еита:
Иацышәта, ахәеит, уи аидара,
Икыдышәта, ахәеит, амардара!
Ари захаз шаҥхьа игылеит,
Инаган Г-ы инаддыргылеит.
Г-ыи У-ыи наҥ еидыргеит,
Амч ирымаз наҥ ирцәыргеит.
Жәба змаз аидара нартеит,
Даса зныкгы алша гәартеит.
Гәы-гәы-гәы,
гәы-гәы-гәы;
Итынчхазар нас урт ргәы?
Дара-дараггы зны еиҕагылеит,
Аха изхәада реааныркылеит;
Инаган Ё-ы инаддыргылеит.
Ёәы-Ёәы-Ёәы,
ёәы-ёәы-ёәы;
Ианызшәа абеит аҕырёәы?!
Анапқәа рахангы игылеит,
Аха изхәада реааныркылеит;
Инаган К-ы инаддыргылеит.
Кәы-кәы-кәы,
кәы-кәы-кәы;
Игылан, рыцха, уи цәкәыкәы!
Ана икаҳаит, ара игылеит,
Аха изхәада реааныркылеит;
Инаган Қ-ы инаддыргылеит.
Қәы-қәы-қәы,
қәы-қәы-қәы;
Ихәацәарц аныха амта иқәы
Идәықәлоны, иааныркылеит,
Аха изхәада реааныркылеит;

Инаган К-ы инаддыргылеит.
Кэы-кэы-кэы,
кэы-кэы-кэы;
Абас ианкаха, уа ианлакэы,
Уи аблақэа ашэшъы рхылеит,
Аха изхэада реаныркылеит;
Инаган Х-ы инаддыргылеит.
Хэы-хэы-хэы,
хэы-хэы-хэы;
Уи азын икамлеит нцэахэы,
Уи азын икамлеит цхъахэы!..
Дара зцаз акака ракэын,
Дара акака хатыр рзақэын.
Ари рыцан жэохэ еидара –
Жэохэ еидара –
Жэохэ хъантара;
Жэохэ еидара –
Жэохэ еидара;
Жэохэ еидара –
Жэохэ ладара;
Жэохэ еидара –
Жэохэ хъантара.
Игэыр-гэыруан,
Игэыр-гэыруан,
Икэыр-кэыруан,
Икэыр-кэыруан,
Икэыр-кэыруан,
Икэыр-кэыруан,
Ихэыр-хэыруан.
Жэохэ-шык рышьтахъ –
Иара гылан.
Жэохэ-шык цон –
Ирышьтагылан.
Жэохэ-шык рыцэжэо иара аеашэон,
Жэохэ шытыбжыла дара арцэажэон,

Ирыцан, рыцха, жәохә еидара,
Ирған, рыцха, жәохә җадара,
Иртан, рыцха, жәохә ладара,
Зеггы аоуп: еихеит, еихеит;
Аха ишыхъзыдаз ус инхеит...

Ианвар 21-24, 2002ш.,
Акәа

МАРЧЫҖЪ

Абна хала,
хала, хала,
Хала ххала,
хёылахала –
Җашнеуаз аҗсаз аабейт,
Җацалан аҗсаз аагейт,
Матәа хкыла еилахәаны,
Ажәа хәаны,
ашәа хәаны,
Ихагәтылакны, уа ишаҗыц,
Ашықәс хаҗыларц –Аёыц...
...Зеггы ихалатауа ацәы,
Марчыҗъ хәа дхалан азәы.

Шьапы ссирк ацахаргылейт,
Азал агәта ионахаргылейт,
Иацакысуан иара атуан,
Фөы хаала хара хартәуан.
Нас халагейт архиара,
Убас ирыхәаччон иара:
Мрамзеи Мрамцеи,
Хьыблеи Хьымреи,

Хьымзеи, Хьымцеи,
Растеи Кэастеи,
Кьагэеи Жагэеи,
Никэеи Сикэеи...
...Зегьы ихалатауа атэы,
Марчыжь хэа дхалан азэы.

Уи иакэшауа ртыпкэа нкылан,
Идырхиарц уака еишьтагылан:
Атыс иатэеи ахэыхэ шкэакэеи,
Ала еикэатэеи ацгэы шкэакэеи,
Абгахэычи амышэхэыси,
Агэыжь хэычи асадхэыси,
Зыркэи лацэкэи арцу капэи,
Апсуа камей апсуа кабей,
Аеикэа, аеыхэа, аеыз,
Абэра, акэадыр, амахмыз;
Ианыргыло азэы имафа,
Акэцэ иазнеигон амзафа...
...Зегьы ихалатауа атэы,
Марчыжь хэа дхалан азэы.

Адырфасны усгэы ныхэан,
Ха хмазеин уи азыхэан:
Ахэычкэа зегь хаизаны,
Акакагь харфын хаисаны.
Ашыкэс Ёыц уа ажэа азаххэон,
Ашыкэс Ёыц уа ашэа азаххэон,
Цьоукы ажэеинраалакэа ирыпхэон,
Цьоук рыхэмарракэа хдыргэырбэон,
Цьоукы аакэымтцакэан еинырбэон,
Аиолка аткэаны афара,
Уажэы ихапхэон кэашара...
...Зегьы ихалатауа атэы,
Марчыжь хэа дхалан азэы.

Еицыкэашон: амшәи ахәыси,
Еицыкэашон: абгеи асыси,
Еицыкэашон: ази амцеи,
Еицыкэашон: амреи амзеи...
Икэашон рнапкәа еибаркны,
Аиолка иакәшауа, иццакны.
Иаха-иаха хгәырҕа халон,
Мтцәыжәада хҕыруа ххалон.
Ус аҕшатлакә абра ионасит:
Азәы хиолка ашыапы дасит,
Иагыцеит, рыцха, уи хбыкы,
Арцәаа аатдыргеит зегы;
Хәхәарахеит,
Икаарахеит,
Абас хгәырҕарагы харахеит..
.. Зегы ихалатцауа ацәы,
Марчыҕа хәа дхалан азәы.

Март 5, 2002ш.,
Аҕа

АМЫШӘХӘЫС

Абна илган амышәхәыс,
Ауаа рахь аҕы зырхәыз,
Уажәы итаркын аҕыркы,
Ираазон уа напы аркы.
Илаша-лашауа рхы-реқәа,
Уи иатаауан ахәыцқәа.
Иаҕартцон уа игәырҕыатцәа:
Араса,
акакан,
атцәа...

Фатма ишалтоз акамфет,
Ҳай, илыхъхъан акаамет:
Лнапы убас ицэнакэыкэит,
Ларгъы дгылозма леыркэит:
Убас арцэаахэа дыхэхэит,
Иузеилымкаауа акы лхэит,
Лкамфетгъы ахара икашэит...
Убас даршэит,
даршэит,
даршэит...
Иара убри аены инаркны,
Уахагъ дықэломызт аҕны.

Ари гэазтаз Фатма лаб,
Баша дмыччазаргъ калап,
Днаиртэит;
иршэит,
ирзеит,
Лгэы каитцеит,
лхы каитцеит,
Ғынла дылзаҕхьэит ашәкәы,
Уахынла еитейхэит алакә,
Убасгъы иртынчит лгэы.
Шьта дазааигазар калап...
Зегъ акоуп уи хьаас икны,
Уахагъ дықэломызт аҕны.

Иаууеи, ихэан, Фатма лаб,
Дхэыц-хэыцуа иазуа хасаб,
Днатэан, абасгъы избеит:
Дцан еилахэарак ааигеит.
Ихлыртызар:
аа, амышәхәыс,
Амышәхәыс –

акъанцъа-мышәхәйс;
Дыршәан зымәа ләы зырхәыз
Аҭыркы итаку ани ахата,
Азныказ даацәшәеит еита,
Аха итәан иара аеыркәит,
Ма изхәада дыцәнакәыкәит,
Уимоу абызгы лнарбеит,
Ишшәартамызгә агәра лгеит.

Апрель 1, 2002ш.,
Акәа

ШЬХАЛАКӘ ИЗЫХӘАН АЛАКӘ

Бнахьчак дыкан,
бнахьчак дыкан,
Абназын дынцәахәын,
дныхан.
Хьзысгы иман уи Шьхалакә,
Шьхалакә далашан алакә...

Шьхалакә зны ус кәитцеит,
Шьхалакә зны иус кәитцеит:
Акды шәпақәа неидырбәбәала,
Акды жәпақәа неидырбәбәала,
Инеидырбәбәала неидеахәала,
Инеидеахәала мышәзахәала,
Мышәзахәала инеидырбәбәала,
Инеидырбәбәала –
бәбәала-бәбәала,
АтыӀ кәитцан азы ихитцеит.
Уиакәхеит, акы ахимырцит;
Ибна бирақгы ахаирсит...

Азы ихицеит –
ихъз ахитцеит.
Хъзысгъы иеицеит уи: «Шъхалакэ».
Шъхалакэ далашан алакэ...
Ацэкэырџакэа иракэџо бџџэала,
Атыџ цоит азы ихыхэхэала.
Иахыкџасуа анакэ-аракэ,
Ирманшэало игоит Шъхалакэ.

Итбаа-тыцэуп,
иманшэалоуп,
Ицьюшьаша,
уи иантэалоуп:
Ацгэи Ахэынаџи,
Абгахэычи Арбаџи,
Акэыцьмеи Асыси,
Абгалаџи Ажъеи.
Ацэкэырџакэа иракэџо бџџэала,
Атыџ цоит азы ихыхэхэала.
Ана икџасуеит,
ара икџасуеит,
Ана итасуеит,
ара итасуеит,
Ана иџоит,
ара итыџоит,
Ана италоит,
ара ихалоит,
Анака-арака икаха-бџалоит.
Ацэкэырџакэа иракэџо бџџэала,
Атыџ цоит азы ихыхэхэала.
Иахыкџасуа анакэ-аракэ,
Ирманшэало игоит Шъхалакэ.

Ацгэы мыжда ачха хыцуеит,
Ахэынаџ шэаны аџсы ахыцуеит.

Бгахэычы мыжда ажэзы леиуеит,
Арбафь шэаны уа игэатеиуеит.
Қэыцьма мыжда ахафьыцқэа ахуеит,
Асыс рыцқа шэаны игэакуеит.
Абгалац мыжда ацэа итасуеит,
Ажъя рыцқа шэаны еитасуеит.
Ацэқэырцқаэа иракэцэо бэбэала,
Атыџ цоит азы ихыхэхэала.
Иахыкқасуа анакэ-аракэ,
Ирманшэало игоит Шьхалакэ.

«Аха, цым, иагъа ус акэзаргъ,
Аха, цым, ха хзыниаз лакэзаргъ...» –
Рыцсы мыждақэа аакым-кымит,
Ирзымчхакэан иаакым-кымит...
Ацгэы Ахэынафь ашка итрысит,
Абгахэычы Акэты ашка итрысит,
Ақэыцьма Асыс ашка итрысит,
Абгалац Ажъя ашка итрысит...
Аха убасқан исит цшак хэа,
Асаанахеит убас хёак хэа:
Аёак,
аёак,
аёак,
аёак –
Тынч изнеиуамызт шыаёак.
Ацэқэырцқаэа убас игылеит,
Еикэамгылеит,
еиламгылеит,
Хаха игылеит,
хаха ижэылеит –
Убас бжык хэа гон итыџ,
Атэыц иафьызахеит атыџ.
Уи иантэалаз рыцсы рзеит,
Рыцсы штэз еырцсы кэрцеит.

Ацэкэырџакэа иракэџо бџџэала,
Атыџ цоит азы ихыхэхэала.
Иахыкеасуа анакэ-аракэ,
Ирманшэало игоит Шьхалакэ.

Урт зеггы-зегъ рыгэкэа рыхыт,
Хэычы-хэычла аџшаггы еихсыџыт.
Аџша еихсыџыт – рыџсы талеит,
Ѧаџхьа рылаџшкэа неишьталеит.
Ацгэы Ахэынаџ ашкэа иџшыхит,
Абгахэычы Акэты ашкэа иџшыхит,
Акэыцъма Асыс ашкэа иџшыхит,
Абгалац Ажъа ашкэа иџшыхит...
Иахьаго амла еикэынцэа:
«Укоума, – рхэоит, – уара нцэа?»
Убаскан ашьхарахъ ихысит,
Иакэырццакны азггы хыцит,
Ахатэ закэанггы аџнацахит,
Иабоз зеггы наџнацахит,
Цъара ижэылеит,
цъара икшахит,
Цъоук арбгеит,
цъоук архэашахит.
Атыџггы уи ахы итарџа,
Убас ишьтнахит ацэкэырџа.
Акы агымхеит иаанархэырц,
Агантэ ашьхака аџы архэырц.
Ацэкэырџакэа иракэџо бџџэала,
Атыџ цоит азы ихыхэхэала.
Иахыкеасуа анакэ-аракэ,
Ирманшэало игоит Шьхалакэ.

Рыџсы аавырган – ус имџшит:
Инеизыџшит,
инеиџаџшит.

Ацгэы Ахэынап, ашқа ипшын –
Иара тэан иааигэазаны.
Абгахэычы Акэты ашқа ипшын –
Иара тэан иааигэазаны.
Ақэыцьма Асыс ашқа ипшын –
Иара тэан иааигэазаны.
Абгалац Ажъя ашқа ипшын –
Иара тэан иааигэазаны.
«Укоума, рыцха, уарггы?» –
Абас рхэахуан уажэ зеггы.
Ацэқэырцақэа иракэцо бэбэала,
Атыц цоит азы ихыхэхэала.
Иахыкеасуа анакэ-аракэ,
Ирманшэало игоит Шьхалакэ.

Мап, изхэада итахан ицэоит,
Амла мыжда дара еикэыцэоит.
Арахь рыфатэ афшы хааза,
Убасггы игоит, ихата!..
Ацгэы мыжда ахы шьтнахит,
Ипжаны Ахэынап акырц.
Абгахэычы алымха еитчнахит,
Ипжаны Арбафь уа иакырц.
Ақэыцьмаггы асаса еихнахит,
Ипжаны Асыс уа иакырц.
Абгалац анапы еитчнахит,
Ипжаны Ажъя уа иакырц...
Аха убасқан,
аха убасқан,
Хыхь Анцэа ду иабцар датқан,
Ахысбыжь аикэара итысит,
Ажэсан еикэара дыз-дызит...
Амацэыс шапхья инафысит,
Нас ақэаршфы жэпа афытит.
Шапхья ихысит,

ҫағһхһа ихысит,
 Адгһыл дузза еитахыц-хыцит,
 Ажәәан дузза еилахыц-хыцит,
 Уаҕа ағһал ахы лахазшәа,
 Ажәәан адгһыл ду иагазшәа,
 Ешһара-еҳәшһара ахаштуан,
 Убас қаршшык ланашһтуан.
 Ус, хәычы-хәычла ақәа нкыло,
 Абар, амчрагһы ахһыннакыло
 Акырцх, аха зынза ағһхныга,
 Ага итыга,
 ашһха ихәныга,
 Ашһха ихыга,
 ага инага,
 Ага инага,
 зынза ирхага –
 Еихыһа-еитцыһо,
 еихыһа-еитцыһо,
 Цһара ишһтыһон,
 цһара иғһсыфон,
 Анапы зыхһыз аз ақәыбон...
 Ус мац-мац акырцх нкыло,
 Абар, амчрагһы ахһыннакыло
 Асырхәы, аха асы еилахцәа,
 Мап, иауамызт бахцәа-бахцәа.
 Ага итыцит,
 ашһха ихыцит,
 Агәы рхато ҫағһхһа ихысит,
 Имацәысит,
 еитахысит,
 Дгһыли жәәани еитахыц-хыцит;
 Ашыстаа имчрақәа хымеи,
 Ағһсәәаха имчрақәа хымеи,
 Адгһыл ҕа һсык азтаца,
 Асырхәы ауан ихһантаза.

Ахэынапъ Ацгэы акэа итаршэын,
Аѳбагъ наҕ-ааҕ еибарҕхон.
Акэты Абгахэычы акэа итаршэын,
Аѳбагъ наҕ-ааҕ еибарҕхон.
Асыс Ақэыцьма акэа итаршэын,
Аѳбагъ наҕ-ааҕ еибарҕхон.
Ажыа Абгалац акэа итаршэын,
Аѳбагъ наҕ-ааҕ еибарҕхон.
Ацэкэырҕақэа иракэҕо бэбэала,
Атыѳ цон азы ихыхэхэала.
Иахыкҕасуа анакэ-аракэ,
Ирманшэало игон Шьхалакэ.
Аҕта злачкэа жэѳан ихыцуан,
Амра лашагъ ашьха ихыцуан...

Маи 8-10,2002ш.,
Акэа

АНИ АҒҒЕИ

Еипҕшны амшыни ацэкэырҕеи,
Уи ихыкэтэалан ани ҕеи.
Рыматэакэа шытан настха,
Лхэычгы уахь ихы нарха:
– Ахы, уцан иаагеи скасы!
Аҕыц ныҕэагъ дцеит лассы.
Аха иааигеит уи лыткы.
– Уа, сычын хэычы, ухаткы,
Акасы, схэеит, акасы!...
Уажэ дцаны иааигеит дласы.
– Ахы, сычын, нас уцаны,
Ақалҕад сзаага иҕшааны!
Иара дцан ахылҕа ааигеит.

– Ақалҗад! – лшыапы илырбеит.
Шаҗхья дцеит, акыр деимдеит,
Ибеит, дгэырҗацэа иааигеит.
– Ахы, уцаны убуз аага!
Иааигеит иҗшааны, агэра га.
Шаҗхья длышытуан, иара дцон,
Аматэа хыызқэа илырцон.
Шаҗхья длышытуан, иара дцон,
Ахатэы бызшэа илырцон.
Ахахэра дылала иара дцон,
Лхэычы дыҗэҗэаны длаазон.

Ииуль 13, 2002ш.,
Аҗэа

АХАҚЫМ

Ашоура кэыркэаз имитэуп,
Ахьта шыылалаз цышьатэуп.
Нас ахақым дысзааргеит,
Сышлыцэшэоз –
бзиа дызбеит.
Уи лыблақэа хаан убас,
Уи лажэакэа хаан убас.
Раҗхья сымгэа җалыреылт,
Нас сыблақэа дырхыҗшылт,
Лнапы дшахан ислырбеит,
Сэы аартны сыбыз лбеит,
Мхацэлагаы сыхэда дтаҗшит...
Абарсаатк усгы дымҗшит,
Зны сналырхэит,
саалырхэит,
Зны слыргылеит,
зны слыртэеит,

Аха изхэада уи слыршэеит:
Уи лажэақэа хаан убас,
Уи лыблақэа хаан убас,
Сгэы калцеит,
схы калцеит...
Схъаа ахьцазгы сымбазеит.
Ахақым ссирзаап иказшъа,
Изанаатгы ышьоуп – иышъа:
Дшихэшэтэуа еипыш атынхагы,
Дихэшэтэуеит уи иабагы.

Ииуль 22, 2002ш.,
Акэа

АМААМЫН АХАҚӘИТРА

Амаамын хэычықэра итысит,
Амаамын хэычы ацэа итыцит.
Ана иакуамызт,
ара иакуамызт,
Мла иакуамызт,
хьта иакуамызт.
Есымша агэы хыхэхэо итэымзи,
Хэмаргалагы анапқэа тэымзи.
Ирбон рнапы икэргылан,
Иргон анапы аанкылан.
Адэныка ицозар,
аоныка иаауазар,
Иаафытшээз картон – иауазар...
Аха абызцэа изрыламгылеит,
Аынастхан зымса игылеит.
Итшэахеит иара атыз-тыпгы.
Афынанахеит агэы тып-тыпгы.

Ахылапшыны инеины иѣтэхэит;
Мап, ихэит –
имап иамхэит...

Амаамын хэычы атра итыцит,
Амаамын хэычы ацэа итыцит,
Ицоит амаамын тагэ-тасуа,
Ицоит инеитац-ааитацуа...

Нас изхэада баша ибналеит,
Ахэыч бахчагь иара нталеит.
Иабейт уака ссиршэа, лакэшэа,
Абар, уи алапшыгы ахылақэшэа
Ауаргыала, инеины иантэалеит,
Игьаларцгыы асарманшэалеит.
Наныкьара, уи апшыз иалаз,
Ипшахьырсуа ахауа иалаз...
Аха, мап, иара иахымхэыцит,
Агэы шхьауаз нак иакэытит.
Ахэмарга рацэақэа ахыгылаз,
Уа ишнеиуаз – иаарылагылаз,
Акьанцба-маамын абахит,
Ахы шышышуа,
агэы шышыыхуа,
Зны ишьтацо,
зны ишьтыхуа,
Иаѣтэхэит,
иаршэит,
иаргэакит,
Аха ани апсы азтацондаз,
Ус иатаху азыкатондаз?!
Ус, абарца иныцаххызар,
Абар, ассиргыы утахызар!
Иахынапшуа ахэычқэа ыцэоуп:

Рыблақәа хәоуп,
рнапқәа рацәоуп.
Ашә инахеит,
ашә иаахеит,
Лада илахеит,
Ҷада иҶахеит,
Аха башан –
иахымхәыцит,
Иахымхәыцит,
нак иакәыцит.
Нас, уака аҗенцъыр инасны,
Аҗшатлакә еипҗш иара Ҷнасны,
Амаамын иамазма җшыха,
Инархалт ирҶыха-рҶыха.
Ампахышы аршәуа,
Нас ахчы аршәуа,
Шьта ицәодаз згәы каршәуа...
Ахәыцкәа рҶыха-
рҶыха-
рҶыхо,
Ирылан,
иабон
ишыҕа-
шыко.
Ахәычы цәамхьақәаггы ыцҕка,
Имыхәхәози гәытҕка-җсытҕка.
АазаҶцәа уа иааҶнаххызар,
Абар, ассирггы утахызар:
Ахы итарҗо уажәы ахыза,
Ахәыцкәа Цәаблаҕы дрылоуп,
Дара хәхәо рцәарта илагылоуп.
Ас ианакәша,
ас ианақәшәа,
Амаамынггы иабан лакәшәа,

Ишахаз хэычык ихылҕа,
Ицеит аҕенцыйр икылҕа...

Амаамын хэычы атра итытцит,
Амаамын хэычы ацэа итытцит,
Ицоит амаамын тагэ-тасуа,
Ицоит инеитац-ааитацуа...

Ус, ауаа-жэпа ирышьтагыла,
Инталт автобус аатгыла.
Нас уиакэхеит зегь еилалеит,
Афыртын еипш иара рхалеит.
Азэы ицрасит,
азэы ихасит,
Азэы ихази,
еазэы ихази
Ирымбазакэа ирыхнаҕаахит.
Хыхь ихалеит,
цака илбаахит.
Иҕан абжында иахынхалеит,
Асыргало
ихало-
италеит.
Хэычыкгыы изызыкь данкыхны,
Анапы ихьнашьуан дышьтыхны.
Убри акарагь уи даргэаҕит,
Нас абыз тыхны инарбахит.
Амаамынкэа дреипшыншьала,
Дабоу здырхуада иказшьала;
Иблакэа ихагэтахь ихалан,
Тахмадак дахьтэаз ихалан,
Зны даргылеит,
зны даргэахит,
Рыцха, убасгыы уи даргэаҕит:

Икаткэыр иахасны афатэ тыхуа,
Цъара ишьтатцо,
цъара ишьтыхуа,
Азэы иѣатцо,
азэы иѣыхуа,
Ирылагъежъуа амаамын рылан,
Автобус акны ахра нкылан.
Арткэа зегъ мацэyseимкъаран,
Ус, амаамын, шэакъыткъаран,
Ипъан аныкэцаффы изцахит,
Аха уи игэы изымпъсахит...
Уаха цъа днымгылазакэа,
Асветафоркэагъ имбазакэа,
Деиханы дышщоз дышьтхысны,
Амаамын ихэда ианахаха,
Акы ааилымшазоггы уаха,
Апъскы аницэца,
имѣахыцны
Автобус ду ажра итахаит,
Еилахэхауа зегъ еилахаит.
Урт рыцхыраара ахатыпъан,
Амаамынггы цеит итыпъан...

Амаамын хэычы атра итыцит,
Амаамын хэычы ацэа итыцит,
Ицоит амаамын тагэ-тасуа,
Ицоит инеитац-ааитацуа...

Алша пънашэарц даеа зныкггы,
Ишщоз иабеит даеа фныкггы.
Афны дукэа ирылахэымкэа,
Иҳаракымкэа,
ма илакэымкэа.
Излаталоз еихатэ гэшэын,
Иахыпъеит ишьтыуаа асаршэын.

Ашә ианадгыл: иаацых-цыхит,
Аха җшәматцас иаанартыхит.
Ихәноит амардуан иаҗсала,
Җшьяала-җшьяала,
җшьяала-җшьяала.
Ус, азал иахыныналаз,
Амаамын ашыжь ибналаз,
Иабейт, аха ассир абахит,
Цкья иабарц аҗарда инахейт:
Атзы зегы сахья мацаран,
Иазымҗхьазо хыҗхьазаран.
Абна тоура,
тоура,
тоура;
Атцла хоура,
хоура,
хоура;
Уа амаамынкәа неихынхалан,
Еибаргьало аҗауа иалан...
Ладеи җадеи дара иртәымзи,
Насыҗ дулагь дара тәымзи.
Амаамын хәыч агәы җшаахит,
Амаамын тәыуогы иҗәҗәахит,
Амаамын гәырбьогы иҗәҗәахит.
Зегы-зегь шабоз илакәшәа,
Абар, уи алаҗш ахьлакәшәа
Ашәақь акәакь икәагылаз,
Аа, ишьтых иахыннакылаз.
Амаамынбжы уака игазгы,
Акы ишазхәаз агәра згазгы
Аҗшәма җхәыс уахь дыццакызар,
Абар, ассиргы уҗахызар!..
Абцар лыкәырххо иаанкылан,
Уи амыжда акәакь икәагылан.

Абырсааткгы лыпсы лхахаит,
Агэарахэагь уа длеикэахаит...
Абарткэа зегь уака избазггы,
Лхаца шытахька дцон убасггы...
Уажэы-уажэы ицэызуа ихдырра,
Уи телла икаитцон адырра...
Амаамын урт хыс ишакызггы,
Уа идэылпэит абцъар шакызггы.
Аха реейбыта иакэша игылан,
Иаргь гылан абцъар аанкылан,
Аха уи ахархэашьа здырхуадаз?!
Абцъар бцъарым ухы ианаумышхэа,
Ахақэитраггы – ухы ианаумышхэа,
Ёазны ас уаха иузтахуадаз?!

Август 20-22, 2002ш.,
Акэа

А П О Е М А Қ Ә А

УА МШЫБЗИАҚӘА!

Асаат хыцкәа еихырсуа:
Чиқ-чак, чиқ-чак...
Уа атдых цоит имырзуа
Цъара акәырчак...

Тынч уи акәа италан,
Ицәоуп зеггы.
Атх гангы сышьталан,
Сзыцәом уеизггы.

Сзыткәаз агәырбъара,
Сгәаца иташуп.
Ахәыцрақәа скыдкъара
Ишафыц иафуп.

Иахъа хцара-сидара
Халгеит хазфыз.
Уатә амәа фадара
Ханылашт фыц.

Имцои цьоук ахара,
Иахээрц ицоит.
Имырххакәа уиакара,
Ихәоуп — икарцоит.

Сынрыжыит сара Акәа,
Уи збоуп, иңцәоуп.
Схы арака санахәа,
Изуагь рацәоуп.

О, сыхаара Аҕэа,
Сгэатца иҕашыз,
Аҕа иигоз икэаҕэа,
Шьюуп иухышыз.

О, сыхаара Аҕэа,
Аҕышзакэа ран,
Аиааира уахгэаҕуа,
Узҕыз қәҕаран.

О, сыхаара Аҕэа,
Алаҕыш-хаа ухуп.
Уа абзиабара акэа
Утаршэны уакуп.

Уа ужэһан хытцэцароуп,
Умза каччоит.
Уа удгыыл ссир ҕышзароуп,
Умра-хаа ччоит.

Ихэмаруеит укалтан,
Ғынч ацэкэырҕа.
Аҕбақэа ацэахэа алдан,
Иааиуеит ирффа.

Са раҕыһа уанызба —
Ацышыахэы збеит.
Ғэында-ҕышза аҕхэызба
Дшызба агэра згеит.

Срықэымшэеи ақыақэа,
Арака исызхаит.
Ара ашызцэа бзиақэа,
Зэыршы сырхаит.

Хэышықәсагь саазеит
Укәа са сҥаршә.
Цьара ак сымхьаазеит,
Сыкан сгәы каршә.

Сыцкәынра иагызгьы,
Сыцкәынра изььыз,
Абзиабара мцабызгьы
Аброуп иахьысхьыс.

Ушызбаз еипш раҥхьаза
Укам, еакхоит.
Аамта уа ицацҥхьаза
Уаргьы уҕахоит.

Ицаулоуп уа удырра,
Указара анхал,
Ихаутоит зегь рнырра,
Агәырҕа хаҥгал.

Утеатрқәа, укиноқәа –
Исаомыжьуа аҕыц,
Инеицыхуа сшыапоукәа,
Урт сырзыҥшыз.

Ғнак избо сара Акәа,
Ассирқәа зқы,
Сара сқытан — уака
Иубом мызкгьы.

О, Акәа, уа узыхәа,
Сгылоит азәыс.
Исыҥшаап сгәы азыхәа
Иумоу ацәыз.

Смахәҗәкәә неилыхны,
Саахап уҗеипҗш.
Унадсырбап ушьтыхны,
Узбо зыҗсеипҗш.

Уеихасхап, уеитасхәап,
Ғырхәала устәп.
Ссирзаап игәы иҗаз хәә
Сзухәә уҗастәп.

Иазхарц умч-улшара,
Ухьыз-уҗшагы,
Иаҗызгап уа ашара,
Са есымшагы.

...Асаат хыцкәә еихырсуа:
Чик-чак, чик-чак...
Уа атых цоит имырзуа
Цъара акәырчак...

Сыздыруам, о, иҗхызу,
Ма илабҗабоу?!
Цаны ашәхымс даахыцу,
Ма ус избоу?!

Уа хгәыла Кәәкәала,
Сыбла даахгылт.
Уи илымоуп агәала,
Сагьыннакылт.

Сзымтысуа са уаха
Ахәыцра сшазоз,
Иаасгәалашәеит уаҗа
Аһныҗа сышцоз.

Уа иуыуан, ихэмаруан
Азын аҗша.
Абыҗькэа архээрхэаруан.
Ишамчыз икша.

Рымахэкэа рхахауа,
Алрагь кэацон.
Аҗтакэа рераҗауа,
Ажэан иахьзон.

Итэаа-тэаауа аҗшахэа
Итэозма, еимдон.
Акэа ауан ахаеахэа,
Зных иҗсатон.

Аонкэа ркны ана-ара,
Алша хэхэаза
Ирхылцуа, ахэ-анаара
Иазцон хараза.

Иналаршэуа, иааларшэуа
Акыгэбыжыгы гон.
Азымшас инаваршэуа
Амша сагон.

Абар, ус ихарамкэа,
Җара җаонкэа.
Сгэы цон атыҗ иамкуа,
Ицон игэыкуа.

Иамоушэа аҗша агэала,
Ицон игэынкыны.
Снадгылоит Кэакэала,
Атакэажэ лышны.

Уа ашта иаёыкэыршо
Аанда цахъеит.
Ахэа ықэуп икэкэашо,
Убас ирыцкьеит....

Уи лҕацха шкаҳара
Икоуп, инаан.
Шьта изыпшуам ахара,
Аеҳэара аан.

Иазнымкыло акэаткьа,
Уа ишыбгара,
Иагьрыцхэхэа акэаскьа
Гылоуп убра.

Еимдон иныгэнысуа,
Апша цэйтцэы.
Хтакэажэ днахыкэласуа
Ипылкон амёы.

Хапсадгьыл, о, ашэара
Иааи иантагыл,
Уа ирықэымкэа еилшэара
Ххьырҕар ангыл,

Рапхьа игылаз дреиуан,
Кэакэала лҕа.
Рапхьагь дгыла днеиуан,
Ипьыруа ихтырҕа.

Сышьтыхны саairaхан
(Цьеи ибла ччап):
– Ёак сылымшаргь уаха,
Ухэычра сыхьчап!

Сыбла дхыпшылауа,
Абас нахэаны,
Даахэмарын ыла уа,
Ашыац цэыхэхэаны

Дцеит, уахагь дызбада,
Ҳаҫа дхэаеуп.
Иахьагь ан тынхада,
Лпҫа дзыпшуп...

...Асаат хыцкэа еихырсуа:
Чиқ-чақ, чиқ-чақ...
Уа атых цоит имырзуа
Цьара акэырчак...

Ашьха ианхытц аапҫын,
Атэы канатцоит.
Уа аапҫын иамаабын
Ахьтақэа цоит.

Икэцын азын хьшэашэа,
Амч-ҫа анырзаа,
Убас еимырдоит ашэа,
Игэырҫьан аҫсаа.

О, ишпассиру скыта
Аапҫын шыжьы,
Иҳаракны ас изкыда,
Иахылцуа абжы?!

Шэтышушэа инаспылоит,
Иччо ахэыцкэа.
Среигэырҫьан саатгылоит,
Мроуп рхы-реқэа.

Ауакъан-чакъанбыжкъэ
Ана-ара игоит.
Башагъ рыгесаомыжкъэ,
Сыткъэ сыргоит.

Уажэ измада аҭшыха:
– Аус ашкa! – рхэоит.
Уа аҭа ианарҕыха,
Адгъыл шэахэоит.

Анхацэа неишьталоит,
Рыцэкэа цахэа.
Ахэстақэа инарталоит,
Иалдо ацэахэа.

Аа, ус снаидгылоит
Ицэаҕэо саб.
Икэатан ааныскылоит
Иазуа хасаб.

Иааҭсарагъ имдауа,
Снеиуеит сцэаҕэо.
Уа аҭшыха рымтауа
Ацэкэа еицарҕэҕэо.

О, акалам иафызоп
Ацэеиха, избоит.
Уи уанацэхкыа усоуп,
Аган ахь уагоит.

Уа акэатан цырцыруеит,
Иагъцоит ирҕҭа.
Саб итэоуп, издыруеит,
Нас уаха ишҭа?!

Аха ацэкэа рыщакэа
Ирыхгоит аҕҕа.
Афырмахыц «рмыщакэа»
Икарцом шыаҕа.

Ани ак, са иаазбазар,
Атыһ акануоуп.
Ицархэоит иаазбаз зегь,
Убас ицэ-цэаҕоуп.

Ус, уа ахахэда ргыла,
Ацэ – адоумбеи,
Аһатхь-тэһа ахаргыла
Ишааиуаз сымбеи.

Хаһхьатцэҕа иаагылеит,
Хашьтуам, абан.
Ахэда асыкь аргылеит.
Ссиршэа хабан.

Атэһақэа цэыршушэа,
Ихақэкуа иарххеит. –
– Уа изакэһзеи изеу-шэа?! –
Сабгы дөеихеит.

Акэһара агэһ итамзи,
Нак-аак хаизар.
Икэһартэ ақһаф тамзи,
Иамуит мамзар.

– Хацэ-макқэа қыһахеит,
Ирылшаз хэатэһм.
Ани – бжьарахыһахеит,
Саб, ибжьатэһн?!

Итатын цэырган дахо,
Дагъеипъшуа амш:
— Дад, избжьо дабакоу,
Иабакоу амч?..

Иара наскъа игылан,
Уажэ иаабыффы.
Игылан амчра нкылан:
”Даажэг ауафы!..”

...Асаат хыцкэа еихырсуа:
Чиқ-чақ, чиқ-чақ...
Уа атдых цоит имырзуа
Цъара акэырчак...

Иаахгылауеит сыбла.
Инасырхъуа сгэы.
Схэычра ахьтэыз насыпъла
Ҷабацэа рхэы.

Сыкан уажэ аабыкъа.
Испылт схэычра.
Ех, ишпъаказ пыхъа,
Иеиъын апъсра...

Рыбжъы-хаа меихсыпъуа,
Зынгы-пъхынгы,
Ахъхъахэа уа хзыхъкэа
Цон илаккы.

Неига мѳас уа ихамаз
Уажэ избазом.
Хзыхъкэа рѳы ршэахама,
Рыбжъы газом.

Икэыртэан уа ахэызкэа,
Хабацэа нхон.
Убасгы ишуан аускэа,
Акгы – шэыкхон.

Мшын нырцэка ашхэакэа
Иргазшэа, игэынкыуа
Итацэуп уажэ аштакэа,
Итацэуп аонкэа.

Хнышэынтра рыцхакэа
Абна иахьагаз.
Уа скышэкэа срыцхауа
Сгылан абас...

Ус, бжык гэытшыааганы
Уака иаагеит:
«...Хапсага цэаганы
Ха хашэтынхеит...»

Еимыздон ххэы, хгэааа
Сзымцо сынхан...
Идагэан, рыцха, хгэааа,
Хгэааа ҕахан...

Сзон уахынтэ аоныка,
Архака сзон.
Исхароушэа алтэ ныха,
Акгы сазон.

Анаатэ еилахынхэуа,
Иатан апша.
Акэа леиуан ахырхэа,
Ицон ахааа.

Сналалт хгэыла кыта,
Ссирсгы икастеит.
Разкы абасгы изкыда,
Убас пухака ицеит.

Рынхара, рынцыра,
Рдац-пашэ рхайт,
Иеицаааы ауаапсыра,
Убас ирызхайт...

Иакэымцуа акэа изсызгы,
Абар иахьыхкэа.
Игеит ус хацагь-пхэысгы
Рашэа абыжкэа:

– Хабнара, х-Асара,
Ушпаказ, ушпа –
Дзыламло ахатца ара
Укэыц еилапа?!

Изламыз хэартахэан,
Х-Асара агэы,
Укамлашеи уеитахэан,
Упшзан мыцхэы.

Агыгшэыгкэагь арака,
Ирымазтгы атып,
Аусгы кны ханаха,
Абахчара шэтып.

Хабнара, х-Асара,
Халоуп уеимгэхэа.
Иабакоу ухацара,
Угэымшэара, ихэа!

Ҳабнара, ҳ-Асара,
Итџуеит аџсы.
Шџах уара, шџас уара,
Ишџтыроуп лассы!..

Уа игџазырџагаха,
Аус еилашуеит.
Азын-џшагъ хагаха,
Иуыууа игџежъуеит.

Исџџымхџларџ, ирласшџа
Сааизар аџны,
Сшааиуаз рдыруазшџа,
Итџан исзыџшны.

Чара руан хџџылара,
Срымангъы иџеит.
Уа изуан хатџгылара,
Са сымтџазеит.

Избазгъы исаџазгъы,
Мџаны исыџроуп.
Ихъаан сгџы иџаџазгъы
Иреихау абриоуп:

Быргк игџы имџажози,
Ашџак аатџъар.
Астол иџџымкџашози
Уаџа инаџџъар.

Игџыбжынаџџа арџызбан,
Уа ишъаџџыртџуан.
Ихысганаџџа џхџызбан,
Уа иџырџыруан...

...Асаат хыцкэа еихырсуа:
Чиқ-чак, чиқ-чак...
Уа атдых цоит имырзуа
Цъара акэырчак...

Схахэыжэпа пхьахэауа
Сыштэаз аоны,
Сабгы абас сахэауа
Ғааитит зны:

– Икоу гэат, с-бабагъа,
Аамта пхьа ицеит.
Хгэыла гэак Датагы
Ацара ду ицеит.

Хқытазгы доагылеит
Уи дшыаканы.
Ашкол хазиргылеит,
Хабжыханы

Хшыказ хцарадаха,
Хразкы иакит.
Убас иакит, дад, аха
Уахь зегь ццакит.

Шаҕааыда хкытан,
Иара изыпшу?!
Ахы рытан, иеибытан
Дрыхо дызеу?!

Имчала еитагылоит,
Хара хкны асар.
Иныхэаға ныркылоит,
Хцеи ду есшар.

Алымша дигъазаргъы,
Амшагъ изшеит.
Иаб рыцха имбазаргъы,
Итцыхэтгә лашеит...

Игъацакәа хыршауа
Са даасәагъшын,
Саб иажәа хыркәшауа
Абасгъы дафын:

– Ауаџ крыздырлаша
Фызас дырха!
Дад, сажәымта ырлаша,
Исхәо урха!.

...Асаат хыцкәа еихырсуа:
Чик-чак, чик-чак...
Уа атых цеит имырзуа
Цъара акәырчак...

– Гъшзала иахзыршала! – схәан
Ажәџан снагъшит.
Сымагәакәа ааиласхәан,
Уахагъ сымгъшит...

Мшыбзиа, сгәахәара,
Сқыта – сгәыкы!
Исоухәара, иуасхәара
Ыкоуми шәкы.

Са уа уцабаала
Иаазоу уаџуп.
Укаларц бзабаала
Азын сыкәгъаџуп.

1959 – 1964

АҲАҚ

Сан рыцха, исмаз аз збара,
Ех, бразкы шпѣацѣгаз бара.
Ирхѣоит быпхѣысхаан хѣа сан,
Аапѣын иамакуагъ быпшзан,
Быхцѣы қамызкѣа ѡбаны,
Ибықѣын рхѣеит уа ипѣаны.
Бзара тқааны, быхѣада тхѣа,
Бызбаз бгон рхѣеит иткѣа.
Улапш рыхъзомызт бшьапкѣа,
Изхъымзоз арбан бнапкѣа,
Бгѣы-цкѣа бзиабарала ишуан,
Быбла гѣыккѣа хара ипшуан.
Ирхѣоит чарак ба базхон,
Пѣсыс бахан, мраны быпхон.
Ахѣычгѣы адугѣы ргѣы кабѣон,
О, убас бнарылатѣа бѣон...
Ауаѣы ихтныбѣон быпѣсы,
Бықамызт бара бхазы.
Аха брымбацкѣа рызхара,
Аетѣ шѣыцѣаауеипш хара,
Шықѣса ѡежѣагѣы бшыртаз,
Зегъ аанбыжыт, рыцха, абас.
Сан разкыда – пѣсыс исхаз,
Цкѣа исгѣалашѣом бансыпхаз.
Ахѣмаргақѣа шытаркѣыруа,
Сныкѣон, рхѣеит, скѣыркѣыруа.
Иахъцѣыуаз рхы неинкѣо,
Ахѣса срыман сеимыркѣо.
Сара ицѣшыаны сырзыпшын,
Дара аѣын, иаѣын, иаѣын.
Аетѣ кыднахуан рыбжы,
Иатѣахзаарын сымра ашѣшы.

Крыздыруазма са сгазан,
Сбышътан – бызбазомызт сан.
Гъхызшәоуп акәымзар уеизгъы
Уаха исгәалашәом акгъы.
Уажә хәыщрала сеикәэтәны,
Зымфә сыпъшуетт снатәаны.
Апъсра ианадамха, ишапъу,
Рапъхәа дцароуп еихабу.
Аха иныбтма бара акры,
Шака икәәзеи быпъсынтры?!
Амши атхи убас еикәшоит,
Цъара идырхәлоит, цъа идыршоит,
Ак дыргылоит, ак рыцкьоит,
Ак ааскъаргоит, ак наскьоит.
Инаскьоит ибхәаз — хара инхаз,
Икабцаз — бара ибтынхаз
Фәпъхәа срыхәапъшуетт иахәа.
Асеи апъшыщеи неихырпъхәа,
Бнапы халалкәагъ нахышы,
Бара ибсыз ампахышы,
Аиарталаршә, сгаракәырша...
Сгәы ғыркаауетт есымша.
Итаршәны ихәмоуп итәахны,
Ихәмоуп хәпъсеипъш иахтахны.
Баамта хьанта сазгәынкьеуетт,
Саамта цапъхәаза сбызхьеуетт.
Базхәыц шака сбеихабу,
Иззы ус са сзы изапъу?
Абри самоуп сыхтакны.
Сан рыцха, бара ибызкны
Фымта хәычыкгъы пъхаза
Изфьртә анцәа сахыгза.
Уажәы сгәы итцахауа даеакуп,
Сцәахәақәа еазы илызкуп.

...О, азэггы ихеитомызт таны;
Исызхауеит хэа сѣаѣсаны.
Саб уи итаһымызт зынза,
Аха изацэцода алахьынца
Анраггы абраггы сзуны,
Сиаазарц акэын иара аоны.
Аетым-цэа са исхьыкэкэа
Санцэыуоз сан слызгэыкуа
Азэы саакэылхыр сыршэаны,
Саб дыѣсрын игэы ѣжэаны;
Лыбла цааршэкэа цырхэы,
Скъышэ инькэкшо сара схэы
Азэ крысэалцар сыршэаны,
Саб дыѣсрын игэы ѣжэаны.
Сахьрылаз сөызцэа – ахэычкэа,
Уа сааибар алымт сөыкэкэа,
Сымаѣақэагъ ѣыжэжэаны...
Саб дыѣсрын игэы ѣжэаны.
Итаһыцэкьамызт уи таны,
Сара исызхарц сѣаѣсаны.
Аха сабду – са сан лаб
Ћааитит: – Дад, еиѣзар калап
Изхыскааша сыѣха лцэа,
Иныкэызгаша уа утаацэа,
Анраггы изызуша уѣа.
Иазхоуп, дад, азэы дхарба!
Саб акэасқьа зшыапы ихъяз,
Ианидырцалагъ иахъа ас,
Ихыбжа-сөыбжан ишыѣшыз,
Уажэ асынанахеит еыц...
...Исгэалашэоит банааргоз...
Санду рыцха – аоны еилзыргоз,
Сналыдылан: – Кэтит, нан,
Уаха дузааргарцоуп ан!

Уаха мхэакэа дцеит зымѳа,
Илтэахуан, рыцха, лгэырѳа.
Дахыцаз ашка схы рханы,
Саргыы сгылан сшанханы.
Хгэашэ инасын алыкэ етца,
Интибахэеит хэѳык аеца.
Абарт роуп бара баазгаз,
Зныкацэггы зашэабжь мгаз.
Иааинырслангы ак карымтеит,
Ишыкарымтозгы рымзеит.
Апхэызба рапхыатэи лшъаѳа,
Дгэырѳьо дазпшуп есымша.
Бара ибнатаз закэ аахоу,
Иззазом, ихъааит хэѳоу.
Быхцэы аѳарақэа кахэхэа,
Сара сахыцэаз стахэхэа,
Иласза еивыгауа сыпсы,
Бнасхагылан шарѳазы
Узхэычыдахэа бсызцааит.
Убракагы бгэы нтыпсааит
Ианыкаста сара атак.
Сажэа бхы иасит: атах!
Бныѳнашылеит нас буатах,
Аха бдэылцит бара еитах.
Абылра иалахаз ацгэы,
Багъеипшы, рыцха, мыцхэы.
Аа, ба бшъаѳа ибзаанагаз!
Бара ахатца зыгэра бгаз,
Пѳа дышимаз имхэазеит,
Аха артэаахэа бмыхэхэазеит
Бышқэыпшыз ала беырхаг,
Ибычхагэышьеит даеа аахак.
Уаанзатэи бгэалагъ цышьатэым,
(Изахамхэозеи уи тэахтэым!)

Иара акыр дахьбеихабыз, —
Ибычхэит еихарбэбэо бхапъыц.
Апъстазара ссирза, аёыц
Шыбхэоз, абар ибзыпъшыз...
Аха бара бхы бнаиааи,
Акгыы беатабмырхеит, ааи!
Еа пъстазarak ахы бкит,
Саазарагъ нап абыркит.
Сарах иаасхэалак калон,
Абас ишон, абас ихэлон.
Уажэы ихамцазо бхэатэы,
Сыкэпъо сныкэлауан адэы.
Сахьаныдаз са сгэы цэкъан.
Сыркъынцыцын, слеишэа цэгъан.
Бара бсыцалан сыбжьон,
Бара бсыцалан сбыбжьон.
Хэычы-хэычла смаршэа куа,
Бымч-лша зегъ насызкуа
Саазарагъ баёын, баёын:
Илпрызеихэа бысзыпъшын.
Шаkantэ изуи абаапъсы,
Шаkantэ ибеасцей быпъсы?!
Багъсырцэыуаз шаkantэы,
Изхэо дарбан уи атэы?
Исгэалашэоит енак шыыбжьон,
Зегъ хашэшъырае рыпъсыршьон,
Сыргэыбзыбуа сгэы кабцан,
Сбыман акэаскъахьгы бцан,
Снаёабыртэан уа амардуан,
Амаршэа кны ибырфкэыдуан
Игэхыршэагахан мыцхэы
Сыбла итапапоз схахэы.
Са сыпъшын итбырффоз цышъа,
Аха ба сыбжьеит, сыбжъа:

О, иангэаста ишбыркэыдыз,
 Сеилашэит, сгэы цон итыц.
 Ип̄ахэза скышэггы сырчын;
 Ишът̄аа сбышталеит ачын.
 Х̄оыц̄егь х̄аоуа ашт̄а х̄тан,
 Снабыхызаны, уажэы-уашьтан
 Сбысырц, сып̄сахы еикэыччон,
 Аха ба быччон, быччон...
 Нас саанкылан схы шышыуа
 Сбыргэыбызбуан хэыч-хэыч уа.
 Шаkantэ изуи абаап̄сы,
 Шаkantэ иб̄еастеи бып̄сы?
 Даеа зныкгы, хэылбылехак,
 Х̄гэыла чкэынак, еилыххак,
 Даа̄налт асасцэа шах̄таз.
 Азэггы дцэажэон иажэа дас
 Ап̄сшэа нареихэан зеггы,
 Днатэит, снаидгылт сарггы.
 Саггынкэиртэит ишьамхы,
 Ицэажэоз инаизышьтуа схы.
 Аха измадаз урткэа хыс,
 Иара иакэын сыбла зхыз.
 Деип̄хышышьаауа сӣеап̄шуан.
 Ахэышт̄аара хааза иханшуан.
 Иагхауа ацэажэа̄ггы ибжы;
 Ианаатэоз зегь еикэышышы,
 Ёаастит ус амитэ сыхго:
 – Ари иблакэа шеип̄шым жэбо?
 Иара убас игэы ннархеит,
 Х̄гарт̄а имоуа ус даанхеит.
 Нас ап̄ыр-п̄ырхэа амца икны,
 Д̄оат̄к̄ьянггы дцеит дыццакны:
 Зеггы-зегь иднарх̄уа ргэы,
 Ип̄шуан рыба́кэа цырхэы.

Ус, абар, ба бааонаххын,
(Алабжыш быблақэа ирхын,
Сара абырсааткала избеит).
Сымтцэаа амхарахыы сыбгеит.
Бара бцэуан – са сыччон,
Сыччон – ба быцсахы ччон:
– О, исзеилкаауам узакэхаз?!
Сара ачкэын згэы нсырхаз,
Данхэычыз убас ддырдын,
Дацашэан саб иуардын,
Ибла тыхны асаркэа тас,
Са исыздыруамызт абас.
Бцэуан бара еиматэаны,
Арахь бсабжэон сыртэаны.
Шакантэ изуи абаацсы,
Шакантэ ибэастеи быцсы?!
Аха зегь рычхара баэын,
Сареи аамтеи бахзыцшы.
Уаха имыргазо быбжы,
Стартэаны скэаба-сшышы,
Бнапала ицхэхэан сахэы,
Сыртэаны исэабцауан схэы.
Аччахэа ианцааз шарцэазы,
Бара бгылан сара сзы
Амца неикэцэа амэы цжаны,
Хэоны анаакэала ицханы.
Ба сбыргылон, сеилахэа,
Крысэаца, сыгэшэа-мшэа хэа
Ашкол ахь схы набырхон,
Саргь затэаира даэазэхон.
Ускан икамыз ссахьгы,
Иахэа ицэасшыауеит зегьы.
Мшэан, ацэгэа зуз ахэычы,
Дытырхуеит цэоук акамчы.

Мамзаргы убас еипш дрыпкоит,
Рнацэьарақэаг нанпыккоит
Ишэьта-шэьтан ихы-иёь,
Аха исымбеит уи са сёь.
«Икалцозеи, диид хса,
Аа, дшылыпко лпзапса?»
Абас рхэархэаг бацэшэаны,
Бышсыртэозгы бгэь пжэаны
Бхапъц еихарфэфэо ибычхаит,
Бсыламкыьсцэкьейт, ахахаи!
Абартқэа бзырқатцаз зегьы,
Ус сгэь иаанагоит зынгы:
Баньдан, рыцха, ба бхата,
Ихаамьзт бьмра алакта.
Ба бхэьчрагы убас ицэгьан,
Ба быгэгы са стэеипш ицэкьан,
Иашоуп, анпсада ибызхаит,
Аха иаахтны ибхэар сахайт:
Ус баньмиазтгы, зынза
Еакхар ауан слахьынца.
...Бнапала атцара сбырцан,
Иахьа са сгэьхэтэь сахьзан,
Исылшо ахэьцала акыруа,
Сфьзцэа срылоуп сгэь пьыруа.
Мьзкахьы ишэьмбар схабар,
Бара бсьшьталан, абар,
Афны, сшымгэьфззозынза,
Бнасьхтыгэлоит шарфазза.
Ирееиуа схьиза, сьхчы...
Ус сабхэауейт: – Ахэьчы
Узбахэ ахэара дафуп,
Угэхьааган амф дапшуп.
Са агьама смьрбакэа афа,
Бхы ахьббаауейт есьмша;

Иахьыхэхэазаргь азэ ипсы,
Иаалхны инықэбтцойт са сзы.
Атахызаргь уаххьа шәәғыз
Аоны саннеи, аха ғыц
Иныкнахан уа ахьурзы,
Са сзы абыста бует хазы.
Шарғаз заза баганы,
Нырцә аңықәреи лаганы,
Ба бантало ҳамзырха,
Сара сыцәоуп сгәы җарха.
Ахыза сықәхәан ахәычқәа,
Уа инастәйдцауа ахычқәа
Сандыргыло оума сзуны,
Икнахауп абыста уны.
Сеикәахәы-еикәапса шыыжьза,
Уа амашына снахыгза
Бгәы ртынчынгы бнахынхәует,
Снеицпхьазагь абас бует.
Абри баәуп, багьәзан...
Исыздыруам дықазаргь сан
Уаха илылшоз сара сзы?!
Сара сзын итоуп быпсы.
Аха схәыцуеит есымша,
Мшәан сан лоуми са сзыхша.
Цқьа исмоуз зыбла атапшра.
Цқьа схәы инымхаз зыпшра,
Цқьагьы исзымкыз зыгәбылра,
Сзыхшаз сан лами лара.
Уи лзы ахәыцрақәа сыркуп,
Сөымта хәычқәагь ла илызкуп.
Урт цауылоушәагьы збоит,
Пхаррак рылоушәагьы збоит,
Аха рыцхарак сташәеит
Уи самыргылт, самыртәеит.

Исымхэартэ еипышгы избазом:
Иамуит акыпыхь сзарбазом
Иаазыфлак сан илызкны,
Исцэахуеит игэцаракны.
Жэаха сфымтақэа еизганы,
Сыргэылапышуан сара афны.
Уа дсацэажэо акэыл-кэчы,
Дсыдтэалан сахэшыа хэычы.
Ус, лапыхьака днақэацан,
Днамтасит афымта «Сан».
– Сан илызкуп, шэазыпышы! –
Дфаткьеит илхаччо лхы-лэы.
Сара скапышыза снеибакын,
Илцэызгеит лнапы ааскын.
Икалазеи хэа ицышыауа,
Лара дгылан дыччауа.
Ицышыатэуп, шэазхэыц дасу,
Хфыцьегь ханацэа шхазу
Уи илыздырзом зынзагы.
Апыхынразын ескынгы,
Ахаа-мыхаақэа еизгауа
Уи пысшыарахэа дызгауа,
Сан лахэшыа шлакэу иахьагы,
Уи илыздырзом зынзагы.
Ахэычы-мычкэагь неизакуа,
Илылахэмаруа, илызгэыкуа,
Фыза дусгы дфатцаны,
Алакэқэа рыпысы рхатцаны
Уа илазхэауа дыртэаны,
Нахьхьи са саншыцэа рыфны,
Санду шлакэу иахьагы
Уи илыздырзом зынзагы.
Апатрет икыду атзафы,
Агэыкра аныпышуа ахы-афы,

Шака дыпшзоузеи хәауа,
Дызуста хәа дзызцаауа
Са сан шлакәу иахьагы
Уи илыздырзом зынзагы.
Ахәыпра гәарта узаанагоит,
Уарцәыуеит, зны угәы тнагоит
Ипсхәоу агәакыа лпатрет.
Аха уи сара исымбеит
Хәоны, арамка итасаны.
Аха здыба итацаны
Мыщхә пату ақәтан измоу,
Азәызатәык сара соуп.
Шәахәапши нас хара хәы,
Абар, илхаччо лхы-лҕы,
Лыбла хаарақәа тыцыңа
Иахькыду са сан лахәшья
Лпатрет дуны икацаны,
Арамка бзиа итасаны.
Зынгы гәытхак насзаауеит:
Дабатәида, сазцаауеит,
Сара сан лааста ари,
Дабатахыз бымхәари?
Мшәан сан лакәын аоны адац,
Бара рапхья банахьзас
Иказ ахәычгы кәзпаз,
Уахагь иахьымзакәа ицаз.
Аха ибытатәым гәыбжан,
Икабымцеит ус ибтаххан.
Лпатрет цәырыбгар аоны,
Ахәычкәа зегь еизыооны
Дызуста хәа илызцаауеит.
Убри азыхәан ус баауеит.
Ирахар дызустоу бхәаны,
Исцәыхьшәашәар хәа бшәаны,

Бара уи ацѣахра баѣуп.
 Са сыѣшуп, барггы быѣшуп.
 Сара згара сыртысуаз,
 Сара згарашѣа схѣауаз,
 Нас атаатира зсырцоз,
 Ашьтахъ хѣмарра сызма ицоз,
 Уахггы-еынггы сзызгѣыкуа,
 Са сашыцѣа, сахѣшыцѣа хѣычкѣа
 Исцѣыхышѣашѣауа икалар,
 Иалшоит ускан сеилагар!
 Саарбар илашо зхы-зѣкѣа,
 Сыхѣда иахыынхало ахѣычкѣа,
 Иѣагылазар сыхыз зшыо,
 Уажѣы-уажѣ сызныкѣауа иччо,
 Ыытрак санымцало аѣны,
 Хпатреткѣа зегъ еизганы
 Ирылалауа згѣы ѣшаауа,
 Данбаауеихѣа исызцаауа
 Исцѣыхышѣашѣауа икалар,
 Иалшоит ускан сеилагар!
 Бара ибымхѣазеит, ибзеит,
 Иаххѣап, иашан икабтѣеит.
 Аха аамтагъ ыкѣахѣа ицоит,
 Аамта атѣггы канатоит.
 Макъана ихѣычкѣауап азоуп,
 Ари ахтыс хѣѣны измазоу.
 Рхала еилыркаарц урт зеггы,
 Рызхара баѣшуп барггы.
 ...Арткѣа зегъ кызцо са сзы,
 Буал исыду сшѣаразы
 О, издыруазар сыкѣнага,
 Схы сшѣаеигзо сыгѣра га!
 Сан, сыѣхызаѣ исасуа,
 Сара сзыхѣан анра зуа

Анџса лыхъзхалеит бымбон,
Акрылхароума бымхэои?!
Мап, ахара зду са соуп,
Сазхэыцит, ишэоуп, изоуп.
Абриакара зуа сара сзы,
Сан хэа сызламхэеит бзанцы.
Бара бысзымџсахит сан,
Хьаак цэырцит, хьаак цан.
Аха бара бтыџан лара
О, илыллыршаз ахэара
Хымџада акыр ихьантоуп,
Сгэатца џсраенынгагы итоуп.
Ан гэакыа лыџсахра зэыр
Илшатџеьозар, сан, идыр,
Ла лоуп хымџада изылшаз.
Бгэы иалымсын, сан сзыхшаз,
Сагыатамзааит бара бџы,
Сан рыцха, зныкатџ бааџшы,
Агэбылра зцу аазароуп,
Бзиа избогы убри лоуп.
Сара сзын иџоу зыџсы,
Саргыы сыкоуп лара лзы.
Иахьа инаркынгы иџхаза
Сан хэа шласхэауа хатца!

1960 – 1965

АЗЕИБАФАРА

I

Мыкэ еизароуп, иахьа ауаа
Шака ргэйтцои иахьаауа.
Қытацыпхьазагь амша иануп.
Чкэыноуп, тахмадоуп, ануп –
Зегьы ирымоуп ахэатэы,
Аха акы акэым – мбатэы.
Иқызықызуеит арха, адэы,
Затцааирагьы итэуеит, итэы.
О, урт рычха шакароузеи,
Шака ргэыцрақэагь хароузеи?!
Зегьы иреихатгьы рылша,
Рнапы анышьтырх еикэырша.
Аха инеиуеит реынкыло,
Рычха анхытцоуп урт ангыло.
Уажэ азэ дытцкьеит деилашы,
Далагылазшэа азыршы:
– Иаахзыруа зегь хақэнагоуп,
Ха хуасақэоуп, дара бгоуп.
Хажэа – цьсажэоуп, ацэа – хцэоуп,
Ханзеидымгыл – хабба цьцэоуп!..
– Уара убба еснагь иццэан,
Уабду рыцха дагьеицэан,
Унапы кьа ихэеит Анцэагьы! –
Уи дирбыжкит даеазэгьы.
Азэ деитацкьеит, азэ дыхэхэеит,
Азэ ар, еазэ амажэа ихэеит.
Цьоукы ирылшом, уаха ипшуам,
Аха еа цьоукых ируам.
Анака абыу ааилдыргоит,
Ара абыра ртэы иадыргоит.

Иеилатыруеит иахьа ауаа.
— Сишь, абан уи дахьаауа! —
Дахьтээз дөөцкьеит Бигэаа Хэит.
Зегьы-зегь уахь иаанахэит.
Ахэы иаакэххит уа иеы,
Абан, иеишырға икамчы,
Днадырбалеит уи дкахэхэа
Амра ицэыркьаз ашэахэа.
Агьсуатасла Цыр деикэшэоуп,
Иаргьысымтагь – абыржэоуп.
Ихшыө цар хара даргьшуеит,
Жэлар русаз деилашуеит.
Иеы дзыкэтэоугьы – лахэахзуп,
Еым уи – шыабыста ласуп.
Абэра иахоит, ахэда тхэоуп.
Ацыхэа еиларшэ иёахэоуп.
Фызцэасгьы ицуп – игэы згэу,
Иара имшоуп даргьы зкэу.
Уи шыхауаоуп, ашьха агьа,
Иара деигьшымкэан ишгьа?!

II

Цыр аизараё ажэа анирта,
Ирибартомызт ауаа агьшырта.
Дыззымдыруаз – изцаауан,
Дыздыруаз – иёынцэауан.
Уи убас дахьыказ азы,
Еа цьоукых ирфон рыгьсы.
Дгылан иаргьы дкьалантарха,
Илагьш инытжь Мыкэ арха
Даарылагьшит, ибжьгьы геит,
Жэлар игьглазгьы аацэкэыргьеит,
Нас атынчрагьы ахра ауит,

Акаф-акафхэа дцэажэон уи.
Аха, аф зысша, уака азэы
Цьюуки ырылеитцон атцэы.
Урт Цыр иажэакэа ргэы иаст,
Аууы рыхгеит, атрышэ иаст.
Аха дцэажэон уи дшафыц,
Жэлари иреихэауан ыыц
Лакоба иажэакэа Бзыц:
«Ма ханхароуп, ма хапсып!»
Цлахэыстакгы аббы ихган,
Деихан давалеит аган.
Иускэа маншэалан ицартэ,
Ахэацбагы илахь изатэт.
Апапажэггы данбарбар,
Идгылафцэа хэхэеит, абар!
Аха дцэажэон уи дшафыц,
Ажэлари иреихэон афыц.
Нахьхьи атдыхэан иеилалт,
Асышьтнахит афбал-пал.
Аха идырласит, имфшит,
Ирулак абжы рхэеит.
Уи ифызцэа Темыр, Амтон
Иахьгылаз рыбақэа еимдон
Гухэызбакгы ахаа-цэа лхыкэкэа
Цыр изын лыфсы тыкэкэа,
Дышихэафшуаз ус дынхеит,
– Уннан! – абриак азлырхеит.
Иара дафын амца аркы,
Ишырчафаша уа аразкы,
Иагышреихау уа амчкэа зеггы
Аидгылара – уаха акгы.
Аускэа шыказ зеггы ирдырт,
Афар игылазгы еилатырт,
Ргэы ембафеит, ргэы еицхаит
– Хара хахиоуп, ахахаи!..

Иабду лашә инапы кны,
Арсоу хэычгы деибакны
Дгылан дыпшуан, аха ишпә?
Арсоу – Цыр иарбъажәа ипә
Илымха кыдцан данзыршы,
Наскыа игылаз анхааы
Илаба шәакъзарц итаххеит,
– Баба дукәхшоуп! – ихәеит.

III

Алаф рхәоит, еибаргәырбъоит,
Ражәа иасуеит, атцәа еиныркъоит.
Урт ирызгәаазшәа, абан,
Ацыпхь аршәуеит ахардан.
Апхьа иныркылеит акака,
Апшәма нас ифазшәа агага
Иаразнак днеитцапатеит,
Ахәыцрақәагь неихапәеит.
Игәалашәеит: уи жәаха
Очамчыра, уа интәаха,
Жәлар ззыпшыз аихабы,
Рапхьа ианимих инапы,
– Шәкытәе икоузеи? – хәа дцааит.
Дырмит уака игәы нтыпсааит.
– Издыруази? – дааибакит, –
Хкыта Екәып ипәцәа иркит.
Акрыздыруагь дара роуп!
– Ҷазны иумхәан, пхашьароуп!
Ишаадыруа, насгы ишапхьыц,
Шәкытәе уара ушеихабыц! –
Абас ихәан днагъежыт.
Дырмит илацәакәа чит,
Икышә леиит асаара,
Иаапкын ихалт азаара.

Ихэцэггы иныцаххит иҗсы,
 Ус ихэеит, нас, ихазы:
 «Мап, иеиҗытгы хара аҗсра,
 Ма Үыр, мамзаргы сара!»
 – Ааи, иазхоуп, уара, абри аус,
 Азыҗшра атахым уи ус! –
 Дцэажэоит уи уажэ деибакны,
 Амца иёықэлан, иҗсы акны.
 – Уаха хамсааг имкразы,
 Наҗ даҗыргатэуп лассы!
 – Уахак иҗсы таз, уацэы
 Абцар еицабаак тарцэы
 Хаҗсы дахтап! — азэ дыхэмарт,
 Ахтырҗарцэа еазэ дмақарт.
 – Иашоуп, ус икацатэуп,
 Кэтык ашьреиҗш иҗхьазатэуп
 Ха х-Баталбеи изыхэан уи! –
 Ёазэых дымлафыр имуит.
 Аҗшэма дҗышэырччо дыҗшын,
 Дара ағын, иағын, иағын.
 Ус, Торкан инапы рххо,
 Атэца дсахеит исаҗхо:
 – Бзиала иукит, Дырмит хтахы,
 Хамтас иацуп Үыр ихы!..
 Еибарччоит, зегь еибаргэырҗоит,
 Илафуеит, атэцақэа еинырҗоит.
 Атх еилахантa рзыҗшуп,
 Агэеикэатэакэа ркьяф иаеуп.

IV

Ажэсан цармакыа иаёыкэкэа,
 Иеилахтэан иауеит ақэа.
 Аҗшагы амитэ канаттоит,
 Ихагахан иаауеит, ицоит.

Зегьы-зегь ахьта ианаркырц,
Ус, иаакылыххуеит акырцх.
Нас инеитыхуа акасы,
Җаҕья-җаҕья иауеит асы.
Зынрак хэа аҗсабара иаџоуп,
Фыртынуп, чыхьуп, ихьџоуп.
Амзагь цэыркьян – иаанаҗшы,
Нак иатџахуеит ахы-аҕы.
Ирхаштхьџоу Абаажэ ахэы,
Иагьыҗхьаакырџоу мыцхэы
Иахьейбырхэаз рхатакэа,
Абра еизеит рхадакэа.
Згэы тынчым атых лашэуп,
Атых аџоуџоу уапа ашэуп.
Иакэшан иахьтџоу ацэашьы,
Зегьы ирхыџуеит Цыр ибжьы.
Уи ахтыскэа неиейршэшэоит,
Знык ихитџеоит, жэантэ ишэоит.
Ашьшьыхэа, ибжьгьы неитџаџуа,
Зегьы иритџоит уа адџакэа.
Аекэа ахьгылоугьы адэахьы,
Хаха ирылкьџоит аҗшаҕьы.
Уа акарулгьы игэиеаннны,
Дгылоуп акы дазыҗшны.
Ус, уи бжьыкгьы илымха итаст,
Иныџак атрышэгьы даст.
Абырсаатк ицэеит ацэашьы,
Ахра ауан уажэ аҗша абжьы.
– Уарбан иааиуа?
– Сара соуп!
– Уара уарбан?
– Сара Арсоу!
Дыцшыауа Абаажэ ахэаҕы,
Иааикааҕеит ахэычы.

Иаргъ рапъхъа Цыр днеизыпъшын,
Игъы тамгыло абас дафын:
– Ар иман дхакэлеит Дырмит,
Сабду иааикэшан дыркит.
Илахашьтаанза ухы хырпъа,
Дааган дхат рхэеит упъа.
– Дад, сгъа дыказам аоны...
Убаскан Дырмит дыхэхэаны,
Икьеит ишимчыз икамчы.
Аха имгазеит, рыцха, ибжбы.
Нас, амца нажэцан ханы,
Дыргеит сабду дѣхэаны...—
Иааилагылт зегъ рхэы-ржбы.
Цыр дааигэйдкыл ахэычы,
Абырсааткгы адца кайцеит,
Нас апъшатлакэ еипъш иагыцеит.

V

Амра ташэеит, апъсабара
Хэычы-хэычла ацэкэырпъара
Амтэыжэақэа неикэапъсеит,
Гэыбжанс иоутозеи, иаапъсеит.
Амитэ зымшыз иахъа апъсаа,
Дроуз цъушьап алыпсаа,
Уаха рыбжбык уахазом.
Мап, ус мацараггы ицом.
Зегъы ирымдан, абжбы рѣыц,
Ишхэац еипъш, ишафыц,
Ишеиннакъац ахэхэа еинкъо,
Гъацъыр леиуеит иблакъо.
Анафс, амахэқэа ртысуа,
Уажэ лашьцароуп ахра зуа.
Аха ахэларагъ иазыпъшызшэа,

Уи иаргэаан, уи иаршызшэа,
Ақэатра п̣нажэазшэа ахэа,
Ақэа дэықэлеит ахаэа.
Анака-арака аар п̣сақьоит,
Абахэ иалк̣ьа ахахэкэа п̣к̣ьоит.
Иазып̣шызшэаггы ари ақэа,
Б̣ьацьыр иахылк̣ьеит агэгэа.
Алашыцара уа ихантоит,
Дгьыли жэџани еиманадоит.
Уап̣х̣ьа-ушытах̣ь унап̣шы,
Убла итакыз атцэыршы,
Акы убашам – еилап̣а,
Аха ианыршэлан амџапа,
Инықэырп̣ала, иеы нык̣эцо,
Ха хфырхата абар дахьцо.
Днеиуеит атцых дала, дхэыцуа,
Ақэоураггы шыта иакэыцуа,
Ап̣та ытқэа неилыџруеит,
Мап, урт итегь адыруеит,
Ап̣та реимк̣ьара анаба,
Хауа цк̣ьала ахы-аџы рба
Амза хыхьынтэ икаччоит.
Етцэак̣ьаггы кэалкэацьоит.
Аиџхаа рцэажэо иеы п̣ырзоит,
Игэггы каршэны аџныка дцоит.
Аха аџыстаа дыблак̣ьо,
Абна дылоуп ицкэа к̣ьо.
Абар, иаг̣ьаалк̣ьан ц̣ьоукы,
Икэшеит абц̣ьар неиџакы:
– Еи, уарбан, уаагыл, узымцеит!
Ихыст, аха акггы изахьымзеит.
Арцэаа тиргеит ишэак̣ьтк̣ьаран,
Уиакэхеит, мацэысеимк̣ьаран,
Атцых далк̣ьеит дыцхафьура.

Дназдыххылазгы акы идыруа
Дзыкалама, иабцъар имкъеит,
Аха уи дишьырц итымкъеит,
Гъсызак ааада иеихык
Реынаирхеит уака ѿ-хык.
– Хзеибамдырзеит, агаза! –
Уа дахьгылаз дтыггаза,
Ихы изымдыр даакэацеит
Торкан, иабцъаргь имбазеит.
– Уст ушэақь! – хэа инаииркит
Цыр, нас имѿахь дыццакит.

VI

Адэыкрынкэа март азыхэа,
Хара иахтэуп, шыта шэласыхэа,
Абна, аккаракэа кэырцоит,
Раамта ааит, ртэы карцоит.
Атых цоит. Хахада-цъшыада
Ицэажэо арѿашкэа рыбжьада
Ак уахашам. Аха игылан,
Ашьха дукэа рхы неидкылан,
Ак еибырхэоит. Ага акалт
Уаха шэыбла царк ахалт.
Абна еилачыра агэы еисуеит,
Арцарцэа атоуп, исасуеит.
Цыр дгэатеиуеит, цэа дызгылом,
Игэы тыпцоит, игэы тагылом.
Уи иѿызцэагы убастцэка ипъшуп,
Хахада атых царц иаеуп.
Урт зегь абла царкэа рхоуп,
Зегь амшын ахь рхы хоуп.
Аекэа ахьгылоу раѿера иахоит,
Рхы илахоит, рхы иѿахоит.
Амшын цэқэырцэақэагь еижэыла,

Ип̄хеибатца, тых-лашэыла
 Амца р̄ытцк̄о инеӣеаххуеит,
 Иуа̄шмуеит, ӣыбуеит,
 Ицхартэ убас ибаап̄суп.
 Аха агэы̄ра дукэа зцу
 Аканц̄а кэ̄т̄оит б̄арцахы,
 Ишасуаг̄ анаатэ, ап̄ша̄бы...
 Иааиуеит иалхэан ацэахэа,
 Ахы на̄кэк ага ап̄шахэа.
 Иаг̄а игэы̄р̄ыо урт еиниап!..
 Иах̄а хымшуп Арсоу иаб,
 Дыкан Батым̄ка дцаны,
 Дзызцазгы̄ ааигоит иезаны.
 Аканц̄а, иалхэауа ацэахэа,
 Иаанагозеи, нас ишэ̄хэа?!
 Ажэлар ир̄тахуп ача,
 Ажэлар ир̄тахуп ац̄а,
 Ажэлар ажэагы̄ р̄тахуп,
 Ажэлар ашэагы̄ р̄тахуп,
 Ажэлар ам̄агы̄ р̄тахуп,
 Ажэлар амрагы̄ р̄тахуп.
 Ааи, абарт̄ зег̄ ирхад̄оу,
 Б̄ц̄аруп уажэ аканц̄а ит̄оу.
 Иааиуеит иалхэан ацэахэа,
 Иах̄аз̄ы̄шу ага ап̄шахэа.
 Иаац̄ылашеит. Реааидкылан,
 Амра ы̄щ дара идыргылартэ,
 Цыр ӣы̄зц̄а аных̄иаха,
 Ра̄п̄х̄а днагылеит: – П̄х̄а̄ка!

VII

Ап̄сабара зег̄ аныруеит,
 Ап̄сабара зег̄ адыруеит.
 Иамам баша ац̄алашэара,

Агэырѣбара, ма агэыпѣжэара.
Урт зегъ акака ирызхэоуп,
Иахэеит – ус анакэха ихэоуп.
Апѣта хьантакэа ашьха ихытцит,
Апѣта злачкэа ага изхытцит.
Цъара еипѣылеит, цъара еилысит,
Цъара еилалеит, цъара еилытцит,
Цъара еиѣахаит, цъара еилахаит,
Цъара икахаит, цъара итахаит,
Цъара италеит, цъара ибѣалеит,
Цъара ихалеит, цъара иххалеит,
Цъа еицэхасит, цъара «ихэмарит»,
Цъа еиѣасит, цъа имақарит.
Амѣагъ днарбазшэа имацэысит,
Уи каитантас жэѣан иаѣысит.
Адыдгы аанапкэа еиннакьахит,
Атыкьхэа ихысны афы тѣахит.
Адгбыл дузза еицахыц-хыцит,
Аха изхэада амчра хыреит.
Ѧапѣхьа ашьхақэеи агеи нмыжьуа,
Руапа аѣацэқэа уахьгы еиужьуа
Ашьха пѣтақэа ага итахаит,
Ага пѣтақэа ашьха ирхахаит.
Ѧапѣхьа игэыргэырт, имацэысит,
Ѧапѣхьа инақэырццакны ихысит.
Дара апѣтақэагъ ахьеиѣахаз,
Иаанхеит рсасақэа шрақаз.
Амцабз рыбжькьан илакьуа,
Уа цьоук хьатцит игэынкьуа
Ари збаз аапкит апѣша,
Урт ирытцалт амч еизша.
Апѣта ласқэагъ неизнацеит,
Иапѣнацеит, ипѣханацеит

Ирылагъежът, аус аут,
Ақзаршағы шәпағ анаруит.
Ианарузғы ус имѣшит,
Азкәа хытѣт, асар кашит.
Аѣша гәакуа игъежъ-гъежы,
Иахнахәрц иәсуп ашәшы.
Мрагылара цлашаауеит,
Мрагылара ашәаѣшь аауеит.
Амреи аѣтақәеи еилаѣоит,
Ө-мчык еидыслан еикәѣоит.
Агәгы иштәмыз ацара,
Азын хьатѣт уажә абра.
Ас-кәамкьақәагъ зытны ицоит,
Акакачқәа адәы қәырцоит
Иакьоит амра ашәахәақәа,
Уахь ихоуп зегь рнапқәа.

VIII

Абар, игылеит еа мракы,
Изырлашауа еа мөакы,
Аиашахь қазғауа қарѣшны,
Ҳдунеи лашеит абри аены.
Уаө дызмыхәазоз аѣа,
Аены қагьилгеит дтарха.
Ҳцалартә абзиа ҳағны,
Ҳдунеи лашеит абри аены
Уаҳа хысбжъ мгарц зынза
Аены ҳхыст ацыхәтәанза,
Ҳцалартә қагәтакы қазѣшны,
Ҳдунеи лашеит абри аены.
Уаҳа ахақәитраз дымкәѣо,
Иѣхызғы алабәаба ибо,

Идмырбо ауаџ ихэы шаны,
 Хдуней лашеит абри аены.
 ...Ѡ-мчык акџара иахьаџыз,
 Аџсреи абзареи ршьа ахькашыз,
 Аџсгьы ааивнагеит адэы,
 Аамта аиоурц ахатэы.
 Ана бџарк ахылџа цоит,
 Уа еыкгьы аџэра шытахэзоит.
 Аџэитибыжь, акьыбжы –
 Аџыхэтэантэи рымч еиџшыы.
 Ус, сишь, абар ашэабжь гоит,
 Ашэахэа ассир – угэы тнагоит.
 Аиааира ду ашэа ахэоит,
 Аиааира ду ажэа ахэоит.
 Иааиуеит ашьакар, аецэа,
 Ирымазамкэа цыхэаџцэа.
 Ирхаџырыџыруа абирак,
 Иагьеиџылауеит нак-аак.
 Раџхьагылагь џааитит: – Џыр,
 Даажэг, иахтахуп хнеиџаџшыр.
 Убаскан хэдака еицырхашышыы,
 Зегьы ирыхэлашэан рыбжыы,
 Еишэара-еицараха, еикџсы,
 Уа дрыман иааиуан аџсы.
 Иуапа дахьылахэаз Џыр,
 Ишыцэгьараз зегьы ирдырт.
 Рхылџакэа рых, еицаџџэа
 Инеихагылеит еицрыхэхэа.
 Ёазныкгьы блала днеимда,
 Ёааитит уа нас рхада:
 – Ухы зџэутаз аус нагзоуп,
 Умран хгэатагь утазоуп... –
 Уи иажэа ашышыхэа даџын,

Ажәларггы шыпшыц ипшын.
Цыр дахышытаз ихакны,
Арсоу дгылан деибакны.
Уи илабжышкәа иҗажжы,
Ихалоз амра даназпшы,
Ибон, иалахан ипсы,
Ацәакәа ишажәуаз азы.

1960

АКӨТАҖЪ БЫЛҖОИТ

Амза шанхеит иахькыдыз ианакәша,
Ацар ашәа рхәоит акәылкәычы.
Анапы пұшқақәа са сыхәда ианакәша,
Саапұшит, сапұхәа дықәтәан ахәычы.

Иара иакәу цушыап измоу амәа,
Шаанза дгылан сырҕыхо дысхоуп:
– Угыл, мамзар уапұхәа игылоит, амра,
Амашына уцәоит угыл, иазхоуп?

Таха сымто исықәихын уа ахыза,
Иркәымпылит уи сшыапахы иган.
Хәит, сцәалахеит, ассир утахызар,
Сеагьеиласхәоит әжәжәа-пұҭа сырған.

Хәхьча-еишәа хәычы әехәәс ихаргылан,
Иареи сареи хәидтәалан крахфоит.
Сымәа иныхәан хаб ахпыс аанкылан,
Дәахан, ацагь атуан иаирбоит.

Ахәычгьы, нас дааскәа дансыдтәала,
Уа са сзыхәан имазшәа мазас,
Изхәо-изымхәо, дныхәо иара итәала,
Иара итәала иагьижәит хәычтас.

Счамаданқәа шытыхны амәа икылга,
Хәа хәихәмаруа амашына хазпұшуп.
Уи уажәы-уажә иқышә хәычы агәылга,
Инапқәа сыкәыршо сыгәзра дағуп.

Ибла гәыразқәагь уа снархыпұшылоит,
Икеикеиуа әжәәан еипұш ицқәоуп.

Азэ ханимбогъ – алабжыш рыхшылоит,
Азэ ханимбо – убас илакта цэгъоуп.

– Ишсоухэара, хамтас хэа са сзыхэа
Иааумгазои ашэкэы, ани ахэыхэкэа зну?
Атак ацынхэрас сиязцаауеит ашышыхэа:
– Саанза анбанкэа зегъы уцону?..

Истоит хэа ифы ааихихуан, имырхэакэа
Амашынагъ агэыргэырбжы аагеит.
Арныкэа, иахэа зацэык смырхэхэакэа,
Иааникылеит, ишэхэагъ наирбеит.

Дыпъшуан ахэычгъы иблакэа тырхахан,
Уи лапъшыла снаскъеигон акры.
Инапы шэтышкэагъы икъон дырфахан,
Ус дынсыжыт, ицон хмашына пъры.

Сара мыцхэы сиэхэароуп, идыруеит,
Убри азын сизалхуам иаргъ ипъсы.
Сгэы акы аналоу акыпыхэагъы иныруеит,
Сырччара иеазкуа днатэоит хазы.

Ха бзиа хшеибабо еишыцаатас акэым.
Хаибабоит ишеибабо ани пъеи.
Уи игарашэа анысхэоз хаштра сзақэым
Сагъаззеины рапъхэа схы сымбеи.

Дсыман уа зны акэырчыжъ даныртэала,
Шыбжьонла азыпшахэхэы дызгон.
Джамшъ ахълеиуаз апъакэа ирынтэала,
Аныкэара ашътахъ азсашыа исырбон.

«Сара исылымшаз ма абри илшандаз!» –
Хан дыхэмаруеит, иаргъы изхауеит.

Ҳаби иареи еицгылоит уа ашамтаз,
Са сангыло иашәабжъ саҳауеит.

Ҳарахә агәашә итцаны инаскьеицоит,
Урт ахьапшхагь ритом дтәи-тәиы.
Даагьежъны аҳәарақәа аҳкаара итәицоит,
Агәашәгъы алаҫеихәоит азартәиы.

Дыкоуп ацәкәа ахьцархәауа адәы атыхәа,
Уаҕа ацкәынцәа акәатан идыркуеит.
Аха ииааиуеит, иахьизамтауа җсыхәа,
Даргәаауеит, дкапшъшъза деибакуеит.

Дара ихлафуеит, уимоу рыҗсы аныршъо,
Иеикәа ишъхра далагоит азәгъы.
Иарах дгылоуп уа иеырцәыуа, иеырччо,
Аха дырҗыртцны дызцом уеизгъы.

Сынтәа ецыск ҳазиит, уи ихъз ахыртцан,
«Искәабо икаландаз!» — даҫхәароуп.
Дыҫуа дашьтоуп, иазхауеит иаргъы ссирзан,
Еснагь дызәу азбахә аҳәароуп.

Бзиа ибоит уи Дҗамшъ, ацәкәырҗа еиҫыхуа
Есышъыбжъон дагъхылоит дызсо.
Ҳарха, ҳабна... сара сызмоу сыхуа,
Иаргь ашарҗаз урт роуми дзызцо.

Бзиа ибоит уи иыызцәа хәычкәа дрыла,
Ианыхәмаруа ҳапхәа адәы ахьықәцоу.
Дхәычуп, аха шьта идыруеит зегь рыла,
Амтәыжәҫақәа саргь абрака ишсоу.

Урт амтәыжәҫақәа саарган иахәа Ақәа
Ауаарахыы скылсыртгъы сеихеит.

Аха исыздыруам уи цѣа аус иахьахѣа.
Ацара саналга убра сынхеит.

Исыздыруам саб ари ахтыс дшапѣылаз,
Аха деигѣырѣязшѣа иччеит икѣышѣ.
Амала инаѣстѣкѣа илабашѣа ахыгылаз,
Дѣа зныкѣы хыла иаст анышѣ.

Амшкѣа цоит акѣаркѣашѣа ианышѣшѣоушѣа,
Амш иѣыцу аутѣгы рацѣахоит.
Сабѣы цѣеи иахирбап аус дацѣшѣоушѣа.
Аха аамтѣа цоит — иара дхѣантахоит.

Уи сашѣеитѣыб дицѣгѣыѣуеит лымкаала,
Сара дызласеипѣшымѣы рацѣоуп.
Уи сашѣеитѣыб дихѣапѣшуеит бла-хаала,
Икаицогѣ дшапѣыло дгѣырѣяцѣоуп.

Дахыкам иабыкѣу: ѣаѣоуп, ѣыцоуп...
Хара хѣы ѣызара рзиуеит зѣгы.
Избанда сашѣа аихымѣа даѣызоуп,
Саб дахыцѣакуеит уи изхараѣы.

...Хмашѣына цоит саман итагѣтѣсуа,
Ус, ашѣишѣикѣа уа хамѣа ркуеит.
Хмашѣына абѣы цѣаап, атрышѣ дѣсуа,
Урт апѣырцо арныкѣаѣ дыцѣакуеит.

Хашѣо хнавалоит Хымжѣажѣ лынхара,
Иаалыртуеит, рыцѣа макѣана аѣнашѣ.
Аха илызѣада уа анхара агѣапѣхара,
Аа, агѣашѣ дахыылагылоу Хымжѣажѣ.

Шыкѣса ѣеижѣа рапѣхѣа уи дшаѣыз еипѣш,
Рымѣа ныхѣо, ичѣауа уамажѣ...

Шыкәса җеижәа, мшаены дшырзыпшыз еипш,
Иахьагы дыпшуп, рыцха, Хымжәажә.

Ан илаазеит хшык убасгы ахшара,
Азә дубар — духаштуан асазәы.
Раб драпгылан, иацагыл шыжышара
Иахьа иахьзон — икарцаша уацәы.

Ус, аибашьрагь агәашә иааташылеит,
Ан днышныцәаан лыбәа аҗаа аргеит.
Аб дахьгылаз уа адгьыл ицаеылеит,
Аха ичкәынцәа, мап, уи димырбеит.

О, исгәалашәоит еибашьра урт аныргоз,
Еизышсит зегь рыуацәа-ртахцәа.
Хусхәартаҗгы ицәыуа анацәа ирхыргоз,
Ишыхнымхәуаз рдырузшәа рҗацәа.

Ажәцар рытра ишхыпҗраауеипш инрыжыт,
Ашны изаазаз, абз ргеит иаҗых.
Штагы-гәарагь рылацәакәа еикәрыжыт,
Ахшара ахьцоз иргеит алах-җых.

Ус, ашәкәы ааит аицыбза дтахеит хәа,
Аусхәартаҗгы еимаркит ахәара.
Ус, ашәкәы ааит аихабза дтахеит хәа,
Нас инахеит ахәара аҗхәара.

О, игәагәон, ихәломызт амшеикәшара,
Ианыхәлагы ашара харахеит...
Ус, ангы абгы ирбеит уи амш лашара,
Аха уахагь рыхшара рымбеит.

Дагыпсит атахмада урт изхымгакәа,
Лыпсы тагәышыоуп, рыцха, Хымжәажә,

Лгэыбра хэычгы иауам ус даанамгакэа,
Иаалыртуеит, рыцха, макъана аонашэ.

...Снеиуеит амашына аансыжын Акэа,
Амши атхи иргэылкэа хдэыбба цоит.
Атэакэа, атэакэа, атэакэакэа еикэырчакэа
Алымфаныкгы аихамфа кэырцоит.

Сеапхэа ицэырцуеит ачарта цьоухаруа,
Акаршэра зегь уи ахоуп бласы.
Иагыцэкэырцоит мшыншэа, игэырбэа-хэмаруа,
Инцэазом, ха хцоит аха хласы.

Ари адггыл ду атоурых убла ахызар,
Уагырткэозар ахэыцракэа узаа:
Уи злаиааиз алазара утахызар,
Уааины абарт акаршэракэа урызцаа:

Уара атынчреи аишызареи утахызар,
Иузхарц азын думамкэа лыпсаа:
Узгэйдзыхэхэалауа агэытбаа утахызар,
Уааины абарт азиаскэа урызцаа!

Амаза ссиркэа угэатца ицэахызар,
Уагозар уи абзиабара уахыпсаа:
Адггыл апшзара еикэзырхо утахызар,
Уааины абарт атцаа-цлакэа урызцаа!

Анака-арака иааины сыбла ихгылеит,
Аибашьра иазыннажыыз атхэаакэа,
Пытракоуп, анацалбеит, иеинылоит,
Урт ачарта ианырцаз ахэаакэа.

Абомбакэа ахькахаз анышэ итнажааз,
Хэычы-хэычла акэатан-шьхэа иадыргейт.

Ап̆стх̆аыстра зых̆ыз их̆еип̆ш еил̆къашааз,
Атӑбиак̆аг̆а ана-ара итӑбгеит.

Уи атӑбиӑеы ак̆эзар сан̆ш̆а х̆лах̆ада,
Аш̆ӑк̆аы ах̆ыауаз их̆ы-ип̆сы еиццаны.
О, зг̆аы итӑӂыз зег̆ы з̆еы иззарх̆ада,
Зынбан х̆ыр-вырк̆аа аарла еиццаны.

Санду рыц̆ха уа амзыр̆ха дакуамызт,
Аарла исг̆алаш̆еоит убас сх̆аычын,
Санду рыц̆ха аз̆аы инапы иалыркуамызт:
— Аш̆ӑк̆аы ааишьтит сызк̆аыхшоу К̆эчыр!

Ды̆оуа дцон аг̆эараб̆ӂара дыб̆ӂала,
Иара ах̆ылк̆ыз дац̆ш̆ео̆н ик̆эчыр.
Лыб̆ӂы трысуа дӑымзи л̆каз̆ш̆ала
— Аш̆ӑк̆аы ааишьтит сызк̆аыхшоу К̆эчыр!

Х̆г̆аылац̆а раш̆таг̆ ла дынташылоит,
Ах̆аыч̆гы дыл̆пылауеит д̆чыр-чыр.
— Нан, лассы бах̆зӑх̆а, сг̆аы тӑеылоит,
Аш̆ӑк̆аы ааишьтиит сызк̆аыхшоу К̆эчыр!

Иеицарсаза аб̆̆ыц̆̆ о̆еӂгы̆ неицылх̆уеит,
Х̆арт̆ зег̆ х̆аг̆ӑк̆аа цыс-цысуа х̆ӑ̆ш̆уп.
Анбан̆к̆аа еиццо акакала инанылх̆уеит;
Нас аӂӑк̆аг̆ӑ неих̆ш̆ало дӑеуп:

«...Ацӗц̆ изӂыз сах̆ым̆зеит ахагыла,
Ц̆ара ак̆ наган ахы итӑш̆ӑыр̆̆а.
Ах̆аычы д̆ш̆ӑыц̆этӑш̆еоит, нап̆ идыш̆ӑк̆ыла...»
Са соуп дыз̆еу – рӑ̆х̆ӑт̆ӑи иах̆ӑш̆ӑ̆а.

«... Уӑ̆ц̆ас сах̆ым̆зеит сара х̆еы аб̆ӂӑха,
Данӑк̆ӑш̆ӑ̆ыр̆̆т̆ӑ — ицеит ахы д̆тар̆̆а.

Акы имыхбааит! – пүхыз дызбахъеит пүшбаха...»
Са соуп дызёу – рапүхатэи иахэшьапүа.

«...Аихапүсыхэкэагь ицэышэтэахла, амарца,
Ахэаза имкааит – данылар хамшапа,
Хласба ицхауеит – иаздырзом ахэмаршьа...»
Са соуп дызёу – рапүхатэи иахэшьапүа.

Саншьа рыцха дыкэпюн абцъар нкылан,
Иааикэырша абомбақэагь пүжэон.
Арахь, сара схымтцо ибла сыхгылан,
Ашны сахьтэаз ак сыхьыр хэа дшэон.

Исгэалашэоит, еибашьра уи даныргоз,
Шьыжь ипүхъеит уаха пүхэыс дааигоны.
Атаца дааргеит, о, уаа мыжда ирхыргоз,
Ашьыжь дцеит ипүхэыс аарла дбаны.

Уи х-салам шэкэызатэык раашьтыха
Аибашьракынтэ аарлахэа дахъзеит.
Зегьы-зегь убас иагьхат агэтыха,
Дыкамызшэа длыбжьахэаша дцеит.

Аамта еикэатэан, ицон ауаа налаз,
Ипүхэысгы шықэсык аарлаза илгеит.
Ёнак санду уи луада дахынышналаз,
Лтаца дгьало дшыкнахазгы лбеит.

Аибашьра еилгеит, амра ыцгыгы гылоит,
Шапүхьа апүстазара аёиара иаёуп.
Санду мшаенеипүш агэашэ днылагылоит,
Дшыпүшыцгы мраташэарахь дыпүшуп.

Азэы синымиеит ма ихабар аазбаз хэа,
Сара стэала кырза сымчгы сшэеит.

Азэы-затэык уа хгэыла иоуп исазхэа,
Иара убриггы мчылатэ́кыа исырхэеит:

– Керч, хааилагьежът ишеибафо алыцэ́ха,
Лапш́ташэараз цыышьеит уи зынггы:
«Аа-а, Кэчыр уоума, Кэчыр рыцха?!» —
«Аа-а, Цьота!» — ихэагэышьеит иарггы.

Дыкан ихы инаркны амца ихысны,
Има́тэа́кэагь ишэын абжа ибылны.
Уи акэ́хеит, хабжъараггы ибжъахысны
Нак-аак хаман ицеит ибырны...

...Уажэ аабыкыа сан лахэ́шыа иаалыгхан,
Аиашазын акырггы хлыршэеит.
Ус, зеггы ндэ́ылца, дныхтэ́алан лыб́жа,
Сара снаган лапш́хыа сналыртэеит.

Нас абасггы ́саалтит уи даа́ца́ажэан:
— Сара шы́та хара сышзымцо збоит.
Амала у́еы итумхын иауан-иашэ́ан,
Сара уара затэ́ык угэ́ра згоит.

Тхы́на азэ ды́коуп: аа ижэ́лагь-ихьзггы...
Кэчыр итэ́ыхэа идыруеит зеггы.
Иарбан сашы́а изын исыхы́уа исмыхы́цггы,
Аха сара исоумхэ́ан акггы...

Сан лахэ́шыа дазыпшым ссирк калархэ́а,
Ишылдыруагь да́еуп лхы лжъарц...
Ааи, ае́хэшы́а лашы́а дшыпш́сы анлархэ́а,
Илы́тыблааит, рхэ́оит, амыжда ашы́ац...

Ишы́хьанта́зггы уи ам́оа ́енак санылеит,
С́еагына́схеит иааикэ́ысхэ́алан сгэ́ы.

Аха, ааигэа саннеи — ахэы саакэгылеит.
Сшьамхы сазымго сгэы еисуан мыцхэы.

Апшахы суан, амшын изаалон амра.
Апсаа рашэа-хаа адуней иахьзон.
Ерцахэ, хыла итзыпъссо жэан цамцамра,
Аршашкэа шэахха иафахэаша ицон.

Сыбла иаатсыжыт уи инхара-инцыра:
Ишьхымза бахчей қатцей еибазыркыз,
Ирахэ-ишэахэ, уа избаз, ауаапъсыра...
Аныхэа бзиагъ дызныхэом убыс...

Ивыршьааз, ихарштуа игэы икажозшэа,
Ашла уажэы ипъхарца ирхэацэон.
Убас иаирхэон — иаргы дацкэашозшэа,
Имата иакэу, иапъхагъ азэ дкэашон.

О, икалап ус маза мчык сагазар,
Абрыскыыл ибжыы аафьот ашьхарпъы:
«Ижэдыруаз, шэымч зкэымхо ак калозар,
Саргы убаскан стыцуеит ахапъы!...»

Сыззааз иазцаара сзымгэафьит снейны,
Сфаасхеит ашышьыхэа шытахькагы.
Икам рхьаа сагоз нас сыргэатеины,
Гэыбра кэицкэакгы акызааит цьаргы...

... – Москва! – ахэоит арадио фааихак амта, –
Хэааигэахоит, афызцэа, Москва!
Москва – хара хапъстазара ахамта,
Акупеикэа хартыцуеит хаццакуа.

Зегы ижэдыруеит: Москва фыц инеиуа
Ақыта чкэын ишанхара атэы:

Уи агэырѣагъ дыхнатѡит дѣеиѣеиуа,
Зегъы ибароуп, иѣсы тэуам, итэы.

Зегъы ижэдыруеит: Москва енак мацара,
Шакацъара иаѣсахуа ахаера.
Аашэ шықэса идыргылон ахытэцара,
Нас иарбан узыхъзо, узхааѣшра?!

Сара издыруеит саб дышсыташыѣуа,
Уи дызхъымзо крызбеит, кырѣастѡит.
Шака акалендаргъы абѣыцкэа анытѣуа,
Сашеитѣбгъы сызхъымзо дахъзоит.

Сара издыруеит: уи дкалышь-малышьуа
Дышдэықэымло, дагышитамхо азэы.
Сара исцэынхаз — иара ишыбжъеимыжъуа,
Ситашыѣуа дшыкалогъ уажэы...

Москва азиас хэыт-хэытла акы ахэозар –
Аѣстазараѣ атынчра цэқэырѣоит.
Ахықэаѣ снейѣеиуа сгэы шэахэозар.
Саргъы арака саѣшэыман схы збоит.

Исгэалашэоит: ара хпоед даван,
Иқэыѣшымтаз ашэа ссирқэа аѣцо.
Арантэ ибон Кэыдры еибахеибафан.
Ацэқэырѣа ишагоз ажэытэра аѣцо,

Дазшэахэон Кавказ нхыт-аахытгъы,
Аламыс ду шрымаз уака қэкыс.
Аѣсуаа хабацэа, наѣнате аахысгъы,
Аиѣызара ахэ шыршыоз зегъ рытцкыс.

Ашэа рзихэон уи ҳа ҳашъха зышқэа.
Урт рылыѣха, рыцкъара, рѣазшьа.

Ашәа рзихәон уи ха ҳарғаш трыскәа,
Иаргы илан урт зегь ркәырча...

Сағхәа ахәычы дрыдтәалоуп ахәыхәкәа,
Дара лыкәпапоит – лара дыччоит:
– Уа шәыстыхә, шәыстыхә уара, шәыстыхәкәа! –
Хыхьынтә Кремль аецәа рхаччоит.

Москва хгәығырта уа иухылтца ағхара,
Адуinei ду атыхәанза иназоит.
Ацаа арзытуеит, иаршәтуеит ағсабара,
Амчымха ддауағшыны дканатоит.

Иахәа адуinei ағар зегь рхатарнак,
Ғыштәы-рацәала еиғылауеит Москва.
Ғароуп уахағь икоузеи ухәап азнак,
Анапы разкәа еиғылоит еизгәыкуа.

Москва иадыруеит уа ағар анеидгыла,
Дара шракәу уатәтәи амш зытәхо.
Москва иадыруеит урт азәыкны иангыла,
Адуinei ду шыргогь еикәырхо.

Ишатахымхо, мап, Чапаевраагь уаха,
Матросовраа ахымца ршәахауа,
Ахәычкәа рәағхәа адуinei атамло гәнаха,
Шьха зыхьтас ишыцкьахо ахауа.

Освенцим аконцлагергы итыцыз,
О, зығсы еикәхаз ирхыргази урт,
Цьоукы рзыхәан имхәазаргь иґыщыз,
Схәы-сжы аргылеит, хаизызыршып Курт:

– Адгьыл былуан аґәахәа амца ацралан,
Ажәан иахьынхалауа амцабз цон.

Аџсра, ма абзара хэа ахымца халан,
Азэ дкахауан, азэ дцон, азэ дхэазон.

Хцон хныгэнысуа, уака аткэацэа хаман,
Арахь имцар аауазма иццакны.
Абар, уажэшъта Днепр азиас хаван,
Сара рышьтахь сгылан сабцъар кны.

Амла иаганы ирылзааз рымч еизыргон,
Еихыжэжэа ржыы ааџшуа маџа-маџа.
Алукэагь рышьазшэа ршьаџа еихыргон,
Аџсра ашкагь еихыргон уи ашьаџа.

Саџхъа игылаз ацкэын зхэы ааинышэшэылоз,
Сышка убас блакэак хэагь ааирџшит.
Ма дагышџакэџоз уи иац ха ханжэылоз,
Уажэ сгэацаџ ак фыхеит, ак ааџшит.

– Уыџ! – схэеит са снаидгылан ашьшыхэа,
Днепр ахь блала амџагь неисырбеит.
Уиакэхеит, иааизиган уи илаз мчы хэа
Дџарылууаан, ишьамхы иеаиргеит.

Аха дгэазтаз ишьклартцеит ахымца,
Автомат ахы арыџхт кэыршыџтас.
Зегь акоуп дцон, днеит ахыкэ акынза,
Дынхыкэгылан, дагыџбеит деитцас.

Уи ацэкэырџа ашэырцаакэагь дрылсуан,
Хланцы, нас дхатэрыло имч ишэон.
Саргы ихысуаз срылагылан схысуан,
Схысуан – ахы икэшэархэагьы сшэон.

Иагьикэшэеит, дагымцеи дынцаакэкэала,
Дхатэрылт, аха дзызсомызт жџаатых.

Уажэшьта ақәҟарагь ицәыхьантан җәҗәала,
Нас иматәақәа аитеит наҕ ишәых.

Цнапыкла уа ақәҟарагь дағымзи,
Дахьынхалон изтодаз хәа ахәыц.
Ха хтәқәа хысуан, иччауа изыҟшымзи,
Ус, изнапыкгы аусура иакәытг.

О, издыруадаз закә мчу дызхызгаз,
Акәарағь дышьтамзи уи дыҟсны.
Ааи, дышьтан, зегь рыхшыҟгы иахызгаз,
Ихаҟыцқәа ипартбилет рыбжъакны.

Уажә ихьатчны инеиуан уи ихагылаз,
Ибла иабоз агәра игомызт азәгы.
...Убри ихатцара амҟоуп са сызнылаз,
Убри аены скоμμунистхеит саргы!..

...Са схәыцуан: ҟстазарас иалухызар
Ицәитцәиуа ашьха ихалауа амҟапа,
Уара атынчра аиааирацгы утахызар,
Раҟхьа узхылцыз удгыл бзиа иба!

Са схәыцуан: аиаша умч-лша азкызар
Ахәахәа уаҕагылозар уқәҟа.
Уара атынчра аиааирацгы утахызар,
Раҟхьа узхылцыз ужелар бзиа иба!

Са схәыцуан: зегь рымч акака иазкызар,
Наҕ аган ахь уамгакәа ацәкәырҟа,
Уара атынчра аиааирацгы утахызар,
Раҟхьа узанаат – уус бзиа иба!

Иахьа адунеиағь акәтаҟь былгьозар,
Аҕиараз амра иацкьозар ашәшьы,

Иацы абцар зкыз иахъа ажэла икъозар,
Атынчразы игароуп зегъ хабжы.

Адунеи зегъ анапы разкэа ахъозар,
Уи енакала бахча ссирны ишэтуеит.
...Москвака санцоз дэыџбала сцозар,
Сгэы саџасуа хайрпланла схынхэуеит.

Са хымџада шыта «еидарак шытысхуеит,
Италархарц ашэтышкэа хдунеи.
Ус, сыџнашэ абџыц авцоуп, иааитысхуеит:
«Хаузыџшуп, ушааз аџныка унеи!»

Сгэы нтыџсааит азныказ сымч мырхакэа,
Хэыцра хэашькэак ааингы исхаџеит.
Нас ашырхэагъ сёынасхеит снымхакэа,
Ссазцаарызхэа уахагъ уаџ дсымбеит.

Хамџахыцыртаџ такэаамтагъ сгылан,
Аџтакэа аџахэуан ашьха цаџь-цаџь.
Ус, даахатэин, уа имашына аанкылан,
Арныкэаџ дтытны иџааихеит са сахъ.

Уи илахъ еикэцангы исеихэеит аџсшэа,
Ак шыкалаз шыта издырит саргы.
Амџан хыхьцоз, цъарагъы днавс-аавшэа,
Аха исеихэеит иаакалаз зегъы...

...Шьхацанымзи, иааит арахэ рныхэа,
Урт драџызарц џаџхъа идырцеит саб.
Сашьейцыбгы уахъ дигарц данихэа,
Игэы кайцеит ажэазатэкала: «Хцап!»

Рааџсара ашьха хауа иагеит инахан,
Ахьшыцэа џырџыруа икарцеит атыџь.

Ахэчы дып̆шуеит иблакэа тырхахан,
Иибо ц̆еишьоит, игэы цоит итып̆.

Уи шыыӂ арахэ гэарихуан еидцалан,
Ип̆хьон акап̆кап̆ бжыгы хараза.
Ашьхарп̆ае, нас анакэоузы ип̆салан,
Аха иреип̆ишьон зег̆ ахшырца.

Енак уи ишыза хэычгы иаргы еицтыцны,
Азэи-азэи еибаркуа рнапы,
Арфаш п̆аг̆а ирсны, агэааа итыцны,
Иазцеит гэарас иркхъаз ахап̆ы.

Уи здыруаз, инеихъаз даара дмачын,
Мра абахъазма ахаан итцлашэха...
Уахынталоз уа ац̆ап̆ханы тажыын,
Ап̆стазара хэшэыркны дцеит аба.

Уах̆ иагыцалон урт̆ ахьчалаг̆ рыцны,
Аха мак̆ана ирхэомызт уи атэы.
Ус, ц̆оук рзын аап̆х̆а айбашьра р̆ыцны,
Ахап̆ы аонут̆ка ип̆жэеит мбатэы...

Ашьхақэа агэыт̆шаагабжы нареышит,
Аныф̆быӂ цон иахылцуа абыӂкэа.
Ахыш̆цаг̆ рцэа акалашэан зег̆ ышит;
— Аа-а, иабакоу, иабакоу ахэыцкэа?!

...Сналалеит исзымбазо са скыта,
Уи еснаг̆ хх̆арахэыцла ихырчоуп.
Сара снейреип̆ш скытаг̆ зызг̆кыда,
Аха иах̆а иамоу еа к̆азшьоуп...

Абар, сгэанатеит Марыхэ ха хлацэг̆а,
Амшэ иаф̆ызоу иацт̆и аласба.

Уи иашьтахх ицэыркъоз иара уатѣкъа,
Сашьа хэычы дызбазом, дызба.

Хашьхақэа ркны аҗа хэымга даанкылан,
Ишьямхы азырсыз изызыкь данкны,
Уажэ еицаѳѳэа хамзырха итагылан,
Атахмадцэа рлабашьақэа кны.

1961

АБГАҚӘА РЧАРА

1

Амра пұхоит — ихэытцапұхоит.
Ақәа ауеит – ихэытцапқоит,
Уа ацырақәа пұакъаза
Асгъы ауеит ипјагъаза.
Хаз апша-затә хагаха,
Ашьхахьтә исуеит агака.
Амш-цәгъа рхахьы иаамгакәа,
Уа ачара руеит абгақәа.
Абга пұхәыс дагоит, рхәеит,
Тыцъхак даанагоит, рхәеит,
Амач асгъы инымгылазеит,
Ачарахәацәагъ рыларцеит,
Иаауа цаул-чароуп хәа,
Ихамоу гәырбъа-ччароуп хәа,
Хгәырбъагъ шәагымхароуп хәа.
Изаҳаз уа ари ачарагъы,
Икарцеит ацъшьарагъы.
Цьоукгъы иркит уи хьаас хәа,
Зақантә иахзаахьааз хәа
Абга еимала-еиғалаха.
Ахәыщра ду реалахал,
Ицәажәоит иқахцаша хәа,
Ирымоума тәашьа хәа!
Амшә ахьтәаз уа ицыззеит,
Изыргәырбъеи, ицызцеи?
”Хухәоит, дад, адәы-ғадаа,
Ххәартам, дад, ухшығ-ада!
Уара хчара уахуп, рхәеит,
Ғамадас уахтахуп, рхәеит.” –
Абас ажәа анырымцеи,

Заа агэы аеанырымтеи.
 Нас ишпыкэу имгэырбьакэа!
 Уажэшьта ачара еипымырбьакэа,
 Имџапынагоит гьамала.
 Ус рымхээзтгыы амала,
 Ицозма уи еиламгакэа!
 Аказшьа рдыруан абгақэа.
 Аџа ыфо, аеазыкато...
 Чароуп амшээз иказо!
 Абгахэычгыы шнацпыара
 Иаеын уака ак азбара:
 ”Унан, сара ирылантээз,
 Апъсцэа сымоуп гэылацэас,
 Ианутаху икоума?!
 Иказаргыы иухэоума?!
 Сара счараџ абгақэа
 Иауаах цыара ак аамгакэа.
 Иаарымгеи бызныжэкэак хэа,
 Иара убасгыы кыжэкэак хэа,
 О-о, ицыцаш мацараха...
 Зегы ирфеит ачара-хаа,
 Уажэ игэырбьоит абгақэа,
 Ахы, уца шьта ак намгакэа!
 Баша иаухалоу халамыс!
 Абашаз – уи халамыз!
 Хай, сышпыакэхей пысыхэада?!” –
 Абла хкыга атыхэа ду
 Уака инашьтарезылазан,
 Ицоит абна аеылазан.
 Акы ахыикоу, ани аџстаа.
 Изхэада ус иаџст хэа!
 Абгалацгыы ахэыцгагэа
 Иааныркылт ахэыцрақэа:
 Исылшозеи хэа алақэагь

Неикэнапсеит, агэалакэагъ
Азнык иаазтцысын, аха...
Ицеит ахы ахынахаз...
Зыпсра ааз хамбакэа хэа,
Ххынхэуам ак аамгакэа хэа,
Еивасит акэыцьмакэагъ.
Ргэыреанца, ахьча, уцьмакэагъ!
Ачара руеит абгакэа,
Инеиуада ак намгакэа?!
Абга пхэыс дагоит, рхэеит,
Тыцьхак даанагоит, рхэеит.
Ирымоума тэаха хэа!
Сасгы-пшэымагы: –
Шэаха! – хэа
Зегъ акака ирышьтами,
Амша ианзоугы рышьта ами!
Ирымпыхьашэогъ иахауеит,
Икалозеишь, иахауеи!

2

Амра пххоит – ихэытцапххоит,
Акэа ауеит – ихэытцапхоит,
Уа ацыракэа пхакьаза,
Асгы ауеит ипхагьаза.
Хаз апша-затэ хагаха,
Ашьхахьтэ исуеит агака.
Амш цэгъа рхахьы иаамгакэа
Ачара руеит абгакэа.
Урт ргэарп еилыхароуп.
Зегъ акака ирыхароуп.
Акэара ахькеагьежьюа,
Мышэ ду ацэа итагьежьюа,
Ахы нарыто ирылами,

Уахыпшлаггы игылами.
Абгатыфрагъ хышээшэза,
Уа абгасса меицэажэзо
Ак рыман илхэыцапкоит,
‘Еа цьоукых – еак хэыцыргоит.
Рымта дрыцкыан ацлақэа,
Бгак абгалацгы ацлабуа
Акэац ахьеиёрыккьо,
Ирхэоит шакагъ пьырырххьоу!
– Дад, зака чуан рыцырцеи? –
Нак, урт амца рыцарцеи,
Цьоукгы нархагылашэа,
Ицэажэоит рхы еидкылашэа.
Атэы иахаёахэ зарцэила,
Ашьарақэа ехэарцеиуа,
Итэоугы апхзы рылхэата,
Абз азыхэа ирыхэода!
– Хагхар хамшэ алеишэақэа
Шэымдыруеи! – хэа, аишэақэа
Ааргарц цьоукы агэылара
Ицоит, ицоушэа қылары.
Цьоукгы рёуп атэартакэа,
Крыфаншьтахь ацартакэа,
Урт уажэнатэ игэартахьеит,
Ихыдоума, хы-артахьеит.
– Дад, ачара – гэырбьароуп,
Шэшэхэароуп, еинышэкьароуп,
Шэшьяцэхьртэуа шэкэашарами,
Уи ёарами, лшарами,
Урт аёбагъ лашарами! –
Бга дук ахы рылакуа
Акэацжэцэа, рылақэа
Ихыпшыло аеыркыиашэа,
Итнаркьоит: کیا-уиа хэа,

Акъаф анакэха, ани агызмал,
Ишытшэазар иагызма!
Абга рашта еилыхароуп,
Зегь акака ирыхароуп.
– Сишь, дааргоит атаца! – хэа
Бгак абжы ианнатахэхэа,
Зегь ахыглаз: ”Сишь!” – рхэеит,
Иааит абар шэыпшышь, рхэеит.
Ак иафызгы, игылазгы
Аматуца ирхагылазгы
Инеилажны иркыз уа,
Ишзахэо ала ирласуа
Уахь ицоит. Атыфрагы
Цьоук тыппит ишыфрагы,
Ицэакэазгы гылақан,
Иаатап-таптит рылақэа.
Аштә зегь еижэылауеит,
Атацаагаца ирпылауеит.
Иргэытататаг атлаа,
Атацаагацаг атла-аа
Еижэылауа ианамтала,
Цьоуки рпылахт автала:
– Уа, дахшэырба хтаца! – хэа.
Аха аркэашага иаттахэхэа,
Ус, иаатдыркеит акихэа.
Фыца еивасит афихэа.
– Уа, шэаарых акамақэа! –
Ашэа, аццакра амакуа,
Бгак апшэмаца ианрылакаа,
Иаацырцырит рылақэа.
Икалома хтас иагыжны:
Акама-еиҕакша иатцыжны:
Атаца шнаргоз абгақэа,
Иаарғагылеит абга-нхэа.

Иныхэоит абжы халатан,
Абгарыжъ ажынтэры алатан
Ахэитцэхэа уа иакэнапзоит,
Цака абга-сса реакэрыпзоит,
Реакэрыпзоит, рыпзогы акэырцоит.
Ирыцахазгы абжы аркалоит.
Атаца «амхара» ионаргалоит,
Ачашэгы ахы иныкэпзеуа.
Игылоуп Мышэгы рыхэапзуа.
Нас, иаацэажэан абгакэа,
Бгалац хэычык аамгакэа
Ируазма, ашьямхы икэыркуеит,
Прытрак ашптахь икэырхуеит.
Ак ашэырхуа, иашэырцауа,
Ахаткгы камыршэзауа
Атаца ашка ионеибагэоит.
Уи рбарц дьоукгы неибагоит!
– Ишпабзфоу – иахауеи!.. –
Идэылтуеит – ионахауеит.
Уа агэарп уахынталауа,
Инеиуа рыдыпхьалауа,
Абгадукэа еидтэаланы,
Хазы ашы ыжэуа еидтэаланы,
Ахаршэ иасны ирылырхуеит,
Хпыек аадыркны, –
ирымырхуеит.
Ахаршэ-шэацэа рыцхахэха,
Еихамгыло рыцхахэкэа,
Ахпые ианфах – ирхарахоит;
Иапзошэагь мацарахоит.
Бгалацк ахы ахаанха,
Акэап рацэа наархо,
Асакэа иахьадтэалаз
Иафуан апшэма иахашэалаз.

Мышә, инкылан аҗшәмара,
Иафын уажә ахаршә-шәара.
Мап, изґытәкьаз цәажәаран,
Иґазма ажәа хьшәашәаран:
– Шәа шәыхьз-пъша гәамтәкәа
Са сышпавсуеи, ахамтәкәа
Исылшаз амац, ахәеит,
Уахак шәалатхац, ахәеит!
Харшәс абнацәкәа нышьтарцон,
Харшәс аеацәкәа нышьтарцон,
Харшәс қаблакгыи иаахауан.
Урт зегь рылапъш аахауан.
Иаанагазгыи цьаршьауан,
Ажәа иахәазгыи цьаршьауан.
Иара зәызгыи цәажәаран,
Иґазма ажәа хьшәашәаран!
Иахьакыз, уа агәы ыфауа,
Ахпыґгыи ацыпъхь тыпъауан.
Қәыцьмак аарылтг ашырхәа:
– Са ишәасхәап аиашахәа.
Дад, ари хатыркәцароуп,
Изхәо ари хапъырцыроуп,
Хцас-баапс наґ иҳалыжәг хәа,
Дад, иахьатәкьа иҳалышәца!
Дхамбароуп изшәтәз хәа!
Мышә ныкәеит ишәтәаз хәа!
Хазлеилахәу ари акәызма?!
Хәызарагь пьгара акәызма?!
Хәибабара нцрадамыз!
Шәақь-блала хгәатамыз!
– Иеигымхароуп, ура, рхәеит.
Хәа ххәычра – шәа шәдура, рхәеит,
Ус, абар, уа иґыхаза
Абгахәычы, зейпъшыґазам

Знаашә-кәчышык аҕыттакны,
 Ишзахәо ала ирццакны,
 Зегь ахьгәырҕьо хьаада,
 Абга рашта иахьаатал.
 Аха анеиха амтакәа,
 Мышә ду ани гәамтакәа
 Инхозма, илаҕшыкәтцаны
 Иаацәажәт ақышә икәтцаны,
 Анс Мышә ажәа анынааха,
 – Ҳаи, иахәзеи, нына! – хәа
 Зегь акакагьы ацырхәон.
 Мышә ччон – егырт атахәхәон.
 Бгак аарылтцны ихәытцаҕжәо,
 Уи инаҕылт итцыхәаршәшәо:
 – Уа, кәчышь ссирк акит! –
 ихәеит
 – Иахьуазаап акит! – ахәеит.
 Акәчышыгьы ахәы алпыпит,
 Мышәгьы абжь ду тнарбыбит.
 Уи иахәоз зегь ацырхәон,
 Абгахәыч зегь атахәхәон.
 Иаргь цон ахы ацәымыҕха,
 Агәала ама итәымыҕха.
 Акгьы рхахьы иаамгакәа,
 Ркьатеиах ҕцәон абгакәа.

3

Амра ҕхоит, иҕхоит, рхәеит,
 Ақәаура агәаҕхоит, рхәеит,
 Ацәакәа асарххоит, рхәеит,
 Асы ауеит, иауеит, рхәеит,
 Ага-ҕшагь аауеит, рхәеит,
 Ашьха-ҕшагь аауеит, рхәеит,

Амш-цэгъа калауеит, рхэеит.
 Абга пхэыс дагеит, рхэеит,
 Тыцъхак даанагеит, рхэеит.
 Амац-уаа млагоит, рхэеит,
 Абгахэычы еимдоит, рхэеит,
 Харшэс иагаша абом, рхэеит,
 Фыстааракгы абом, рхэеит,
 Аха усгы итэом, рхэеит,
 Ачара еилагоит, рхэеит.
 Ирхэоит, иагъа рхэоит, рхэеит.
 Мышэ, инкылан аҕшэмара:
 – Иаашэырццак ахаршэ-шэара!
 Цьоукгы: – Абри шэшафыз,
рхэеит,
 Хамлашьит хшыпшыз, рхэеит.
 – Ахы, шэкэацкэа,
шэбыстақэа! –
 Абжы гоит ахы рызтауа.
 Ачуанкэа амца рыцарцей,
 Фапхъа ирфыцны ирыцартцеит.
 Амхапкэа, амыстхэагақэа
 Шьтырхуеит уиазы анагақэа.
 Алџагъ жэџан аеалатцо,
 Ицоит есаaira аеалазо.
 Атэара анырхэа, – ура! – рхэеит,
 Уи ауми хгэадура, рхэеит.
 Ирхэеит рыбжы ныцакуа,
 Атцлара рхы ныцакуа.
 Еилашуеит ачара ду,
 Изфо иартоит хэшьара ду.
 Ацхакэа ржэуеит ыжэгала,
 Еипмыркъакэа еимыжэдала!
 – Мап, иаххэап абас! – рхэеит,
 – Ачакэа къала иазхаз! – рхэеит.

Нас аҗшәма нахыкәшауа,
Кыраамта ажәа хрыкәшауа,
Уи ахыз мхәо ацыхәанза
Иахыгылаз еиҥыхәаза,
Ғыц иатцозшәа аныхәашьа,
Иажәит Мышә аныхәәҫа.
Ҳаґьазпшын абас, рхәеит,
Ҳа х-Мышә тамадас, рхәеит.
Ура, ура, ура рхәеит,
Ихаґмыз уа удура, рхәеит.
Дарбан Мышә ду иамбаша,
Иаахырхәалон тәамбашақә.
Уа алафқәа нарылатцо,
Иахәалакґы рылазо,
Мышә ахаҫы итәан, аха
Ибытәхәырза, ишанаха.
Ицәажәон нас игыланы,
Аныхәәҫа аанкыланы:
– Дад, иаажәып аҗатхь ала,
Шьашә зхылапшу хаапхьауа,
Иахьа абра ҳаидызгалаз,
Рныхәәҫаґ аанызкылаз,
Ишәхәо абзиа рыґымхо,
Ишәзымхәо абзиа рыґымхо,
Рыхәҫы пҗацәа рытаҫы,
Рыхәҫы пҗацәа рытаҫы,
Хәаа-заа мзапҗуа рыхьзала,
Ианзапҗыхґы ахыхьчаґа
Акьаламырзақәа аархәауа,
Рымҫа цо инархәа-аархәауа,
Мыркатыл рызҫарымхәо,
”Шәәшәеит хшьацхәа!” –
рымхәо,
Ажьаза азыхәа ирыцхамкәа,

Ақэылараёы ихысхамкэа,
Идоумбеиха ирылазэз
Амч, Сасрыкэа ирылеитаз!..
Уаха ахэахагь амтакэа,
Згэы иахэазэз абгакэа:
– Ура, ура! – иатэхэхэон,
Апхьа изхэаз зеггы ацыхэхэон.
– Уа, жэахырла еимыжэдала,
Иззымыжэуагы ишэтала...
Ашы ржэуеит афатхь ала,
Ачакэала... Рапхьа уа
Иаанызкыло хырхэаны
Иажэуеит, нас асырхэаны.
Ашэада ачара гьамадоуп,
Ашэа агэырфьа иамадоуп.
Хэит, амарфьа, шэас, рхэеит.
Иаххэарызеи ашэас рымхэеит.
Акы аатдыркьеит, иацырхэеит,
Изацымхэаз — натахэхэеит.
Иаагаз-саззаргь азныказ,
Имкэашакэа ауазма нас,
Ажэахыркэа хысааза,
Иаакэлеит Мышэ ду шытхысаазан.
Уи абфьыжэггы шытнарбыбит,
Шэа зымхэозггы итнарбыбит,
Хэычггы-дуггы еиныркьазеит.
Уахагь уи ааипымкьазеит.
Иналаршэны ишьамхгылауа,
Икэашон ахра нкылауа.
Абжы-рацэа еилартцауан,
Абжы-рацэа еилартцауан.
...Убаскан ажэырт илхауа,
Иахьымнеиц хэа нымхауа,
Ахьымзфь агэы ицэымыфьа

Иалан, ахы ацэымыѳха
Уа абгахэычы карахан,
Ицон амѳа еидарахан.
Шаѳантэ алақэа ашьташи,
Шаѳантэ атыхэа ашьтаеи,
Шаѳацъара иѳхарцазеи,
Шаѳацъара ибѳартцазеи,
Ёаѳахэыхэа акракэызма
Аѳсы рцэагон акэымзар?!
Ақышэ ырыѳса надкыло,
Абар уажэ иахьнадгыло,
Атыхэтэантэи агэыѳырта,
Ахьымзѳ мыжда ахыхырта.
Аѳсы мырқэацакэа, нас
(Ани ус имцакэа, нас!)
Кэарыл дук инамцасит,
Башахеит, инамцазит.
Нас убас иѳыжт, аха
Алақэагъ трыст, иркышт аха
Ахьыѳшырта рауама!
Сышѳақэшэеи хэа ауама,
Ицоит атыхэа ашьтаеуа.
Иашьтоуп алақэа ашьташуа.
Азэгы дхысит аѳхъа, аха...
Ала цэырѳкеит аѳхъаѳагъ,
Нас икэаратцоит, аха
Иабанзацои, ицоит аха.
Аѳсы ианақэѳш агызмал,
(Ани ѳыстаара агызма!)
”Уф, саниазар шэымшала,
Ишэызназгоит сымчала
Ала-млашькэа хамтас хэа!”
Сахьцогы цкъа ирбандаз хэа,
Аматцаркэа ашьтаршуа,

Атыхэа ду ашьтареуа,
Есс, ачара илажэлауеит.
Иахьеилашуаз ажэра уа,
Мышэ бытэхэыруа ишыкэашоз.
Уи зегь ргэы шакажоз,
Изкэымгэыфуаз иакэымшэеи,
Ацартатэкьагь иакэымшэеит.
Уа ашэара ду иатцакы,
Махэы мыждагь, тацагьы,
Сасгьы, апшэымагь, гэылагьы,
Зегь неилажь хла-гэылагьы,
Ачара хаа анхынаха
Ицон рхы ахынахаз,
Уажэык харцэынханда хэа,
Хапсгьы хзеикэырханда хэа.
Алсагь жэсан асалацо
Ицон, есааира асалазо.
Апша тэеит ишымтэазоз,
Акэа хкэеит ишхымкэазоз.
Уа ацыракэа па́кьаза
Асгьы ауам ипа́гьаза.
Зегь рыпхо ихэажажаза,
Амра па́хоит ишашаза.

1968

АБНА АЛЫМҲА

Аңсы дхынхэит

Аттых тынчуп. Амза гылан,
Абырлаш җусаҕо, икаччоит.
Жәгараа, рөызцаәкәк рыдкылан,
Уи иацлабуа икәалкәацьоит.

Ашәыр цлақәа рхы неихьыршьуеит,
Инеимырхуеит рнапқәа.
Абаҳча хааза иҗшахьырсуеит,
Ацәа иалоуп итахәхәа.

Ихамыштыкәа алыкә шылаз,
Агәашә хәычаә надаада,
Уа мызк аҗхәа зшәаць җашылаз,
Уажә дааталеит ихата.

Иара убракаҕ уи даатгылан,
Иблақәа зегьы ирыхъзеит.
Ашәтыцқәа ҕыхны аҗша иҗылан,
Иааиахәмарны икәаратцеит.

Абаҳча шәтыш напырхахеит,
Иҗхызызма, мшәан, иабоз?!
Аонгыы гәырҗбан ахы иәахеит,
Иара изыхәан ишцәабоз.

Абарца дныцалан даатгылеит,
Игәгыы тыцуан атҳара.
Днеин, уа атзы иенадикылеит,
Атынчра иауан ахра.

Ус, закэзыей абжыхэа иаафыз, —
Апша рхы еиннакьеит махэкэак.
Уажэ дзыдгылоу атзы анафыс
Ипхэыс дыцэами дтахэхэа.

Дгылоуп, аха игэы тагылом,
Абырсаатк хэыцракгы дагоит:
”Мап, уи сара ак сызлыдкылом,
Сшыпсуггы бзиа сылбоит!..”

Ажбы ахьуазшэа, ашэ днас-насит,
Ишьтахькагь мацк даанахэит.
Дыцэамызт уи, ллымха итасит,
Дфатцьеит, иаачхангы дзырфит.

Фапхэа аңфаант, лыбжы гэфаран:
– Уарбан?
– Бысцэымшэан... сара...
Арцэаа тлыргеит... дхашхатэаран.
Уаха илыкэмызт кэацара...

Апша, амахэкэа еилахэо-еилыхуа,
Абахча итцан иркэац-маца.
Атыхгы, амцэыжэақэа еитцыхуа,
Иагэытцанахэхэон шэ-мазак...

Ашэы шкэакэа

Батцагылан ашыжы-шара,
Ашта бтытцует быццакы.
Икалозар, о, сылашара,
Сара сбазцааует акы?!

Ирабхэозей шэгэарабжыара
Бахыныбжыало уажэы?

Ишп̄азыбуеи ариабж̄арак
Беылах̄эан ибш̄эыз аш̄эы?

Ибыдц̄эыуалоз ан, шыж̄ыла,
Бара беип̄ш аш̄эы зх̄ык̄эк̄эа,
Уаж̄э бналыд̄к̄а бцоума мчыла,
Еибам̄кажози ш̄эыг̄эк̄эа?!

Уи аж̄эрац̄эг̄а дзыруазыруа,
Лп̄а-затц̄эи бх̄атц̄эи еиц̄тахеит.
Зег̄ы абасоуп иаг̄шырдыруа.
Нас ишп̄абуеи, бх̄эалахеит?

Ирабх̄эозеи, ма бах̄ьнеиуа,
Б̄ызц̄эа, ауса̄е ибзып̄шу,
Банырбалак маза илеиуа,
Зылабж̄ышк̄эа зг̄эы ит̄ашу?

Быччап ма ибызг̄эам̄тазак̄эа,
Акыр-кыр быбж̄ы х̄ц̄аны.
Лафк̄ бх̄эап ма х̄ы-ам̄тазак̄эа,
Зег̄ы урық̄эг̄ыб̄роуп, ц̄аны!

Ускан уа аш̄эы бааннакылап,
Ап̄ырк̄х̄эа ам̄цабз набых̄к̄ап.
Бгылазар – бт̄эап, бт̄эазар – бгылап,
Ишп̄асых̄и х̄эа бг̄эы т̄к̄ап?!

Ш̄ыж̄ымтануп, ашт̄а бтыц̄уеит,
Баг̄ык̄алеит уамаш̄эа.
Мац̄к̄г̄ы баа̄нахеит, сб̄ызх̄эыцуеит,
Иза̄к̄эызеи бх̄ы ит̄аш̄эа?!

Ц̄к̄ы-шк̄эак̄эала а̄ны бд̄эыл̄к̄а,
Бх̄ац̄ам̄п̄х̄эысзар нас, аха!

Ба бхы италазшэа амыргэырѳба,
Уа гэылагъ-злагъы идырха!

Бхатцамѳхэысзар – бнарыѳгыла,
Иагъеилазгаз жэлар рѳоуба,
Иѳсы ахътеитѳахыз хыѳэкыла,
Бнарыѳгылан идырба!

Сишь, закэызеи, бымѳа нагоуп,
Бышцаѳ еиѳш усурагъ бѳоит.
Ашэгъы бшэуп, аха уи шкэакэоуп,
Быѳнуѳѳагъ ѳ-гэык еиѳкэѳоит...

Абна алымха

Ирхэоит абна иамоушэа алымха,
Мазак ныѳкэызгогъ ѳѳара,
Иѳы анааихих – игэаѳы инымха,
Раѳхъа иахауеит хэа иара.

Саѳэшахатуп, алымха амоуп,
Аблагъ ахоуп – зегъ аѳоит.
Абна – ари амаза аноуп,
Иагэыѳахэхангъ иаанагоит.

Иара абзиа – хара ихатан,
Аѳэгъа ѳахуп ахазы...
...Абна, уѳыѳкэа иреиѳбыз гэатан,
Азэ дузнеит дутѳахразы.

Иагъа бааѳсы урыѳкэшэахъазаргъ,
Хара хзыхэа ухы уѳахын.
Иагъа бзиа ѳауѳахъазаргъ,
Абна, абри ауаѳ думѳахын!

Усымбароуп сыбла ухгыло,
Уиѣагыл абас хэаны.
Уитцаѣцаа амахэ дназыкэгыло,
Уака артцаа хэа ухэхэаны.

Дахылатэоу, аѣша, улас,
Унеи дкѣакѣаза дыхты!
Уи дцѣыругартэ алша улаз,
Умѣшын, дыкѣырха адѣыхты!

Ажэлар аѣсра иахѣаѣыло,
Уака еилазгаз аѣоуба,
Узы ижѣырц, арѣаш, данхыкэгыло,
Указамызшѣа утаба!

Ашѣа еимыздо тѣysi хѣыхѣи,
Ашара иалоу зыѣсы,
Икалозар, мацк шѣыстыхѣи,
Шѣашѣа рыцѣауп иара изы!

Абна, дрыцѣаумшѣан, думшѣатан,
Уара иумаздаз зыѣсы!
Абна, ирейѣу уѣыѣ иѣатан,
Абналаѣ дуоут лымхасы!..

Ан луазбыжѣ гон

Ишѣассиру ари ахѣы-ѣшза,
Аѣар шѣахѣоит игѣырѣѣатѣа.
Ахѣыѣшза икѣгылоуп икѣыѣшза,
Лыцкѣын иѣитеихѣаз атѣа.

Ан, лыѣнапык налгѣйдкылан,
Атѣа-амѣа блала деимдон.

Апсаа игэырбьоз рашэа аанкылан,
Аккаха луазбыжгы гон:

– Сара иахьагы избеит ашара,
Етэала иахаг ажэан тѣан.
Цэгъала икэхаз агэышшара,
Сызургой, сажэымта цэгъан?!

О, изымбаша уаха ашара,
Дгэырбьарц ихэамзаарын уан.
Хэазыкахцон ура учара,
Астаа даххыччозма, нан?!

Стаца сыоны дыонагыла
Ианбазбо хэа сылзыпшуан,
Хашта италаз ус ырххыла:
”Ди, еибашьроуп!” – ихэсит, уан!

Хаззыпшыз учара ауха,
Учара абаказ – еибашьра уцон.
Уара избац уакэзамшэа уѣан,
Хара хцэыуон – уара уччон!

Убаскангь стэыуон, сара агэаша,
Уара уччо суѣажон, нан!
Уаха ахаан имыччаша,
Дыччарц ма дыѣоума, уан?!

Хла, атэа-амта инужьыз итэыуа,
Уара иумаазаз ишхэычыз,
Аоныѣа имнеизакэа иѣыуа,
Амла иагеит ишузыпшыз!

Ухьзырхэага, уеыхэа Кэыкэла,
Атэан иахахан ианѣсы,

О, ишҕасzymдыри, са қәыхәла,
Амра шҕашәоз сара сзы?!

Уҕсзы аналфыз хара хҕабла,
Уан ианылхабгаз аены,
«Радедала» уашта изтамлаз,
Агәашә дҕалеит лыхәда хены!

Нан, уи хатҕа дымцазакәа,
Җнакала убас деибaxeит.
Нан, лыфныҕагь дымхынхәзакәа,
Хыҕыҕегь афны хәфнахеит!

Сашҕае уҕсыбаа сымандаз,
Уара усымоушә збон, нан!
Ма иунышәнапуп хәа ак збандаз,
Угәы снапы нықәсымшьуаз уан!

Лыҕсымтазгьы улымбазакәа,
Лыблақәа хылфома уан?!
Улабжыш лгәы иқәымҕсакәа,
Уан дызжуада, сычкәын, нан?!

Аҕсы дырҕыхо, абза дыргәакуа,
Акка-ккахәа уи гауан...
...Ифыза иан луазбыжь уаҕа
Абна алымхагь иахауан...

Апышкамсқәа реибашьра

Икказа ишеит. Амра гылеит,
Иақьоит ахәитцәхәа ашәахәа.
Еснагь еиҕш игәырҕьо иаҕылеит,
Абна-тоура агәы хыхәхәа.

Абна алымха, ибѣ надца
Дтэан уажэ атла ашьапафы.
Дтэан ашышьыхэа, игэы рахатза,
Акгы ахэомызт ихы-иѣы.

Ус, иаѣхьатѣкьа, ихаха-чахо
Ашышкамсқэа аатытѣ рытра.
Уа акы иаахо, еакы инахо,
Ихабы-хыцуан дара.

Ас еипѣш амш акыр иаѣсоуп хэа,
Иаарыхуан рнапы еикэырша.
Аѣа зшоугы хара хзоуп хэа,
Иара иадырѣон рылша.

Ус, иахьааз хэа рымбазакэа,
Аѣацэа рыкэлеит еипрыхэхэа.
Аха ирѣылеит имшэазакэа,
Дара шмачызгы, реырѣѣѣа.

Атах-саххэа иааидыххылан,
Иеибакуан урт ѣѣартцахы.
Аха ианрыдыкькьалак, хыла
Ишиашоу иѣон азахы.

Ихыѣхыцуан, аха иѣгомызт,
Уака ашышкамсқэа рдуinei.
Аха аѣшэмацэа рымч иазгомызт,
Нас маанала хэык имхэnei.

Иназдыххылауазгы ѣѣартѣон,
Рымч аазыкэхоз хыѣѣѣѣаны.
Атахь уа раѣацэагь лартѣон,
Шьѣтахькагь иѣуан ишэаны.

Хыхыгы ирхалт измаз амтэыжэа,
Аха ицомызт ишэакъа.
Икэпџон урт иеибытан рыжэа,
Иларышытуан илбаакъкъа...

Абна алымха, ибџа надца
Дтэамызт атла ашыапаџы.
Дыкамызт игэгы рахатза,
Узаџапџуазма ма ихы-иџы?!

Шьханыкэа ашьхака дцоит

– Уажэшьта уа ссы аанкыл, баба! –
Шьханыкэа ибџы наиргеит.
– Уажэшьта абрака шэаагыл, баба! –
Даахьахэын, абасгы ихэеит.

Ирыцхахэха иапџхьа игылан
Ахэса, атакэажэцэа, ахэыцкэа,
Абри данца, аџа даанкылан,
Дтаирхатэџьошэа изыпџшуа.

Шьханыкэа шэышыкэса дыртысит,
Ерцахэ иамазкуа ихахэоуп.
Аха ашыкэскэа дрызмырдысит,
Адауапџшь иеипџш дагыџэџэоуп.

Уи хны икыта дахагылан,
Зны ашьха дшамаз еипџш ахас.
Иахьа дандэыкэла имџа нкылан,
Днаскьаргон уа иназахаз.

Ашышыыхэа даарылагылеит,
Дрылапџшуагь џааитит абас:

– С-бабараа, аамта баапс хтагылеит,
Ижэбоит закэ шэшью иаххапз?!

Ари адгбыл – идгбыл башам,
Рыбла тнахуеит аҗацаа.
Аха устәкыаг уи рызгашам,
Рхы ахтнырцоит аҗацаа.

Хцеицэа гэымшәкэа иеагылеит,
Урт азэггы дхьамтит, аха...
Хашьхақэа икышә рхықәикылеит,
Хқыта далапшуеит аҗа.

Нас стәарыма шәышқәса схытт хәа,
Иаамтам акәымзар – иахәтан.
Схы кашәом макыанаг схыст хәа,
Уа исзымдыруа хахәтәкыа шытам.

Ианамузах – хык ныскылап,
Ихъзуп хадгыылаз аҗсра!..
Шьханыкәа җытрак ус дгылан,
Нас: – Сәы шәаах! – ихәеит иара.

Ғымтзо, илабжышқәа хыцуа,
Иыхәоз шә-блак ныжыны дцон.
Шьханыкәа иажәкәа хысуа,
Абна алымха иеґы иназон...

Цхыбжьон игылаз амра

Мраташәара ашәапшы аҗыцәо,
Ихәлеит ашышыыхәа илеихашәы,
Апсабара аґымтра ахытцәо,
Ицәырсысуан уа уажәы.

Ажәәан ыычо аетә кыдын,
Идырлашарц адгьыл, амшын...
Аха амзахь урт рхы кыдын,
Ианбагыло хәа иазыпшын.

Ус, ашьха апынтца иаакәгылеит
Хәылпы-етәа лашаза.
Апыжәарагь ааннакылеит,
Хара ипшуан ихәажжаза.

Зны иалаго, зны иакәыцуа,
Атыарар абжы гон.
Дтәан абналаә, дынкахәыцуа.
Дыткәан гәырәакгы дагон.

Ибзиатгы иразкы дамжъар,
Уи азпшрак игәы пнацәеит.
Сишь, дытцәеит, дагыахейт иабцъар,
Ихарамкәагь амахә пцәеит.

Ипхәыс лакән – дналпыххылеит:
– О, баазгазеи, мшәан, уаха?
Лара ашышьыхәа леаанылкылеит,
Имхәакәан усцәкәа хаха...

Агәырбъеи атәыуареи деимаркуан,
Уи ауп иагъзылзымхәо акы.
– Ихәа, балга, бсыламхәмаркәан,
Ирласны ихәа, быццакы!

– Иахәа хайцны аус ахәауаз,
Ашыыбжъон апхзы ххытәтәа,
Исызгәамтазакәан, исхәауа...
– Ибамхахәама, бара нтәа?!

– Исхъаауа, мап, уи схъауазма,
Схапъыцкъагъ еихасырцсит...
Аха исықәлашыцан иаразнак...
Абрака... абра уи дцысит...

– Дызустда, бара ицысыда?
– Хъыцъегъ жәашқәса хаззыпшыз!..
...Уи акәхеит, акрахзырцыда,
Цхыбжьон амра гылеит ҕыц...

Инагәылпхейт уи атцх-еикәара,
Иаргъ мчык дымтцјаа дагеит.
Зыпсы зангы ицоз уа акәара,
Ахъхәхәагъ абжыгы нахгеит.

Нас Анцәа дыкам хәала

Дкәықәма-шәықәмаха ан еитамхәа,
Ддагәаза лыфны дыфноуп.
«Мап, сеатцасырхар сыхәтам хәа,
Ари уаф дызшыуа гәырфоуп!..»

Иццакуа аустәкәа ашыап атцых,
Уака ианеитанакуа апсы,
Ғархасымтакгы ыкам атцых.
Шықәсык ыкоуп лара лзы.

Жәантә уаха дахышыштоу дгылоит,
Жәантә иалыркуеит акәачаб.
Иматәакәа аалгәыдылкылоит,
Еидылкылоит зегъ еикәчаб.

Игәато акакала дырхысуеит.
Убарт рыла лгәы лкажоит.

Ацэылашарагъ ашьха ихыцуеит,
Анцэа ицышьоуп, абар ишоит.

Акэастѣакэа рхы ахьеиѣалкуа,
Лѣак нархылцуеит ихэхэаза.
Нас илыкэлыршоит ашьалкэа,
Илыхэтамкэан, аха дхэаза.

Ѧаѣхъа ахэыцракэа днарталоит,
Урт минутк даанрыжьюам ан:
«Угыл схэан, унахэны ушьталоит,
Уцэ, усыреыхазом, нан!»

Нахъхы, Урыстэыла агэы-шшара,
Назаза ицэаз итахэхэа,
Зыда длымамыз лыхшара
Абас диацэажэон ан дгэыкуа.

«Ашэ заасыртуагъ уара узыноуп!»
Днахан аѦнашэ аалыртуеит.
Ашьыжъ хэа, ишьыжъы хазыноуп
Иалакоу изыхэан, дыѣшуеит.

Есышыкэсеиѣш еиѣынкылан,
Уи лымхырта зегъ латцам.
Илахэхэоугъы баша игылан,
Макъана еага арбазам.

Убас еилахэзеит уи лгэара,
Иуашэшэырахеит лца ашьапы,
Акэыцкэа ирзыѣшуп аркэара,
Зегъы иртахуп анапы!..

Ус, дытрыст илымбазакэа,
Лыблагъ агэра лымгазеит.

Дгылан лапхьака дымцакэа,
Аха лышьтахькагь дымцеит.

Дыпшуан, ицон лыгэгы тыпхан:
Анапы згыз лгэашэ анажэ,
Иахьеилахаз уи ахатыпхан,
Уажэ ифыцза иған агэашэ.

Лыпшымшь затэуа ан ағатан,
Даакэынд-кэындит мазала:
«Исзыкеитцеит сзеипшраз гэатан
Нас Анцэа дыкам хэала!..»

Атх амаза амш иахэоит

Иахьа икоузеи хэа амра ангылоз,
Азага-баагь даганы,
Уа апхэыс бырг лакэын иуфьылоз,
Ақыта зегь еимданы.

Уи лыпхьа-затэ, еибашьра илыпхьан
(Дхақьымымзи, датаххеит!)
Данырга, ан гэак лгэы лымкьан,
Хгартэ лмоуа дааонахейт.

Дызхаанхаз азатэра гэатан,
Царада идырыз апхэыс,
Хатцагь дабакахыз, даган
Хара хқыта напхгафьыс.

Аус шьтылхит гэырфа хеыгас,
Абасгы ааилон лхафьы:
«Иудыруеи нас еибашьыгас
Акы илыхэаргы схэычы?!»

Ашыжь лапхъа уаф дызгылом,
Илзеипшуп иахъеи уахеи.
Дшэом, аказы дузынкылом,
Уи ацъафы дыфэфахейт.

Лапхъа агэакраф уаф дызнеиуам,
Лапхъа узнеиуам амхафы.
Дхатампхэысуп, иаабац дреиуам,
Амца афықәуп лхы-лфы.

Измада хэа ашара азпшыха,
Ла лзын икам тых лашэы,
Уа ақыта зегъ заа ирфыха,
Абар, дахъааниуа уи уажэы.

Пшъаала ахтыста даахагылейт,
Пхыхъа ала лпъыло игэыкуан.
Уахагъ дхымтқәа леаанылкылейт,
Амхырта леапхъа илацәкәуан.

Лыбла шэарыцакәа шнеиуаз,
Илызгэамтакәан даатрыст,
Ацъықәрей уа икато ифеиуаз
Нахъхыи, адура ианахыс,

Даршанхейт лхы-лгэы итамыз,
Лқышэгъы иаакэххит хаха:
«Мшэан, иац хэылбыгеа ирашэамызт,
Израшэада нас иаха?!»

Дшыпшуаз лыбла еихмырсыфзакәа,
Деимлахәа хэыцрак дацит.
Леыналхейт уахагъ дымпшзакәа,
Уа лзамфагъ аалбыф-быфит...

Аҕыч ихы акы ықәуп

Зеггы ишрымоу еипџш алагарта,
Алгартагы рымоуп убыс.
Иахъак зынза илмоут ахгарта
Илмоут абна алымха ипџхэыс.

Издыруада закэ еидараз
Сынтэантэарак уи дызтџаз?!
О, шакаггы илзыхъантараз
Итџэуа данлыцтџэуаз цас?!

Ианаайдтэалоз лаџырзыла,
Иааимдан зеггы днарызџшы,
Лыблақэа хылџон касыла —
Амца аџамтэоз лхы-лџы.

Дзакэызеи барггы ибыџхаз хэа,
Лхатџа данирехэоз азэы,
Лееихэлалгэон сара хаас хэа...
Ари иахъа, ари уатџы...

Аха иахъак зынза дыхтаркит,
Дыказарггы лгэы леантџа,
Мап, изхэада џ-гэык деимаркит,
Иахъа акы датэын зынза.

Ахэаса ҕых ахэычқэа иахънаргаз,
Иарымхны илфан хыс имкы.
Ахэса хэычқэа дыркит хэмаргас:
— Анцэиныс бшалакоу акы?!

Лара дахьтэаз амца лхысит,
Лхы, лшъапы дааимнадеит.

Лылабжышкэагъ налыцэхытцит,
Ари зегъ уа ссирс ирбеит.

Шьыбжьон уи лкатцкэыр, афасаат,
Иаалыкэнылхэалан азэы:
— Ди, ихамбазакэа ибыцлазаап! —
Иналылалтцеит уака атэы.

Лара дахьтэаз амца лхысит,
Лхы, лшьапы дааимнадеит.
Лылабжышкэагъ налыцэхытцит,
Ари зегъ уа ссирс ирбеит.

— Нан, есымша сымч сызшэома, —
Гъхэыс быргк дихэауан азэы, —
Цоук реипъш цыхла сырашэома,
Схы соушэыжьроуп, нан, уатэы!

Лара дахьтэаз амца лхысит,
Лхы, лшьапы дааимнадеит.
Лылабжышкэагъ налыцэхытцит,
Ари зегъ уа ссирс ирбеит.

Дыткъеит нас лкасы нкылан,
Дагыцон илзаазшэа азаара.
Лшызцэа зегъ лышьтапъшуа игылан,
Иагырызцэыртцуан азцаара.

Деитакъуа дцоит, лых лыгэаароуп,
Дыцоуп абнара тлашэы:
«Шьта иазхоуп, зегъы сырбароуп,
Уахатэкэа исшэысхуеит ашэы!..»

Аша-етэа

Атых тынчын, абна тынчын,
Иагыгылан бѣык мырцысы.
Абна еснагъ атынчра аѣынѣын,
Уи ауп иахазцазгы аѣсы.

Абна иамаз зыкэа итаршэны,
Иззымдыруаз уа зхатэ ѣеиѣш,
Дшаѣон, дызтэозма игэы каршэны,
Абылра иалахаз аѣгэеиѣш.

Амза игылаз рыбжѣагылан,
Адура еимазкуаз ѱ-хэык.
Абналаѱ иѱнутѣка иеиѣылан,
Бѣарѣахы иеиѣэѣон ѱ-гэык.

ѱ-дунеик иара деимаркуан,
Ма икалома еиѣаханы.
ѱ-дунеик иара дрыбжѣаркуан,
Ихы изаамгеит инаѣаѣны.

Нас ашышыѣхэа иабѣар дѱахан,
Иагынадикылеит ихы.
Анаѣѣкыс хэыѣы иакын уаѣа
Ауаѱытэыѱса иразѣы.

«Газароуп!» – ихэеит ашышыѣхэа,
Наѣ иагытеитеит аѣыхэтеи.
Днатэеит иѣазамкэа ибжѣы хэа,
Днатэеит иѣамкэа ихэидеи.

Иагыбаѣаз уаѣа алшара,
Ихы иазиуан уа хасаб:

«Жәашықәса сизъшын ахшара,
Сашъа дыкам, уаха саб...

Изыъсоузеи сыбла хыздар,
Сыбназтазгыи уи ахатоп.
Иахъа излакоу ала сытџа,
Са счан уатџа азџа дахатџа...

Аха сшымгәыџоз исџагылеит,
Ианбыкәу санаџашәз?...»
Дгылеит, дтәеит, деитагылеит,
Иурхәозеи уаха ажәас?

Ицәылашон. Ақыта ҕыхон,
Шарџазтәи ацәашькәа акуан:
Хәычгыи-дуггыи ашара рыхон,
Зегъ аус ахъ иццакуан.

Атәымџа агәы иалнаршәозшәа,
Икәыпъсычхауан абна ахәхәа.
Апъшагыи ссирзак ранахәозшәа,
Еимнадон архақәа, ахәқәа...

Уа ақыта амџаду данылан,
Дцон абналаџ, ихы кны.
Аша-етџагъ нахъхьи игылан,
Изыпъшуан аеҳаракны.

1970

АКАМА ЗҰҢЦАКУ АЛА

Ашьха хажэаакэа еикэаргыла,
Атых акэа итанахэхэоит.
Арҕаш-зацэык ахра нкыла,
Урт, агарашэа рзахэоит.

Хэылцы-етэа уа ишап-шапуа,
Игылан, иаеуп ацхара.
Аетэ хыблакэа ирацлабуа,
Ахьча ихэымца цхоит хара.

Ифымцэаазо акыдкэа еиҕажьуп,
Иаарыкэыршан атых дыршоит.
Аетэ реицш ацырцкэа ехэажьуп,
Ибылуа атыхэтэанза илашоит.

Ашьха цхы-ссир каууа, ицшадан,
Ак тысуазаргь – мазала.
Иехэатэоуп уа амца реатан,
Аарцэ – ахьча, нырцэ — ила.

Ацсаса настха ихырсысуеит,
Иналаршэ цьмакэак жахэоит.
Шьтэак измыцэо афызцэа ирысуеит,
Изысыз – гыларц иеихоит.

Ахьча дтэоуп уа дынкахэыцуа,
Ага гэхьааигоит цэгьала.
Уи дтэанатцы хэа ихыркэысуа,
Хэычык хнацэаауеит ала.

...Иҕагылт нас, ацшэма изхэыцуа,
Арахэ рышкагь иара неит.

Ахьчагъ уахъ аҗшра дакәытца,
Икаба ааҗиртлан днаиеит.

Аха дзыцәом, аха дзыцәом,
Ибзиабара, игәбылра,
Игәы дтыцәом, игәы дтыцәом,
Ибла даахгылоит лара.

Деихышәашәо, атыҗха-ззара,
Лыцымшь каитанқәа кахәхәа...
Знык уи лыхәаҗшра мацара,
Умцарсны уагоит уткәа.

«Сыфны быфналар бышәтышха,
Амра иамакны блашо,
Сани саби ражәымтыҗеа,
Ибыргәырҗап ргәы кажо...

Ахәылбыҗеа сааҗса, скара
Санаатало хамзырха,
Бара, быблақәа ртыҗхара
Зегъ схадырштып, сгәы азырха...

Хьрыҗс дышбыхәаҗшуагъ дуазыруа,
Иаабкәымгазо бла-цырхәқәак...
Зегъы здыруеит, зегъы здыруа,
Аа, иаанхеит, абааҗс, мышқәак!...»

Ичарагъ дназхәыцит ахьча,
Игәы тыҗон, игәы ччон.
Нас иенылеихәеит акәахьча
Дыцәарц, ахьча-ла чаҗшьон.

Амза гылан ахра иахысуан,
Ахьы-разын ахьырша.

Арґаш ықәсны цә итахысуан,
Абжы мтәрсны ицон аґша.

Акаґкаґгы ахынчеит атых,
Иааџом ахарантә абжы.
Ицәеит атых ашпаґгы атых,
Сымчра шәыстап хәа шыжы.

Ажәәанаґы аетә шап-шапуа
Иаеуп, иаеуп аґхара.
Аетә хыблақәа ирацлабуа,
Ахча ихәымца ґхоит хара.

Ахчаґ, ишьхатәыла ицәырзуа,
Уа ґхызк дагоит дакәганы.
Цьоукгы ибоит ицәыркә-цәырсуа,
Аха акгы ибом еилганы.

Ус, днеихуеит дәы-ґшзак дыкәлан,
Шәты-хкылагь икәцоуп иара.
Убарт даґышрылаз длыхтыгәлан,
Иоуґшәыл дналыдгылт абра.

Ашәт-шьыцәрақәа еизылкуа, еизылкуа...
Дгәырґацәа ишкә иаалырххеит,
Днатрыст, аха изымкуа, изымкуа...
Нас деихеит, деихеит, деихеит...

Лара лзамәа дкыдхо, дкыдхо...
Дзыхәхәо-дзымхәхәо акы даґын...
Урт есаaira еикәытхо, еикәытхо...
Инарыбжәхаит нас амшын...

Игәы рханы дшытцәеит ахча,
Зегьгы ааимидеит уи блала:

Иибац ицаршэын уа акэахьча,
Иибац иагъхьа итэан ала.

Аёёа аарыцгеит ихагъыцкэа,
Идырт ипъхыз акы ишазхэаз.
Еихьыс-еипъысуан акэицкэа,
Пъырбъкэакгы цахьан иехэаз.

Ахракэа алашара рёыкэлоит,
Дшыгэатеуаз ахьча уа.
Дыргыжь дналабжьаны ддэыкэлоит,
Иаргы издыруам дахьцауа:

— Укэышыз, Дыргыжь, сукэгэыёуеит,
Дыргыжь, арахэ убла рхыз!..
Иаздыруам, аха игэбзыёуеит,
Ас аипъыртра затахыз...

Днеиуеит ахьча арөш дырны:
«Ашьха-лпъха сырахэ хьчала!..
Уи мөа-харак дшыкэло дырны,
Днаскъанагоит иара ила.

Нас даакэгылан уа катэарак,
Икыта далапъшуа даагылт.
Ихьантыцъза лөа-еикэатэарак
Шахажьызгы ибла ихгылт.

Идырит арыцхараггы аины
Ига-кыта ишахагъаз.
Уи ацэанырракэа ииаины
Дытрыс дагдэыкэлоит абас.

Ахьча-ла ыкэгыл акатэара,
Агэы цэыуа агъшра иаёын.

Иацэызаанзагъ иара ицэара,
Аблақэа еихмырсыҕъ иҕшын.

Ахьча днеиуан дахо, ҕыла,
Уи иҕоу аилкаа итахын.
Мап, итынчмызт агатэыла,
Еилаханто ашэшыы хын...

...Дыргыжъ арахэ ирхагылан,
Ма хыс иамазма ҕакы.
Ирхагылан амчра аанкылан,
Дшырхагылаша хьчакы.

Уи иамбакэа цыс ҕыруамызт,
Ғта зхыломызт иббаза.
Ахрахъ арахэ цар ауамызт,
Иаарыҕылауан маза.

Ахэылбыҕеа иама игэарлон,
Интацалан нас рытра,
Аб-шытэақэа инарықэмакарлон,
Иааиҕаххуан азын дара.

Уаха шаанза атыҕ иакэшон,
Ацэа иамкырц уи зынҕы
Иналаршэны ишуан, ус иакэшон,
Иаха агэы ҕэҕэахон иарҕы.

Иҕан, рыцха абас мацара,
Аха, абар, ахымш рыены,
Дыргыжъ ықэҕыл ахра цэцара,
Уа итэыуан агаҕа иҕшны.

Ахьча дцеижьтеи, акацэара
Алаҕш ахмырҕазо иахын.

Аха иабомызт цъара ицэаара,
Игэыкуан, убас датахын...

Иадыруан: мап, инижьуамызт,
Уи деибган ирахэ абас.
Уаха ипъшыр – агэы иауамызт,
Уиакэхейт – ипъейт еитцас.

Ицон аоныка амѳа шытыхны,
Иахыууа атыша тлашэы.
Уи дагыкэнацон деихыхны
Инапъгылаз абыржэы.

Ицон, рыцхарак даниазар,
Дагъанисейт ауп абаапъсы,
Дсыхъчароуп хэа, ааи, уи иазар,
Дахъчоит, икэнацоит ипъсы!..

...Ақыта иналалт, иадырит
Ахъча-ла икакэаз закэыз.
Аха иазымдырт, иаауазырит,
Абарткэа кызтаз закэ гэыз?!

Дыргыжь аатаххит аоны ашта,
Иара уакатэкъагы иаагылт
Изымнеикэа уи аоны ашка,
Асахъақэагы абла ихгылт:

Уажэ иабахъаз аоны абаказ,
Игылан алахъ еикэыршышы.
Згэы аартны ауаа ирпъылоз уака,
Ашэ ыж-ыжуа игон абжы.

«Ас азэы иѳацахэы иѳырхуа
Збахъада?!» – хэа агэы ткъаны,

Ахэыблы икэтэан, уа аеырхэа
Ацгэы рыцха шэакъаны.

Еитцхэаа афаршьтра итаиан Мура,
Ахы ашыапкэа ирынтаны.
Иакэытцхэан уи зэыз акыура,
Иакэытцхэан уи амч цаны.

Абла ихгылоз ихлымзаахны,
Зегь ацэа итакзо, игэабы...
Дыргыжь неиуан агэы цсахны,
Илахышэышэхаз аонахы.

Инеины ахчныза инахагылеит,
Атак ахэозшэа ала азцаара,
Рацхэаза акэны, ажэа ннакылеит,
Амца иеыцэауаз абра:

«Абрскыыл, Анцэа иеимырбакэа,
Сицэигагар шэара шэзы,
Шэсыхычит ахьта шэамыргакэа,
Зегьы сагыжэгеит жэласы.

Абицаракэагь анеиыцуа,
Ацхэа са сыргоит зегь уа.
Анхара иалагогь ыц уа,
Са соуп илэатэ ахы зкуа.

Шэышыкэсала сицын ахьча,
Ахара дыргышуа слашон.
Сиызан, икэысцон ахьта,
Хэицэажэауа атых харшон.

Ацсуаа сара ртоуба салан,
Ес-ажэа сыхьз реакын.

Аҗа дрықәлар — рыгәта салан,
Уи сагъикәшон, имџа кын.

Ианиааниуаз ргәырҕа хыцуа,
Урт рхы-реқәа лашаза,
Акәкәахәа цы-мәыла схысуа,
Сырҕылауан схәажжаза.

Иахәа сымцахаара дырцәеит,
Цьоукы исықәыртәан азы.
Сыпҕстазара ацыхәтәы ҕырцәеит,
Азәггы шәыками, абааҕсы?!»

Ааи, абас уи аҕсы ахыцны,
Ихьшәашәаза ишьтан абра.
Дыргыжь еицаҕәҕәа инахыцны,
Иааннажыт ахәыштаара.

Ашьшьыхәа ашта иқәлан иааниуан,
Уи ахәцәы акы итнакаауан.
Сишь, агәытшәаагабыжь ааџуан,
Наскәа ахәарақәа каауан.

Ицәашьатәым уи уахь еихазар,
Арахә – абла анхтыз иабаз...
Насгы иудыруеи уи дыказар...
Ала неиуан агәы аҕас.

Интаххызар уака ажәгәара,
Җыхәа ара аҕстазара тәын.
Уажә уи иахатәан аикәара,
Уажә ара илалабатәын.

Хәарақәак тәан изымгыло,
Рыбла алашара цаны.

Цьоукгы ршьапы иазнымкыло
Ипъшын, гэыбрада цаны.

Ажэқэа, агэарантыц игылан,
Рычыргэқэа цон ипъшаны...
Дыргыжъ гылан ахы нкылан,
Иабакэоз ссирс ишьаны.

Ус, алымха ак таст еицамкуа,
Азлагарахыгы амѳа абоит.
«Индыртэама уаѳ дахзамкэа,
Аха иудыруеи, быжъқэак гоит...»

...Ацыхэа ыркъақъа, агэышпъы ргылан,
Гэырѳьаралагъ агэы тэы,
Аатэа иатэаз апъшэма ипъгылан,
Ицахъази уахъ закантэы!..

Уажэ инеиуан, амѳа апъыхъа,
Атцлақэа ирхарпъан ашэшъы.
Урт, мшыншэа ицэкэырпъон пъыхъа,
Иахъа игылан еикэышьшы.

«Мап, исырымтеит апъсыха,
Аарла сымшқэа сыпъхъазон»... –
Иахъалахаз аихапъсыхэ уа
Цлак алабжыш тыѳры ицон.

Азлагара инадыххылеит,
Башан, дыкамызт азэгъы.
Аха имышьтыкэа иааннакылеит,
Аума аѳытхэацэон иаргъы:

«Ахъы-напқэа стадыргылеит,
Имѳахыргеит са сзы азы.

Сарггы сеигэырѳъан саѳылеит,
Уи иагъсханатеит аѳсы.

Анхаѳ иѳхзаша наѳхьахѳѳ
Иахьа акриуан – са слагон.
Дгыларц уатѳ аус игѳахѳѳ
Уаха дыцѳан – са слагон.

Са сахьтѳ згѳы нханы ицодаз,
Азѳыр истѳозма хѳатѳы.
Зегь акоуп – зегь ирыхьзодаз,
Исзеикѳыжьын лагатѳы.

Ирыман абыргѳагь еизартас,
Ажѳабжь рхѳон еикѳшаны.
Иахьа ихѳон уатѳ цѳара изцартаз,
Цѳоук цон рыбз еибаѳаны.

Уаха азѳ дмааизауа са сышка,
Ацакѳа шгылоу еицакѳы...
О, исзыѳшызи сажѳымѳыха,
Индырѳѳама мшѳан зегьы?!..»

Алу дукѳа уака еибаѳоит,
Ихѳхѳан ахахѳ рлагоит.
Ахьча-ла ыкѳгьежьаан еитаѳоит,
Инаскѳацыѳхьаза агѳы иагоит.

Иара цоит, аха имышѳтзакѳа,
Алу бжьы ашьѳоуп, иахауеит.
«Мшы-еикѳатѳа абас исмырбакѳа,
Нак стабгандаз, иахауеи!..»

Дыргьыжь неиуан амѳа шьѳыхны,
Иѳыууаа абнара цлашѳы.

Уи дагыкэнатон деихыхны,
Инапгылазгы абыржэы.

Ицоит иаман ашыта изхылаз,
Агэггы иаатчауеит аҕсы.
Адэхэпыш аҕы, атыҕ ахыгылаз,
Иагынкылкѳауеит лассы.

Уи еснагъ убрака ианнеиуа,
Мыцхэ игэырѳауеит иара.
Адэхэпыш икэла, ибажэгэалеиуа
Иаҕылоитаз ахэычра.

Ахьча абрака ибеит уи каршэны,
Аха давысны дымцеит.
Ахьча ихэымца акэа итаршэны
Абрака Дыргыжъ иаазеит.

Атыҕ-ла арахэ ирхадами,
Иазхауан игэы азырха.
Иара Дыргыжъ ахатами,
Лара бзиа дизырба...

Абра наскѳа рыѳны гылан,
Ларах дааиуан мазала.
Аласба ыргэыбзыҕ, илгэйдкылан,
Есс, узцозаргъ уцала!

Дашьтан, даҕхьон, уи дгэатеиуан,
Изгазеи хэа ипсахы ччон.
Ара днеиуан – ана днеиуан...
Ларах – акыр-кыр дыччон.

Лбжыы лыргон – изкэитзамыз,
Иахауан, аха дажьон...

Дахо дцон иахыыказамыз...
Ларах – акыр-кыр дыччон.

Иара ноужь – ла даацэырцуан,
Иагыбон – игэы аҕсашьон.
Аха игэатца ак цэыркэа-цэырсуан...
Ларах – акыр-кыр дыччон.

Мап, иссируп ахэычра амшқэа,
Иахазырштугагы ыкам мчы.
(Иара убасоуп ишахамштуга,
Зны иакэшээз Хырыҕс икамчы...)

...Нас, убри аоны ашка иатаххазар,
Инаҕаххырц уажэ ала.
Икамлои ахычагы уа даанхазар,
Лара ак шлейхэоз мазала.

Ааи, хымҕада инаҕаххыроуп,
Иагыцоит, ахлымзаахгыы абоит.
Ашынқэа ахыгылаз — рацэаххыроуп,
Алға еилахынхэуа ихантоит.

Ацэ-хажэаа амзырха итагылаз,
Ишгылаз иаҕылт аҕсра.
Абар, аҕшэма иахэааихагылаз,
Дыргыжы шышақьоз абра.

Ашэа ицыор, имгазо ибжыыхэа,
Игэы таҕеы, ихы таҕеы
Дкажын, иблақэагы ашышыыхэа
Иаахитит, ала дазҕшы:

— Дыргыжь, иуџылоз дабакоу...
Сыџха илылгеит... уаха акгы...
Еилнаргазеи, ма ахы абахоу?
Иаздырзом ахаџагы.

Ашта итџоит зыџшрак камџакџа,
Абар, адџџыџш ааиџнашоит.
Аха ишнеиуа – уаха имџакџа,
Инышьџафџышџан иааикџџашоит.

Нас, хџыџы-хџыџла аеынкылан,
Иаџџаруеит игыџџ-гыџџны.
Ахџа-ла еиџаџџџа ирхагылан,
Хџык аџаџхџа ишьџан ишьны.

Иамбаџыџт асгы еилаџџашџа,
Реикџа џбаакџагы знаџџа џџааз,
Рсараџџажџџа... Иамам хџашџа,
Уи иадырит иштџымуааз...

Ус, уи абла зымџа инаршџын,
Иагџаџтрысит уа уажџы.
Абар, ассир, настџа икаршџын
Ахџа иџама – ашџа аџашџы.

Абла хџашџит, агџы џџџеит,
Игџыџшџаагахан иџџааит.
Иакџамыџшџа нас ишьџыџеит,
Аџшџџа иџама хџыш шџџнаџџаит.

Иаагыџџы-хынџџит еиџџасны:
Имџа џџџџџа, имџа шџџан.

Иазырхама, ицартə имцарсны,
Ишынаихъзара уажəы-уашьтан?!

Ус, иабейт уи адəы ацыхəа,
Арцъыск иабцъар тарс икны,
Адгъыл аеиуатəуа иеыхəа
Дышцоз агака дцъырны.

Иагъытрысит амəа шьтыхны,
Акамагъ ашьа ацашəы
Иацыцак, дагон деихыхны
Инацгылаз абыржəы.

Итыцəраауа аблацəа, ашьа зхылаз
Азага-баагъ иаганы,
Тышаз, жраз... — инацкəыххылаз,
Ицон ирхыууаа еибарганы.

Уи еипъшын игəааз алым,
Алым изцəырга иаха зцъа.
Амч – уи иазнымхзауаз малын,
Цъшрала адоумбей ахата.

Дыргъыжъ неиуан, амəа ацыхъа
Фнык хəацəо митə канатон –
Амцабз акəшон алəа иацыкъа...
Зегъ абартан — иара цон.

Икəадырыз єык къыр-къыруа,
Иахьцоз ацəра шьтацəэзон.
Дыргъыжъ уажə азы иахъыруа,
Зегъ абартан – иара цон.

— Нан, укәҗеит ианатахха хәа...
...Цәһанкҗы абыца узахацом... —
Ан лмыткәмабжь гон аккаҳәа...
Зегь аҳауан — иара цон.

Агәәкрабыжь ахра аанкылан,
Зегьынцъара игон, игон...
Дыргыжь неиуан ашьта ихылан,
Инаскәаццхьаза агәы иагон...

...Ахьча-ла аакылххит ага,
Иагәаалаххит акәара,
Абла ихгылеит агәытшыаага:
Еитакҗызкҗызуан жәлара.

Рыхқәа рықәжьны цьоук гылан,
Анцәа дихәауан азәы...
Инеиуан уа амшын ихылан
Аҗба-емцәа ага тарцәы...

Сишь, убаскан иаафит: – Дыргыжь...
Дыргыжь, араҳә... ухынхәы!..
Хцәарым: изыбжьыз дадырмашь,
Инеиуан алабжыш тыхәхәы.

Ус, уи Хьрыҗс иоуп, днаҗыххыла,
Икамчы-еишыреагь неикҗеит.
Аха Дыргыжь исит уа хыла,
Уи дакзамызшәагь дышьткҗеит.

Уиакәхейт, иууаза еитасын,
Цьоукҗы уи цышьаны иазҗышын,

Ацэқэырҕара хыла иласын,
Ахьча-ла нхылеит амшын.

Ахьча амазгэйт дадеахэалан,
Дыхэцэырххо, мчыла даахэы,
Ҧаҕхьа ҕааитит игэы еикэхэалан:
— Са саауеит... уара ухынхэы!..

Нас, имцакэан, уи аанхама,
Есымша ихэатэы ханацон?!
Мап, иаҕыцак ахьча иҕама,
Аҕба иашьталан ицон...

1971,
Переделкино

ХӘАА-ЗАА

I

Алашара жэыло идэықэлан,
Алашыцара җханатоит.
Ашьхақэагь агэырҗа рёықэлан,
Даеа җшшэык рханатоит.

Ихэыщы-мыцуа дара еицёыхоит,
Аҗта касышқэа рхыршэа.
Аҗстазара убартгьы ирыхоит,
Иаццоит ршьапы еиқэыршэа.

Алашыцара җаа изнымгылеит,
Ицоит ихьагэгэа хэыч-хэычы.
Ахра кышэкьышэра иаақэгылеит,
Ус, ашьабста-зыс хэычы.

Уажэ ахратёцара узықэгыло,
Изакеу удырма, җым, уаргьы?!
Абрантэ амра шаша ангыло,
Уара уаҗхьа избом азэгьы!

Ааи, абрантэи зегь убартоуп,
Аха, ишызымзо уа уныс,
Идыр, аҳаракыра шэартоуп.
Сшьабста-зыс угэуеаныз!

Ахра иқэгылоуп агэы чкэынза,
Атэыҫа хэычқэа цар-царза,
Агэышца хэычгьы җрачкэынза,
Абла царқэа раз-разза.

Урт аблакэа инарыххылоит,
Азхара иазымбазаз ан.
Нас алабжышқэагь нархылоит,
Иагьцэуеит агэы җышқахан.

Уи ианартдон уа ахыхъашъа,
Крахъафаша, иахъажэша азы,
Ишаҗшааша атыҗ мыршашъа,
Иагьшахъызаалаша аҗсы.

«Шъыжъык интыцит ахала,
Сшыннамыжыцызгы бзанцы,
Иткэацызшэагь ахахэ бҗалан,
Бжыы цэгъак аафит такэ анцы.

Сара сыҗшын сгэы тамгыло,
Исзымдыруа сахъцара.
Сан рыцха сыбла иныхгыло,
Иахъагы сазҗшуп сара.

Ианаасгэалашэо, абыржэытцэҗба
Исаҳазшэа иакуеит сыҗсы,
Слымҳа җызшъааз уи абжыцэҗба,
Сгэысеануп сара уиазы!»

Ашъабста хэыч ыкэгылоуп ахра,
Алабжышқэагь нафыжжуеит.
Икэгылан, уа ахра аилатэахра,
Агэы каршэны хара иҗшуеит.

Илаша-лашо игылоит амра,
Ахра иавтцны игъаҗбаза.
Ари амра ахафы шамшамра
Зегь еигэырҗъауеит цэгъаза.

Ашьхақәа иҕыцны рееилархэоит,
Ахь-лых ршэырцоит кэылзыс.
«Еи, шэыбжыы шәахо шәцала!» – рхэоит
Аршашқәа еикәҕыртуеит итрыс.

Акаҕкаҕгы ашәа арҕыцит,
Абжыы еицнахит игэырҕьацәа.
Ашьабста-зыс агәы еитыцит,
Иаахыбза-аахыбзааит ацәа.

Мап, игылам уи уажә баша,
Имгэырҕьои, агәгы катсоуп:
«Ех, изаазарызеи аиаша,
Апстазара акыр иапсоуп!»

Ус, шыауардынк уа ицәыс-жыысуа
Ашьшыхәа иаатытцт атра.
Ашәахәақәа еихыс-еипысуа,
Зегы ирхысуан уажә абра.

Илахҕыхза апсабара гэырҕьоит,
Шьхатәыла ҕыхеит шыжыы.
Аршашқәагь еицлабны еинырҕьоит
Апша имцнаҕауеит рыбжыы.

Ашьауардын акуеит амла,
Алаҕш рыхнажьуеит зегы.
Амла ианакуа иабом амрагь,
Дасак азбахә ххәом уеизгыы.

Ипҕрит амцәыжәақәа еитыхуа,
Уи аазбо зегь рыпсы рзоит.
Ицоит затцаира аеыштыхуа,
Абла цэыршқәагь кэарацоит.

Ажәсан зыжь ду иазуа ахра,
Ишцоз аблақәа цархәы,
Сишь, закәызеи, абар, ахра
Иахыкәгылоу аґаґахәы!

Ашьауардын агәамч талоит,
Еихагь аблақәа цархоит.
Аәаикәаґсан хыла италоит,
Абар, абар, иґанархоит.

Иара гылоуп агәы каршәны,
Иаргәбыґуеит ашәахәа.
Уи хәыцраґгы акәа итаршәны,
Ихааза иамоуп иткәа.

Иґшқарахуп, рыцҳа, игәнаҳауп,
Акґгы аздырзом, наґ уаґәыґ!
Мап, ашьауардын уа иґсәаҳауп,
Еихнахырц иагуп ахәыґ.

Аха убасқан аґша мґасит,
Акәтыґарҳасраґ ахмырґ.
Ашәарах уа алымҳа итасит,
Иґәаит: «Иулґеит, уаґырґ!»

Ашьабста-зис агәы тыґеит,
Зегь адырт ахшыґ еимкәан.
Ахыу арган ганха иґеит,
Ашьауардын цеит иахкәан.

II

Аґта хьантақәа ашьха ихыґын,
Ибылґо ишцоз игәынқуа,

Иаатпыр-цыр мацэысны ихысын,
Афы ыцапкеит илакьуа.

Ма иацагьежбуазеи аҗша хэа,
Уаха азымчхазт иахьа ақэа,
Ағаанахеит уаҕа ахаеахэа,
Ицоит абнара иахьыкэкэа.

Аҗста-гэааа тылашыцамхеи,
Зегьы ирыхьзоит анапқэа.
Амшцэгьа уа аказын еицамхеит,
Абырсаатк иагеит иткэа.

Ашыабста хэыч ахахэ икэгылоуп,
Атла хажэаа ашыапафы.
Агэаеанца ахэыцрақэа ирылоуп,
Уи аныҗшуеит ахы-афы.

«Ашэа-зыза сцэа-сжьы иахысуеит,
Са убасеиҗш исымоуп гэык,
Сеысзынкылом, сычха хыцуеит,
Ишакэым цьа иҗцэар махэык.

Абас аҗстазара зтахыда,
О, иситазеи лахьынтцас?!
Абас симшарауази, хыда,
Симшарауаз ма зынзас?!

Ашыауардын ажэаан иалоу,
Еснагь уи иазызуа ахра,
Иуасхэашан са сыгэ иалоу,
Уаасзызырөи мацк сара.

Уара умцэыжэақэа цыр лыхуп,
Иацназго абла-царқэа ухоуп.

Иааутаххаз шыаңхыцла ишьтыхуп,
Дара бцъаруп, дара бџоуп.

Уара ажэџан уалоуп сыңсы хэа,
Уахагъ умшэа, умџхаша,
Рыбла ааурџшуам ухазыхэа:
Ашыабста хэыч, азыс, ажба...

Иаххэап, ажэџан узазымцарггы
Иумоуп адггыл ахатаггы.
Ажэакала, иаххэарггы-иаазарггы,
Уара урылахэуп зеггы.

Нас аңстазара зишазеи,
Цъа иаццо, цъара еитцакуа?!
Са суазцаауеит: иситазеи?
Акызатцэык: ашыапкэа!

Дара уртггы азхаха рымта,
Ишсыцаз икат-като,
Исыџдырхеит сан насыџда,
Сан итымтцэазо сгэы иџоу.

Уи сымазтггы: иџны ацаша,
Хшеивагылаша нак-аак,
Аеытцэахыша, агэеантцаша...
Зегъ снамыртцоз, аха иааг!

Абас сыштынхадаз дырны,
Сара исызкашэеит аџша.
Саншэартаз иара ааузырны,
Исзаанагеит ахыџша...»

Ашыабста хэыч ахахэ икэгылоуп,
Атцла хажэаа ашыапафы.

Агэаеанца ахэыцрақэа ирылоуп,
Уи аныпшуеит ахы-ағы.

Иауеит ахаеа-ахаеахэа,
Амахэқэа хырхэауа ақэа.
Ма изакэызеи иатцоу апша хэа,
Еиннакьоит ацлақэа рхқэа.

Иаатцыры-цырны имацэысуеит,
Адыд анапқэа еиннакьоит.
Инакэырццак апкаохаа ихысуеит,
Цла-оакахь афы блакьоит.

Адгьыл ду еитахыцхыцуеит,
Мап, уи усс иакым апста.
Ақэа иазпшын – агэафычуеит,
Икыднацоит апсата.

«Исымазам макьана апшышэа,
Ахра кышэкьышэра сазцартэ.
Сара абрака апста санышэап,
Нас иаабап зеггы-зегь стар».

Агэаеанца, уа ахы надца,
Игылоуп атцла ашыапағы.
«Ех, санбакало срахатза?!» —
Абриоуп иахэо ахы-ағы.

Ақэа икыдхаео хымкэазарггы,
Иахьчоит атцла, агэы катцоуп.
«Аиашаз, иаххэарггы-иаазарггы,
Апстазара акыр иапцоуп!»

Ус, қэыцьмак аатытцт атыофа,
Амыш баапсггы усс имкы.

Иаатыт фатэык ишазыѳра,
Нас иагытрысит иццакы.

Илалан инеиуеит абна,
Агэы цхлымуеит уи мыцхэы,
Аха, сишь, иаатцашэеит абла,
Аа, абар, аґацахэы!

Иакырц изқэымгэыбуа иағылаз,
Ишнеиуаз ағысы заны,
Уа махэык иахьнабрагылаз,
Ихэхэеит, рыцха, абжы хцаны.

Уиакэхеит, уака ағыша мцасит,
Акэтыґархасрагы ахмырц
Ашэарах алымха иґасит,
Иґэааит: ”Иулгеит, уағырц!”

Ахыу арган абна иасит,
Ашыабста хэыч калаза.
Аха изхэада ақэыцьма хьатцит,
Аа, абар иахьзоит, иахьза.

Ус, абахэ ианхықэххыла —
Ашыабста нырцэ иназеит.
Абгагы ыґеит, аха хыла,
Хыла атыша-цлашэ иазцеит.

III

Ахахэ ссақэа еилыхуа, иґхьахэхэа,
Аґа зегь кеикеиуа азыхь,
Ишэахэо илеиуеит ахьхьа-хьхьахэа,
Изахахьада абыжыгы еихсыґь.

Ианааниуа ааҕын бла қаруа,
Зегы иршэырцоит зкы хкы.
Иашэыц ашэуп, азыхь хэмаруа
Ишцац ицоит иццакы.

Аҕхын азкэа табо изуеит,
Иара цоит игэырҕыацаа.
Иантаауа ауаркь ахылцуеит,
Ихнацэоит аҕхын унацаа.

Быҕькаҕсан абҕы рацаами,
Хьөөежылагь ихкыами зегы.
Азыхь амѳа — мѳа иацэами,
Иазхымѳазеит уи акгы.

Азын зегь антаҳэҳэоу сыла,
Атцлақэа ангылоу икыуа,
Инызкылода азыхь уа мчыла,
Ишцац ицоит илакыуа.

Имақарызгы: ”Уцыхэа ҕыстэап!”
Башоуп илшазом акгы.
Избанда ирацэоуп уа ашызцаа,
Иара абна ду агэаҕгы.

Абри азыхь иаҕаахыкэгылеит,
Уажэ ашыабста-зыс хэычы.
Уи абрака асааннакылеит,
Иаҕашыцыларц хэыч-хэычы.

Иахыа убас икан ашоура,
Аҕхын амра ланаркэит.
Ишахьчозгы абна тоура,
Зегы-зегь ҕшын реыркэит.

Ашъабста азыхъ инзаагылеит,
Ахгъы иџаха иџшит зымџа.
Нас ақышә нзаанакылеит,
Иажәит раџхъатәи аџамџа.

Итрысуа ишдәықәыз иахъак уа,
Аџаарыхъ, џаџхъа инахә,
Интыцын, нас аеыџхъакуа
Инықәгылеит ауахә.

«Ишынсыжъыз еиџш ахра цәцара,
Нак инсыжыит аџстагъы.
Издыруада тынч аџсшьара,
Абра исоур шыта саргъы?!

Урт инсыжъыз — баша инсыжъма,
Инсыжыит сыџсы рхъыхәхә.
Сара суазцаауеит ақәыцъма,
Сыџсы анызга сгәы рыџәџә.

Уара узын ибзиоуп ацәгъа,
Уара узын ацых лашоит.
Цәгъак анаакоумта уахатцәкъа,
Изхәада тынч иуршоит?!

Иахәа цышәуп уа ухаџыцқәа,
Акы анаарба ижәпахоит.
Иназлақацазгъы ушьапхыцқәа,
Ишрылаџсу уа итахоит.

Ацәцарақәа рхы иамырхәа,
Иугоит ицәгъоуп ухыџша.
Абриоума изуи́таз Сасрыкәа,
Инацәкыс хәычы амч-алша?!

Нас аџстазара зишазеи,
Цџа иаццо, цџара еиџакуа?!
Са суазџаауеит: иситазеи?
Акызатџык: ашџапкџа!

Абас сыштџынхадаз дырны,
Сара исызкашџеит аџша.
Саншџартаз иара аауазырны,
Исзаанагеит ахџџша...»

Ашџабџта ауахџа икџгылоуп,
Иакџуп иџахан ахгџы.
Ихааза ахџыџракџа ирылоуп,
Агџаеануп иаџагџы.

Абна иныџалт аџша хџмаруа,
Игџкџ-џџыкуа, иразза.
Ибџџеибарлаџџџауа, ихџархџаруа,
Рџџсы еивыргоит зегџ ласза.

Аџсаа гџырџџоит, ирџџоит ашџа,
Абнагџ иахарџоит аџсы.
Ишџаџ иџоит азыхџ хџшџашџа,
џакаргџы ыџам иаразы.

Ашџабџта-зыс иагџа ишџаргџы,
Зегџ ахашџа агџы кџаџоуп.
«Иагџа ушџаргџы, угџы џџжџаргџы,
Аџстазара акџр иаџсоуп!»

Аха убасџан атра иџыџуа,
Убри ауахџа инахџџаза,
Аџџа иџыџуа, иеиџеиџыџуа,
Аџаанахеит аџџаза.

Имқәацазо ашыабста гылан,
Агәы тәын уажә ихыхәхәа,
Асахъа ссирқәа абла ихгылан,
Убарт иагырыман иткәа.

Апсы зауа ахәаза неины,
Уи амариа иназыпшит.
Асаарқьақьа, асырмазеины,
Абар, ашхам нафьжжит...

Аха цыск рыбжачырчырит,
Ашәарах уа агәаеантца.
Ашыабста ак шыказ адырит,
Иагыабейт, иааихъан зынза.

”Аа, шыашә итарблыша сафейт!”—
Аха абырстаак ианласы,
Иейтасын, иууаза еитафейт,
Уажәыкгы еикәнархейт апсы.

IV

Ахра цәцарақәа жәаахкыла,
Реахъааидыркылаз абра,
Урт зегь Ерцахә нархагыла,
Иагәытцахәхәа ипшуп хара.

Ашьха уарбақәа нархалоит,
Акышәкышәра дуқәа ирхыс.
Арәаш жәылақәа нарталоит,
Атыша тлашәқәа иртахыс.

Ашьхақәа амра шырхацеиуа,
Ус, иааимахәлан уа лассы,

Акырцх п̄сахноуп ақәа шлеиуа,
Убригь а̄п̄сахуеит асы.

Ҡа̄п̄х̄а иаархалашоит амра,
Зегьгы а̄ычоит ӣп̄шзаза.
Ӣп̄шых̄еуеит ажәан цамцамра,
Ашьха ҳауагь ҫацаза...

Знык уи налбааздаз г̄ырт̄ыла,
Ишьамхы царуп, иг̄ы ҫоуп.
Изланнаж̄ри нас ш̄хат̄ыла,
Еиҳаракгы уи иазшоу?!

«Сара схынх̄еит уара уш̄ка,
Саауц̄әурш̄әазаргь зназы.
Са сы̄п̄сы алоуп уара ушьха,
Ур̄аш̄қәа ирылоуп сы̄п̄сы!

Исызҳауазаргь аг̄амч сыман,
Сара исыман уа ӯказш̄а,
Сара исылоуп, сара исылан,
Уара исылоут̄аз ашьа!

С̄еумаздеит, са сынхароуп,
Сара сышьхақ̄арҫ абра.
Ст̄ахозаргьы абра стахароуп,
Уаҳа, мап, даеац̄ыара!»

Ашьабста х̄ыч ық̄ыгыл ахра,
Амра таш̄әара иаып̄шуеит.
Изхызгаз абырс̄как г̄әакра,
Ах̄ыц̄рак̄әа еиладыршуеит.

«Ех, а̄п̄стазарагь, афасааит.
Ап̄сра сышьтнахуазар х̄ыс,

Ашъауардын сымтцѣаа сафааит.
Ахѣазажѣ сафар атцкыс...»

Ахра икѣгылоуп агѣы чкѣынза,
Агѣасанцаны, иѣѣѣаза.
Еилыбзаауа агѣыштѣа бѣрацкѣынза,
Атѣыѣақѣа хѣхѣа-хѣхѣаза.

Ашѣахѣақѣа еихыс-еипѣысуа,
Зегыинцѣара реырхыгыза,
Ахра цѣцарақѣа иахырхыысуа
Рааныжѣра рѣахым зынза.

Иѣацаза ашѣа пѣшагѣ ыхан,
Инеипѣынкылан исуеит.
Ахѣылпѣаз хѣа уа зеипѣш ыкам,
Уажѣ шѣхатѣылан исасуеит.

«Угѣы унархыыргыы, иканатцаргыы,
Иааури, зегѣ рышѣхѣа еивцоуп.
Аиашаз, иаххѣаргыы-иаазаргыы
Апѣстазара акыр иапѣсоуп!

Сара исоуит уи апѣышѣа,
Сан иснарцашаз зегыы.
Сара агѣақѣақѣа сырнышѣан,
Схы рысымтеит зынзагыы.

Ашъауардын жѣылауазар,
Ицѣхаражѣхѣауеит апѣша.
Агыпшѣыгыы қѣылауазар,
Апѣша иагоит ахыпѣша.

Ахѣазажѣгыы маза икшозар,
Ма цыск угѣуеаннатѣоит.

Еснагъ угәуеанны уцозар,
Амҭа иаша уаннацоит.»

Ргәы каршәуп, ашьхақәа ҥынчуп,
Иагъгылоуп рҭеҳаракны.
Ашьхатәыла аҥынчра аґынцәуп,
Адуinei анаба инаркны.

«Ашьауардын цьаргъы иҥшыхәуам
Гыгшәыгъы ыҕам, хәзагъы...
– Ашьабста гылоуп игәыґуа, –
Уажәшьта исыхәуам акагъы!»

Асахьа ссирқәа абла хыркуа
Иҥшуеит, ҥґакгъы цоит аеша.
Убаскан цыскгъы мырчырчыркәа,
Иагъмырцҳаражәкуан аҥша,

Аҥынчра зхыцәоз шьхатәыла
Шыҥшыз уа хәыцрала иґәы,
Хәаа-заа абжыы геит митәыла,
Ааи, иалақатгъы митәы!

Ашьхақәа ршьапҥынцә иқәгылеит,
Ишықаз зегъы еикәышышы.
Арҭашқәа рыбжыы ааныркылеит,
Ишгац игон хәаа-заа абжыы.

Уи тахәхәон ахрақәа рлымҳа,
Иахьцоз уа инапыршьышы,
Зегъы ирыхьзон цьара ак нымҳа,
Ишгац игон хәаа-заа абжыы.

Шьхатәыла шәа-зызо еигәныҭуан,
Аҥґакәагъ ҥшын реырчы.

Зегы ргэы иташыуа инархыуан,
Ишгац игон хэаа-заа абжы.

Ашыауардынгы заа иҥыха,
Изымтасыша пхыз иабон.
Ақыцмагь иамазма пшыха,
Тыша дук итыууаа ицон.

Ашыабста хэыч — сыбзиабара,
Уаха ишәазомызт уажы.
Мыцхэгы изырпшзоз аңсабара,
Ишыны ишьтан ашыа ағашы.

1972,
Переделкино

АИБАШЬРА

Саншыа Кэчыр Пачкэариа изкны

Амца зэытуаз ауааы

Шыца еимырдоит «Уаридада»,
Нак-аак ирхэоит иеисаны.
«Уаридада» — уаха изтада,
Агэырбѳа ду аѳцаны?!

Ан илтами, жэымта шкэакэа,
Уаха лгэы чкэынхеит еита.
Дымшасызтгы абри лымбакэа,
Лажэра цэгьамхоз, хаѳеита.

...Илзымдырзо дзыхдырѳьаз хэа,
Лхатца дѳах уахык дыргеит.
Илзымдырзо бѳьар антѳьаз хэа,
Цѳоук ахымца дадыргеит.

Хы-шыкэса илшэын ашэеикэара,
Илацэажэодаз ишэаны?!
...Абар, иахьа лашта-лгэара,
Агэырбѳабжь тышэуеит иашэаны!

Адунеи дыззыкэу лѳа-затэ,
Уи уаха аѳхэыс дизаалгоит.
Адунеи илзыкэу лѳа-затэ,
Уатэы дышэшыкхан дылбоит...

...Ан, иеибытан шажэа ыыхэа,
Шажэашык ахацэарѳар,
Иршэылтан шажэа кэымжэыхэа,
Иеыжэлымтцази! Уажэ абар...

Ашта иантал атаца дрыман,
Ахысбжъкэа рҕылт еишьтаххы.
...Уаҕа шыта аркэашага аҕшэыман,
Иртаруа зегь ршьамхы...

Бабакоу, хан, бхаркэашароуп?! —
Атацаагацэа ирылшит бжык.
— Бгэы халал хчара арлашароуп!.. —
Иаалыхеит, дагеит мчык...

Дҕырны дкэашон жэымта шкэакэа,
Аинҕацаагь амца адыркит..
Аха убаскан, дхамбазакэа,
‘Суафык хашта даатаххит...

Иеиқэа ихон, игэгьы тыцуан,
Шэа-сахтэала ашта антацэы,
Ан дналыдгылт, амца иеыцуан:
— Еибашьроуп, иҕхьоит уатцэы!..

Изеипҕымлаз реиҕыртара

Иеипҕырымтдыр — иамам ҕсыхэа,
@-хэыхэк иааикэшэаз шыжыы.
Ажэоан саркыа нахьхы атцыхэа
Иханто иатахаит ашэшыы.

Анасыҕ ашэахэа рхылцуеит
Иныоһало знапы еибаркны,
Иахыа изеипҕымлаз иеипҕырцуеит,
Атаца-уада, уара укны.

Ашыцъегь рыхкэа рҕэны игылан,
Ирымамыт еыртысы.

Рыблақәа алабжыш рыхгылан,
Рыгәгы икылахон рыҕсы.

Ус, иара ашышыхәа ихы дөахеит,
Ҷа знык дибар итахын...
Лыхцәы ашыгцәра ҕшқарах днахеит,
Лыблақәа ашәа-зыза рхын...

Игыс-гысуаз лыжәақәа нкылан,
Зынзатәык лқьышә дагәзит...
...Ахәса-хәычқәа дәылтны игылан,
Уи дыөнеижьтеигь такә цит.

Даадәылтит гәырәа дук дацан,
Цъара игәатәггы дгәынқьуан...
...Илыурыз, атаца – дтацан,
Акызатәык деитәқьуан...

Мшәан, абриазоума изеихылгаз,
Лара раҕхәатәи лшәәә?!
Абзиабара цыхқәа илхылгаз,
Абри амш аума илыздырша?!

Анасыҕаз зашта дталаз,
Уа илзынижыт агәырәа.
Зуада аҕстазаараз дыөналаз,
Аа, дныжь дахьцо зымәа.

Дәәазныггы ашьямәа иангылаз,
Цъеи длыштырын абас хазы...
Аха абар уажә даанызкылаз,
Акызатәык — акасы...

Ҷааитит быргк згәы оума тажыыз:
— Дад, ишыдыдуа қәа ауам!..

Настха ачара кыдкэа иеиѣажьыз
Уака иѣыцэаауа ибылуан...

Ахылъа шкэакэа кэап, иатцэа

Итэын хара хусхэарта ашта,
Аха затцаaira ауаа еизон.
Абра рееизган, афронт ашка,
Афронт ашка атцеицэа цон.

Ус, саншьа иеиекэа зызымкуа,
Ишьацэкэысуа митэ катцаны,
Амѣаду даанылт дазымкуа,
Дыкамзи икьаф татцаны...

Ашкол гэашэ данаадыххыла,
— Чоу! — ихэеит уи, иегьы ткъеит.
Аа-а, уажэ дасит шырхэоз хыла,
Иакзамшэа наф инахкъеит.

Нас абарта харак дхалан,
Днеиѣеит апкара-пкара...
Ѣааитит хэычкэак имтацхалан:
— Абра истцон саргь атцара...

...Сара сѣызцэа рнаѣшэа сгылан,
Иара иахь сыпъшуан сшыпъшыц,
Еимларѣѣѣа схылъа сгэйдкылан,
Уи сан лахэшьа исзаалхэан ѣыц.

Сан лахэшьа са сзын данымзи,
Аетым сгэы калымтцоз...
Уи акэап, иатцэакэа анымзи,
Исхастцон цъара санцоз.

Абар, ус дахьаасыдгылаз
Саншьа, иваргало иеы.
Аа, шагхьа сахгэдыдыклаз,
Икамчы хэмаруа инапэсы...

— Сгалац хэыгч, уара ухэыгч кьйоуп,
Сцап ухылгэа схацаны.
Стахом — уара унапы бзиоуп,
Саап аба-цагэа дтарханы.

Схылгэа исырkit жэа мхэазакэа,
Исымбазакэа скышэггы чит.
Дгышэыргччо иарггы ихамцазакэа,
Нак ишикыз днагэежыт.

Ицон еибашьра, рашэа икашуаз,
Ахэса арцэыуан иахаггы,
Кыраамтаза, урт ахьнеиуаз,
Схылгэа рылзбаауан сарггы.

”Аа, сытшэыжэ, сытшэыжэ, схэаеит!”

Хэыггы-дуггы енак хаизырган,
Уа хара ххабла агэтаны,
Аигэышэ, аеага, ажыга цэырган,
Тыгк аалаххит хаимданы.

— Абрака атабаа аажуеит! — рхэеит, —
Ишьтыхуп убас аплан,
Мамзар аба хаишьуеит! — рхэеит, —
Иаахылар ахаирплан!..

Хыхьчага-баак хнадгылазшэа,
Убас аус нап ахаркит...

Хашьтахьытѣкъа аџа дгылазшѣа,
Убас хмыругаѣа ццакит...

Анаџалбеит, аџсы тааума,
Итаазоума убас аџсы?!
Краауан, иахзыџшызшѣа аума,
Атыџ хаурц зегь хаз-хазы.

Анышѣ зырбгозгы, итызгозгы –
Амыругаѣа зегь ццакын..
Зымч иагозгы, инанамгозгы –
Зегы-зегь аус ркын...

Ашьац ыѣѣтан, амаџ еитаѣа –
Азѣ дыѣазамышѣа абра,
Ирхѣарызеишь хѣа шыта уаѣа,
Хѣаѣаџѣа хаагылт хара.

Настхашѣа абан, санду дгылан,
Иныѣакшѣа абасгы лхѣауан: —
– Азѣазѣала зегь хѣеиваргылан,
Хѣаџсы штоу хѣажѣжуама, нан?!

Ус: – Аџа иѣаирпланѣа хылеит! –
Ишхѣархѣаз еиџш, адѣа ѣарѣеит.
Уиакѣхеит, зегы аѣабиахь хѣжѣылеит,
Хѣа ххѣыѣѣамзи, раџхѣа хѣеит.

Ѣѣаханым халѣадыргылеит,
Крызбода, снаџшит, сааџшит.
Ауаа жѣыло, ижѣыло, ижѣылеит..
– Аа, сыѣшѣыжь, сыѣшѣыжь, схѣаеит!

– Иаачѣа, умоурахѣах мызааит!.. –
Азѣ дыхѣхѣеит, аха саргы:

– Сыпсуазар – адэаё сыпсааит!.. –
...Ахэса цэуан еипақы...

«Еибашьроуп, узха лассы!»

Хтаца, ашара дацагылан,
Аклат лыжэа итарпаны,
Ататыныртахь лапхьа сгылан,
Дызгон амёа лырбаны.

Ататын ыыхуа азаза пхьахэо,
Дгьежьюа даламзи санду.
Уи дахпыхьлт абас нахахэо:
— Бааигама, нан, аонду?!

Санду лажэакэа аухэмаргаз,
Ус еипш уи аамта лымбеит.
Жэохэ мыш рзын аонду инаргоз,
Хэымш рзы усура даазгеит.

Убри инаркны шаанза дгылон,
Саргьы сырёых шарпазы...
Аха сзалцуамызт, днасхагылон:
— Еибашьроуп, узха лассы!..

Ачеи хырхуан, азыхь харамзи,
Сара срыман сзаагаоны.
Апхал мыждагь са исакарамзи,
Сыжэа икыдын ихьыфрны...

Исиааиуан, сылабжыш хаддылон,
Арахь зегьы азпшын азы...
Схацэа дныкэпшыр – ла дыпшылон:
— Еибашьроуп, узха лассы!..

Дпылтыксаза хатак дхалан,
Снапшыр – лааигэара дызбон.
Длафуан ибыз дахьынхалан,
Лара рыцха лгэы дагон.

Зегь ахьтээз ма иахьынеидгылоз,
Дфарылтцны днатэон хазы.
– Ибыхъзеи? – лнапы анныскылоз:
– Еибашьроуп, узха лассы!..

Апшоштаныкэгаф хаизыпшымзи,
Ргэы цысуан зегь наифапшыны...
Цьоук рзыхэан уи дымшымзи,
Ла лзы дшьапыдан есены...

Хэылбыеха деишэара-еицара,
Даауан иртэиуа лкасы...
Слазцаар – илхэац амацара:
– Еибашьроуп, узха лассы!..

Аб дыкэаца аңа дыртэуан

Амш гээгэон, атдых ццакуамызт.
Уаф-быргк дыкан ха ххэаны,
Избахэ хэаны азгы ржэуамызт,
Дырныкэуан уи иахэаны.

Апстазаара аңышэагь иман,
Уи ахара ипшуаз уафын.
Шыкэса фажэа абра дапшэыман,
Шыкэса фажэа дхантэафын.

Ашэкэ еикэатэакэа агэырфа иатан,
Ианааргоз атцеицэа ргъсзы,

Уи аҕсзы итэахуан игэапан,
Рхатақэа итэахуан хазы.

Дыхха-ччо ртаацэа дырҕымлоз,
Данрывс – дцэыуан деитцакы.
Шэацк аацҕхьаза игэы итамгылоз,
Дак налҕсаауан ескынгы.

Уахык агэашэ иаалагылеит!
Абри ауаѳ, даман иеы.
Дҕьацэы-ҕьацэуа иҕхэыс диҕылеит,
Аха еилгомызт иҕы.

Дааеыжэхны дышдырхамчамуаз,
Иблақэа аахитзаргь зназы,
Уаха алымшакэа, имч иамузт,
Ашышыхэа иааихыпт иҕы.

Илахан икьаѳ ааҕдыртлазар, –
Шэкэы еицарсак иҕыба итшэеит.
Илахан ашэкэы аахдыртлазар, –
Даеа зынгы абрака ихэхэеит.

– Уан ажэымтацэгьа, лхы дасааит,
Уажэшьтагы итоума сыҕсы?!
Хҕьазацэ ақэҕараѳ дтахазаап,
Хаца уками, сшыы абааҕсы?!
Хацѳаншыап нак итабгама,
Сыҕшқа, схэычы, сгэыҕырта!
Уаргыы харгыы хадунеи бгама,
Азы ѳеима, цьым, хаѳната?!

Агэашыа лхы анылҕьарц дазыѳуан,
Ан дизхэынчомызт азэы...

Аб дыкәтә аҗа дыртәуан,
Аһәтә ашә агуан уатәы...

Иахә избейт аибашьра закәыз

– Уа, Манча дааит рхәейт, Манча!.. –
Хгәашәә хәычык ибжы геит.
Манча дицыргеит са саншьа,
Хаштаацәз зегь уахь хәихейт.

Хәычгы-дугы дрымдыруази,
Уахь ицодаз шакафы?!
Уи мтәыжәәдагь дымпыруази,
Иеицырдыруз кәашафын!..

Ашта агәтә итагылаз анча,
Ибҗа надцан ашьапы,
Дахьтәз дгылазомызт Манча,
Ус иааитцихуан инапы.

Иан дгылан аарла ләынкылан,
Ипхәыс лабжышла дхәәеуан.
Изыҗә-зыҗәза ихәычкәа гылан,
Хаб иакәхарушь хәа изыпшуан.

Апсшәа иахәан зымәа игылоз,
Рылабырзкәа ргәы итапсон.
Игәырҗатәа урт блала ирпылоз,
Иарах апыш-пыш дыччон.

Ус сшизыпшуаз, сылапш нақәшәейт
Икәырчыжь ахыгылаз настха.
Схәы-сжыы игылаз апхзы нақәтәейт,
Иеиҗын сытапкар хагәха...

Мап, ишъапыкгы имазамызт,
Дѣагэаза дықэтэан ақэардэ.
Уахъихэаѣшуаз усс икзамызт,
Шьта шэазхэыц ихигаз шэарт!

Изцыз акэашара аѣшзара,
Аѣа изынижыит ишъапқэа.
Уажэ ихэон – иихэац мацара:
– Аѣыр иаѣызоуп снапқэа!..

...Ааи, саншьа дымцар ауамызт,
Пѣхэысс иааигаз димбакэа, ус...
Аха мап, са исыздыруамызт,
Иахъанза аибашьра закэыз!..

...Зны атабиаѣ схэаеуан, иауамызт...
Аби ѣеи реицыѣсрагъ – ус...
Аха мап, са исыздыруамызт,
Иахъанза аибашьра закэыз!..

Уаа, дызуста ари арѣызба?!

Аѣыр еипѣш, итэон аихазагъ,
Аамта убас абжыы аргейт...
...Пѣхэыс дызымгазоз ахатагъ,
Хатца изымцазоз дигейт.

Икалейт уа убас ачарагъ,
Агэакрақэа зымѣа иѣхъац.
Реазыкартцозшэа ариабжьарак,
Хѣабла-уаа зегъ дмырхиахъаз.

Арѣарцэада, абыргцэа рнаѣыс,
Иѣакэаза итэан ахэыцқэа.

Аа, ус, аркэашага ахькафыз;
Шэас, амарца, шэгэы шэырцэбэа!

Афеах дьхэцэырххон уака,
Дшэахэарц итахын, афаст!
Егы, излеиникьоз абаказ,
Цананыклагь аишэа даст.

Дкэашарц акэхап, ацыркь дгылан,
Аха даарцеицшит зназы...
Быргк ицсы ихэцэы ишытагылан:
Аат, уаф шэыками, абаагцы!..

Цхэызбак дышькыруа дыхиаалан,
Ус, даакэлит уака дкахэхэа.
Акэашара убас данаалан,
Икэкьысзомызт лшыапкэа.

Аха уи дзыркэашо дабакоу,
Лара кадыцгы дгыруан...
Абыргцагь неифацшит уака:
«Угэы ианаму – ушыапгы иауам...»

Ус, арцэаахэа арцыск даацэыркэит,
Мацэысеимкьаран — дласы...
Аинкьацагь убас реыркэит,
Итэлит ашэагь ацсы...

Убас диркэашеит ацхэызба...
Уахь ицшуан зегь шанханы:
– Уаа, дызуста ари арцызба,
Иахьанза ихаму инханы?..

Ианалга, дымцакэа дныццан,
Ихтырца ааихихит, дыччон...
Арцыс дабаказ – дыцхэызбан,
Хатаматэала дкэашон.

Сара санду — хара хан

Баф-хъаак дакит даазкэылаз,
Уии лареи рнапкэа еилахеит.
Цъара днеиуам: дтахыз, дгэылаз –
Лара лзын зегъ харахеит.

«Анацъалбеит, лассы ишандаз?!» –
Шыкэсык ыкоуп атх ла лзы.
Дыббархэхэауа ацэылашамтаз,
Ашэ даалагылоит зназы.

Амза кыдхалт ажэфан аштэ,
Ипъшшэыдан абла таауеит.
Нас дымпъшыкэа дныкэлоит аштэ,
Акы дашьтоуп, дыпъшаауеит...

Иахъак лыбѳагъ аалзеитцыхуам,
Ѳапъхъа акы ыкэхэхт лыхэдацъал.
Жэантэ иеилалцахъеит атыхэа,
Хынтэ илыкэыршоу ашьал.

Лылапъш аштэ-гэара иахлыжъуеит,
Акакала, лхы ларкэы...
Нас ажэгэарае арахэ тлыжъуеит,
Ахэакэа ирылтоит рхэы...

Азлагарае аатэа инлыжъыз
Аалгарц днеиуеит дыщакны.
Итцыфрын уи аймаа илышьаз,
Илыргылоит амаршэа кны.

Лѳыналхауеит леигэышэ шытыхны,
Иац ипъылкоз амѳахы.
Цас иауашэа, амчрагъ шытыхны,
Иаалыпъгылоит апъшабъы...

Лускэа, изыцло рхыпхьазара,
Ирыгхошэа лбозаргъ зназы,
Дыреуп илыкэлашьцо мацара,
Дыреуп иааивыго лыпсы...

Дагъзыркэатцуам, ус рхала
Ахэлара иаалцэагоит зегъы.
Дтэоуп акэачаб лымтахала,
Иныцакны дыкъуеит зынгъы.

Нас ашэкэы изылыѳуеит уака
Лпѳа-затѳ – иаѳагыло ахы;
«Нан, сара аѳъарахэа сыкоуп, –
Ахахаи, усцэымшэан акы!...»

Атаца дтэыуа дкэапон

Ашэоуп аус абѳа пызтѳо,
Амчрагъ ламызхэо зымѳа.
Аха ишпѳакалои, аѳызтѳа,
Аус ианацла агэырѳа?!

Ахэса ачеи радкэа ирыбжъала,
Пѳсеитакра шыьбжъон ианхыт,
Такэажэык дналагеит пшъала,
Ассир шылбаз иаха пхыз...

Даѳын илтѳозшэа ѳырхэала,
Аха уи лмырхэакэа, абар,
Иахъаауа артмак аехьынхэала,
Ха хпѳошътаныкэгаѳ иекэар!

Реырмазеи иаамтагылт атцла,
Изѳыз ражэа атцыхэа пѳцэа.

Зегъы-зегъ ргэеисра иацла:
«Иахзааигазеишь ари нтэа?!»

Иеы аџэра ааџеикын Мачагэа,
Хтаца иналықэикт ихы:
– Дад, ибыстом бымкэашакэа!.. –
Инап ашэкэы акын, иакы...

— Нан, иахбак данаа хмыршэакэа,
Бзыргэырџышагъ ашэкэы анаа,
Бзымкэашозаргъ бхакэа-шэакэа!.. –
Дыркит илысны Ахэанаа.

Дыџхашьон уи, жэахэарада,
Аха илыхэомызт акы.
Еинкэарада, шэахэарада
Убас даакэлеит дыццакы...

Знык скэашоит хэа даанымгылеит,
Адарыџхра убас дахыст...
Амра илыхэаџшуаз аатгылеит,
Атцыс-мџас уа имџахытт...

Дкэашон, дкэашон, дакэыцуамызт,
Арахъ дцон уи деитакы...
Дзыркэашоз – зегъ хэазхэыцуамызт,
Мап, хэазхэыцуамызт зегъы...

...Уи ишэкэгъы анархэ-аархэыха
Азтодаз, усгъы ахэауеит:
”...Мап, исмоуит уажэгъы аџыха,
Ихажэлеит, уашьтан изыџуеит...”

Абомбақэа ашэтқэа ршыакъон

Санду дшааиуаз афархъ даца,
Ёаалтит агэашэ ахъ днаџшын:

– Уаа, сымыш зысташа, стаца,
Иахзаабгаз дарбан, цьым-цым?

Икышә икәкны иҗсы ахаара,
Длыман дааиуан уи хәычык.
Ларгы убасеиҗш дааҗсан даара,
Илыламызт уаха мчык.

Иҗны-матәаз, хаса-масаз –
Ак аалхәарц, иахә шыжыы
Акәа дцан, аха ишылмазас
Даҗын инытцак лыбжы:

– Иааиуан аҗба амшын ихылан,
Иазааигәахон асқала...
Хара хгәы тамгыло хгылан,
Сарак сгәы цысуан цәгала...

Аҗба итамзи аарла еибытаз,
Амца иалцыз ахәычкәа.
Иагыаныдаз, иагыабыдаз,
Итакәахан рхы-рәкәа...

Иааихъан, хрыцхара ианиаша,
Ус, зегь акаамет аабейт.
Хаирпланк аҗба асамариаша,
Абомбақәа лаҗхыттеит.

Аха икалозма уа иххалан,
Амшын рыцха илбаанадон...
Абомба җжәон – амшын халон,
Ахәычкәа ирбаз аицәа рбон...

Изхәада уи аҗы иаанҗасит,
Аҗа ихаирпланқәа лақәза...

Аџба рыцхагъ аагаз-еазит,
Алџагъ џалкъеит ихэхэаза...

Ахэыцкэа амшын ихыџсалан,
Урт еикэдырхарц ауаа цеит...
Макеахэара саргъы салан,
Сара абри иџсы сахъзеит...

Санду џаалтит: – Митэ хзыџшызаап,
Аха шэымшэан, шэгэы шэырџэџэа!
...Ахэыцгъы амца хааза иншызаап,
Дахътэаз дыцэахъан дтахэхэа...

Агэырџеи агэыџреи

Аибашъра ду амца ашыра
Анапкэа есаaira ирацэахон.
Аибашъра ааскъацџхъаза, ашэшьыра
Иаха-иаха еикэатэахон.

Убас лемылыџсахит хтаца,
Акэантэи даазар аены...
Деитэџэџэа еидара дук датан,
Уи дагъаман лыхэда хены...

Уаха шаанза дшыбарџеиуа,
Дмыцэазакэан иаалыршон.
Аха уи хлырдыррын џеи уа,
Ишылказшьаз еиџш деикэкъашон.

Уа аламалагъ дцэажэазомызт...
Ахэыц уи лахъ дышнеиуаз зны,
Ашэ даалахеит, дылбазомызт,
Убас дџэыуан деитэақыны...

Дтэыуан лхатца ишәкәы лгәйдкыла,
Иара дшанха дзырыџеит:
– Иабакоу исоухәаз хықәкыла,
Иабакоу «уашьтан изыџеит?..»

Усакалак зхәо снаипыларц,
Амџа сапшуп, уаџ дсымбеит. –
Изымчхакәа ахәычы дахыгылаз
Убаскан артцаа аатиргеит.

Даашьтыхны дылгәйдлыхәхәалеит,
Дылкын убас дырџәџәаны...
Аха изхәада ахы еикәылхәалеит
Ахәыцра, дызгоз дйткәаны?!

«...Збаха смоукәа ахымца иапылаз,–
Дхәыцуан, – узбахәк смаҳәзеит...»
...Убаскан уа ахәычы илгәйдкылаз
Днапкәан, лхәыцрақәагь цеит...

Дыкны дгылан згәыџра ҕыцхаз,
Ари аетым деикәзырхаз,
Хатца дзымбазакәа ипхәысхаз,
Хшара дызмоузакәа инхаз.

Уи дгәыџран дылгәдыршәылан,
Ипхарра лцәеижь аеахьнагзон...
...Нахьхьи хара аптәкәа еижәылан,
Хашьхакәа ирхибахәа ицон...

1974,
Комарово

АҖБА ШКӘАКӘА

АИҖЫЛАРА

Ишлымамыз аахәаха
Шәңатәык са сзы,
Сан иахәа Акәәка
Дцеит шарҗазы.

Сеимаадоуп, сеимсыдоуп,
Сеикәа җыжәжәоуп...
Сгәыгәтажьуп, лахь сытоуп,
Сшыкоу оумашәоуп...

Кыр шагугь ахәлара,
Амәа саҗшуп.
Саҗым сара ахәмарра,
Аускәа сыреуп.

Ахәарақәа таха уа
Исыртом азы,
Аведра сынтахауа
Ирыстоит азы.

Хаандақәа шкаҳара
Икоуп зегьы.
Алахара, аәахара
Саеуп саргыы.

Хгәашә сахьнадыххылаз,
Саман ицеит.
Саеуп исыргыларц –
Сымч мхазеит.

Алабжыш абахәо,
Баша исәыжжуеит.

Саб рыцхагь дабакоу,
Уи деибашьеит.

Икамзаара хнырит
Фынгы-бнагы.
Саб ицбабаа здырит
Уажэшьта саргы.

Мап, саҕым ахэмарра,
Аусқэа сыреуп.
Егьагым уа ахэлара,
Амѳа сагшуп.

Ус, агэырѳа аасхалеит,
Иансаха бжык
Сангы агэашѳ дааталеит,
Длыцын хэычык.

Ашышыыхэа снарѳылеит,
Уи сицѳхашьан,
Иаргь уака даатгылеит..
Аха дааччан,

Сан инахаталхэеит:
– Нан, шэеибадыр!
– Адгэыр! – уи инацихэеит,
Сара: – Кадыр!

АИБАДЫРРА

Уи избахѳ шаанза
Ххабла иахъзеит.
Ухьяшны уаагшаанза
Сѳызцэагь еизеит.

Уа рнапқәа неитцыхуа
Ианеибадыр, нас
Иҳаихәарц ихы-итцыхәа,
Дналагт абас:

– Сара сиит азиас
Нева-пъшза ахыкә.
Мыцхәы иказа бзиаз
Саб ихъзын Хыгә.

Ҳаалон ҳара Апъсныка
Ес-аапъынра.
Апъсныка – аоныка
Пъшьара, крура...

Зегъ рыла иеибытан
Сабду Алоу,
Дахзыпъшын ақытан,
Ашьха апъны, Доу.

Са зегъ сыпъсы рылоуп,
Уа сабду ионы.
Сара абызцәагъ сымоуп,
Уа ирацәаоны.

...Сазыпъшын убас еипъш
Аапъын сынтәа,
Сабду иахъ сшаауазеипъш,
Саарц сара еита.

Уи изыхәан иеизыскуан:
Ахаа, акәыкәбаа...
Сбызцәа мап рцәыскуан,
Ампыл мыцпъаа

Ианцоз. Иус акны
Саб дантацэы,
Дааит акы ифитракны:
– Хдэықэлоит уацэы!..

Ацых шкэакэа адэныка
Тынч исасуан.
Сгэы сыхон аоныка,
Сзыцэом, иауам.

Ишытаауаз сылацэа,
Сишь, саазырфит:
Апшэмацэа, агэылацэа
Уа иааилаффит.

Зеггы-зегг еигэныфуан,
Арадиоғ хаха
Игэытшьяаган итыфуан:
– ...Дхақэлеит аба!..

АИБАШЬРА

Иалахаит хақалакь
Абомбақэа пжэо.
Урт ахынкахалакь,
Адггыл шытыжэжэо.

Хцон хаанымгылакэа,
Хыхьчара хцон.
Афны сихагылакэа
Хеапхьа ихэашон.

Ахан хытцэцарақэа
Рынасып цэгьан.

Абахча ышзарақаа
Рынтын, ицқан.

Пушкин ибака амца,
Ашәт еиңынчы
Иахыказ, уака амца
Ахысуан зегь шы.

Иашәын ашәеикәтцәа
Азынтәи Ахан,
Хыхь илаҳәеикәтцәан
Ахаирпланқәа ахан.

Уа акалақь ағшзара
Шықәсыла иҫиоз,
Иағын уажә акәзаара –
Ғнакала имцоз...

Ихамлози ацхақәа
Уака ипҫжәаны.
Еихамгыло хацхахәқәа,
Ҳнеиуан ҳшәаны.

Ахымца уышьтнахуан,
Уықәкьа ушыапы.
Уа азәы ихы ихнахуан,
Ғазәгы инапы...

Ани-ҫеи хаицәкьалан,
Хазы-хазы ҳдон.
Ашьяартцәыра халан,
Амца хахьзон...

– Ҳадгьыл, хәычгьы-дугьы
Азәкны шәазгыл! –

Дхапъхьон Пиотр Дугъы,
Иеышкыл дангыл.

Изхэода хшыкакэз,
Зегъ хаццакуан...
Арахъ — ахы-пъеыхакэа
Хамфакэа ркуан...

Ус ссапъхьа фэфаалашэа
Ифынтит зегъы.
Уиакэхейт, исгэалашэом
Уаха акагъы...

АҢБА ШКӨАКӨА

Амшын Еикэа фэфаала
Игэаан еисуан.
Амшын-гэы ихыхэхэала
Хафбагы аауан.

Цэакъоушэа уи хымзи,
Икэфон имцысырц.
Икэфон, иатахымзи
Ишзахэо иласырц.

Амшын ду алеишэа
Цэгъан, имитэын.
Аҗба тэын кэапеишэа,
Хэычыла итэын.

Иршэымызт-ирхамызт,
Амла иагон,
Ажэалатцэка ирпхамызт,
Аҗба иаанагон.

Шьта хгэы хамыргакэа,
Амшын еикэаҕсон.
Иаауан аҕба шкэакэа,
Иархангы ицон.

Ус, ачнышкэа хҕылеит,
Уака иласны.
Са сахтэаз сөөгылеит,
Издырит Аҕсны.

Сыбла ихгылеит Акэа,
Агэырҕа сагон.
Сагтаршэын уи акэа,
Сгэахэара збон.

Ус, аҕа ихаирпланкэа
Өынтуа иаахылт...
Хагэкэа рытра иамкуа,
Зегь хааилагылт...

Абомбакэа кахауан,
Хеаҕхыагь амшын
Уа асаса арахауан,
Рыхэасера иаҕын...

Аха еихсыҕуазма,
Урт еипҕхылта...
Ех, устэкка хыхуазма
Икамхар хагэта?!

Нас уаха изымцакэа,
Хаҕбагь аанҕаст...
Нас уаха ахмыртцакэа,
Хаҕба газ-еазт...

Смадабъ-мадашэауа,
Салан амшын...
Иара сыпнашэауан, —
Сақәһарц сафын...

Аха сымч мырхакэа
Сылбаанадон.
Саргъ, уи азырхакэа,
Фәһхә сықәһон.

Башан, сымч сылнахит,
Слеиуан скакэкэа.
Ус, амшын саалырхит
Азэы инапкэа.

НАПЕИЛАҢСА

Адгэыр ҫымтзо дгылан,
Ҳаһшын ҳаргғы,
Ҳаблақэа ирыхгылан
Иааихэаз зегғы.

Аибашьра-мца далсит,
Алға ихачы...
Амшын-цәкәырҗа далцит
Ари ахәычы.

Дгылан уажә ашышьыхэа,
Ибла җшаауа.
Имыргазо ибжыы хэа,
Игәгы җшаауа.

Даныдан, дабыдан —
Ицәызит зегғы.

Дрыцхахэха деибытан
Иара уажэггы.

Иашоуп, уи иахатцэка
Сан дылкэабейт.
Аха изыбзиахашаз
Акгылымбейт.

Уажэ инымаалазо,
Уи акы ишэын.
Иажэаг ак налато,
Убас игэы шэын...

Халабжыш хэхэлацэо,
Хгылан харгы...
Ус, ссызцэа, хэкэлацэа
Еибарсит зеггы.

Ишцазеипыш иаразнак
Иааит иццакны,
Напыдаг иаауазма,
Акака кны.

Иааит, инаган иртеит:
Аикэа анап-хьае,
Шьацдалаг деибыртеит,
Ишэырцеит акьае...

Деилархэеит убас еипыш,
Убас деикэдыршэеит...
Адгэыргы уажэ пьасеипыш
Мачк ихы ибейт...

Иманы уа агэалакэа
Зымфа дшыпышыз...

Дкалеит игэы алакан,
Дхадгылт азэыс...

АХӨМАРРА

Хәеуп хара «аибашьра» —
Ахөмарра цоит.
Хәеуп хара аибаршра, —
Амца ахаркзоит.

Ахэыцкэа зегь хәизаны,
Хееишан наҕ-ааҕ,
Ахэыцкэа зегь хәисаны,
Ххысуеит: кәақ-кәақ...

Хагранаткэа – хахэкэоуп,
Хшәақкэа – лабоуп.
Хәижэлоит хәиҕыххэхәо,
Адгэыр дхадоуп.

Ахысрак ааихсыҕуам
Сәаҕхәа автомат.
Снеиуеит, акгыы сыхуам,
Ус, сымч зегь нат,

Гранатала ахымца
Аҕышәта сшәахәит...
– Шәхәмцын аҕсракынза,
Исхәаз шәахәит! –

Адгэыр ибжыы каҕуеит,
Затцааира ишьтых,
Хәаҕхәа дгыла днеиуеит,
Иахәа-ццышә тых...

Уа мгэацэха ихэазозгы,
Дгылеит уажэы.
Зыгэзо шытахька ицозгы,
Джэылеит уажэы.

Хэатыхла хаилалоит,
Ххьамцуа нак-аак...
Ахысбыжыкэагь халоит:
Акэак, акэак...

Анака азэ дхатцала
Дкахауеит, дхэуп...
Ёазэгы фырхатала
Дцарц итахуп...

Хабацэа интрадахаз
Шьуп иѳэѳэаны.
Хабацэа – иатцахаз
Гоуп иткэаны...

– Абасоуп ишейбашьуагь,
Адгэыр даѳуп, –
Абасоуп ишейбарѳсуагь,
Ирзухэап: еиѳшуп!

Аха иузеидкылазом,
Ишэасхэап иззы:
Икахақаз згылазом
Уака бзанцы!

АҚБАЧАҚЪ

Дхаман хара гэылак,
Илыхьзын Адқба.

Дыҕан хгэыла ихэылак,
Лажэымта цэгъан.

Лҕа-затэ ихабар хэа
Ыҕам аахтэа.
Сыһсы штоу дызбар хэа,
Дихэон Анцэа.

Ашыжь дтэыуо дгылон,
Агэашэ ах дыһшын.
Дтэыуо атх даһылон,
Фаһхэа дағын...

Адгэыр ҕымтзо дгылан,
Даниба Адкба.
Дгылан ихы нкылан,
Длызхэыцуа цкба...

Алабжыш дахэаеуан,
Ан лыһсы акын.
Адгэыр уи длыхэаһшуан,
Нас дааццакын,

Агэашэ аарты, дынталейт
Уи лымзырха...
Ани-һеи рейһш еидтэалейт,
Рыхкэа еизырха...

Иара убас цэажэара
Ссирзак дағын.
Ангы лыгэжэажэара
Ныжь дзыһшын...

Уиағы днымгылакэа,
Адгэыр дөеихан...

Ихартцомызт лылакэа
Ирбауаз ан...

Дыхэмаруан казатас,
Ари ахэычы.
Дыхэмаруан хататас,
Икышэ хэычкэа рчы...

Уа алемс иныкэашыа,
Иахашыа аттын,
Ишанхашыа, ихыхэашыа,
Исаса аиртын...

Уи убас акы ичакыуан,
Алемс бызшэа ихэон,
Убасейыш дкыачакыуан,
Убасейыш деимхэон...

Зегь ссирын уи ииуаз,
Изхэада дцхашьон?!
Уахгы-еынгы ицэыуаз
Ангы дыччон...

АМҢЕИДАРАКЭА

Хрыцын харт ацмакэа,
Игэархны ихахьчон.
Ирызкахэон аць-махэка,
Аканч реиыш ичон.

Ахэмарра халагарц
Ёнак уа хшаёыз,
Адгэыр даахадгылт –
Зааира халышыз.

Зеггы-зеггы хаазиган,
Уи игэы итаз
Ҳаихэарц, ибжы аатиган,
Дналагт абас:

– Шәихәәҗши, ани хгэыла
Ашла Махаз
Дажәит рыцха гэыла
Иҗа дыштахаз...

Шәлыхәәҗши, Кәәкәала.
Аоны дыонахейт.
Дзазымиааит лгәала,
Ахәира дагейт.

Мыч кэарак лылазам,
Мкыд, шәылзыҗшы,
Уи илызкыдгылазам
Хышыацэк амҗы...

Закаҗгы иртахыда
Ацхыраара? Мап,
Амшқәа хашытрым хыда,
Иҳалшо каҳцап.

Ҳахәмарра аанкыланы,
Ишәасхәогь абриоуп!
...Ҳартггы хаайдгыланы
Еицаҳхәейт: – Ҳахиоуп!

Уаанзеиҗш шыта ахәмарра
Ҳамамызт хыс.
Ҳазҗшымызт ахәлара,
Ҳакын ҳызыкыз...

Аканч реипѣш, хаѣмакѣа
Уака кырфон
Зегы-зегъ аѣѣакѣа
Пѣаѣкарц хаимдон

Иахѣамаз агѣѣаракѣа.
Хрыцклаѣш кыргы,
Аѣ-меы еидаракѣа
Еизаагеит зегы.

Ахѣылѣаз хаѣмакѣа
Аѣныѣа уа иѣон.
Ха хазѣаз хаѣ-мѣкѣа
Мкыд лахѣ иаагон...

АИѢЫРѢРА

Аамѣа хѣанѣамзи,
Амшкѣа гѣагѣон.
Зегъ агѣырѣа рѣамзи —
Уи аеарѣѣѣон.

Ѣеи хѣа акы рѣауамызт
Уа саб ишѣкѣкѣа.
Рызбахѣк хаѣауамызт
Адгѣыргы итѣкѣа.

Иабду ишѣа, ииашоуп,
Сан илыѣѣаит..
Макѣаназы ибашоуп,
Уахѣгѣ азѣгы дмааит..

Аѣа мѣала дхасуан,
Аѣа даасѣон.

Ха хаибашьцәа хьатуан,
Ххәычра наскьон.

Ишәахәозгьы, итцәуазгьы
Уа ргәы амца акын...
Ирхәозгьы, ируазгьы —
Аибашьра иазкын...

Адгәыр ҕымтзо дтәамзи,
Имазишь хыс?!
Уи ихәычра хьантамзи,
Харт зегь хаткыс!

Ицон амш ашышьыхәа,
Ицон, игәагәон.
Имыргазо абжы хәа,
Уа ақәагьы хкәон.

Амш амчра амтәеит хәа
Ахәлара ааскьеит...
Ус, абар, арцәаахәа
Адгәыр дыхәхәеит.

Иабду хгәашә даатәлеит,
Ижакьа иҕачы.
Уи днаигәыдхахәлеит
Дышны ахәычы.

Исымбацыт уи ашыза,
Ицъасшьон саргьы,
О, итцәуон ашыцагь
Уака еитакьы...

...Ашыжь днаскьаагон,
Зегь хәизаны.

Уи ицара хьаагон,
Ҳаџсгы заны.

Зегъ хгылан хаџшымзи,
Иарггы днаскьон.
Анапкъара ҳафымзи,
Иарггы днапкъон.

Ианатцаах ахэызқәа,
Ҳарт ҳааилагылт.
– Ахы, афызцәа, ҳусқәа!.. –
Раџхьа снагылт...

1975

РАСАЦ АЦАНБА

I

Археи җәҗеи уа инархыҗуа,
Шарҗазык ахысбыжъ геит.
Хәыңи дуи зегъ еигәныҗуа,
Ажәабжъ җыцк иааимнадеит.

Диит ауаҗы. Инеихазхаша,
Абиҗара рыхъз-рыҗша.
Уажә дырбарц ргәы аззырхаша,
Ахәсақәа неиуеит ианша.

Ан, деимда дахыгәыдыркыло,
Уажәы-уажә иналхаххуеит.
Дызбарц азкы инеихагыло,
Даашанхан, ләы дакуеит.

Уа азэгъы дыказам хәыңы хәа,
Уи ләызцәагъ инадлырбоит.
Имырхаухаукәа, нас ашышьыхәа,
Ацәарта аархәуа еимдоит.

Изаазари, мацкгы ишәзаап,
Ус, сишь, абар аразкы:
Ацәартаҗәы ахы дыбжәашәзаап,
Дбылгәан дышнеиуаз азкы.

II

Дзышза дахытәаз атахмада,
Дцәажәауан ибжы нароу:
– Цейкхәа дхауит, иеипш дызмада,
Җызыоуп дадраа, дзакароу.

Икан рхәеит расац гәымшәак,
Уа зегь иреипаз акы.
Җнак аклат иахьтаз икылшәан,
Амҗа инықәлеит иццакы.

Цъара итәлеит, цъара ибҗалеит,
Зны азы ирт, җазны ихнаҗеит..
Ус, хәынаҗ дук абла адхалеит,
Иакит, иампытшәаны иҗеит.

Иахьзон — иаҗәцон, аҗсы еилалан
Ишашьтаз иҗеит, иаҗеит.
Ус, расац уа җнык иҗналан,
Уи аҗгәы иаҗанатҗеит...

...Абыргҗәа еидтәалан еимырдоит,
Ахтысқәа зеипш камлазац.
Ахәычгы Аҗанба жәлас иртәит,
Хьзысгы ихырцауеит Расац.

III

Уа асаби җәамтхаа анихала,
Зны иаҗшәымоит, зны исасуеит.
Уа иҗысуеит агара ахала,
Агара ахала иҗысуеит.

Адыргә-дыргә, адыргә-дыргә амшуп,
Ихиаалан иҗан иаауеит.
Иухәап уи згауа доуха мчуп,
Асаби ибла таауеит.

Знык ихы иҗбар уи дахьгароу,
Адыргә-дыргә нырцәынза иҗоит.

Фынтэ ихы икъар уи дахьгароу,
Адыргэ-дыргэ аарцэынза иаазоит.

Ус, агэыла пхэыс даафналоит,
Агара ахала итысуеит.
Лыблақэа лхагэтахь ихалоит,
Атра итыцыртэ лгэы еисуеит.

Мѡак лбом даахьахэны дцартэ уа,
Дгылоуп рыцха, дшанханы.
Шьтахьла-шьтахьла, лылахь затэуа,
Нас дагьдэылкьоит деиханы.

IV

Дахьнеилак иара дапшэыман,
Агэыла чкэын Лар Цъансыхэ.
Даеа кэзшыа чыдакгы иман,
Ипсы аѣхэаран аихапсыхэ.

Азэы иѣапхьа данцэажэозгы,
Уи акэын имаз збахэыс.
Мариа иахымпыхьашэозгы,
Давсны даузцахуаз ус.

Уажэ абар аоны даафналеит,
Ишиказшыоу еипш деилыхха.
Уаѡ дыказам, ибла адхалеит,
Ацэыртаѡ итаршэыз аиха.

Ѣазны деиѡым — иман дцароуп,
Амыжда, излахаз ипсы.
Ихы иаирхэо — еимгеимцароуп,
Иагьаашьтиѡауеит дласы.

Ус, агара абжы-цэгъа ахышит:
— Хаиха абоугои, цым, хаиха?!
Абъыч иигоз кажны дышит,
Ашта дыткъа дцон деиха...

V

Уа мшызха-цхызха изхароуп
Атаацэа ас ацеи данроу.
Иарггы аџацахэа дцэажэо дгароуп!
Арахь псызоуп дзакароу.

Уа зхала изырцысуа згара,
Ашэакггы ихэоит инароу.
Уажэшьта ихоит аџсабара,
Арахь псызоуп дзакароу.

Инапкъа нхэытциган ашышьыхэа,
Игаракэкэакэа ааџырты,
Дгарцын, имыргаго ибжы хэа,
Дныкэлеит аџхьазагъ адэы.

Ма аныкэара усс икыма,
Ашэтышкэа имџа кэыртцоит..
Ашыжь баша дыццакыма,
Уи зеггы дрыхьзарцаз дцоит.

Ан даафналоит ихэы аанкылан,
Аа, иахьылбауа мбатэы.
Дныфныцэаауеит дагъаатгылан:
— Дышпџаххылти мыхшатэы?!

VI

Уа ахэычкэа даарылагылеит,
Енак, ус Ацанба Расац.

Ачча рызнымкыло иҗылеит,
Уажэадагъ уи дрымбазац:

– Шэанацъалбеит, дахзааит амбатэ,
Дахзааит, – рхэеит, – акъынҗаа.
Ари иҗыза адунеи дамбац,
Иара алакэ аҗгыи шэыпъшаа.

– Уа, кэаталеи-хачача, – ихэеит,
Азэых илатауа атэы.
– Уа, хэарсалеи-шытаҗача, – ихэеит,
Датэамбазакэан җазэы.

– Ари аҗелуан, ари аихиаа, –
Дтэылхуа иааикэшан игылт.
– Уа дызустада, ари автциаа,
Атцан ыкэцын – атцан дгылт.

– Ари, дадраа, дмизац, – ихэеит, –
– Дагъымшэыц! – азэ ибжыи тҗкеит.
– Сара – Атцанба Расац, – ихэеит
Сагъихэеит, цым, сагъышэхэеит!

VII

Ахэычкэа ашшуан рхы еидкылан,
Ашынка рҗеитцомазт Едгыи.
Арахъ, ашыкэсан иеидгылан,
Иара ицхраауан зеггыи.

Ус, даарыдгылт дрымбазакэа,
Абар, Атцанба Расац.
– Абра шэысзыпъшы шэымцакэа!
Ирхэоз игэампъхеит зынзас.

Уа дыцатэан Едггы икьала,
Блатцарыла иутра ихьчоит.
Ус, закэызеи, акалтахьала,
Шьынкак хытцны ахала ицоит.

Днагъшызар, ашырхэа дгылан,
Ауразоуроу цьара азэ дтам.
Ашьынка ныкэо ицоит ихылан,
Ма иладарам, ма иаадам.

Иблакэа инапы рыхшыла,
Иёы ахыраҳаз инханы,
Едггы ирзызауа хэаа-бжьыла,
Дцон аоныкагъ деиханы.

VIII

Ахэычы дтэыуеит акьыжыхэа,
Лыкьанцъа атець иташэан.
Дагърыхэауеит: – Цкьа шэтагъшы! – хэа,
– Уа ибызтаагоит, бымшэан!

Уака ашаха иартом таха,
Иамура акьанцъагъ зака?!
Азэ ҕааитит: – Иаазгоит аха,
Аха италода така!

Ус, абар дахьаарыдгыла,
Расац икақээзггы ибеит.
Дназыпъшуа атець ахагыла:
– Арахь шэаах! – ибжыы нагеит.

Днеины азтага дынтагылан,
Иара ашахагъ днахьынҳал,

Атахь ддэықэырцоит даанкылан,
Али-гъси рыла дагъхалт.

Дыччон уа зыкѡанцѡа ааигазгъы,
Зегъ икѡшан Расац дыркыуп.
Ус, уи ѡааитѡеит абасгъы:
– Атецѡгъы арыцѡара атахуп!

IX

– Нарт Сасрыкѡа зегъ ириааниуа,
Ииааниуа дипѡшаарцаз дцоит.
Ирашь итѡахыс — анышѡ иаѡуа,
Археи ѡаѡеи инарыхъзоит.

Днаидгылоит Бжаѡа-Бжаза,
Алакѡгъы ибоит лабѡаба.
Уа аетѡ кыдызхуаз ахатѡ,
Дымчыдахеит, аха ишпѡа?!

Ацѡаѡѡ Сасрыкѡа днаган
Анышѡгѡал даѡаѡаны данѡа,
Нартѡа ргѡымшѡа уи дархаган,
Баша иеираапкит зынѡа.

Адауы ихѡыцѡѡагъы дырмышѡа,
Дрымамзи дѡкарѡан кѡанѡѡас...
Абас ихъит Нарт Сасрыкѡа,
Атѡамбара аниоу кѡазшѡас... –

Иажѡа аахиркѡшауеит абасгъы,
Ашла иажѡа, кыр иапѡсоу.
Дѡышѡырчѡ ѡааитѡеит Расацгъы:
– Инѡѡѡзом еихѡу-еитѡу!..

Х

Иахъа ныхэоуп, аағын ныхэа,
Лырцэааи ырцэааи абри аены,
Еиндатлан аҕхьахэ азыхэа,
Аркбыл иасуеит рыешаны.

Ус, азэ дцыркыуа, ижыы имцакэа
Дыкам, дагыкэцуеит адэы.
Ихатыҕан Расац дымцакэа
Иуазма, ихэхэоит: — Мыхшатэы!

Иеидшылазон уа аҕелуанкэа,
Ибҕа изааицыхызтгы азэы,
Ишьтазаргь иагьаа аҕламкэа,
Ихьзара икан уацэы.

Ус, еиндатлоз Расац дрылкэрааит,
Аа, аркбыл инапаҕы.
Мап, дрылкэрааит акэым уи дрылҕрааит,
Ихьзода ма ашьамхаҕы.

Уаха азэ имч аамырхазакэа,
Ишеихьыс-еиҕысуаз, абан.
Ауаагь шыхэхэоз иҕымтэазакэа,
Амбагь ган, аиааирагь ган.

ХІ

Зегы-зегь агэырҕаа реыкэуп,
Ишҕагэыку ма рхы-реҕкэа.
Атиаркэа адэы-иацэа икэуп,
Иахъа идырыоуеит аекэа.

Уа ахауа иалазсо атыхэа;
Лырцэаа реыѳ аҕхэа ицоит.
Фырцэаа хэхэоит – итҕоит реыхэа,
Лырцэаа шэаны рыҕсы рзоит.

Абар, атыхэтэантэи акэшара,
Аеыжэпа ирылҕоит ус акы.
‘Фыц иабазшэагы адэы-шшара,
Убас инеиуеит амца аркы.

– Шэанаҕалбеит, хеыѳ иахьзоит! – хэа,
Лырцэаа рыбжы ухы агап.
– Уа-а, шэыҕшы, фыѳ-чкэында ицоит – хэа
Фырцэаа ахыччоит, – иалам, мап!

Актэи атыҕ уи иааннакылоит,
Аха уаѳ дакэтэамкэа? Икамлац!
Сишь, ус акэадыр даангылоит,
Аеыѳ-чкэын Атаҥба Расац.

XII

Ацбар рыгэҕа деишьхныккала,
Инапы ауы, ишьапы ауы,
‘Енак Расац абырсааткала
Дибейт иеиҕшыз адауы.

Днаидгылеит – иеибадырит,
Нак-аак рнапы еибаркны.
Иейдызбалазгы — еилаҕырит,
Ирзыҕшуеит цышыхэыс икны.

Уа изеиҕырымтца еидыҕэҕэала,
Игылан аҕани адауи.

Иаацэырган Расац игэала,
Абас дагыиацэажэон уи:

– Цьым, уа уахьнеилак уаҕшэымоуп,
Зегь рыба уаахоит мыцхэы.
Атеитыҕш умоуп — насыҕ умоуп...
Аха уи дникилт адауы:

– Са уск аахацсыркыр – усоуп,
Иара аҕхьа – сара сырбоит.
Уара урбаанза – ирбо уусоуп,
Уи ухьз ахараҕ иагоит.

XIII

Акы еилархэоит, аеак хдыртлоит,
Шака еидыркылой, шака?!
Уатэ ашарҕаз ашьха икыдлоит:
Ааа, аҕсаса, ашьамака.

– Саргы сыжэга, – ихэоит Расацгы, –
Акы сшэхэап, шыта схэчым!
Аха аб иаеикит абасгы:
– Уара утыҕ абраауп, цьым!

Дьбатэыҕбатэит: – Сыжэга, иахэа,
Иалыхэхэа иалоуп сыҕсы!
– Даагап, – рхэеит, – цьара дхэхэап! –
Ахышыцэа гылеит иара изы.

– Нак шәикэатц, хэычы цышьатэыми,
Даагар – хракы дахцэагоит.
Иаргь азар реиҕш дыхьчатэыми –
Имуит аб, итэы иагоит.

– Шьта ҳахиоуп! – рҳэан ишьталеит,
Ашарпъаз амш рзыпъшын.
Расацгъы маза дынталеит,
Зымџа игылаз ахэырцъын.

XIV

Ашьхацамџа уа зегъ пънашэан,
Иаарылыжжит такэ антцы.
Ахьшыцэа еикэфытуа инеицэажэан,
Абар, еитаркуеит рыпъсы.

Изаазари, зегъ аргэырбъеит,
Уи рнубаалоит рхы-рэкэа.
Арахэ ахьтээз адэкэа хыркъеит,
Апъыжэ-сыжэхэа ихэуеит аекэа.

Агэыжъкэа ирыкэырхын реидара,
Ирыпъхны амахэкэа ирыхшьын.
Зегъы ирнырт нас аџадара,
Шьха ҳауалагъ ирфышьын.

Крырфеит, хмачырқэакгъы еимырдеит,
Рыпъсы анааитарқкэа зегъы,
Амџа иқэлартгъы реибыртсеит,
Бзиа инаскъахъан даргъы...

Ус, бжык раҳаит, иазыпъшзамызт:
— Уа шэхэырцъын аанхеит, шэхэырцъын!
Ихьапъшзар, азэгъы дықазамызт,
Ахэырцъын уа амахэ иахшьын.

XV

Абахэ дуқэа ахьааиџагылаз,
Ашыш-цқа Багада ихуп.

Аа, уажэ урт ахьааннакылаз,
Ацџа хыхуп, амџа куп.

Аматџахэ шытоуп нырцэ инаган,
Ирымазтгы – аус адыруеит.
Ѓы-затџык хуп еимадаган,
Уа уныкџылар – итаруеит.

Цаџагџ Кџыдры агџы тагылом,
Убас ицоит ицџагы...
Ахышыцџа рырахэ рзынкылом,
Арахџ иџам џа мџагы.

– Азџ дџџыкџахџап шахала, – рџџан,
Аџсреи азреи дрыбџџакуп.
– Азџ дџџыкџахџап хџџакала, – рџџан,
Хаха-хымыш дџџахуп.

Аб дџџырџџ џааитџит абасгы:
– Расац даагар акџын, цџым?!
– Ара сыџоуп! – ихџан Расацгы,
Ихы аџтирџџџџеит ахџырџџын.

XVI

– Уа-а, иаарылџџо зџыр уџоума?!
Уи хџзык имџџџџеит зынзас.
Аџыџ азџ дыџџџан дџџазар — аума:
Уи иаџхџа дџнеихџеит Расац.

– Ахы, иаарылџџо – мџеидарак?!
Агџџ аџџџ ирџиџуеит.
Сишь, иаџалан уа амардара,
Ус, амџеидарагџ аџуеит.

– Ахы, ирылкъо – арѡаш ткэыцэаа,
Хаит, зыда ихэхьхьан иакэым!
Ус, закэызеи, ахра еиѡыцэаа,
Иатцсны иаауеит агэыгэым.

– Заа арахэ ргэархра ицода? –
Ёааитит азэ иус даёны.
Ус, ее иахьнеиуа, иказцода?
Азэгы дубом унаѡшны.

Бзиа дырбоит, зегь икэгэыѡуеит,
Расац шьхауаѡуп убас.
Аб дыѡхашьо ихгы ибыѡыхуеит,
Данаауаз уи дахьааимгаз.

XVII

– Хэлыбзиақэа! – Бзеира убааит! –
Атыѡ дааталеит азэы.
Гэыла хьчак длафьырц дыртааит,
Дзатэызар акэхап, дзатэы.

Уаххьа зфозгы неихатцгьлан:
– Ишэырзэзэа, дад, инапы!
Аха дгьлан уи иёынкьлан,
Дагьихэаѡшуан зегь реитѡы.

Дѡышэырччо ёааитѡеит абасгы:
– Уаргы угылар акэын, цьым!
– Са сгылоуп! – ихэеит Расацгы,
Изамѡа хэыцқэа ааирчын.

Аишэа дахыхэхэазом – лакэуп,
Ари иѡызатэқьа димбац.

Азэггы ихэоит: – Ари хэыч шыахэуп,
Ихьзуп Атцанба Расац.

Асас дыччо итың аанкылан,
Блала иааимидан зеггы:
– Уа, хазы дшэыртэа изыргылан
Ахьча-еишэагь асақэаггы.

XVIII

Ибла ахысит акы ацэаара,
Атың иныцыцыз Ткэычы.
Ус, иаахшэан уи акацэара,
Италан иааиуеит хэыч-хэычы.

Уи илахь инапы адкылан:
– Шэанаңалбеит, аа абѳаб!
Дааикэѳышан, ашэақь аанкылан:
– Аңсра аахьазар – ихэхэхап!

Деиѳазо днеиуеит акырггы,
Иара талан илбаауеит.
«Мап, ихэартам сыццакырггы,
Сара сызцои – иара аауеит!»

Иблақэа хиѳеит, ихитит,
Еилганыхэан акгы ибом.
Атың ахь даахьахэны ѳитит:
– Уа-а, шэыңшы, схагэра згом!

Азэ даанымхеит, акрыздырша,
Еибарсынгы инеит убас.
...Абѳаб атэыѳақэа хырша,
Дацалан дааиуан Расац.

XIX

Ахэымца згэыцаку цхеикэароуп,
Рѣашбжымзар ак гом зынзас.
– Уара иубаз, дад, цангэароуп,
Ахьча ихэон, дыпшыи Расац.

– Адунеи иазнан икэын ацан,
Иатэамба цьеи узцарын.
Икан раамта иафырхатан,
Ршьамхгыы рыбақэагы царын.

Уа ишашьтаз аеацэ дыргылон,
Ахш ацэырзауан аеа.
Адоумбеи шцоз иааныркылон,
Аетцэ кыднахуан рыхеа.

Иреагылоз хьампшуа икарцон,
Адоуцэа реапхьагы дара бэбэан.
Арахь атырас икэла икарфен,
Урт убас иуаа хэычкэан.

Қыафла ишықаз – ха хауп, рхэеит,
Дара рыдагы уаѣ дкамлеит.
Ха хамч – амчкэа иреихауп, рхэеит,
Убаскан зегь хыбгалеит.

XX

Икалеит иамбац апсабара,
Ахаан иамбацыз калеит.
Хыхьынтэ илеит ахьтэы гара,
Асаби даман илеит.

Уа игэырбьацэа иапъылеит ацан,
Ахэычы кьаасыбжь рахауан.

Ацан уи драазон дфырхатан,
Иарггы мшызха изхауан.

Амшкэеи ацыхкэеи неишьталан,
Аршаш иагыкыан ицеит.
Зны ахэычы абду ихы дынталан,
Абасгы азцаара кайцеит:

– Избоит зеггы ириааиуеит ацан,
Аха изыцэшэозеи уеизггы?
Даакэыпсычхан ашла игэатцантэ:
– Амца, уаха мап акггы!

...Ахэычы аазара ”пату” изакэын,
Дныцаба дагыцеит лассы...
...Анцэа дыззыпшызггы уиакэын,
Иаируит абымба-сы...

XXI

Арахэ хагахан идэыкэлеит,
Иеибаркаауа митэ карцоит.
Апста-гэаае амышэ рыкэлеит,
Ацэхэда аеыкэжыны ицоит.

Ишааиуаз ахыкэ иаахыкэххылеит,
Атыкхэа ахысбыжыггы геит.
Амышэ кахэит — иагыацгылеит,
Ахысбыжэ ахыгаз иеихеит.

Ари збаз Расац дымшэакэа,
Ахахэ днацаицит, абан.
Амшэггы уаа дагыххамшэакэа,
Илаихыфрит аббы ахган.

Ианылеихыс — деитахысит,
Ахыкэмачиара иарбаны.

Амшэггы даеа җсык ахытцит,
Аха ихъахэит ибыбны.

Иааиҗагылт – иахэызбагы дахеит,
Аҗынаирхеит, дымҗшит.
Амшэггы баша ашыапкэа ирџахеит,
Иара уаҗа илеизкэыҗит.

XXII

Амра ахалашоит шыхатэыла,
Абжыи хнатџоит акаҗкаҗ.
Арџашкэа лбаакџоит еижэыла,
Ахра иаакэыххуеит абџаб.

Ашыыжъ дгэартџуеит арахэ иман
Аа, уажэ дгэырџыатџа дахыџо.
Шыхатэыла дамоуп даҗшыэман,
Расац уа зегъ ирыхъзо.

Уи дахъхало – уаџ дызхалом,
Җысшэа дласуп – җша дагом.
Хра даҗысуеит – җаа дыбџалом,
Зегъ збо – иара дибом.

Җаи анырхэа – раҗхъа игыло,
Ма ихъзода данласы.
Иҗызхуа шэартак иантагыло,
Далыхэхэа далоуп рыҗсы.

Ихъз-иҗша шыхатэыла инхама,
Гатэылагъ иахъзоит абас:
– Уа, ассир шыкаитџаз шэахама,
Җатџан – Атџанба Расац!..

1983

АБНАЛАРА

I

Игэырѣятѣа аѣсабара аңыха,
Мрагыларахъ иаанаѣшит.
Иштакугы, измада аѣшыха.
Агыгшэыгѣагъ ааѣыѣит.

Аѣыѣма ыѣууаа иѣагылан,
Иаатагъежыит уа аѣыркы.
Абжъас аблаѣа ашъа рхылан,
Иныѣныхѣааит амѣа аркы.

Абаѣѣа алаѣыѣѣѣауа алым,
Иѣыѣызан — ѣаѣхъа итѣеит.
Алым усгы ѣѣакра ауалым,
Агѣы анааѣжѣагы иѣжѣеит.

Мап, шарѣазы аѣшыха змада,
Еибаргѣѣѣеуеит зегы.
Ус, дааѣырѣеит атаѣмада,
Рхѣы даѣалан деитѣаѣы.

Аты-ѣшѣа аблаѣа ѣѣыс-ѣѣысит,
Ардѣына ахышѣ ахъ еихеит.
Арупап уа аѣѣара иаѣѣыѣит,
Ашъауардын ажѣѣа арххеит.

Ирыѣо дааиуеит атаѣмада,
Доус изыѣѣѣоу иѣѣѣахѣы.
Ажѣжѣахѣа иѣѣо, аѣшыха змада,
Инеизыѣѣшуеит лахѣ-лахѣы.

Уи дшааиуаз зегъ ргэы кычуа,
Днадгылауеит Қарымеа.
Иара мыждагъ аемиртынчуа,
Имцакэашоит есымша.

Иахъак зынза агэы алаками,
Урт еипъылеит, аха ишъа?!
Иаргъы убас ипъсы алахами,
Ибоит алакэ лабѣаба.

Рапъхъа цыгэхыршэт канатахит,
Уи ҕыц инарбозшэа алша.
Нас апъхъатэи ашьапкэа шьтнахит,
Иаатэрыѣаѣан Қарымеа.

Ишьтхыс кэашарахэа инықэлеит,
Аха убас аеырхханы.
Уа иблақэа ихагэта иқэлеит,
Атахмадагъ дшанханы.

Уи бытэхэыруан, итэрыѣаѣон,
Зны иқамсон, иқарымеон.
Гхак аургъы инеиқэнараѣон,
Ишьтыкэымпылны икэашон.

Уаха изымчхакэа атахмада,
Ўааитит игэырѣа анхыѣеа:
— Зызхара узбахъоухэа икада,
Уа, Қарымеа, Қарымеа!

Уара уцэырттра — гэазырхагоуп,
Узбахэ иацуп ахъз-апъша.
О, укэашара — уи ршанхагоуп,
Уа, Қарымеа, Қарымеа!

Сгэы урчкэынуеит атахмада,
Уара уанызбо, есымша,
Суцкэашон, аха аха змада,
Уа, Қарымеа, Қарымеа!

Амшәгы нас амч ғыц азцәыртцит,
Иалашыок амца анаркзеит.
Игәы шхәауаз иаргы днаһырцит,
Аха, рыцқа, ашә аимыркзеит...

II

Уа амашыына ақалақ иалсит,
Икәареаруа, имыццакзо.
Иалсит, нас уи ацәаг иалцит,
Ағынанахеит амца аркзо.

О, амәагы арахәыц иафызоуп,
Насгы ажъеипһш икәаратоит.
Пһхәака икоу ґаффоуп, ыццоуп...
Иаргы сназандахәа ицоит.

Аныкәцафгы игәы иаһыфеуеит,
Харагы ицахъеит иаһас.
Иашәабжә амашыына иахыфеуеит,
Амцәыжәақәа аман абас:

— Са сзыкәтәоу арашь сазказоуп,
Абашазгы сгәы пһнажәом.
Уи ахьсымоу — са сфырхатоуп,
Аламалагь сузыршәом...

Ус, даацәырцын уа тахмадак,
Иласны дфахеит инапы.

«...Атахмада – уаха змада,
Сара исзыпшуп ашьхарҕы!..»

Амҕа кэаратто ахра иаттоуп,
Амашына игэы ҕнажэом.
«...Уа уахьсымоу – са сфырхацоуп,
Аламалагь сузыршэом!..»

Ус, дылгэйдкыл ҕхэыск лыхшара,
Җҕахэа дҕахоит лнапы.
«...Баха сымам, сылашара,
Сара исзыпшуп ашьхарҕы!..»

Амашына цоит агэгэахэа,
Абыжыгы аҕсахит уажэы.
Ус, инталеит аҕста-гэаа,
Иныцалт абнара тлашэы.

Ашэа шихэоз кыр дымҕасит,
Ирашыгы игэы данаргом.
Ус, дахытэаз ахыб азэ дасит,
Уссыгы имкит, агэра игом.

«...Сузыршэом...» – шихэоз деитасит,
Даагылт амҕа цэыхэхэаны.
Амшэ днаҕаҕшит, дшэан деитасит,
Зегь кажьны дцон дыхэхэаны.

III

Абна инылалеит ашышыхэа,
Итэаа-маауа Қарымеа.
О, игозеи аҕсаатэ рыбжьыхэа,
Махэык арқэацом аҕша.

Абна тоура мшыншэа еиужьуп,
Уи шыцэкэрџауагь хэатэым.
Атла-напкэа убас еилышьуп,
Урт дызрылалом атэым.

Ахьа-цлакэагь ахьа рџажьуп,
Амахэ хьыдхэакэа зазоит.
Уа инарымтцалаз — дытхацъуп,
Аа, иахьа-уатэы икаџзоит.

Лахьхьи арџаш цьа итахысуеит,
Цака акэара-чча шэахэоит.
Пџта злачыкгы ахра ихыцуеит,
Ерцахэ асы аџанахэоит.

Икьыџы-мыџеуа амшэ ахьнеиуа,
Убас игэырџьоит, аха ишџа?!
«Абна, сызмаз сыргэатеиуа,
Ушка схынхэит уара уџа!»

Ц-цлак еидныхэало иџыжит,
Ацъ шыатажэггы аакэацеит.
Хьажьыкгы гэырџьатэа икьыжит,
Уарбакгы цэџанцэыка ицеит.

Уажэ арџаш ахь зыжэра инеиуеит,
Ибытэхэыруа Қарымеа.
Амџа икэцо цыск гэатеиуеит,
Амахэкэа ирнахоит аџша.

Ус, уи аџаџ ианхыкэгыла,
Ахахэ цэырцэыр зымџа иныжь
Икэкьан арџаш иазцеит хыла,
Агэыз аалнаргеит азыжь.

Q-мышәхәыск уа ихәытагылан,
Иччон ркәатеиах пцәо.
Қарымеагы азыж ихылан,
Иааиуан асырз аәтәо.

Уажә иаргә аччара иәғымзи,
Егьыртгы ссирс икарцеит.
Қыраамтагә ус иазыпшымзи,
Нас ран ахь ирыма ицеит.

IV

Амышәхәар ирапгыла инеиуеит,
Уа Мышәмаргәи Қарымееи.
Амәа дырбо ирхагәтеиуеит,
Цыс-бра хәычыки апшеи.

Урт рысас шыжхьак аәарцоит,
Цхақәак агәама адырбоит.
Шьхымзак рбар хланты итарцоит,
Убри азыхәан уажә еимдоит.

Ус, закәызеи, рылапш нақәшәоит,
Ашьхыцқәа рус иахьәу.
Ашьхыц рыцхақәа амитә иакәшәоит,
О, ирдыруандаз ирзыпшу.

Мышәмаргә еихан атцла икыдлоит,
Зегьы азыпшуп имлашьуа.
Амышәхәарақәагә алаф хдыртлоит,
Рқышәи рыбзи неихьшьуа.

Мышәмаргә аблақәа кыдхало,
Иартап-таптит ихәа-ихты.

Абар, ағышәт иахьадкнахало,
Амшәзахәа зхаршәу ақды.

Амшә напыла уи инагәтасит,
Иаагьалан, ақәақ аахгеит.
Амшә аагәаан – аапыхьа инасит,
Иаагьалеит – адунеи бгеит.

Уи лалыбган хланцы италеит,
Аблақәа ацыпхь рхыдды.
Амшәхәарақәагь ачча рхалеит,
Зегьы ирхыччауан ақды.

Уажә, аа, Қарымеа атцла ихалоит,
Баа алазамшәа иласза.
Амаршәа кны ақды иахьынхалоит,
Иаамыргьалакәан зынза.

Ашьшьыхәа анапгьы неитцыхны.
Уака ағышәт инытнашьит.
Уапысцәык асаранцыгьы тыхны,
Игәырбьатцәа инағнашьит.

Ус, ашьхытә хәа реархеит, баба,
Ағышәтгьы убас итпышит...
Иркит Қарымеа иалапапа,
Иакыз аушьтны ибыбит...

Амшәқәагь ирыжәлеит хакәыла,
Рыблақәа тырхуан икны.
Уахагь икамкәа уа ркәыкәылах,
Ишзахәо ицон ибыжкны.

Амшэкэа аршаш иньегынгылеит.
Ихакь-псыкьуа, иаапсаха.
Аха абраагь урт знымгылеит,
Аз рыеналарыжт хаха.

Руак азатца иазцеит хакэыла,
Ёак ашэх харчыл ихалт.
Нак-аак еилыст цэкэырџа гэыла.
Зегь рхаштын, рыџсы талт...

Абаџ днарбарцы атахызшэа,
Азы иаалцын Қарымеа
Қдык аџшаан уа нымџахытшэа,
Иаман инхылт еиџырееа.

Раџхьа џнапык рыла инкыла,
Хакэыла азатцахь ицеит.
Иалцэрааит азнапк икэыргыла.
Зегьы-зегь ссирс икарцеит.

Нас итытны иартеит амџа,
Ақди иареи рхала еизныжь.
Абла хааза ирзыџшуан амра,
Иџышэырччон цака азыжь.

Ус, иагэтасны иныхнаттахит,
Ихыкэымпылаауаз ақды.
Иакэиан цыгэхыршэт канацахит,
Аршаш ацџхькэа тырдды.

Иџеиханы, ақды инангыл уа,
Аеааиттнахит Қарымеа.

Ашъапкъагъы ирытцаркэымпылуа,
Иагъынхылеит еишыреа.

Асаашъакъа ркъаза иарами,
Азахрагъ шатэыц иатэын.
Уа амышэхэарақэеи урт рани.
Иаарбоз зегъ цъашъатэын.

Нас иаатытцит, амѳагъ нартеит,
Атцааѳсара азы ахытэцэон.
Ус, амышэхэар ссирк еицгэартеит,
Ркъатеиахгъы убас иѳцэон...

Мышэмаргэ абз аѳы итагылом,
Ашъхыц ахъацхаз ичын.
Иахан иагоит — иазынкылом,
Имцабызха зымѳа ихшъын.

Қарымеа ашкъагъ иаанаѳшызар,
Алацэакъа убас итчаан.
Амышэхэаргъы аччара иаѳызар,
Ирхалт азаареиѳш ирзаан.

Ахы-аѳы зегъы иқэлан амца,
Иаргъ абас агэра днаргон:
– Цкъа сыблақэа ирбомызт мамзар,
Итцегъ ассирқэа шэсырбон!..

VI

Илаша-лашо ахра ихыцуеит,
Амза абырлаш ѳсаќъаны.
Арѳаш агэгэахэа итахысуеит,
Абахэ дукъа ирыбжъќъаны.

Пъшак ҫыхътаза исуеит игъаман,
Амҫапа цоит инархэ-аархэ.
Уи инанылоит абызцаа аман,
Апъышэа ду змоу Мышэмаргэ.

Нас иабаци ртыҫра ааныжьны,
Атхыбжьон иабахоу рхы?!
Апъшаза ахьҫоу алапкыа еилышьны.
Иаҫауеит лбаа амхы.

Инеины ашышьыхэагъ инадгылоит,
Иаиҫапшит рыблақэа траа.
Қарымеа аихабра ааннакылоит
— Икоу шәасхәап, газараа!.

Иҳахьуа сеидру, усс имкыкэа,
Ҳапсы азыцэгъахар амхы?!
Икоу гәахтап, хмыццакыкэа,
Иҳақәкума хәаа-заа ахы?!

Инеины ахтыста инахагылоит,
Апсы заны, нас иааласын
Анапгы иҫахан иааннакылоит:
Уи иаанагоит: «Шәымтысын!»

Иара мыжда неиуа, инеиуа,
Цъара бѣыкгы мырқәаца,
Уа избозар хәа хьчак иеиуа,
Инеиит, аха ааигәаза.

Ахы инархэан апъша кыала,
Иналагылеит амхырта.
Аа, абар, амхыхьча икыала,
Аа, абар, иара ихата.

Аха, сишь, уи дыцәоуп, дыцәа,
Ихы инапы инанцаны.
Хәаа-заа мыжда, ахәда зыцәа,
Гылоуп агәаеанцаны.

Уи ухагъы имжәыкәа дыкам,
Агарашәа ахәоит аҭша.
«О, зейҭшыкам, о, зейҭшыкам!»
Ишыцыззеит Қарымеа.

Инеиуа, ииеиуа, инеихагылеит,
Аха, рыцха, даамқәацеит.
Хәаа-заа мыждагъ ааннакылеит,
Шьтахька шьафак канатцеит.

Ахьча, аҭхыз хәа ссирқәак дрылан,
Ус, дагытцҭеит дыццакны!
Уа ибытәхәырза амшә ихагылан,
Ихагылан иабцар кны...

VII

Икьыҕы-мыҕеуа амҕа ианылеит,
Иахьа ргәалакан мыцхәы.
Ус, закәызеи, инахагылеит
Уа ирзыҭшыз аҕацахәы.

Ашьжьымтан зегъ акуан амла,
Ажәзы мыждагъ нарҕажжит.
Аха ажәжәахәа уи инахамла,
Уа аки-аки неизыҭшит...

Афатә хәа шьтамзи хкы-хкыла,
Иац аныкәацәа ирцәынхаз.

Нас урт неины инахагыла:
”Мап, ҳахынзағшыз иазхаз!”

Иагынархалт ажәжәа-пҕахәа,
Инарыхеит нас акәыҕәа.
”Шәанаңалбеит, ари жәба!” – хәа
Штопк иәахеит Қарымеа.

Иаҕыпакын уа акыр-кырхәа,
Апҕеилахара ахы инархә,
Хәи, зегь ажәуеит сымцакыр хәа,
Ус, инаҕаззоит Мышәмаргә.

Хәычҕы-дугы аштоп еимырдон,
Зегы ирылан игъежәуа.
Уа ссирк азыхәа рееибыртон,
Зегы ирылан ирәышыа.

Имышәхәысума, имышәкьарума –
Еилалеит, абҕыжә шытыббит.
– Иа-аи-ру-ма, шу-гя-ру-ма! –
Иазымчхәкәан ак быбит.

Иаакәлеит Қарымеа абытәхәыргы,
Уа асаашәкәа кәцауа.
– Азәы иахмыхьроуп амашәыргы,
Шәнеила схәатәы хәцауа.

Зәыр дыказар хә иахҕырхагоу,
Арахь дааган дысшәырба.
Хә иахҕырхаган – ус ихагоу,
Исыркып уа ихәжә хырҕа.

Абҕыжә шытыцуа ихаҕежылон,
Мшәи мышәхәари қарымеон.

Уа еилахэашь асаба хчылон,
Мышэкэашара зегъ кэашон.

Имышэхэысума, имышэкьарума –
Акэареарра урт ағын.
– Иа-аи-ру-ма, шу-гъа-ру-ма! –
Абна анцэахэы дхылапъшын.

VIII

Ацха ссирми – ухы узынкылом,
Уа амла мыжда уанакзо.
Аха, дадраа, акы иузадкылом,
Апъшаза ахш алытцэтца ианцо.

Ахъа цэкэыншьоит – тынч узгылом.
Ианкапъсо убла аш ныхцо.
Аха, дадраа, акы иузадкылом,
Апъшаза ахш алытцэтца ианцо.

Амшэшымха амахэ иазынкылом,
Ицхарпан цака ианлазо.
Аха, дадраа, акы иузадкылом,
Апъшаза ахш алытцэтца ианцо.

Амза каччоит, пътақэак хытцуеит,
Ахрақэа ирхатцо ахтырпъа.
Уа арџаш цауылк итахысуеит,
Амшэкэа анылоит амџапа.

Ишнеиуа аандагъ инадгылоит,
Ахъхъахэа ицэажэоит амхы.
Цкъа игэартароуп, рыеныркылоит,
Қарымеа ирнатоит ахы.

Уажә ашышыхәа, аладахьала,
Иара неиуеит изацәны.
Сишь, закәызеи, ахьча икьала,
Ус игылоуп итацәны.

Ҡаңхьа бзиа инеиуа, инеиуа
Убас ипъшыхәуа инаңшуеит.
Тынчроуп, уа зегъ зыргәтеиуа,
Аңшазагъ ахш ағыжжуеит.

Ишызрыфуаз алымха кыдцан,
Уи абас ахы иташәеит:
«Ахьча дкасцан итыпъ дытцан,
Уахагъ дықәымлауа дшәеит!»

Нас ахтыста инахагылеит,
Даеа знык аңсы заны,
Анапгы аңхьақа иннакылеит: –
Ахы, шәсышьтал шәласзаны!

– Уа, ихамоузеи Қарымеахәа,
Жьынцәрык уәахцап уатәы! —
Амхгы иналалан аәәахәа,
Ирфон аңшаза рбәытәы...

Ус ажәәан иацахәыз аңта,
Амза карччауа инеимкьеит.
Атла ақәцәахьынтә псгахак амта,
– Атцыкь-атцыкь! — хәаа-заа ткеит.

Амшәқәа азныказ иааилатырит,
Нас рхы ахьхаз инеихеит.
Мышәмаргә иахьыз хәа азымдырит,
Назазагъ абра ишьтахеит.

IX

Ҳамшә атәымҗ еипш агәы иалан,
Иаха арыцхара изыниаз.
Агәы җшаауа амрахәага ицәиалан,
Ахәыцрақәагь ирkit иас:

”Абар, азал ду тәуп кәапеишә,
Уажә зегь ахәаҗшуеит ацирк.
Агәырҗа ихуп иаазыҗеи-җеишә,
Ҷаҗхәагь иазыҗшуп уа ссирк.

Ус, амҶаҗгаҶгы даақәгылан,
Насыҗла ихы-иҶы лаша,
Аччабҗь иеикәымтәоз аанкылан:
– Уажә ицәырцуеит Қарымеа!

Икалеит убас аинкәарахәа,
Атуан агон итҗәаны.
Уаанза ицәажәоз аҗарахәа,
Ақҗачақҗгы дцон дшәаны.

Шә-лашаракгы цәыркәа-цәырсит,
МаҶа-маҶа асцена ша.
Цыгәхыршәтла мацара ицәыртцит,
Зегь ззыҗшыз Қарымеа.

Ател иахьнымхалар ауазма,
Иагықәгылт амаршәа кны.
Ацхәагь артан ачақәа азна,
Ус иакын ихаракны.

Ҷа хкыкгы акит алашара,
Иара гылан асарееит.

Нас икэашеит мышэкэашара,
Ибытэхэырт, иқарымееит.

Абар, асцена аеыџ ықэлоит,
Афы ахымзауа иццакны.
Қарымеа ашъталан идэықэлоит,
Иагыёжэлоит амаха кны.

Зегы-зегъ хэхэаны иеинырџьон,
Иагыреихырхэауан иара.
Ахэычкэа мышэгэырџьа игэырџьон,
Ирызбомызт рызхара.

Ѡаџьха аѠшьапык ирықэгылан,
Убас иакэшеит иццакны...
Аглобус иахзызауа инкылан,
Уи гылан ихаракны...»

Ус, уа агэазхара иамбазакэа
Иаалцит, ихэхэон амышэхэар.
— Уа-а, хашџьанхеи крымфазакэа?!.
Ак налагон — ак нахэхэар....

Х

«Уа ухы инархэан атџ еикэара,
Насгы уақэгэыџьны ушьамхы,
Унеины унақэлоит аџьма-гэара,
Аха иузыџьшузеи? Ахы!

Аџьта ианхырѠа мза-каччара,
Унеины уналалоит амхы.
Исоуит шухэо гэаџьхачара,
Атџықьхэан итџьоит ахы.

Абна агэҭагъ уи дануҕаха,
Акгы иухэом ашьямхы.
Ёакгы уақымгэыбын уаха,
Уа улы имазениуп ахы!..» —

Абас ихэыцуа, аа, иахьнеиуа
Моахэастала Қарымеа.
Иашьтоуп, амла иаргэатеиуа,
Амышэхэарақэа неихкыаша.

Ишнеиуа ахья-тцлагъ инықэлоит,
Амахэҭақэа убас иаршэшэоит.
Хьөежыны игэылыөр ахья дэықэлоит,
Цақа амышэхэар ирыкэшэоит.

Ирыкэшэоит нас рыпъсы қымқымуа,
Ишамҭажьугъ урт еимдоит.
Ахья ацэақэагъ усс иркым уа,
Избан акэзар имлагоит.

Ус, закэзеи, алақэа царит,
Иркызаап амшэкэа рыфшы.
Даеа зныкгы даамақарит,
Урт ирышътаз ауашы.

Қарымеа ахықкэыз итрысит,
Ишэан иалыбгангы илеит.
Амшэхэарақэа ччаны ирысит,
Акьатеипъцэага калеит.

— Алақэа ҳакэшэит, шэанацалбеит,
Шэара шэыччоит, газараа?!
Ихэхэеит: — Ус анакэха, ҳалгеит,
Шьта ҳабацари ҳара?

Иеилагъежыит, иеилагырит,
Амца рыкэшауан аеша.
Ахы ахьархарыз азымдырит,
Абылра иафыз Қарымеа.

XI

Иеилаханто аҕтақәа хыцит,
Аҕша-бааҕсгы ус имҕшит.
Идыдит, иақэырццакны ихысит,
Ахэынцәа-қәагы кашит.

Атх-лашә аҕсабара иахахаит,
Нас амшын еиҕш ицәқэырҕеит.
Цьара игылеит, цьара икахаит,
Аҕстазара убас иқәҕеит...

Иаацэылашеит. Аҕшахы асуан,
Игәыкацагаха, иразза.
Иахьа, абар ацирк еитацуан,
Амсагь иқәлон шарҕазза.

Ус, зегь шгәеитоз атахмада,
Днаҕшызар ассир ибеит.
«Уа-а, ари ашыза шана збада?!»
Аха иблагь агәра имгеит.

Днеизар игәырҕьара аанкылан,
О, ишҕеитаху ак ихәар...
Қарымеа агәашә илагылан,
Иавагылан уа амышәхәар.

1983,
Гагра

АШБАҢА

Владимир Пјачлиа изкны

I

Адгбыл ҫыхейт, ажәәан ҫыхейт,
Ишәәхәойт аҗсааи аҫааи.
Уа аҗстазара ҫыцны ирыхейт,
Ааҗын гәырҕахәгы анааи.

Адәыкрын хәычы ахы иәахейт,
Иаргәыбзыҕын уа ашәахәа.
Раҕхәаза акәны инапырхахейт,
Икәцо инархысырц адәкәа.

Акарматцыс хәычгы уи ихнахит,
Ашәа ссирк аҗцаразы.
Раҕхәаза акәны абжы еитцахит,
Ауаа ргәы иазцаразы.

Башоуп ақәҗара анеихсыҕыгы,
Иаҫагылаз жәа-жәо игоуп.
Раҕхәаза акәны иин азыхыгы,
Аа, амшын ахь амәа гоуп.

Ааҗын даткәан — имчгы еизигойт,
Иахәа ссирк игәәҗрацы.
Раҕхәаза акәны ишәапгы еихигойт,
Ахәыч зеггы дрыхьзарцы.

II

Зегь зыгәхәау цәа дызгылом,
Җаи, Анцәа хьымзб иумырган!

Дыџуа дишьтоуп, лгэы тагылом,
Дыџуа дишьтоуп ахэыч иан:

– Абарбанџыиа еикэуцан – уалџеит,
Иуџахыст акэакгыы арган.
Аџырџ укэа ишташэоз узгэамџеит,
Ак ухьыр, ишџазуеи, нан?!

Уқэлоит зны атла ахаџазара,
Акышэкышэрак агэра умган.
Сымш, уа игэоутоума улазара,
Ак ухьыр, ишџазуеи, нан?!

Аалзга анхыџ, акыдқэа шытыхуа,
Ма изакэызеи иара аџан,
Уара еихуџэауеит жэџатыхла,
Ак ухьыр, ишџазуеи, нан?!

Уџан – уыууазагь уеитцасны,
Хеыџцышэ унакэтэан, абан,
џшатлакэшэагы уцоит умџасны,
Ак ухьыр, ишџазуеи, нан?!

III

џагалан еаџрала аеархэан,
Инеипынкылан изеу кыроуп.
Ицоит амшқэагь мхэар-чаркэан...
Иара изын иахьа ааџынроуп.

Ихьџежьхан абџы каџсахуеит,
Аџсаа рашэагь шыџа ихароуп.
Раамта анааи урт хрыџсахуеит...
Иара изын иахьа ааџынроуп.

Ашьхақәа ҕа оупак ршэылоит,
Изеугы хэынцәра еибаркроуп.
Амшынгы сакала ижэылоит...
Иара изын иахьа ааҕынроуп.

Ахэы инхыцуа, агэаа интало,
Имәа ицо убас ихароуп...
Уи даными игэы ачча тало...
Иара изын иахьа ааҕынроуп.

Амра ангыло жәәан кеикеиуа,
Ашэарта еснагь ихароуп.
Аҕхьаза, аа ашкол ахь дахьнеиуа,
Иара изын иахьа ааҕынроуп.

IV

Шьхатэыла зегь ахра нкылан,
Ахэылыхэа иауеит асы.
Зны асду шауаз иеимагылан,
Иауеит ишьтаршәуа акасы.

Аҕсабара атцалеит аидара,
Амчыдақәа ргэы тнакьоит.
Ацхырааа ихэоит уа аҕсабара,
Ана-ара атцыкьхэагы иткьоит.

Арцаагы амзырха дааталоит,
Амца аҕыкхэхэ ихы-иҕы.
Аха, абар, агэырҕа ихалоит,
Абахчатрахь уи данҕшы.

Нас имбацшәа ахэычкәа уажәада,
Иааизган азцаара итиуеит: –

Ант хлимон-цлакэа зыршэшэада? —
Дарах, ицъашъа еиѣаѣшуеит.

Асеигэйдцара иаѣыз аанкылан,
Аха изцаара атак мазоуп.
Володиагь урт дрылагылан,
Аха цъеи ихэарын: «Са соуп!»

V

Иахъа ныхэоуп, зышны итэода,
Аекэа дыршуеит Ѓақэашъ.
Анаѣалбеит, аѣхъахэ згода,
Ани арашъ, ари арашъ?!

Инеидымгылац шырхэо, итѣкьоит,
Адгъылгъы рееиуатэны ицоит.
Ршьапы мацэыскэа амца рытѣкьоит,
Ари ласзоит, ани ѣырзоит.

Цьоукгъы рыба иабом лашара,
Цъара агэта икоуп иззыѣшу.
Абар, аѣыхэтэантэи акэшара,
Аѣхъахэ згогъы иарбан еу?

Ус, аеыжэпа еыок нарылѣкьоит,
Зегь ааныжъуа, аха ишѣа?!
— Аа-а, дызуста? — азэгъы дѣатѣкьоит,
— Уа-а, д-Ѓачлиоуп, Дыгэ иѣа!

Ѓахмадакгъы уи диқэныхэан,
Инеитцихт абас ибжъгъы:
— Жэлары уеицгэартарц азыхэан,
Краамѣа уимбароуп азэгъы.

VI

Есышыжь уи хааны иналон:
– Уа шыжьбзиақә! – хәаны.
Есышыжьгы амш хаҥнагалон,
Уаҕа агимн архәаны.

Алакә лабѣабохит! – харгәырбҕон,
Иаршанходаз шаҕааы?!
Акаҕхәа ашәабжь аоны идәылкҕон,
Игәы арҕыруан анхааы.

Атаацәа уахь инеишьталон.
Уа ианырфалак уаххәа.
Рхы италон, ргәы италон,
Ишпәцәажәоз аххәа-ххәа.

Ус, шыжьбык, игеит абжьыхәа,
Иагон хлымхақәа тыхны.
Иахәа ихылт убас ашәшыыхәа,
Амра ацәахырц атахны.

Ауаа еизыџуан, еилагәжәажәа,
Ируа рзымдыруа, ибжәажәа.
Арадио, иацы изтыџуаз ашәа,
Иахәа иаҕыцуан ашәа...

VII

– Ажәытә шәартәк кәлеит, рхәеит,
Мацәазшәа данакәша аҕа.
Абри ақытаз ихәлеит, рхәеит,
Аҕацәа шгылазгы еилыхха.

Икәңеит, икәңеит, икәңеит, рхәеит,
Аха ирмоуит уаха мчы.
Иамуит, амра рымбеит, рхәеит,
Ирхахантон хыхь ашәшы.

Ус, цеи хьзырхәагак дгылт, рхәеит,
Ма иабаказ ахьз Ёақәашь?!
Хык дамгогь дырәагылт, рхәеит,
Ақытагь даиоут ёа қәашьс.

Уиижьтеи зегь злашоу лакәуп,
Ииуа зегь иара ихата.
Дад, ха х-Ёақәашь ацеицәа ақәуп,
Ицәгьамхааит, дадраа, хуахта! —

Рымәа иныхәон Ёьарма дгылан,
Иаакәацмацозаргь икьышә.
Уа — аеыџ, аеыџ, аеыџ — хыла
Илабашьягь асуан анышә.

VIII

Адгьыл былует амца ацралан,
Иргоит рыцха ажы тыжәжә.
Ажәәан акалтгьы иахьынҳалан,
Амца цоит уа иёьырашә.

Дааиует аёа, имчгьы дуззан,
Ёьсцәахас дрымои закашы?!
Дызлеишьрызеи уа азэы игәыдцан,
Акәты зымшьыц ауашы...

Ахаирпланкәагьы ажәәан хьбзан,
Ицот абомбақәа рыцрыџы.

Дызлеишьрызеи уа азэы игэыдтан,
Акэты зымшьыц ауафы...

Адгьылгьы ажэѡангьы еилаѡынтит,
Апъша ишарѡынтуа асырхэы.
Зегь акоуп, уи «ибла азхымтит»,
Акэты зымшьыц ауафы...

Ус, дхъашышыны иѡыза данкаха.
Дихагэаakit, аха ипъсы...
Уи игэыпъшқарагъ збада уаха...
Бжъасны дгылеит аѡа изы!

IX

Цхык хэа еимахаит, уа аназара.
Нахъхьи цъаргьы итцыккан.
Иѡъатэы-ѡъатэуа, ибжъы мацаран,
Итэуон рыцха амырзакан.

Иац ианқэыл гыгшэыг казшьала,
Иара мыждагъ ткэаны иган.
Апъшэма даныршь шэакъ ѡсала...
Итэуон рыцха амырзакан.

Уи иоун уа ипъхэызба илымтан,
Лара леипъш иаргъ агэра ган,
Иѡызцэа имырччоз рхъаа рымдан...
Итэуон рыцха амырзакан.

Алемс карулгьы ашнаѡс дѡахон,
Иаамташыга абжъы еилаган,
Цэи-мѣи реипъш наk-аакгьы иахон...
Итэуон рыцха амырзакан.

— Хенде хох! — хэа ус хэытаситын,
Ахацабжь убас ибэбэан...
Амырзакан-ткэа ахы иакэитын,
Алемс карул уа дыткэан.

Х

«...Украина ду амца иагэылоуп,
Уи азыркыз дбэых даагоит.
Тарас Бульба хапхэа дгылоуп.
Тарас Шевченко ибжыы гоит...»

Ишпэитаху, иан апхэыс-кыиа
Лышка шэкэы еицарсак итир.
Ус, бжык: — Аибашыы Пчачлиа,
Уара дупхэоит хкомандир!

Дгылан иапхэа иееидыпсала
Амца афыкэхэхэ ихы-ифы.
— «Абз» азыхэан, хыхтэи дтчала,
Апсныка иумоуп бжымшы!

Дгылоуп, ииурагы издыруам,
Ихылпа атыс талт зынгы.
Иблақэагь баша ицырцыруам,
Дагьяарылапшит зегы...

Ус, дгыли жэфани ырхыцхыцны,
Ипсы қымқымуа, доумаха,
Изхыцпроушэа аапхэа дхыцны,
Джэыло ифааихеит аба.

XI

Ирылархэон: ирыжэцан амца,
Ахэычы, изыгхэараз зеггы,
Инирцэан жэохэшык алеимсаа,
Хацала дтахеит хэа иарггы.

Аибашьцэагь еицагьэа игылан,
Рхы-ргэы далан, аха ишгьа?!
Зегь гэаныла ишьамхнышгылан.
Абасггы ишьтартцон атоуба:

Аурыс: «Шэагьхэа истиуеит ажэа,
Хагьсадгьыл ду ианатаххо,
Сацэымшэакэан агьсра хьшэашэа,
Матросов иеишш сыштахо!...»

Акыртуа: «Шэагьхэа истиуеит ажэа,
Хагьсадгьыл ду ианатаххо.
Хыс имкыкэан агьсра хьшэашэа
Рухазе леишш сыштахо!...»

Агьсуа: «Шэагьхэа истиуеит ажэа,
Хагьсадгьыл ду ианатаххо,
Абла сынтагьшуа агьсра хьшэашэа,
Харазиа иеишш сыштахо!...»

XII

Ахаирпланкэа лахэоушэа ихылеит,
Атанккэа аауеит ихэазаны.
Ха хтэкэагь жэылеит, еидыххылеит,
Нак-аак амца еицратаны.

– Уа-а, акыхэа хаирпланкгы салгеит! –
Ус, псышэала игеит абжы.
– Аа-а, уаҕсуоума, уанаңалбеит?! –
Иаагылт Володиа ихэы-ижы.

– Уа-а, саҕсуоуп!
– Узустада?
– Уа-а, саҕсуоуп, абааҕсы?!
Уаха акы ахэахагь рызтада,
Абомбақэа пҕжэеит лассы...

Алға хчылт уа анышэ ахьяжыз,
Иңкыа ишьтан зегь хаз-хазы.
Днеихаххызар уи дахькажыыз,
Абриакоуп дзыхьяз... саҕ-сы...

...Аба ижэпара рхуа дниуан,
Игэгы икылахон иҕсы.
Иштафыңгы илымха итафуан:
– Уа-а, саҕсуоуп, абааҕ-ссы...

ХІІІ

Ҳаибашыца убас икҕарцалеит,
Цартак рымтакэан зынза.
Уа амацэаз ахгы итарцалеит,
Иааиҕаҕшит ргэы реанца.

Мачк уа ахы азхэыңха заузгы,
Аа, иихэаз: «Ҳцыхэа пҕцэоуп!
Пҕхьака мѳакам, шытахька уггы,
Ахатца изын амѳа хтцэоуп!»

Уажэаз уака амчра аба икызар,
Дафуп абасгы ахэара:

– Шэыгэхашэт шэеикэхарц шэтэхызар,
Ишэымоуп саатк ағхэара.

Инеимцаркуеит зегь хэыц-хэыцгы,
Аха мға ыкоума, унапшы?!
Аға дхэыцуеит уа цэггахэыцгы:
Иагызлааигаша инапағы.

Уи зыкъ маана ихағы иааган,
Ак аарылхны амға аирбеит:
Абар, уа мыцхэы игэығкааган,
Акафхэа апсуашэабжь аагеит...

XIV

«О, анықәпшра кыргы иапсами,
Уажә аға ахыөеиуа ицысны,
Шака ихароу иахагы ипшзами,
Ех, енак иадамхаргы Апсны!

Апшыжэла кьо ахыста дтами,
Саб уажә ацыруа такны,
Еикәшәшэа ҳацәкәеи ҳкәәтани,
Ех, енак иадамхаргы Апсны!

Қарматеигы атыхэа кьларуа,
Уа иган иахызыбжьоз зны,
Ицаны ахалоума ишыхәмаруа.
Ех, енак иадамхаргы Апсны!

Са сыциар-ла игэхәаанагоума
Ашәарыцара, иагьцаны
Ахала ажбақәа кны иаанагоума,
Ех, енак иадамхаргы Апсны!

Ахауа цкъа лбаадо гэыртэыла,
Атцейцэа аныхынхэ иапъсаны,
Ёыц имгэырфъои хъзы-пъша атэыла,
Ех, енак иадамхаргъы Апъсны!»

XV

Рапъхъа уи даацэыркъа-цэырсит,
Иара ипъхэызба, деикэаза.
Ус, хэычы-хэычлагъ даацэырцит,
Дааиуа дааиуа, дааигэаза.

...Дцон ишьтахъ ачабра каршэны,
Ианыхэмаруаз, мазашэа,
Иарах, илапъш зымџа инаршэны,
Дгылан ус, имбазошэа.

Ачабра убас ачкэынцэа азгаган,
Ицон имтцарсны, ипъыррашэа.
Ла лчабра тлырхэхэон инаган,
Дгылан иара, имбазошэа.

Ианеипъырцуазгъы дхэытцагылан,
Лабжышла итэуаз лчабра,
Жэа мхэазакэа, дналыдыххылан
Илымпытцъаа игеит убра.

Уажэ иахътатэахыз иаатыган,
Днахэапъшын ихы-иџы аачча,
Игэгъы инадитеит уи наган:
«Ианамух – уақэтэа сгэы ашьа!

XVI

Уа амацэаз ахгъы итацалоуп,
Ма иказтода ыырцысы?!

Агэаџ патроноушэа еитацалоуп,
Рыхэцэы цнакаауеит рыџсы.

Ани аџышэт заџаџ архуада,
Уи уажэ џсџахарагь ауеит.
Моа затэык ыџоуп, иалызхуада?
Аамтагь убас иласуеит.

Аха, ишэхэа, инызкылахьада
Иара аџстазара ахата?!
Ёхэара змам дарбан иахьада?
Инеиџаџшы-ааиџаџшит еита.

Ус, хымцала аџышэт аарџаажэан,
Ирхуа иџааихеит аџа.
”Ишэхатэуп!” – хэа аџсра хьшэашэа
Аблагь дынтаџшын хаха.

Дџагылеит Володиа ашышыхэа,
Ихаџыцкэагь ирыџго аџа,
Уа аџсра аиааира агарџ азыхэа,
Уахь иеихигеит ишыаџа...

XVII

Уа аштагь иааталан ахаџа,
Иааикэагылеит еитаџџэа.
– Уа-а, нан, исхаџама, исхаџа?!
Ажэакоуп ирхэаз: – Беырџџэа!

Ашэеикэара лхы-лџгы икэлеит,
Дак лгэы иналџсааит итхэа.
Адгьыл лыџыууааны идэыкэлеит...
Ажэакоуп ирхэаз: – Беырџџэа!

Ашта ацыхэа аеы кыркырит,
Иқарқэашьеины, игэыкуа.
Ак шыкалаз алагы иадырит...
Ажэакоуп ирхэаз: — Беырбэбэа!

Уа ихырқэақэо иааикэагылеит,
Ашэтқэа алабжыш рёыкэкэа.
Амра инағахэуа ашэшы хылеит...
Ажэакоуп ирхэаз: — Беырбэбэа!

Уа амшын ижэылозгы ааскыхит,
Ацэкэырпакэа ирыхго агэгэа.
Уа ашьхақэа дзыхьчоз наскыхит...
Ажэакоуп ирхэаз: — Беырбэбэа!

XVIII

Зыпстазара цоз кэпзарала,
Володиа, зегь иргэапхоз,
О, иудыруазма, утахарала
У-Владимирны ушынхоз?!

Жэлари аныло бзиабарала,
Нак-аакгы уи аңны инхо,
О, иудыруазма, утахарала
Уара умсадуны ушынхоз?!

Асар шнало гэырбэбарала,
Ацара мыцхэы иргэапхо,
О, иудыруазма, утахарала
Уара ушколан ушынхоз?!

Ашэтқэа анаало рыпшзарала,
Ушка раагараз еизкхо,

О, иудыруазма, утахарала
Уара убаќаны ушынхоз?!

Ашэа узырхэо гэаҕхарала,
Апоетцэа ражэа узкхо,
О, иудыруазма, утахарала
Жэлары ргэатцэе ушынхоз?!

XIX

Аҕшалас хэмаруа иахьасуа,
Амраҕ хааза иахькаҕхо,
Игылоуп абаќа ҕяз-ҕязуа,
Ахэаҕшра зегы иргэаҕхо.

Атх арлашартэ нап адкыла,
Иакэзыршэуада ма абыбыц,
Уи иҕхэызба ашэткэа хкы-хкыла,
Есышыжь иаалгауеит ҕыц.

Дааиуеит лара иаха дангэырҕо,
Реиҕа лхьаа антцысуаҕы.
Уи лхэыцрақэаҕ, аамта иагэылкьо,
Иаалгэаладыршэоит зегы.

Илгэалашэоит ианыхэмаруаз,
Шаќа иссирыз рхэыцра.
Аха ирамразакэа, абар, ус
Аҕа ишырцэига рҕара.

Мап, уаха дагымцеит хатца,
Иахьа дкэашза дышлахьеиг.
Збаха лмоузаз уи лфырхатца,
Дышқэыҕшыз ус дагынхеит.

XX

Ларцасгьы ацѣахѣа реанцалан,
Ар ахьгылоу еикѣкаца,
Драпгьылоуп уа иееидыпсалан,
Солдатк иблакѣа тѣаца.

Еицлабны жѣац ацѣы ахьдыршѣуаз,
Дарбан уи иакара изыршѣ!
Иац иеицлаб ахы ахьтадыршѣуаз,
Иара иоуп ахта итазыршѣ.

Аеы-ццышѣ дахьзаны дакѣтѣан,
Ишцоз дытсит амгѣацѣа.
«Иахьеибашьуаз» адѣ ду агѣтан,
Ихѣынцѣит жѣашык «аѣацѣа».

Зегьы ирбартан зпатрет кыду,
Иагьѣырпшыгоу зегь рзы,
Уи инаигзоит ауал-пшыа иду,
Хара тынч ханхаразы...

Иапхьоит уажѣ иахьгылоу асиа,
Апхьагь ихъз рхѣоит абра:
— Асолдат Владимир Пѣачлиа?
— Ара сыкоуп! — ихѣоит иара.

XXI

Ахан хьыцѣцаракѣа еивагылоит,
Ипшзарахѣит арха, ахѣы...
Апсадгьыл ахѣракѣа еинылоит...
Ишхѣыц ихѣуп ан лгѣы.

Уа атынч нхарагь иацъшьароуп,
Иахъа хгэырѣьозар мыцхэы.
Иацы иахъыѣсраз — иахъа чароуп...
Ишхэыц ихэуп ан лгэы.

Цьоук алахэмаруа иахъа амца,
Ианхахэаѣшуа лахэ-лахэы,
Хара хашьта анахцоит амза...
Ишхэыц ихэуп ан лгэы.

Игэырѣьо аиааира аныхэа иаѣылоит,
Аѣа изыцэирзыз ѣацахэы
Абака ѣыцѣагь рыздыргылоит...
Ишхэыц ихэуп ан лгэы.

Уа асаби изхауеит драхатны,
Мра-шэахэа алаѣхо ихахэы.
Ицаз аибашьрагь дашахатны,
Ишхэыц ихэуп ан лгэы.

1984,
Переделкино

АХӘЫШҢААРА

I

Амца еснагъ инапырхахоит,
Амаршәа укыроуп есымша.
Амца ацарта ахьабаз иахоит,
Арҗажәәс иамоуп аҗша.

Адгъыл шхитуаз хәылбыхаказ,
Ибла ахмыршәа, иазуа хасаб,
Акраруа иагъшимаз нырхагас,
Амца ицәыкәаратцеит саб.

Ишнеиуаз аанда иахынхәлеит,
Аҗша аталт: «Хрыхъзап зегъы!»
Абоура ақәцә иҗырны ихәлеит,
«Иауауеи!» — неихәеит иаргъы.

Баша агәашьамх иарҗыруамызт,
Амцабз хагахан икшон.
Ахәса хәхәон — ахацәа ируамызт,
Амцабзи ауааи еикәшон,

Хқәацә иаркны хәон җыц аҗынза
Имлашы-җшаауа анапқәа,
Хацгәы иаркны хәетҗыс аҗынза,
Зегъы-зегъ аҗеит итқәа.

Иаанкылауа алашыцара амәа,
Амцабз ахара илашон.
Ажәән цыршәаа ихчылоз аләа
Аҗша атцахынхәуа иашон.

Ус, цыарантэ агэашэ дааталеит
Санду рыцха, дагышанхан.
Аха лгэыбубрабжэ уа инаххалеит:
— Уа-а, шэара шэеибгазааит, нан!

Дышиашоу хматуртахь днеиуан,
Уи лэара зегь абра ионан,
Аха дназыштыуада, дгэатеиуан:
— Уа-а, шэара шэеибгазааит, нан!

Ащара ыкам, аеытра ыкам,
Амца ахысны арацэа иарган.
Ахэхэара ыкам, аеытра ыкам,
Дцеит Ащыстаа аиааира иган.

Зегь блит, хамзырха аназара
Иахьгылаз уажэ иазыпшуан
Уа амцабз иалыргаз агара,
Уи апыша иагыартысуан...

II

Адырфеены ауаа еишьтагылан,
Аара иафын уа ишаеыц.
Шьамхахы арацэа илагылан,
Хбылратэы назахаз ыц.

Рыблакэа алабжыш ныхшылон,
Уажэазын ибзам, иагышьым
Саб дахьгылазгы идашшылон:
— Ащыстаа духыччон, цым!

Ус, уардынкгы ахэызкэа икэлан
Афеанахеит иеыжуа, икбуа.

Итэазгы амамеикэара реықэлан,
Рыбла нкыдхалеит зегь уа.

Иааиуан арҕарцэа еишьтагылан,
Хназандахэа рхы хзырха.
Ацхыраара ргэахэо, иаанкылан:
Ахьархь, ашьалашьын, аиха...

Иблыз хаонкэа рнаос, инаха,
Иагыанаалауа ҳахэ-қэацэ,
Уаха-саха, уаха-саха...
Иҳаздыргылон уажэ ақэацэ.

Икамбашь уардын абҕа тархэа,
Убас еитакэаха аҕықэреи,
Даахадгылт: — Дад, ухы иархэа!
Цэыщак ззы рымжэыц Қачбеи.

Хнашысгыы атцла инамтаҕеиҳэоит,
Уажэ аҕа ацакэашауа ажэ,
– Абриоуп исылшаз сара! — иҳэоит
Арахэ рыҕсыщэҕыа Уамажэ.

Ацха инаркны ахэыл ақынза,
Иааргон, атцаара инаркны.
Амхатэ инаркны абкэыл ақынза,
Иааргон, асаара инаркны.

Ааи, иманшэалахоит аускэа,
Цыым, даныкала ауашы.
Аҕшахыы нықэсуан ахэызқэа,
Иамангыы ицон абылфшы.

Саб бҕарцахь амца иалагылаз,
Хаонкэа анаҕыз абылра,

Хаҗаҗас уа агәәкра иаңылаз,
Уажә илабжыш леит абра.

III

Сара есышьжымтан сангыло,
Аоны иһноу зегь ғыц избоит.
Снарылалоит сгәы тамгыло,
Акы сшахәаңшуа егы сагоит.

Иара ҳаһнгыы сгәы азкасыршәуеит.
Аиашазы азә игха изап,
Ианша, аиартахь сылаңш сыршәуеит.
Ишңастаху дызбар саб!

— Иаха дыкам, иахәа дыкам,
Саб дабакоу, мшәан, нанду?
– Нан, шыжышара дагоит ихан,
Иҳазиргылоит, нан, аһын ду!

— Иблыз ҳаһны аиҳагыы иҫыцны,
Раңхәагы иаҗауа ашәхәа?.. –
Уи арыңха лгәы цоит итыцны,
Нас дналагоит деиҗаҕәҗәа:

– Нан, харт кәаскәа ҳамазамызт,
Ганһнын ҳзыһназ бзанцы.
Икаитарц уаб игәгыы иҗазамызт,
Аха иаалыгхан уан данңсы...

Уабду дңаңашькны дагыгылоит,
Уаб диҫагылт, аха ишңа:
— Уаалаган акәаскәа ургылоит,
Изҳауеит, дад, уара уңа!

Уи ихъзала аецыс ануцоит,
Уи ихъзала иануцоит ацэ,
Уи ихъзала аѳатхъ аѳуцоит,
Агэырѳабжь ѳныѳроуп хкэацэ!

Убас еипѳш днаган дтаиргылеит,
Игэы камхарц иара иѳа.
Ахы икыр – аѳыхэа ааникылеит,
Данкэыпѳшыз еипѳш амѳа ирба.

Иргылт акэаскъа дызѳызггы,
Илеикэыблы ицеит мамзар.
Иузаниѳеит, нан, аецысггы,
Илалаблы ицеит мамзар.

Ѳаѳхъа уныхэаѳа ааныркылоит,
Ѳаѳхъа ххэыштара еибакит.
Уаб аѳын ѳыѳггы хазиргылоит,
Ахахаи, умшэан, Кэтит!

Уаха сшизѳшу смыѳэазакэа,
Исымбазакэа ацэа сазон.
Шыыжъ санаапѳшггы дсымбазакэа,
Ацэылашара дама ицон.

IV

Шыыжык иаины иаахадгылеит,
Убри амш – иагзцыз аазаб.
Уардынк хгэашэггы иаалагылеит,
Аштагъ дааташылеит саб.

Санду абѳаахэа днипѳылан:
– Икоузеи, уаазгазеи, нан?

Иарах, ла дааигэыдицылан:

— Ахы, зегъ мазеиуп, сан!

— Ишџа?

— Ааи, зегъ сырмазеин,

Салгеит, исыргылт аоны!

Лара атла ашыапахы днеин,

Днадиаалт лыблақэа ханы.

— Аоны ухэоу, иабаџоу, нанхеит,

Избазомеи, мшэан, акгы?

Азныказын лызџгы днамхеит,

Сшанханы сыпџуан саргы.

— Аоны сыргылеит сара арха,

Хтышеи хамардеи срыцэцан...

— Уара арханза узцаз иарха,

Убарт урыцэшэаноума, нан?

— Абна халтцны ауаа рахъ хкылсуеит,

Амџагъ мап зацэахкра избан?

— Ауаџра злыцџа абраџагъ илцуеит,

Амџазоума узыхтэо, нан?

— Лада уцоума, џада уцоума...

Ма заџа иааигэоузеи Дџамшь! —

Арт зегъ зуџсах урт рзоума,

Срыцхами, уамџааит, уамџь!..

Сахэшџа дыџсит, дыџсит сабгы,

Ани бџацагъ дыџсит, сан?!

Уаха сзаагылатџкъом сааткгы,

Уаха исабымхэан, умцан!

– Аира зшаз — аҗсрагы ишазаап,
Адгыл иахарам акгы.
Уара утәалагы уи мыждазаап,
Җаитцаҗы хзааз зегы.

– Илыкәыццышәа ицеит ханхара,
Идгыл мыждазами, сан?
Баала хдәыкәца, сан сгәаҗхара,
Уаха исабымхәан, умцан!

– Уа-а, нан, уламыс-патугы,
Убра унеир дасакхап.
Ани узызцауа амәадугы,
Мееик зны дымәахнагап!

Уанымгәыҗзауа азгы хыцып,
Умзырха итанажып аткәап...
Уанымгәыҗзауа азәгы дхысып,
Ухәычы-затә игәы тнакәап...

Сабгы-саргы хзааз хәҗырган,
Хуардын архака хәгон.
Санду, рыцха, лхәаа иадырган,
Игәытшәагаха лцәыуабжә гон.

V

Җызцәкәк хәа соуит арха,
Зегы-зегь хара хрыхзоит.
Шыбжәонуп. Кәыркәа атакарха,
Зталарахәа Дҗамшька хцоит.

Иагышыцәаз азыжә цамцамуа
Иҗа илалапкоит зегы.

Сыпшынын са сгэы иауа-иамуа:
Сзызсазомызт зынзагы.

Ашышыхэа азыбдарахь снейуеит,
Дабырзсашэаг ак кастоит.
Атэыц еипш зны хыхь сгеипгеуеит,
Еазны ахахэ еипш цака сцоит.

Саатыцын сныцэгылеит амра,
Сагарбоит уи ампахышы.
Итиацаау азыжь цамцамра
Убас итыоуеит уажэ абжы...

Апшашэ ахыгы ицоит еицлабны,
Еицлабны хахэцэах картцоит.
Агэы еиоыхуа изсоит еицлабны,
Еицлабны ацае рыпс рзоит.

«Пшшабы» мыжда убас иеикьоит,
Еимданы азы иаиршыуеит.
Рыхэцэы ианкны шапхэа еиникьоит,
Ажэакала, азахра иуеит.

Ус шыпшшуаз, исымбазакэа,
Шьтахькала дсыгэтаст азэы
Саргь, ус сесызнымкылазакэа,
Агэыз аалсыргеит азы...

Исхэауа сжы сцеит бэбэала,
Схы самырхэазо лассы
Мчык сагеит, сагеит сцаакэкэала,
Хыхь – азы, цакагь – азы.

Сыохацэрылт, смадабь-мадашэеит,
Сыпшы згазшэаг збан зназы,

Аха башан, сымч зегъ ашәеит,
Азы зжәит, изжәит азы...

Апашә ахыгы исзаартуа амә,
Азеибафара сых сагон.
«Аа-а, с-Кәтит, схәычы, нан!» – хәа
Санду рыцха лыбжы гон...

Саахыкәдыртәалт, тыпх сыпсызшәа,
Сөызцәа сыкәаҕа исзыпшын.
«Пҭшаҕы» мыжда — ахәчы мзышәа
Днаскъан аччара дафын...

VI

Хгәааа стысны, ахәызкәа сықәлан,
Сартмак кәаталеиуа икны,
Снеиуеит мыцхә агәырҕа сөықәлан,
Сназандахәагъ сыццакны.

Сгәы тамгыло хгәашә снадгылоит,
Нас иагънылсыршәоит алыкә.
Игәкы-цәыкуа ихәхәаны испҭылоит
Рапхъа сгәанатан Чалыкә.

Нас илеикәкыашан уи ышит,
Иааит адырра канатан.
Санду лыбжы асура ионышит:
– Уа-а, ари иааз дызуста, нан?!

Хәипылауеит хнапкәа рхахан,
Хәибамбац цыушыап шыкәсык.
Дсыхәапшуеит лыбла тырхахан:
– Усымдырырц исыгхеит псык?!

Уи сахьлыртэаша лыздыруам,
Зны дцэуо, зны дыччаны,
Убас лыблақаагь цырцыруан,
Са слыхэаҕшуан дыцышыаны.

Ҳгэашэ инаркны ҳашэ акынза,
Азахы излацо, излаауа,
Ҳхэыс инаркны ҳажэ акынза,
Даёын зегь дрызцаауа.

Нас ҳаицэажэо ҳцоит ашышыхэа,
Уи дсылабжьо сгэы калцоит.
Сартмак ҳартэусит уацэазыхэа,
Ҳбаҳча нхьыдхэауа изацоит.

Ахэылбыгьа дааин, дсывсшэа,
Са саб иашьа иҕа хэычы,
Снапгьы мкыкэа ихэан адэыҕсшэа,
Зымға днагылт иеырчы.

Уи, санду дымшэарцгьы азыхэа,
Шьталара есуаха даауан.
Уажэ дгылан дхэытыҕшуа ашышыхэа,
Аха издырзеи, гэаҕла дшуан.

Ғааитит: – Нанду, ибдыруазааит,
Шьта уаха саазом зынзас!
Цьым, бара абни дбымазааит,
Абни бара бкажьны ицаз!..

Уи даёын уа: абас-абасгьы...
Нандугьы диаҕуан убра.
Ауха саанғасырц сгэы иштэзгьы,
Ашырхэа снатрыст сара.

Чалықә схынхало икыу-тәуан:

— Атит, иаапкыша, атит!

— Уартмакгы нхейт, — санду ғылтұан, —

Кәтит ухынхәы, Кәтит!

VII

Рағхәа хәхәмарт «Шьынтә-кьынтә»,

Ахәхә харҕейт хәизаны,

Хәивасны хәсит нахьхьынзә,

Қәсырҕа хәҕейт хәисаны.

Икәхҕейт нас «Хәызбатцыркьакьа»,

«Шьапықәсгы» хәсит убас...

«Ғшаҕы» иеырҕәапуа, иеырҕаҕа

Дахәаҕон уа дшахәаҕац...

Цәа даҕахо, цәара дһааиуа,

Дышхалаҕежьюаз «Ғшаҕы»,

Ғәаитит ус аҕәырҕа изааиуа:

— Шәааи аҕәы змоу бҕарҕахы!

Уи са саткыс акыргы илан,

Дсыхәаҕшуа снықәҕан икьышә,

Дааиуа, дааиуа даасыдгылан:

— Угәхәанагоит, цьым, анышә?

Сара сгылан сгәы тамгыло:

Зхы илазғалода «Ғшаҕы»?!

Иарах сыжәа нтарс иаанкыло,

Днасыхейт зегь рыгәҕахы.

Сзара нтарс сааигәыдыкылейт,

Анцәа ирманшәалхәа снаршә.

Нас уиакәхейт — хәаидыххылейт,

Иагыкаҕсҕейт сара «Ғаршә».

Дагъдэыкэстеит уи дхарыууала,
Сапъхъагъ иаашьтиргеит ажажэ,
Ижыгъы имцакэа дыкам бѣѣала,
Ифуртгъы азы ажэит, азы ажэ...

Сѣызцэа шгылаз итѣыѣ-тѣыѣза,
Иагышыпъшуаз рыпъсы заны,
Иаакалан уажэ илах-ѣыхза,
Иагыччон рыбжьы хцаны.

Машэыруп хэа уи дацгылеит,
Иахагъы сыкэттан икышэ.
Иѣааихеит, дагъааныскылеит,
Ѧапъхъагъ дасырбеит анышэ.

– Уа-а, шытагъы иузымхазои уаха? –
Хѣызцэа ихыччон дыхтакны.
«... Икалом каха изхара каха...»
– Иара дааиуан деибакны.

Иаттахаз дакэшэозма ацашъа,
Сышкагъ ѣааиѣеит абас:
– Уатѣы иусырбап сара ақѣпашъа,
Уара занду дкажъны иааз!

VIII

Шѣашъа амам ан лѣабаа,
Еидаран хатѣоуп бзанѣы.
Аѣабаа аныкала ибзабаан,
Иароуеит, цым, уѣсынѣры.

Сара ан лѣабаас издыруа,
Санду рыцха, бара бтѣоуп.

Уажэ бхала нахьхы буазыруа
Ҳхэыштаарамца быехэатэоуп.

Сан мыжда, сан аҕсынтрыда,
Сара дансымнакэкэаа аҕсра,
«Уа-а, ари асаби дзаазарыда?»
Икэымгылеит уа азцаара.

Иааигэақэазгы хара игылеит,
Саҕшэымахарц сара аоны.
Санду рыцха, сбыдыбкылеит,
Шаҕхьа бгылеит баазаоны.

Ахэыцкэа сгэы ндырхаргы буамызт,
Ари даныдами хэаны.
Мыцхэы срыцхаршьаргы буамызт,
Ари дабыдоума хэаны.

Алакэкаагь сзеитахэо цхагэынза,
О, аазара оума атахуп.
Аха исхамыштуа ҕсраенынза,
Хьаас исымоугь аеакуп.

Амцашоура саман старшэны,
Сара енак сычмазаохан.
Бызтэомызт, рыцха, бгэы каршэны,
Арбааза сыкэцо бысхан.

Исхэоз зегь уа икабымпози,
Санычмазаоха, акы нмыжь,
— Ихэа, нан, уҕы зызцози?
— Акы-затэык: амыцмыць!

Уажэы азын-цытындра иафызан,
Сынтэа иагьған иағань.

Багыцеит ахэыцкэа бнарпъызан,
Крыказар хэа иѣаханы.

Сишь, иагыѣан акы аназара,
Амытмыцьхэагы амца ахкѣа.
Уа арыпъхъ шатабыкшоз мацара –
Иалшэан илеит алапкѣа.

Аттарырагы бшьапы инакэшэеит,
Иѣыбхит амытмыць уеизгъы.
Аоны банааи сылапъш накэшэеит,
Хъааны инасацлеит саргъы.

Акыраамтаза ацэарта былан,
Ахъаагы быман иѣэѣаны.
Ус, енак баахалатэеит бгылан,
Аха баанхеит, рыцха, бхэаны...

О, исыздыруам зышкэагы снеира,
Сара хэыцрала сантэу.
Бзеира ашьтахъ иказам бзеира:
Бхала аоны бахуп санду.

IX

Зны ахэыцкэа зегъ хэааизыган,
Абырг-лашэ ишка ханца,
Хзызнеиз дырны, иаацэырган
Ишьамхы иныкэикт апъхарца.

Амеии изыхэан – ахыпѣеыга,
Уа имазеиуп ескъынгъы.
Уажэ игэыкра – ихарапъшыга,
Абас накэихэеит иаргъы:

— Сбабараа, ирхэоит ак амыхэа
Ап̆сабара ацаа ианақы,
Ха хап̆ссыхга — Нарт Сасрыкэа
Хнап амца-жэла шаиркы.

Ап̆сабара ахьта иацэыргеит,
Амрагь гылан икап̆хеит.
Уи амца ду ажэла аёыргеит,
Ауаа гэыр̆батца иннархеит.

Анхааы амца атып̆ идыруеит:
Уи еикэуп, дад, ааын агэта.
Дыгхэатэеит – ап̆харра иныруеит,
Иаргьы иамдыруеи ахэта.

Асас-дахь уахь дымџахигоит,
Илашоит азы ихэыштаара.
Хьаа имазар – абра ихигоит,
Атак каитцоит азцаар.

Агэакра дакэшээр амч арёыцуеит,
Атых ырлашо ичап̆шьоит.
Агэыр̆ба аниоу акэкаэхэа ихысуеит,
Ааы идылтцуеит – аеашоит.

Ирызханы атаацаа анеиёыцуа,
Ахэыштаарагьы агэы азхауеит.
Иаргьы еиёыцуеит абра ёыц уа,
Иаргьы адац-п̆ашэ ахауеит.

Амца мыцээрц уака ианџархэа,
Ишуп̆ылауа игэыр̆батцоуп.
«Умцахэ ыцэеит!» — хэа иануархэа,
Уи ашэиракэа иреицоуп.

Хабацэагь иааргеит иахьанза,
Идырцэарц ишашьтаз зэыршы.
Ха хзызыршыр ххэыштаарамца
Цэажэоит, ибзиан шэзыршы!

Зегьы-зегь ххэыштаара иацларц,
Аҕиара атахуп, ихата!
Асас дааиларц, аҕа дхьатцларц...
Еикэызароуп уи ххаза!..

Уа аҕхьарцабжыы цон ихалан,
Уи амч-лша убас иҕэҕэан,
Хшыа иаццон хдақэа инарталан,
Ихамбазакэагь зегь қаткэан.

Х

Саби сареи хлагыы шкэыуаз,
Архака аара ханаҕыз,
Санду лыбжыы ихашьтацэыуаз
Уаха слымха итаҕуан ҕыц:

”Гэыжык аидара аламыс сацан,
Аҕстазарагь сыгэра аган,
Сахьяанагаз сара стацан,
Ахэыштаара нсыжыырцу, нан?!

Ацеицэахэа адоукэа схылтуа,
Сара раҕхьа иахьсаҳаз: ”Ан!”
Исыцзааза, агарашэа схылтуа,
Ахэыштаара нсыжыырцу, нан?!

Аамта ссир схы сананархэа,
Иҕырҕыруа атацацэа аазган,
Сара раҕхьа иахьсаҳаз: ”Анхэа!”
Ахэыштаара нсыжыырцу, нан?!

Сматацэа, амч ғыц сылазтазгы,
Иахьцэажэаз: "Нанду!" нархэан,
Сара насыпъ сзырбаз насгы,
Ахэыштаара нсыжырку, нан?!

Апъсра зны хашта иахьташылаз,
Еиҳаб-еитцбыла — шэаб дабан,
Рапъхьа сара сгэы ахьтаеылаз,
Ахэыштаара нсыжырку, нан?!

Нырцэ ахэызкэа инаркны абранза,
Стакыра иахьыкэдыртэаа, абан!
Нас убарт зегь изеырга амца,
Ахэыштаара нсыжырку, нан?!

Ашстаа хакэхра иакэикуазар,
Анцэа ихьчоит, иируам...
Шапъхьа уи ххаза еибакуазар,
Ахэыштаара нсыжырку, нан?!

Санду луаз уажэ хаха исысуаз,
Сакын убас сеимлаҳэа,
Цэаблакы — ацых зырхырсысуаз,
Днытахан дагыцон зымша.

XI

Иаацэылашеит. Жэшан иатэа амца,
Адгьыл ду угэы канатон.
Сымша арлашо ххэыштаарамца,
Санду лахь — ашыка сцон.

1985,
Переделкино

АТЦЫС-ХШЫ

Зеггы ирымоуп аҕхэара.
Ип̄шьоу акы азбахэ ахэара
Са исуалын, нап асыркуеит,
Избанда аамтагъ ццакуеит.
Ап̄сымра нзаалоит амшын,
П̄такгы хылоит п̄шак иаршын.
Ашьшьыхэа ажра-еимаха сгыс,
Маха-шьахалагъ уа сдыс,
Инасыбзаа-схыбзаауа сцэа,
Снархагылоит, рыцха, ап̄сцэа.
Сгэы п̄шаауеит гэырџала ишу.
Санду гэак лоуп ана ижу.
Анака, анака, анака, убра...
Убра сагъаатгылоит сара.
Ацар-шэахэацэа акэа итап̄са,
Уи ахаҕы игылоуп ап̄са.
Уажэ хэыцрала са сантэу,
Илхэоз сгэалашэоит санду:
«Лнышэынтра џашьазом уан,
Уи ап̄са ахагылоуп, нан?!»
Сан илнышэынтроуп ари,
Сан са сып̄си сып̄сынтри!
Сыџнапыкгы сгэы интап̄са,
Снеины снамцатэоит ап̄са.
Убла надхалартэ мыцхэы,
Хаскын п̄шкак ыкэуп лгэы.
Иаакэыршан ашьац кашышьуп,
Аанда еилахаҕ ажыц хшьуп.
Ашьшьыхэа снапы наркза,
Уаха џакгы инамыркза,
Уа еилысхуеит ахаскын.
Даеа зныкгы саагэынкын,

Сиасуеит уи лшыапахы,
Илхыкэшэауа уака абфы.
Нас амаршэа куа мыцхэы,
Снапы ныкэсшыуеит лгэы...
Аха, сишь, уа афша тдысит,
Бжъ-шьхакы ирхыууаны исит.
Уа зегъ шыказ реыркэит,
Убас афтакэагъ лакэит.
Акэаггы жэылоит ахаеа,
Ишацац иацахынхэуа афша.
Сара абас хара ххэафы,
Насггы хнышэынтра агэафы
Икэсуа сымбацызт афша.
Иснарбозшэа фыцггы алша
Ифхал хышэтран акэаггы,
Ссиршэа иахгон агэгэаггы.
Сара ахэыцракэа срыткэон,
Иаха-иаха акэа схыкэкэон.
Иаха-иаха афшадааз суан,
Иаха-иаха сгэы тдысуан...
Ус, иналыфны акэабжы,
Абрака игеит са сгэабжы:
“Уаха сахзымааз ббара,
Сан, сатабымцан бара!”
Сишь, закэызеи, сцэа сыхфэит,
Исмахац лыбжы-хаа геит,
Сан рыцха, сан мыжда, сан:
”Уца, ахьта улалоит, нан!..”
Аха стэан уи лшыапафы...
Сыкан сан уа лнапафы...
Акэа хымкэаггы хрыжъ-хрыжъ,
Афша хагагъ зымфа иныжъ,
Ус ахэон: ”Цкя шэеибабей,
Уаха еимааз ани фэй!..”

Са санҕытхaha инаркны,
Ак саҕмыжьюа игэцаракны
Саеуп, сан рыцха, бцара,
Аха баасзымтазеит бара.
Цьа даанмыжь ауа-атынха,
Агэыла-азла, атаххаргыы аҕа...
Нахьхьи бызлытц идыркны,
Аахьхьи бызлыс идыркны.
Саеуп урт зегьгы рцара,
Аха баасзымтазеит бара,
Сан – исзымтцогь иацтэи амш,
Сан – сызхьымзогь уацэтэи амш.
Ех, ишп̄агэыр̄ьоз мыцхэы,
Бхаразкуаз Бебиаа рхэы!
Бара бтацан, бп̄ыр̄гыруан,
Уа аламыс ахра абыруан.
Цк̄а ибзымдыруа ари ахэаеы,
Аанда икылп̄шуаз ахэычы,
Дааргэыбзыҕны, дымҕахыг,
Драхан дхалабтцон дыбхык.
Иарах уа аччара даеын,
Итцегь ажэан дазып̄шын...
Ибдыруазма, сан, бара,
Арахь иаауа тацабара,
Уи дзеип̄шроузеихэа ххэаеы,
Рап̄хьа ишиазцаауа ахэычы?!
Сабду измамыз неихыркэа,
Аарла иныркылоз зш̄амхкэа,
Бара быблагь дантап̄шы,
Илашеит, рхэеит, ихы-иёы.
Ба быламыс, ба былша,
Банақы ацэымзеип̄ш блаша...
Сабду рыцха ссирс ибеит,
Иблақэа алашара рбеит.

Илымха җысыдакәа җархеит,
Ишьамхы мчыдакәа җархеит.
О, ибдырузма, сан, бара,
Абырг деитеир шалшо абра?!
Зегь шыцәаз ишьтых быҗхал,
Моахәастала ахшыра бтал
Раҗхәа хзыхь ашқа банца,
Уи штатәазгы икәызгаза,
Иеитыбхит, абжы хнацеит,
Игәырҗьатәа амшын ахь ицеит.
Хафны имааизоз такәажык,
Уа бжа дагәак, бжа лашык,
Бара бызбахәгы анлаха:
”Абыржәы сеиҗым, аха!..”
Ллаба дамангы иҗшаауа,
Ләаалхеит уа лгәы җшаауа.
Бара бтацан, бҗырҗыруан,
Уа аламыс ахра абыруан...
...Сишь закәызеи, сцәа сыхҗеит,
Җаҗхәа уа лыбжы-хаа геит
Сан рыцха, сан мыжда, сан:
”Уца, ахьта улалоит, нан!..”
Аха стәан уи лшапафы,
Сыкан сан уа лшапафы...
Шьжымтанк азаза бахьан,
Амра җеиуан еиҗш жәхьан,
Ахысыбжә геит, аха ишҗа:
”Гәырҗьафхәаша, диит аҗа!”
Уи зегь уа ргәы канатон,
Гәырҗьафхәаша ххәы иахьзон,
Убри ашыжә бара банхеит.
Иахагы бымшны баанхеит
Бааздыруз зегьы ргәафы.
Ашықәс җыц хара ххәафы

Ирыдныхэало брызгэыкны,
Бцон ашэчи-аматэи кны
Фнатацѣхьаза ба ибзыѣшын,
Иагырдыруан: бшыапы мшын.
О, избанзар бара банын,
Аѣиара ду бнапы ианын:
Амшызха ѣхьака ианцауа,
Бара акэарт анхыбца уа
Ахэхэхьаа ихыцуан акэчар,
Рыгэгы тэын знык ибырчар.
Атла еихабхаргы ибзахон,
Акэыц еитабхаргы иѣшзахон.
Ххэызкэа итыбхуан азыхь,
Ххэызкэа аеагышѣтнахуан хыхь.
О, избанзар бара банын,
Аѣиара ду бнапы ианын.
Цэгьа-бзиакаѣ ха ххэаны,
Баннеи зегь бгон иткэаны.
Убас аматгы буан бласы,
Бара уи бахан бласы...
Ахатамѣхьыс, быѣны агэы тан,
Сас датан — Анцэа датан,
Убас илашон уа алакта,
Ахэызкэа атэын хафната.
О, избанзар бара банын,
Аѣиара ду бнапы ианын.
Хтаацэа зегь еилырганы,
Уаха итх акыргы иганы,
Аарла са скынза баазон,
Барей сарей убра хаизон,
Ажэжэахэа иѣбыртлон снапкэа,
Аффахэа ихэмаруан сшыапкэа.
Убас сыблакэагь тыѣѣон,
Убас сыбѣаѣшны сыччон...

Уа исзымбазоз сызхара,
Быблагэ схыпшылон сара...
Убас акэзами, сан, цангы,
Сара исгэалашэом акгы?!
Адыргэ-дыргэ сгара цысуан,
Зегь акоуп ацэа сасуан.
Бара инакэыбхэон ашэак,
Бара иналабтзон ажэак:
“Са сзын уара – зегь рыцкы,
Упси упсынтпри сеагырызкы
Сгылоит, стэазаргь саапсаха.
Акы-зацэык – уапсаха!..”
Итқаау ажэаан цыа еилшэар,
Аецэагь сыкэа инташэар,
Уа узы итэахыуп, сгэацапха,
“Акы-зацэык – уапсаха!..”
Уара ушыкоу умш лашаны,
Са сыкоуп уа узы сшаны.
Сгылт угыларцгы умцаха,
“Акы-зацэык – уапсаха!..”
Убас акэзами, сан, цангы.
Сара исгэалашэом акгы?!
...Сишь, закэызеи, сцэа сыхпэит,
Өапхыа уа лыбжы-хаа геит
Сан рыцха, сан мыжда, сан:
”Уца, ахьта улалоит, нан!..”
Аха стэан уи лшыапафы,
Сыкан, сан уа лнапафы...
Бзиа нагзагь калазом,
Икалаз схэоит, иззазом,
Бгэы итабкит аеыргара,
Сан, абра бшыакэкеит бара.
Хафны ыкэзыргыл ашыапы,
Иагхархэа бшэама анапы?

Бабхәа зәазтәз ацәартә,
Нап игхархәа бшәама еита?
Асасцәа иаауаз еизыффы,
Бырхымзархәа бшәама афны?
‘Ғыц иеихызгауаз зшыапы,
Исыгхархәа бшәама анапы?
«Уажә ламысым, дип уашьтан...»
Уи аламыс – ламысдан, сан!
О, аҕсуа хәсақәа шәара,
Сара исымоу агәыпҗәара
Шәара ишәхызгошәагы шыта
Икалозаргь, шәаазыршишь, да?
Җабацәа ирхәоз анкәа зны,
Ех, ишпәатаху иахәа Аҕсны:
”Азә дызмоу – димазам пә.
Фыцәа – дҗабжоуп, нас ишпәа!
Хфык змоу – димоуп азәы.
Иеихахаз – итәуп уацәы!..”
Анцәа аҕхәыс дишеит данхарц,
Уиала аҕстазарагь еикәхарц,
Еикәхарц акәым – иҗиарцы,
Насып лашакгы ианиарцы!..
Ари адгыл пшза ха хазну,
Зегь мөахызго амшын иаҗну,
Җарт ханыкамлагь, цаны,
Ишәхәа, изахтау Аҕсны?!
Анышәгы хабдуцәа змадо,
Атәым напқәа анықәла еимдо,
Дара аҕшәыман – ха хсасны,
Ишәхәа, изахтау Аҕсны?!
Рышәқәа анаатуа ха хафнқәа,
Игәырҕо иануҕымла ахәычқәа,
Хразкы анызбахо иласны,
Ишәхәа, изахтау Аҕсны?!

Аамтагъ аџырра иаџзоуп,
Иашоуп, атацарагъ џшзоуп,
Иашоуп, ачкэынрагъ батэуп,
Иашоуп, азџабрагъ гатэуп,
Иашоуп, ақэла дырхатэуп.
Зегъы абзырзы дырхатэуп,
Уа аламыс иататэуп амч,
Иеичахатэуп насгъы агэамч,
Аха иаакоу зегъ рыцкы –
Ауафы – аџиара атакы!
О, ибдыруазма, рыцха, сан,
Иаакало, даагылар Ан?
Аџстазара уа ишьакэхойт,
Адгъыл агъежърагъ еакхойт.
Ажэџан ас еицэахазом,
Аџсра абас еицэахазом...
Бара, ирыкэца аџатахъа,
Елырџагъ быргон иахъа.
Уи аџсуа хэышэ бызтаз убра,
Иласхэаран икои сара?!
Ахъаа бшагозгъы бзытны,
Быргон, рыцха, бшьапы хтны.
Итамгыло уа бгэы атыџ.
Ба быџналоит аџшьатыџ.
Бара ибыхъуан бгэы-бгэатцэа,
Сара сзын бихэон Анцэа.
Сан рыцха, сатамыз, аха
Исхэойт сгэы иалоу имцаха.
Цьоукы ирчакъуеит аикэатцэа,
Ускан изхэыцзом Анцэа.
Иаахэны рхы иантаџалак,
Цкъагъы-къашьгъы избалак
Рџатакэа аужь, ацэашькэа кны,
Уахь идэықэлоит иццакны.

Ана улагыл уара ашыа.
Ара уаины ухы-уёы ышыа,
Арахыгы иукёыршахны хёцёа...
Зегь ибартоуп, цым, Анцёа!
...Сан, ыщха, азытра баёын,
Сан ыщха, уа аысра баёын.
Уажёы-уажё сагёзуа бхы-бёы,
Са сыхёмаруан бшыапаёы.
Аха баналага аысзара,
Брыхёеит сдёылыргарц сара.
Аысра абла стамышырц азы,
Сдёылыаан сагыргеит лассы,
Хара иакыз уа илашаза,
Икыдшёеит биецёа жжаза,
Ахёхёабжь антыё хамзырха,
Сара сыёит схы бзырха.
Аёыцныкёа акыркёа сымылт,
Скахаит сгылеит, ааыхёа сгылт.
Сныёналеит, ицёашёо сымышын,
Уа зегь ахёхёара иаёын.
Уа азёы икыдылхуан лыхцёы.
Уа ашыа лхыыхёхёон даёазёы.
Саргы стёыуон, сыбжы цан,
Аха азёы сибомызт сан!..
Снабхагылон, сымыс цан,
Аха быбжы гомызт сан!..
”Бааышы!” – схёон, сара сгазан,
Аха быцёан, ыщха, сан!..
Дук мырцыкёа, ба банысы,
Ибаазаз, уа излаз бымыс,
Хацё абна инылазны ицеит,
Мап, абна инылаысы ицеит.
Дук мырцыкёа, ба банысы,
Саб иёыё, излаз иысы,

Атцѳан иахахангы ипѳсит,
Дук мырцыкѳа апѳша-цѳгѳа сит,
Дук мырцыкѳа хѳѳнкѳа блит,
Абас зегѳ рылагѳ хѳбрит...
Ауаѳымш дулцны данца, сан,
Ушѳақѳкѳозаапѳи зынза, сан!
...Сишѳ, закѳызеи, сцѳа сыхѳѳеит,
ѳапѳхѳа уа лыбжѳы-хаа геит
Сан рыцѳа, сан мыжда, сан:
”Уца, ахѳта улалоит, нан!..”
Аха стѳан уи лшѳапаѳы,
Сѳѳкан сан уа лнапаѳы...
Уабантѳаауѳи цѳоук цаауѳеит.
Хѳхѳычракѳынтѳи зегѳ хаауѳеит.
Ианааугѳалашѳо ипѳшзаны,
Ухѳычра иѳѳѳузеи, цаны?!
Убасгѳы иччоит уи ахаѳра,
Убасгѳы ибеиоуп ахѳычра,
Амала апѳшаара аѳахуп,
Уаѳа ахѳылаба пѳахуп.
Аха уи са сгѳы пѳнажѳоит,
Цѳара исгѳалашѳархѳа сшѳоит.
Сара схѳычра сан ибгеит,
Уи ахаарахѳа ак сымбеит.
Сгѳы ѳажо, исызуа хѳасаб,
Хѳычцас дсыцыхѳмаруан саб.
Уа анышѳапѳшѳ-гара ѳаитцон,
Апѳшѳѳѳынцѳ злагара ѳаитцон,
Уа аѳаршѳѳтра хѳычқѳа ѳаитцон,
Акѳара ласы ахѳхѳахѳа ицон.
Абас сыширхѳмаруа хѳѳаѳкны,
Са сѳѳамзи убра сгѳыкны,
Гѳытѳхак сыхон, зымѳа ицан:
«Бзиоуп, аха дабаѳоу сан?!»

Санду старшэны сылкэабон,
Мпахышы хэ-бабала слырбон,
Ххэа-цкыала схахэы-гъшқа лхэон,
Дсыхэаччо атыс-бызшэа лхэон,
Лызкэагъ сныкэтэон, дсыман еыс,
Даагъсаанзагъ фран дызфыз.
Абас сышлырхэмаруа ххэакны,
Са сыкамзи убра сгэыкны,
Гэытцахак сыхон, зымфэа ицан:
«Бзиоуп, аха дабакоу сан?!»
Уа агэыла хэыцкэа еизганы,
Са снарылартцон сганы.
Агъырфалыкь иатэакэа ркуан,
Иааган сара инасыркуан.
Са сзы акакачкэа рыкэшэон,
Сара стэыуархэа исыцэшэон.
Абас сышдырхэмаруа ххэакны
Са сыкамзи убра сгэыкны,
Гэытцахак сыхон, зымфэа ицан:
«Бзиоуп, аха дабакоу сан?!»
Сыхэхэа гэырфэала сантэу,
Снеи сналыдтэалон санду:
«Жэац хшыхэмаруаз, ус абан,
Чақык каршэ Арсоу ибан,
Дрыцхауп рхэан зегъ убра,
Иааган иаасыркит сара.
Иац Кансоу камфетк ааиган,
Зегъ акэшеит аууы дырган,
Аха дрыцхауп рхэан убра,
Иааган иаасыркит сара.
Иахэа ацамкэыр хагъшаауан,
Избо дымшымы, еизцаауан,
Ус, Ешсоу арцэаа тиргеит:
Аа, изыгъшаазхэагъ сыдирбеит.

Абас сызрыцхаршьои зегъы,
 Санду, изыбымхэои акгъы?
 Ус, саалгэытцахэхан сара,
 Дахъаеу убра сыртысра,
 Иахълахаз анакэ, аракэ...
 Санду дналагоит алакэ:
 ”Снан хэчы, абырсаатк умпышы
 Уанныкэагъ бжъаха-бжъымшы,
 Бжъ-мшынк урыр, бжъ-шьхакы
 Уахъынархытцуа, иаразнакы
 Уа тэыла ссирзак убоит,
 Зынгъы-пъхынгъ амра еырбоит.
 Апъсаа шэахэоит имеихсыфъ,
 Урт иагърыцшэахэоит азыхъ,
 Убас иахылтцуеит ашэт аффы,
 Убас дарфшышьуеит ауафы...
 Нан, убра икоуп шъхарцыск,
 Аха дызмыхэо хатцарпыск...
 Уи атцыс тракэа канатом,
 Иканатцаргъы кэтафъ хнатом.
 Шықэсык знык ахш аанагоит,
 Убригъы атцаахырц иагоит...
 Уи атцыс-хшы агъама збаз,
 Дкалоит, рхэоит, нан, абас:
 Уи дажэызар – уа деахоит,
 Деазар – шэышықэса дынхоит,
 Уи дыпъсызар – дыбзахоит...»
 «Аа-а, уаха бымхэан, иазхоит!» –
 Уа дааныскылоит санду,
 Уажэ гэырфъала са сантэу,
 Лара оумашэақэа сылбоит.
 «Са хымпдада уи ахш аазгоит,
 Сыфэфэахар, ситамхо арпыск,
 Сышпъазымиааири шъхарцыск?!»

Абас хэаны ахара сыпшуеит,
Сыгэггы пшаауа снейлашуеит.
Абэбэара ан-напы атахуп,
Уи лшоуп, игэуп, ишьямхуп.
Ус хэылбыхак ха хафны,
Ауаа аайдтэалан еизыфны,
Акгы ишалацэажэо збоит,
Аха аарлахэан еилсыргоит.
Снықэыртэан санду лшьямхы,
Уа схы италгалоит акы..
Сгэынқуа сгылоуп, зымф сцан:
Анышэ хьшэашэа бамоуп сан,
Саб уаха анпса дысзааигоит.
Иааинырслан астал дырхиоит.
Ишгылоу аныхэафа ркуеит,
Избан акэзар иццакуеит.
Инеыжэлоит, агэашэ иткьоит,
Ацыкь-цыкьхэа акамчкэа ткьоит.
Сгэынқуа сгылоуп, зымф сцан:
Анышэ хьшэашэа бамоуп сан,
Саб уаха анпса дысзааигоит.
Санду дгьежыуа афны еиллыргоит,
Быпстынха лызэзэон иахьяк,
Ашэындыкэрахь уажэ ипхьяк,
Нак днарыхоит зымфакы,
Икам акэхап, еа мфакы.
Сгэынқуа сгылоуп, ганха сцан:
Анышэ хьшэашэа бамоуп сан,
Саб уаха анпса дысзааигоит.
Аамта, цым, атэы иагоит.
Сан, сара абас сцапсахеит,
Сан, сара уи сгэы арцафэит.
Знык иадамхарггы ажэа: «Нан!»
Змахац сагьбзиазоуп, сан!..

...Сишь, закэзыей, сцэа сыхџеит,
Ѧаџхьа уа лыбжьы-хаа геит
Сан рыцха, сан мыжда, сан:
”Уца, ахьта улалоит, нан!..”
Аха стэан уи лшьапафы,
Сыкан сан уа лнапафы...
Аџта еилысны ақэа хкэахьан,
Мши-џхи еилыџны – ихэлахьан.
Ашьшьыхэаза са сѡеихеит,
Сцэеижьгы убас ихьанџахеит.
Ѧаџхьа снеины, саалакэы!
Снапы нықэсшьеит лгэы:
Уаха сахьымааз ббара,
Сан, сатабымџан бара?!
Аѡара саман зны сыткэа,
Ѧазны аус сакын сырѡѡэа.
Сыхшаа анықэсыргыл ршьапы,
Смаџацэа ахьынхалт снапы.
Саазқэылаз, еиѡшо џхагэы,
Сазхэыцуеит Бебиаа рхэы.
Уи акэагы иџаршэу бара,
Убасгы истаххоит ббара!..
Зны аџстазара ара иахьшуаз,
Икалеит иазухэартэ ауаз.
Хзымѡа ызит – абнара иагеит,
Хзыхь ызит – абахэ ґыбгеит.
Ашэыр иеиџабхаз рымч ршэеит,
Иажэит, нақ аџша ихнажэеит.
Хаѡнқэа ахьгылаз еикэаѡѡа,
Мѡахеит – ихьааигартэ аѡа.
Ех, сан, дбыхшазтгы еазэы,
Дгэырѡаџа даѡыло уаџэы
Абра днымхози дыѡѡаза,
Са сзынгы ибѡан, ихаџа!..

...Сан, арт ажэакэа ибызку,
Ахыщ еипш сырхханы сызку,
Атыс-хшы аныказ еипш зынгы,
Амч анроу – суал сшэон саргы.
...Уака сыбжа ааныжъны сцон,
Пшак аацэырцуан, аеазон,
Хэылпы-ецэа нтаарц иафын.
Сара амѳа хара сзыпшын...

1989,
Переделкино

АЗЫХЪ

Иахъа амра убас икашуеит,
Акѣтаѣ нцѣутар – ицѣуеит.
Уажѣ икѣгылоуп шыбжъагѣы.
Хѣкѣхѣхѣа хѣхънеиуа ахѣы,
Уа аѣсабара цѣа икѣацом,
Аѣсаа рашѣа цѣа игѣзом.
Уаагѣы-бнагѣы зегѣ ркѣит,
Абжѣымра убас илакѣит...
Пѣшахѣыкѣгы суам иблакѣо,
Хѣашнеиуаз аѣхѣзы нкакѣо,
Иагѣхалымшо уаха шыѣта,
Хѣахѣынталаз уа ацышыѣта
Абнара рцѣажѣо, имеихсыѣѣ,
Ахѣхѣахѣа илеиуеит азыхѣ,
Аѣа бырлашѣсагѣ кеикеи,
Иахакнахауп уа акѣапеи.
Хѣныѣпѣынгылеит, хаалакѣит,
Азыхѣ хѣычгѣы аалаѣѣкѣит.
Уа аѣхѣын ихѣызѣѣо унаѣѣа,
Пѣсикѣрхагатгѣы раѣѣа!..
Аѣырас еѣѣара хнах-аах,
Хѣагѣынхѣкѣѣтѣалеит нак-аак.
Хѣсанахрыхѣ бзиа ибаны,
Хѣаиѣѣаѣшит хаѣѣсы ганы.
Убас ашыѣац иаѣѣѣа кашышыѣуп,
Убас иаѣѣѣарак хѣа ахашышыѣуп,
Аимхѣыѣ хѣхѣхѣѣыла, имеихсыѣѣ,
Игѣырѣѣѣѣѣѣѣа ишѣѣѣѣѣѣѣ азыхѣ.
Бнаѣѣшы-ааѣѣшуа, ус абра:
”О, хзыхѣ рыѣѣѣа?!” – бхѣеит бара.
Хѣаерыхѣра иазкѣмыѣѣт ари,
Хѣагѣѣыѣѣра иазкѣмыѣѣт ари,

Иазкымызт хзышара хеы,
Даеакын иахэоз бхы-бёы.
Иаабтахымхазаргь зназы,
Иатцатц ибымаз, быцсы,
Саанбыхэа, бёымтра азырха,
Быхтэы кэалац ацацха
Уи ачарахэа иаанартит,
Шэ-мазак рыхгы артытит...
..Уа аҭакар наҕ ицхатц,
Ацстазара ацсгы ахатц
Хабжьара азыхь хэыч шэахэон,
Иазхэауазар – иагьа ахэон...
...Ашкол ахь бара банцоз,
Зыбла царкэагь набыхьзоз:
”Уа дзакэ хэычы ссиру гэшэт!”
Аиашазын, беицшын ашэт!..
Быхцёы бажэгэалам цуаны
Бызкэа икыдымзи обаны.
Бшьапкэа шыабыста шыапын,
Бныкэашьагь зынза иеакын.
Бзара кылшэон амацэаз,
Быбла гэыккэагь, ииатэаз
Зыжь цаулан итатэан,
Бара ссиршэа беицартэан.
Нацънатэ хара хёы ишацыз –
Рыхшаа зегь бахьреихабыз
Убас брымамзи базкны,
Зегь бышьтан акака кны.
Баб уаҕа идырыз уафын,
Шэара шэқытан напхгафын.
Уи иеи-икэадыри еиқэын,
Рхьаа – ихьаан, ргэы – игэын.
Убри азыхэан ихьз-ипша
Шьтыцуа ихалон есымша.

Бара ибзыпшынын атцара,
Бымша аёын хара ацара...
Шэышкол дтан убас хэычык.
Хэычык, аха цэа тачык.
Уи қэралагъ зегъы дрейхан,
Ауралагъ зегъы дрейхан,
Имч-лшагъы бэбэан убас,
Дназыхъяз дыткэан убас.
Зыхъ рхэашъ, хэынцэа тапал,
Хъзысхэагъ иман Мырбъапал.
Акка-ккахэа ианас атэпэа,
Рапъхъа ддэылкэан дгэырбъацэа
Ашта дталон амца аркы,
Иеиникъон азбѣацэа рхы,
Рхылпѣақэагъ рыхпѣаа инаршэ,
Ачкэынцэа ирзиуан шыапѣаршэ.
Алаба-кѣашъ азэы ииркуан,
Дасазэых – ихы ииаркуан...
Ицэшэон избэхэ назахаз,
Уи дыкан абрака ахас.
Илапъш бытѣашэеит бара,
Нас биѣытѣашэеит бара,
Изымдыруа нап шаиркрыз,
Бѣызцэа дрылалон дытрыс.
Ладеи ѣадеи инеимырпы,
Икны даахауан бнапы:
”Еинкѣарада абра бкэаша,
Мамзар бызгоит бырхэаша!...”
Уи зегъ ицэшэо рыпъсы рзон,
Былабжышкѣа бгэы итапъсон.
Аккласс акны шэшапъхъо зны,
Ианбыпъхъалак, убас бласны
Бдэылпъон бан дааиз цышьаны,
Иара бдэылигон бжъаны.

Бахымгэыџзо бымџа икуан,
Ибзымдырзо ицгы икуан.
Уи зегъ ицэшэо рыџсы рзон,
Былабжышкэа бгэы итаџсон.
Багышымгэыџзоз ус абра,
Убаскан даацэырцит Иара.
Уаџ иимгэыџзоз – дигэаџбит,
Мырџаџал дмышэхэсит, дмаџбит.
Дшэыргэындазаарын иара,
Иахра ацыхэагъ џцэсит абра.
Быџсы ыызхыз убри аены,
”Тауп!” – бхэсит бнеиџаџшны.
Брахатза ауагъ бахыаз,
Мырџаџал ас данзыриаэ
Убас бизхэыцуан иткааны,
Убас бизхэцуан ихааны...
Уи дфырхатцан дбыџхэзон,
Цэанырра ссиркгы базон...
Ашыыжыгы убра сназаны,
Дызбандаз хэа бцон бласны.
Банынталагъ уа амзырха,
Дахыббаша, ихы бзырха,
Иаргы дгылан дыбыџшны,
Бхы лабыркэит бнеиџаџшны.
Быгэгы абжы бахаит абра,
”Мшэан, исыхы?” – бхэсит бара...
Уа артцаџы дафын акы,
Бара хэыцрак быхтакы
Шэахыыказам цэа багон,
Бара бхата ссирс иббон.
Ех, бышџазыџшыз атцэтэа,
Аха иџшын ус, иара нтэа!..
Уи аккахэа абжы ангагы,
Раџхэа бындэылкэсит зегы.
Иаргы ддэылкан дыбыџшын,

Бхы аалабыркэит бнеиѣаѣшын.
Цъара ибхаштыр бара ашэкэы,
О, исыхъзеи хэа бхы ларкэы
Быѣны бышнеиуагы убра,
Уи кны даабѣыллон Иара.
Бѣызцэеи барей даеазны,
Абахча шэынталар шэеицны,
Атэа каѣшыкэа ҕыхны абра,
Игэыджыл даабѣыллон Иара.
Быньхаѣшыцѣхъазагы абра,
Бышьтахъ дгылан ббон Иара.
Бхы бааѣахациѣхъаза абра,
Баѣхъа дгылан ббон Иара.
Уи қэралагъ бара дбеихан,
Уи уралагъ бара дбеихан.
Аха убри аены инаркны,
Бара иббон шэеикараны,
Убасканцэкъа зымѣа ихейт
Ба быѣстазара, аеакхейт.
Ихэлар – лассы ишар бтахын,
Ишар – лассы имыхэлар бтахын.
Ѣнак шэырцаѣы дахыѣназ,
Днылагылейт ашэгы днас.
Аха ауада хэычы тацэын,
Нас блала аѣшаара даѣын.
Ус,аа, шэтетрадкэагъ ибеит,
Иаамцеихалан днеимдеит.
Иагърылиѣааит быхъз зныз,
Цэызк ибазшэагъ, Анцэа иныс!
Нас ашышьыхэа инеихирѣхъейт,
Ибла царкэагъ нахиркэейт,
Аха ишамаз аниба агха,
Уи дцар еиѣишьейт хагэха.
Нас иеиѣшыз ѣыгала убра,

Зегъы ааириашан Иара,
Арбага ббартэгъы икатцаны,
«Бымццаклан!» – хэа нанцаны,
Ихъз натцаргыл – инаиркит,
Нас уиакэхейт, дыщцакит...
Арцафы дныбжьала арад,
Досу ианилта итетрад,
Иахъеихбырпъхъаз бара бтэы,
Абра ибыпъсахит быпъштэы.
Быгэгъы тыцуан еисзаны,
Аха бтэан быпъсы заны.
Убри ахтыс хэчы инаркны,
Быхгъы-быпъсгъы зегъ азкны
Инапфымта рылаз зыкыгъы,
Уи нарылбкаауан зегъы.
Уа афныѳа арбагагъ ганы.
Уи зкъынтэ былапъш ахганы,
Убасгъы ибыман итцахны,
Уажэы-уажэ иббар бтахны...
Ирыман кэашарак еиѳкаа,
Избаз игэы агартэ иѳкаа,
Уа зегъы идырцо, драпъыз.
Иаргъы даман еихабыс.
Уахъ инабыхейт баргъы.
Ирзымбатэбарахан зегъы
Баацэыртцра цъашьо иазпъшын,
Кэашарак хэа убас баѳын.
Баѳын, аха бпъырпъзыруан,
Баѳ быламшэа бтитиуан...
Абраѳа инейлых-иааилых
Ицкэашозгъы наѳ дналых,
Иареи барей шэнейвагылт,
Апъыжэара шэарт иаанкыл.
Арѳаш тэеюушэа ацауыл,

Амца анарклак уа адауыл
Шәеивагъежъ убас шәкәашон,
Кәашаралагъ атх шәыршон,
Кәашарала амра шәырџхон,
Кәашарала агәкәа шәырџхон.
Кәашарала агәкәа шәыткәон.
Шәыбзиабарагъ асарџәџеон.
Ихәлар – шомызт бара бзы,
Ишар: «Умхәлан, абааџсы!»
Аха уи ицкәашоз уаанза,
Иааибадырны ргәыреантә,
Рыбыз шхамкәа аус ддыруит,
Амра шџхоз акәа адыруит.
Зны имацәысит, иаадыдит,
Нас ихысит, иаанартит
Аикәатцәа зтажъыз агәкәа,
Ицон ашхам рәыкәкәа.
Ицон рыгәтакы нагза,
Уа ақыта зегъ иахыгза.
Шәгәыкра ссирс икәтаны
Иргон атәы иахатаны.
Бара бтаацәа рхы рнаркит,
Иара итаацәа ргәы днаркит.
Нак-аак иахыхуа рәы ацәа
Иагәеикәыртәеит ахәынцәа.
Аха шәыбзиабара цкәан,
Уи аџырхагахара цәгәан.
Шәашта дааталар азәы,
Бара ибылартцон уа атәы
Барцәыуартә уажәы-уашьтан,
Зегъ акоуп Иара бгәы дтан.
Бшыказгъы ба быкруфны,
Зегъ кранырфауаз аоны,
Уа илбаауамызт аәатә.

Бѣы иааѳахон иашаза.
Жѣабжѣк еибѣхѣо игѣырѣѣаѣѣа,
Уаха ианааилатѣа аѣааѣѣа,
Хѣыѣы-хѣыѣлагѣ быѣезаны,
Буадахѣ бѣон быѣѣсы заны.
Бхала аѣазаара бѣахын,
Игѣы – бгѣын уи, ихы – бхын.
Уи изхѣыѣра – уаѣа акгѣы,
Ба ибѣахымыѣт зынзагѣы.
Убас шѣыбзиабара ѣѣшѣан,
О, изхѣада уи аѣны бжѣан?!
Ашѣол ахѣ бѣомыѣт уажѣы,
Аѣны багѣтѣамзи беикѣшѣы.
Аха иѣамгѣыло шѣыгѣѣѣа,
Ишѣыбжѣысуан маза шѣкѣѣѣа
Бѣѣыруа бѣон уажѣ заагара,
Уа дѣыѣѣшыз бѣдыруан Иара.
Багѣынѣылшѣеит – бнеифѣѣѣшит,
Былабжышѣѣагѣ набѣѣажѣит...
Уа ибѣымѣпытѣѣѣаз агѣыгѣѣым,
Абжѣы ахылѣѣит ишакѣѣым.
Иара дгѣылан дѣшанханы,
Бара бышѣка ихы рханы.
Мѣчыкгѣы шѣакын шѣырхханы,
Шѣѣѣажѣон шѣыѣѣсы еилаханы.
Шѣѣѣажѣон, аха аума шѣѣѣѣон,
Шѣыбжѣара азыхѣ хѣыѣ шѣѣѣѣон.
Шѣѣѣажѣон, аха ссирѣк шѣѣѣын,
Абнарагѣ гѣырѣѣаѣѣѣа иѣѣшын.
Шѣѣѣажѣон, аха амбатѣ шѣѣѣѣон.
Иаашѣыкѣѣырша аѣѣар шѣѣѣѣон.
Шѣѣѣажѣон, аха шѣхы шѣѣаѣѣон
Амра ссиршѣѣѣѣѣа илашон.
Ех, иагѣшѣѣабѣахыѣ бара,

Зынзатцэык уи инап акра!..
Иагыбгэафьит, бнақэацеит.
Шьафак ишкагы икабцеит.
Дазыпшызшэа убри Иаргы,
Афааирхеит уа инапгы.
Пшакгы сит абфы ғзыршэоз...
О, убаскан реиха бзыцэшэоз
Шэгэыла пухэыс мыжда шэылбеит,
Шэылбеит – артэаагь аатлыргеит...
Уа-а, исыхъзеи хэа сара хса,
Бангы итылхит уака лса,
Нас ишьтылпаан уа лкасы,
Агэшэггы дыткьеит лассы.
Убра бабгы икамч пцаца,
Иеы инахкьеит: апкаца!
Ицон шэымшқэа хьантаны.
Аха шэгэыбра афсы таны.
Абыз шхамқэа – амч зауз,
Абар, урт икарцаз ус:
Уаха аназымчхаза игэы
Ибзиөит асалам шэкэы.
Убас иөит, аха айқэатца,
Алахарт еипш ибхыхны бца.
Бангы днадкыл, бабгы убас,
Игэы инархьыртэ еипш избаз.
”Абри зөызгы – абри иоуп,
Уи ззиөызгы – абри лоуп!”
Иааицаажэан бышэкэы хдыртит,
Рыбызқэа ашхам дыртытит.
Ашэкэы иахэон айқэатца,
Дара ччон уа игэырбьатца,
Азэ дапхьан ылыто азэы,
Нак-аак ишэылато атэы.
Рышьтахь бгылан бырзыпшың,

Рыцха ацэууарагъ баёын...
 Ашэкэы изамыпъхьо рызхара,
 Ргэы иазымхэо рызхара,
 Уа ианақэйтха рыбз ахы,
 Иааннажъуамызт цъара акы.
 Рышьтахъ бгылан бырзыпъшын,
 Рыцха, ацэууарагъ баёын...
 Ус, даахъапъшны азэы былбеит,
 Нас уи арцэаагъ аатлыргеит.
 Деихан зымѳагъ дыщцакит...
 Егъырт усысгъы брымкит,
 Иршэны инабымтцаршэ ашэкэы,
 Уа ибыхэапъшуа лахэ-лахэы,
 Бхы-бшьапы зегъ ааимданы,
 Нак иагъцеит ргэы рданы.
 Бара бгылан бырзыпъшын,
 Рыцха, ацэууарагъ баёын...
 Нас иаашътыхны ари ашэкэы,
 Аха иадмырѳэѳала бгэы,
 Аѳныкагъ бцон быткъаны,
 Ахышь кэчышь еипъш бшэақъаны.
 Бцон ацэууарагъ баёын.
 Амра тгылан ибзыпъшын...
 Абыз шхамқэа – изуа мбатэы,
 Изхэо дарбан шэара шэтэы?!
 Аапъын пъшзахаргъы оумашэа,
 Шэагоит, хаѳеита, агэыпъжэа.
 Апъхынгъы – аарѳара агэазы,
 Ирытцабом шэыбзқэа азы.
 Тагалан царгъы еикэатэы,
 Шэара ишэымтцэом ахэатэы.
 Уа азын хтааргъы зынцас,
 Шэытра шэтагылом зынзас.
 Акэатаѳь агэаѳы ахэыц жэбоит,

Шэыбыз шхамқэагь ахэы ргоит.
Ахэыхэқэа иреипшыз ахэычқэа,
Итцысцысуаз уақа зыгэқэа
Изышыақэымгыло бзанцы,
Ишхамшэыркит рыпсынтцы!..
Агэашэ баалаххит бара,
Убра багьяалахеит бара.
Апхаррақэагь цеит хэа нақ,
Амца нтарцан ауацьяқ;
Ирымбарц аонутца итэахыз,
Уи ипатрет, ишэкэқэа ибызкыз
Уа аефеахэа иафын абылра,
Убра багынхьяшышыт бара.
Амца ақэтэашо бгэатца иакын,
Ишыбкыц ашэкэы еикэатэа бкын...
...Уа атакар нақ ипхатцо,
Апстазара апсгы ахатцо
Хабжъара азыхь хэыч шэахэон,
Иазхэауазар – иагья ахэон...
Апсабара ссир ари азыхь,
Абзиабара ссир ари азыхь,
Ба бымацара ибымжэит,
Уи азэыршы ргэатца аршэит.
Убарт срылоуп схатаггы,
Уи акэын сымшқэа рхадаггы.
Сара бара ашьха бызбеит,
Убракатэкьягь агэра згеит
Ссиршэақэа азхара бшафыз,
Ссирзакгы пхья ишыбзыпшыз.
Аха издыруадаз зынзаггы,
Уа абри бара ахэычзаггы
Абзиабара амцагь быкны
Абылра ишафыз быхтакны?!
Сара сқэыпшын – ба бхэычын,

Ашьхақәа аҗтақәа рхачын,
Гәала дук амазшәа Ерцахә
Иҗшын алахьгы еимацахә.
Қәсырҗа иҗан арҗаш цон,
Акаҗкаҗ абжы хнатон.
Сара ашышьыхәа сыезаны,
Арҗаш ахықәахь сцаны
Азеибафарагь сазыҗшуан,
Сзеибафарангь сеилашуан.
Сызбылуаз аҗәахәа абра
Сәаҗхәа даацәырцуан Лара.
Уи сара сыҗсы лфахьан,
Уи сара сыгәгы лгахьан.
Иаахәлар – Лара җхыз дызбон,
Лнапы данкны җаа дызгон.
Иаашар насыҗк сазыҗшын,
Ианша – зымәа ацара иаҗын...
Сара слышьтан – Лара дцон,
Слыхьзеит шысхәоз дкәаратон,
Иахагь уи сгәы санаргон,
Иахагь бзиа дыснарбон.
Исзеиҗшны шьхагы – гагы,
Исыхан сагон җхәакагы.
Сшалоу хәыцра хаак җшзаны,
Сышьтахьалагь быезаны
Уа исылабцон бара атәы,
Икалоз бдырузшәа уатәы...
Иаҗын ашықәсқәа ацара,
Шәыфны снанагеит сара.
Уа зегь еизга жәан даҗшны,
Бабду дныхәауан аены.
Са блала аимдара саҗын,
Сара бара сызыҗшын.
Аха быкамызт җаргы,

Саахэйтэыхэйтэуан зынгы.
Жэабыжь ссирзак азэы ихэон,
Исымбазакэагь сфанахэон.
Зегь еилысуа акака иреын,
Сара бааира сазыпшын,
Аха цэа быкамызт бара.
Ус, бабду сәаитит абра.
Икын уи агэы-агэатэа,
Ацкэа тыпэе диҳэо Анцэа:
– Уа-а, Анцэа ду, зылапш хху,
Уара иахгэыцроу, уара иахху,
Уа-а икалозар, уаазыршы,
Абарт сзызааз еитцаффы,
Убла-хаа рхыз есымша,
Насып змам – насып изша...
Ршьамх арс изыпшын зегьы,
Аха ба быкамызт цыаргы.
Уи рапшэа иаггэалтэит бан,
Ус, сылапш быкэшэеит, абан!
Заагамфала бгэыгэым кны.
Быфхатэрылеит быццакны.
Халапшкэагь ус инеикэшэеит,
Уа аҕакаргы набэатэеит.
Ашьха ҳаицыказтгы иацы,
Ишыбхэара: итцызеи итцы?
Аамта кадыць шпэаои, ҳаит!..
Хышыкэса рыла ибызхаит,
Убас бссирхеит, быпшзахеит
Цзоук рыбақэагь набызхеит...
О, са издыруазма иахэа ас
Заагара хынтэ бышцахэаз,
Ихааза изызнабгоз блакта
Уа дшыпшыз Иара ихата?!
Хаз саргы абылра саеын,
Сгэатэе ицэкэырцон амшын.

Сыбла дхытцомызт Лара,
Ишаёыц иаёын аплара
Уа лыбзиабара сызхэаёыз,
Есены исыжэлон аёырёыц.
Сара слышьтан — Лара дцон,
Слыхъзеит шысхэоз дкэаратцон.
Уи иахагъы амца снаркуан,
Кэашымцан сгэаёы еибакуан
Нас исзеипъшны ынггы-бнаггы,
Исыхон, сагон пухакаггы.
Зегъ акоуп шэара шэыоны,
Жэларак штэазггы еизыоны
Уа исылабцон бара атэы,
Икалоз бдырузшэа уатэы...
Ахынтэ, чаракаё хаикэшэеит,
Хёыцъагъ азныказ хаицэшэеит.
Уа бышцэажэозггы хаа-хаа,
Бара акы багон бытцаа.
Уажэы ибыгын бара убас,
Багыцэажэон быкэра бацас.
Ачара аблакэа тыцъон,
Бара бцэажэон — са сыччон.
О, исыздыруамызт сара,
Бара сёапъха итэоу абра
Абзиабара бызмаз бытэны
Ишцаз гэыршала быртэны,
Нак-аак ибылны шэыгэкэа,
Уахагъ ихьамхэзо итакэкэа?!
Сара истэыуон сара стэы,
Сарггы изхызгаз уа мбатэы!..
Са сыкамзи Лара лзы,
Далыхэхэа далан сыпъсы.
Сара слышьтан — Лара дцон,
Аа, уажэы-уашьтан слыхъзон...
Ус, ёнак уи аёа лсырхэеит,

Сгэатæ ак гæырџан ихæхæит.
Аамта ссирын – сара истæн,
Сара сџарын – сара стæн.
Атх агæзын – амра пухон,
Абахæгъы сџаџхъа ирхахон...
Сыфны ишкнахаз уи лпатрет,
Æнак агæыла пухæйсгъы илбеит.
Уиакæхæит, ажæакгъы лхæит,
Сгæы стæтæуеит, сгæы хæхæит.
Слеикæыблы сагеит ажæак,
Ахаан иамоуа лытцшæак...
Ачара аблакæа тыцъон,
Сара сцæажæон – ба быччон.
Ассир, пухæызбак бан даалгон
Дысзылхæарц, хайбалырбон.
Сгæы исанахæон – уа ихæатæым;
«Ауарбажæ дадырбон атæым!...»
Уа исылабтцон бара атæы,
Икалоз бдыруазшæа уатæы...
Ус, ицеит даæа мчыбжъык –
Даæа гæыџрак, даæа мчык...
Баргъы саргъы фыц хайбабеит,
Хатцеи-пухæйссгъы хайбагеит...
...Уа атакар наф иџхатц,
Аџстазара аџсгъы ахатц
Хабжъара азыхъ хæыц шæахæон,
Иазхæауазар – иагъа ахæон...
Уажæ хæхътæаз ахæыцра хæат,
Уа хзыткæаз ажæытæ-афатæ
Ихъагæгæа ицон ихынхæны.
...Хматæцæа хзыџшын афны...

Ииуль, 1990 ш.,
Афæа

АЦХА-КНАХА

Сартэом, сарцэом ари ахтыс,
Схы-сгэы италеит сдакэа иртыс,
Иахьа са сгэы цоит итыц,
Иац иказма, мшэан, идыс?!
Аус сызёыз сакэыцт иахьа.
Ари ахтыс саткэеит шапхьа
Өежэи ааба шыкэса анцы,
Исхаштыпхэагь сыкам бзанцы!..
Ацха-кнаха, акгы зымчым,
Уара гэнаха умам, цым!..
Ааи, уа уызку даеакыуп,
Уара ашьха зиас ухыуп.
Ашьха зиас митэ зыхго,
Амчымха дышътхаа дызго.
Цака узы шеилашуа агэгэа,
Уара инеимоудоит агэкэа.
Снауэкэгылт – уцыс-цысуеит,
Сара сыгэгы убас еисуеит.
Ишеибафац узы еилашуеит,
Саргы сеилашуа сазпшуеит..
...Уара азџаб-чкэын кашэ-кача,
Тагалан мрагы ухачча,
Абрахь уаарышьтит рцафьс,
Абригь иахэоит узакэ уафыз!
Уа акалакъ ахь зегь анцо,
Арахь уаауан уекынцо.
Уканатозшэагь уара пьас,
Ақытагь уаднакылт убас.
Ахэычкэа упъылт игэырџьацэа,
Ианас рапхьатэи атэцэа.
Ус, имтыцкэангы мчыбжык,
Уныкэсуан еипш уа шыжык

Ацха атыхэагы аатысит,
Уара унхьагышит, уеургысит.
Иузымхазшэа цыара лшак,
Уаха иузыкамтеит шыафак.
Ацха згэы тыцуаз абра,
Уа дыкэлан дааиуан Лара.
Дааиуан, аха убас дкахэхэа,
Илҕахэмаруан уа ашэхэхэа...
Мап, уи амра дахатан,
Ашыыжь ссиргыы дахадан.
Убас ахаа-цэа лыкэнын,
Аагын анапы-гышка лнын.
Аиашаз, ссиршэакэа дшан,
Лыцымшы каитанкэа мзафен.
Лыхцэгара арфаш иацэкэырган,
Амацээз инкылшэо ипан
Лзара, лшыапкэа кахэхэа,
Лыбла ихытуан ашэхэхэа.
Гышахык суан — лыхцэы гысакьон,
Иаха-иахагы уи дааскьон.
Уара угэы тамгыло угышын.
Блала леимдарагы уафын.
Шэеицны шэнавалт агышахэа,
Ахы, ухацазаргы ак хэа!..
Шэкэыгышра ишамазгы ахэатэы,
Уа акы уагон уатэнатэы
Угэгы иауа, иунамыруа.
Агыргыалык еигыш дгыргыруа
Дувагылан дгон Ларгыы.
О, игээзтодаз зынзагыы
Ишыкэымкыысуаз шэшыапкэа,
Игыгыатыгыа игон шэыгэкэа.
Акгыы шэналацаажэеит ус,
Азэггы изымдыруа изакэыз,
Шэагыоунаштыуан хэыч-хэычы.

Иукыз абыџыгы ркэычы
Ухы иакэхшан инкаршэ,
Унеиуан иаха угэы каршэ.
Уара уцэажэон – ла дыџшын,
Цэаныррак шэемдара иафын.
Тагалан – шэа шэзы ааџынран,
Быџкаџсан – абџы иапытран.
Уа азиасгы иахгон агэгэа,
Иаткэарц иафызшэа шэыгэкэа.
Адгбыл шэыштыхны шэакын,
Иахэозгы еилкаан: “Шэымццакын!”
Ерцахэгы ахтырџа ахатца,
Шэа ишэеигэырџон, ихатца!..
Уара убри ашыжь инаркны,
Амџагь укэлон уццакны.
Ашкол уагхарагы аткыс,
Ацџа-кнаха уман кэкыс.
Уахан Аганти уауан,
Лара уа ахэы дылбауан.
Ацџа-кнахаџгы шэеикэшэон,
Азэ дагхархэагь егы дшэон.
Шэеикэымшэо камлеит шыжык,
Шэагьеикэнаршэон доуха мчык.
Шэеиман усура шэеицон.
Ак еибышэхэартэгы шэеизон,
Шэалацэажэон шэыгэтакы.
Ишыкоугь жэдыруан шэыблакы,
Иџшыхэуа иашытоу цэара азэы
Уи излаилартцаша атэы..
...Уара азџаб-чкэын кашэ-кача,
Уара баша иубозма аџа?!
Амшкэа тацэы ицомызт ус,
Уара бзиа иумбози уус,
Уџсы аџхэаран арцаџра.
Ирылухырц зегь ауаџра.

Рмаршәа куа ацара дурцон.
Ус, уа цәаныррак уазон,
Аҗенцъыр ахь уагон лассы,
Уи уагъаалахон зназы.
Лара — иакәцауа лхы акъан,
Нахъхьи дытцагыл адәкъан,
Аршьын-аршьын ишәаны
Аба лтиуан ихыжәжәаны,
Цәажәаралагъ дыхтакы
Азә длыдхалар хамтакы,
Уара уахъафызгъы аҗшра
Абырсаатк еитоукуан уҗшра.
Нас зымәа акы уама ицон,
Уама ицон — убас уазон...
Аха уалнахуан аур-ур,
Икалозма аус удмырур,
Иеабыҗ-еабыҗза рхы-рекәа,
Уара иузыпъшын ахәычкәа.
Иеигәырҗьаз уара уаара,
Аха измоузгъы ууаара
Ахәса хәычкәа амца днаркит,
Иаршаҗеит, рхы днаркит.
Еихаракгъы уа руазәы
Убас иулалтцон атәы...
Уи уара улгәаҗхон азы,
Иухъыхәхәа иушьтан лыпъсы.
Аха угәы анлызца еазәы,
Иулхны иулалтцоз атәы,
Даины уварае даагылт
Уа, ақъаҗьариара аанкыл.
Ари азҗаб ас дыпъшзаны,
Убас ахаа-цәа лыпъштцаны,
Арака дыканат җсынцры
Җаузом лхәан уи бзанцы,
Җнымхароупхәагъ хтыцъханы,

Дыщхырааџхейт зегъ чханы.
 Убри инаркны уи џазэхейт,
 Нас изхэада уарггы узатэхейт.
 Дудгылт убас дыџэџаны,
 Шэыгэџа еилалтарц иткэаны.
 Шэара шэзыхэан ашэт лыкэшэон,
 Шэахымгэыџоз шэеикэлыршэон.
 Ашыжь шэнеира дазыпшышын,
 Лгэы тамгыло акы даџын.
 Шыыбжьон лара шэхэы калцон.
 Уа днымхози, шэлыма дцон.
 Шэкъаџариа убас деилахан...
 Шэа шэцэажэон шэыпшысы еилахан.
 Убасггы ишэыман ахэатэы.
 Ссируп абзиабара атэы:
 Уи азхарак калазом,
 Уи аџхэарак калазом.
 Шэеицэажэон, еихэлан шэыпшысы,
 Шэнаџс еибафо ицон азы.
 Нтэара зкэым акы шэаџын,
 Абна алымха кыдтца ипшышын.
 Шэцэажэон шэгэы ччо-итыпшысаа,
 Ишэыцеихырхэалон апшысаа.
 Шэкъаџариа убас деилахан...
 Шэеицэажэон шэыпшысы еилахан.
 Уа амла абаказ — ихаран,
 Шэа шэкрыфара — ыырбаран.
 Аамтагъ еипшышын апшысаатэ,
 Аха игэазтодаз уа асаат.
 Шэара ишэыцын, шэара ишэтэын,
 Шэара бзиабарала шэтэын...
 ...Уара азџаб-чкэын кашэ-кача,
 Абзиабаразы иумбози аџа?!
 Ишакэым цэажэарак калан,
 Иугэаламшэои дшаазггы лан?!

Зегъ лыгәшаран, дырәаңшыны
Лыпъха длыщхәахәтуан аены.
Уцәаарак дазыпъшын Лара,
Абылра уағын Уара.
Аха апыс-мәас лбон ан,
Уи аены убас дыцьбаран.
Аха иауазма енак думбар,
О, абар иухәыщызгы, абар?
Агаз-матәа хәычык иркны,
Душьтит иааигарц дыццакны.
Агаз уалыр гылан настха,
Адәкъан ашьтахъ, шамаха
Уааы имбаратәы днапъшны.
Уара угылан уақа упъшны.
О, уи газтирагъ данааи,
Уара убас угәырбъеит, ааи!
Изтахыдаз, цыым, агаз...
Ахәычгы дцеит, ссирс избаз.
Уи ауалыр дугы аханы,
Шәцәажәон шәыпъсы еилаханы.
Шәеибамбацызшәа мызкы,
Шәара ишәзымчхакәа мышкы.
Шәцәажәон шәыпъсы еилаханы,
Амра тгылан уа шәханы.
Акы-затцәык – аамта цон,
Уи ангы лгәылеаннатон.
Уиакәхеит, гәшарасгы икны
Дагъаакылкәеит дыццакны.
Шәара ижәбодаз – ла шәылбеит,
Шәылбеит – арцәаагъ аатлыргеит.
Зегъы иаарылаот ахәанаа.
Адырәаены лашьцәа анаа.
Уара азъаб-чкәын кашә-қача,
Умқыць-қыцьуа, умқач-қача,
Уеарқасан, уа уеынкыл,

Ишахәтаз еипш урт урҗылт.
 Уҗамлеит уажәа еилахәаны.
 Убасгы уакын урҗәҗәаны
 Уа ари абзиабара җыша.
 Иухәаҗшуан даргы иҗаша.
 Урт рнапағгы умҗсырцы
 Анутахха, абрантә уцарцы
 Уа иудырцеит иааҗканы.
 Угылан Уара ушанханы.
 Мап, анакәха, иахәа инаркны
 Шәааиҗаҗаргы мҗак акны,
 Уара ухы шыргоз ихтәа
 Абрака иуархәеит иаахтәа.
 Уара угылан урзыҗшын,
 Амақаррагь дара аҗын.
 Аха уҗымтра ссирс ирбеит,
 Ауағгы дыштыны дааргеит
 Шәеиҗадыргыларц абра.
 Илдырхәоз, рыцха, Лара?
 Знызатҗыкгы уналҗаҗшит,
 Ухы аамысташәан иааурҗшит,
 Убасгы роухәеит иааҗтәаны:
 Ухы ргозаргь иаахтәаны,
 Уара ушыхиоу ианатаху,
 Уара ушнеиуа иахәатаху,
 Амала, уажә дцааит Лара!..
 Убас иагыҗкатан абра...
 Адырҗаены дҗыр-җыруа,
 Ацха-кнаха дыр-дыруа
 Дахәаақәлаз илбеи дыҗшны?
 Уара угылан улзыҗшны!..
 ...Уара азҗаб-чкәын кашә-кача,
 Уара баша иубозма аҗа?!
 Нак-аак еибаткәан шәыгәқәа,
 Нак-аак шәагышыказ шәгәыкуа

Аамтагъ уаха ишэнамыруы,
 Амч ыц шэитазшэа адауы,
 Шэеиман уажэ Агака шэцон,
 Шыжь ишышэызбаз кашэцон.
 Чкэыни-зџаби шэеилаффын –
 Шэагъмачын, шэагърацэаффын.
 Уара угэы пџыруан акыс,
 Уара ухылџа иџан аџыс,
 Аха шэавтобус гэагэон,
 Тыџ змамыз ауаа еигэон.
 Шэышгылазгы шэеивџаккы,
 Узхэыцуан Уара уразкы.
 Насыџ умангы ухы убон,
 Иахъа аркыыл мџџааны иугон.
 Амба азааигэахара уаџшын,
 Угэгы аџамгылара иафын:
 Уихэон Анцэа ду ушыапкуа:
 ”О-о, арахъ саазгаз сшыапкэа,
 Адгыыл шэагмыз пџхъакаггы.
 Иахъа сшыыргэырџъеи шакаггы!...”
 Зны угэы зызон, зны иурыџэџэон.
 Шэавтобус мыждагъ гэагэон...
 Ауаа рыжэпараф дыкэырххо,
 Ла дахыгылаз дыхэцэырххо,
 Ишылзымхозгы уа лыџсыџ:
 ”Дыкоушь сеиџш измоу насыџ,
 Исхэахъазаргы иагъарааны,
 Сыкан ари амш збараны!...”
 Уаргы ухэыџџш унаџаџшуан.
 Абжы-рацэа арака ишуан,
 Ауаа-рацэа арака еигэон,
 Шэавтобус мыждагъ гэагэон...
 Шэарт згэы итаз асакы,
 Иааныжь шэфызцэа рыбжакы,
 Уа ишыкашэџац ескынггы.

Аџсшә рашәхәкәан зегы:
 – Шәбацой? – хә ианшәызцаа,
 Азныказын шәгәы нтыџсаа:
 – Агака џшахьырса хцойт!.. –
 Еицышәцазшә атак кашәцойт.
 Аха издыруада шәгәы иџаз,
 Уи ашызатәкәан ашәкә таз?!
 Иахә ашыжь шәанеикәшә уа,
 Насыџ шәиаины, шәымшәуа,
 Иагәеибышәхәеит шәгәы тыџьџа:
 ”Иазхоуп, хайбагойт иахә!...”
 Ирдырузма ари зегы?
 Шәыџа-затәык, уаха азәгы!
 О, иахьанзагы ари мазан,
 Әжәи ааба шықәса цан,
 Нас ауп иансахаз саргы,
 Хәык ирдыруа – рдырт зегы.
 Шәавтобус неины игәгәо,
 Ауаа тыцуан уажә иеигәо...
 Иџахааза џшахык суан,
 Уахыглаз угәы тысуан.
 Адырра зутахьаз аены,
 Уа игылан машынак џшны.
 Хә-шәәак – уа аназаразы,
 Еимгеимцарак – аамтасы...
 Ушызцәагь ааудкыл зназы уа,
 Әаауырц укышә цыс-цысуа:
 ”Харт хаца-џхәысс хайбагейт!..”
 Аха иумхәацкә ассир убеит,
 Ушанхангы угылан иџьшә:
 Шәаџхә дгылан лаб иашә
 – Шәбаказ? – Лара длызцааит.
 – Ўшахьырсахәа зегь хайцааит!..
 – Ўша... – даәахазаргь зназы:
 – Шәнеи, абнака шәтал лассы!–

Уи амашыынагъ надирбеит.
 Ахышь шытаст – акэчышь агеит...
 ...Уара азбаб-чкэын кашэ-кача,
 Нас иубозма баша ацъа?!
 «Иахъа иамузаргъ – уацэы
 Сара истэуп, истом азэы!» —
 Агэыбра ухангъы уагон,
 Анасыпъ мөашьахуа иубон.
 ...Ус, игэырбъахэыз шыжъык,
 Сара исыхо доуха мчык,
 Сыткэаны сшагоз акы,
 Сныкэгылт ацха-кнаха ахы.
 Сныкэымсыцкэан уа санхьапъш,
 Илыман дааиуазшэа азхьампъш,
 Уи дыкэхх дааиуан Лара,
 Аха уабаказ, рыцха, Уара?
 Ааи, укамызт уцахъан.
 Сара сналпъyleит снаскъан.
 Уи данхэычызгъы инаркны,
 Дсымн сара сгэы дтакны.
 Иналаршэ-ааларшэны дызбон,
 Иналаршэ-ааларшэны дсызбон.
 Дызбацыпъхьаза убас дытэуан,
 Цэанырра ссирк сатэнатэуан.
 Аха исэагылон уа мазак,
 Зызбахэ схэар стахым зынзак,
 Уажэ хахънеиуаз ха хаицны,
 Сгэы убас иеисуан иласны.
 Исцэыхъантан акы ахэара,
 Лара, акымзарак Лара!..
 Сэы акы ануало, дасак хэа
 Наф ханысит апъшахэа.
 Ашкол бахчагъ хантагылт,
 Шэты мацаран аапъын хпъылт.
 Ус, хагъыныналт акласс,

Лпарта раџхѡа дызхатѡаз
Аброуп лхѡан ислырбеит,
Саргы снейны снахатѡеит.
Дыџшуан Лара астал дахагыл,
Лырцаѡ леиџш амчрагь нкыл.
Уажѡ сара даѡа уаѡын,
Зцатѡы ззеитамхѡоз цѡѡын.
Схы сазгѡааит, схы саџыит,
Нас уиакѡхеит, изгѡаџыит:
«Сара истахым ба бџъара
Иашоуп, снейхѡан кырџъара,
Аха зегь ркны агѡашѡкѡа аркы,
Стѡаны схѡыщны, сымццакы,
Саџѡтѡан абзиабара аѡы,
Сымѡахыцит бара бѡы.
Исымоу – сыхџи сыжѡлеи еицуп,
Даѡакы схѡар – зегьы мцуп!..» —
Сцѡажѡон уа итамгыло сгѡы,
Дгылан Лара лхы ларкѡы.
Илхѡазомыт уаѡа ажѡак,
Уажѡ саџшымыт саргь атак,
Хѡхѡадѡылтцыз уи аѡны,
Уара угылан уахџыџшыны.
Уаѡа гѡѡарасгьы усымкзеит,
Шѡеизааныџны сара сѡеит..
...Уара азџаб-чкѡын кашѡ-кача,
Нас иубозма баша аџъа?!
Избац ауп хѡа ухы умаџы,
Уџшын, рыцѡа, уатѡахы.
Уи илышьѡаз зѡыр убахѡан,
Аха илтѡшѡадан, агѡра угахѡан.
Лус данаалгауаз есѡны,
Чкѡынак дгылон дылџыџшыны.
Убас ихѡхѡы бырфын хѡан,
Убас акѡанџеиџш деилахѡан.

Акэыбры авцамло ихэдхатца,
Ишьапкэа изиацк итакаца,
Имака-жэпа изара итархха...
Уи днаскьеигауан, аха
Изхэазомызт, рыцха, ажэак,
‘Фымтра хьантан алушэак.
Уа ацха-кнахагы ахафы
Ианнеи илхалашо лхы-лфы:
”Угэы иаанагои?” – лхэон Лара,
Зегь калоит! – ихэон Иара...
Егы илышьтаз еа уафын,
Иара икытан напхгафын.
Иапххагь диргылозма азэы,
Ма даауазма наптацэы?
И-”Волга” цыф-цыф еикэатцэан,
Ифыццэагы убас ирацэан.
Крыфара дрыпххон зегьы,
Иццоз кьафуан ескьынгы.
Иаргы дрылапхшуа нак-аак,
Иеикэа кахагы днах-аах,
Зегьы ирылацауа ацэы,
Уа дирцэажэомызт азэы.
Ипхсеипхш дитахын Лара,
Аха лаб диацэажэон Иара...
Ахпхатэи убас деилагеит,
Чаракаф Лара дибейт,
Дхатцафызан Иара нтэа,
Иаахэны ихапхейт аены ицэа.
‘Енакала абзиабара ист,
Изакезыей ас амч изт?
Есены лусураф даауан,
Илацэажэашагь диркаауан.
Лымфэа икыр ибомызт цэгьа,
Уи ихауан убасгы ацэфка...
«Сыпхэыси схэычкэеи ааныжь,

Сталоит лыбзиабара анышь!..
Абас ажэа лнитон Иара,
Акыр-кыр дыччон Лара...
Уи илышьтаз зэыр убахьан,
Аха илтшэадан, агэра угахьан.
Уара абзиабара агэра угон,
Уи зегьы ишыриааиуа убон.
Аха икан уа еа мазак.
Уара угэы змырфоз зынзак.
Са исыман хьзы-пша хэчык,
Зегьы ирызтоз даеа мчык.
Икэгьежъяангы иауан аус,
Аамта ауцахуа, цьымхеит, ус!
Уи иласхэаз баша исымхэеит,
Мызкы аонутцкалагь дысхэеит.
Лус даакэых аоны ддыртэеит,
Абас зегьы-зегь ааикэтэеит.
Мап, атынчра нагзагьы
Уа икамызт зынзагьы.
Уара ихьяаугон мыщхэы;
Абылра иалахаз ацгэы
Уеипшыи, ушафьон, уазон.
Унапгы инаныпшаа ицон
Игэырфьатца иантэалаз атцыс.
Уара иудгылазгьы азэыс
Укьяфьариа дхэыц цэгьахэыц
Дахьынхалон уажэ ахэыц.
Атых гэырфьатца илашон,
Ахара арфаш лбааеон,
Ацэа апшэымарц зегьы рзыс,
Уа ишэахэон акармацыс.
Ашьтахьтэи ауадае уаха,
Уа ихаан ицэоз шамаха,
Укьяфьариеи Лареи шьтан,
Дшатэы-шатэ уажэы-уашьтан.

Лыкэа дтала, лмабра дтыс,
Амца ацратцауа лгэы тытц
Зеггы рёщцауа акы даёын,
Абар-абар, акы дазышын.
Уи, лашыа хэычы нак дыриа.
Хаилгарц хакоуп хэа мариа.
Лыхцэы лырхэуан, ипылыртуан,
Жэытэи ёатэи лыртытуан,
Убас дазыкалтон Лара,
Дапылартэ еипыш уаха апысра.
Ус, атц неиуан агэахы,
Махэык аапыцэеит адэахы
Уёызеи Уареи шыёезаны,
Шэышнеиуаз шыёпысы заны
Апыенцыыр шэнацагылт убра,
Лыхгы аахлырхэхэеит Лара,
Шэыбла шанхақаагы неикэшэеит.
Уиакэхэеит, ибомбан ипыжэеит,
Атц дырцаажэеит алақэа,
Укны иухарц ушытагэа,
Ак шыкэуцоз даёак леит,
Абас узкэымгэыбуаз калеит.
Нас апыацпахытэ абду дкёеит,
Уи азмырхакэа ишыақы ткёеит.
Алақэа шышышташ шэеиханы,
Шэон агэааахы шэы рханы.
Абдугы уи гёаарас икын,
Алақэа дрыпыхёеит дыщцакын.
Нас иагынацитцеит абас:
«Ех, ижэла бзиан, афаст!...»
...Уара азбаб-чкэын кашэ-кача,
Нас иубозма баша аца?!
Уаха упыхэызба хатца дцон,
Уи ухы уцэымпы уканатон.
Са сехырцаажэом зынзагы.

Исхызгахъеит уи схатагъы.
Хышыкъэса бзиабарала стэны
Сыкан адунеи зегъ стэны.
Хъыцъагъ убас хапсы еихэлан,
Ханеибамбоз – аены ихэлан.
Абзиабара иаткэаз зынзас,
Амш сапбылон ныхэатас.
Убас апстазара стахын,
Ла – дысгэын, Лара – дысхын,
Убас аплан дукэа кхэцон,
Убас ахан дукэа кхэцон.
Убас бзиабаралагъ итэыз.
Ихэхъзеи нас уа мбатэыс?
Ара акэты каркар – ана итцон.
Лара уаха хаца дцон.
Уи уаха мал-уащык дигон,
Сара рыцха схы еилагон.
Ақалакъ салалан сцон,
Схала сцэажэауа ак кастцон.
...О, азџаб-цкэын кашэ-качагъы,
Убас акэхап, рыцха, уаргъы?!.
...Са сыздыруз ссирс ирбон,
Са сыџнутџка амшын цэқэырџон.
Са сыџнутџка иауан асы,
Са сыџнутџка былуан азы.
Схагэтаџы илагон апша.
Схагэтаџы еилагон апша.
...О, азџаб-цкэын кашэ-качагъы,
Убас акэхап, рыцха, уаргъы?!.
...Сцон, амыжда, схы ларкэы;
Ашхам талан иафон сгэы.
Амшын – змахын сара сзы,
Ашьха – бгахын сара сзы,
Адгъыл – гэаџын сара сзы.
Жэџан – кэараџын сара сзы,

Сара астудент – зхара мфа,
Сара астудент – зхара мба.
Лара мал-уафык дигон,
Сара, рыцха, схи еилагон.
О, азџаб-чкэын кашэ-качагы,
Убас акэхап, рыцха, уаргы?!
Уаха уџхэызба хатца дцон,
Ухы уцэымџын, уџсы узон...
...Сара сыгэтакты назон,
Насыџ сыман сканатцон,
Сара уаха џхэыс дызгон,
Снап сыиетцахэ акны збон...
...Уара азџаб-чкэын кашэ-кача,
Баша иубама, рыцха, аџба?!
...Амра гылоит – иташэоит,
Арџаш жэылоит – амч ашэоит.
Ажэџакэа ырласуа иахагы
Ицоит аамта – ахақым.
џажэи ааба шықэса цит,
Атцей диит, абырг дыџсит.
Ааи, Сара – абду, Лара – анду,
Гэалашэаралагы хантэу
Ицэырган исалхэеит зегы,
Скэызгаза ус стэан зынгы.
Нас иалагеит сгэы абылра,
Нас илцэымыџхеит Лара.
Са исыздыртэкъомызт, цаны,
Абас шэшыказ шэгэы еизцаны.
Чкэынак длыштан – уаха акгы,
Абастэкъа издыруадаз зегы?!
Сара сшыкоугы оумашэоуп,
Урт санрызхэыцуа абыржэоуп:
...Аџсуатцасла ихьз шыа,
Ухьыз ихьзылтцеит сашыа.
...Уахык џхызлагь ухьз лхэеит,

Хыс исымкит, наĳ сеимхәеит.
...Зны дгәырџан – ухыз ләашәеит,
Илыхыз анылба – деицрашәеит...
Урт санрызхәыцуа абыржәоуп,
Сара сшыкоугы оумашәоуп.
Шәа шәрыщхара снаџрагыл,
Анасыџ счаџама иаанкыл?!
Цьым, уара иувызбо акы,
Убаскан инасықәкны ухы
Исоухәазтгы ишәыбжәыз зеггы:
«Лара илтаху?!» – схәон саргы.
Зеггы-зегь убра избахон,
Зегь хаџстазарагы еакхон...
Са хәыцрак самоуп сыкны:
«Насыџ, лымоума са скны?»
Зеггы ирдыруеит, нас имцым:
Апоеит, цьым, имам-ихзым –
Дырхынхало цәахәақәак,
Иаџицоит, рыцха, шәыкәқәак.
Уи инаџар хьзы-џша хәычык,
Уи инаџоит лша хәычык...
Уара, изыстаз сара ацәыз,
Уара угылоуп иахьа азәыс.
џыхьеиџш уара укашә-качам,
Аха изхәада – уеилфачам?!
Умәа иаџгылоз – ркәкәахеит,
Уара убас еиџш уџәџахеит.
Амчгы умоуп, алшагы –
Иацлоит уи есымшагы.
Са ихьаазго сгәырәа хены,
Ани шәанейбагаз аены
Аган ахь икашәџар шыақак,
Зеггы-зегь еакхон зынзак.
Уа еимгеимцарак аџаххон,
Еимгеимцарак – зегь еакхон...

...Са сызлашәыхәо – зегъы:
Уа ихәычззаргъ иагъагъы,
Аамта баша ишәмышьтын,
Мамзар ихышәтуеит ауардын?.
...Ацха-кнаха, акгъы зымчым,
Уара гәнаха умам, цым!..
Узы-мшын шеилашуа агәгәа,
Уара инеимоудоит агәкәа.
Аха уи иаңырхагахо азәы
Инеихьымзаргъы ауам уацәы!..

Ииуль, 1990 ш.,
Акәа

АМАТАНЕИРА

Смаҭа Саид Агрба ихъзынфылоуп

I

Уа ахэычы дыштэаз аоны,
Лыбжы геит.
Хналхаххызар хаизыфоны,
Митэ аабейт.
Лангы дналхалт дыхэхэаны,
Деилагеит...

Далапсит, рыцха, ахэычы,
Хэхэарахеит.
Ицон уа ашэаҕа лҕачы,
Ххэалахеит.
Ус, далцит уи хэыч-хэычы,
О, хаикэхеит.

Иааит ахақымцэагы еицны,
Уа цаны.
Дыбзахеит, хамхэеи, дыпсны,
Хгэы цаны.
Даргь налхалеит иласны,
Ираз-разны.

Урт акыргы дладырхеит,
Дфадырхеит.
Аха цы ахы рызмышеит,
Рымч мхеит.
Лапштцашэаран иаздырхеит,
Ргэы хзынхеит.

Стэан акыр сара схы кны,
Сымч мха,

Нас сөөгөйлэн сыццакны,
Схы узырха:
”Сзыкэгэыҕрыда, сара нтцэа?”
”Сара – Анцэа!”

II

Сан дызгаз лгэатцэа ҕцэа,
Уара Анцэа!
Схэычра збаанза иныртцэа,
Сымҕа ыцэа,
Са исыкэурххейт унацэа,
Уара Анцэа?!

Саб ыццэа инапы санца
Сан данца,
О, дажэит рхэон зынза
Илахынца.
Сара скноума угэы ахыыцэа,
Уара Анцэа?!

Ицон са сымҕагы кэаратца,
Аҕсы раза.
Игылон сымрагы хараза,
Ихаракза.
Зегь убозма, уара нтцэа,
Уара Анцэа?!

Салакамзаргы са мбатэы,
Суы-схэатэы
Сыманы сахьзеит сгэыхэтэы,
Сеицатэы.
Усыхэаышуазма угэырҕатцэа,
Уара Анцэа?!

О, уаха исымтогъ гэыбџан,
Сумырххан.
Схэычқэа абыда инумырхан,
Хтоумырхан;
Сан дшугаз еипџш лымџа џцэа,
Уара Анцэа!..

III

Убас иаахадгылт аамтакы,
Хахтакы.
Башахоит зегъ хагэтакы,
Хамтакы.
Ааи, хамтакы, уаха мап,
Нас ижэбап!

Хэлар – ашара хазыџшуп,
Ацых џеуп.
Шеит, аилабылра иаеуп,
Ха хаџшуп.
Гэыџрагъ ыкам иахзааргаз,
Хагэқэа згаз.

Хаамта калан оумашэа,
Иџыжэжэа,
Ххэыч рыцхақэа агоит ашэа,
Агэыџжэа.
Убас хакоуп ха ххатагы,
Уажэ зегы.

Иахзымдыруа уатэ иаанаго,
Хахьаго.
Мшэан ханнажьюу хамлаго,
Хмеибаго?!
Уатэахь имџшуа имџа џцэоуп,
Дагъеицэоуп.

Иһаздыруамызт изыһсаз,
Аамта ицаз.
Ҳгэынкыуазаарын усқан цас,
Харт зынзас.
Лахь ҳаумтан ҳамға Һцға,
О, Анцға!

IV

Иуздыруам зхара калас
Зынзагы,
Уа учеицдыка тбаауп убас
Есқынгы.
Арахь уара ухата ухэычны,
Рыцға Апсны!

Уара узыхэа изхызго акры,
Ицкыбу зыһсы,
Зака идуузеи упсынцры
Дара рзы.
Арахь уара ухата ухэычны
Рыцға Апсны!

Знык избаз ссирс икаитцоит,
Знык избаз
Уламыс, уи хара ицоит,
Идуми убас.
Арахь уара ухата ухэычны,
Рыцға Апсны!

Еснагь иацлауа акара,
Хара хкны,
Ухьз-уһша неиуеит хара,
Асхаракны.

Арахь уара ухата ухэычны,
Рыцха Аҧсны!

Шамаха дцазом дхынхэны
Знык узбаз.
Дашьталоит, иргыло ашны,
Иҧашә-идац.
Арахь уара ухата ухэычны,
Рыцха Аҧсны!

V

Кыр зымчыз – еиха итаххеит,
Убас деихеит...
Мчы змам – дымчыдан дынхеит,
Деимдырххеит.
О, иҧәҭэам дыргоит деимцәа,
Иухьи, Анцәа?!

Убла шааҧшуа удгьыл игоит,
Тәымны уибоит.
Унапы ҭахәоуп, зегьы убоит,
Угәы уагоит.
О, иҧәҭэам дыргоит деимцәа,
Иухьи, Анцәа?!

Иухагылоу ажәангьы утәым,
Ахауагьы.
Иара – зегьы, уара – атәым,
Иара – зегьы.
О, иҧәҭэам дыргоит деимцәа,
Иухьи, Анцәа?!

Ҥоурых умазам уеизгьы,
Зынзагьы.

Уара – атэым, иара – зеггы,
Иара – зеггы.
О, ибэбэам дыргоит деимтэа,
Иухы, Анцэа?!

Хабацэа рыпсыбаа хэхэоит,
Ихьчо хдыньц.
Убри мацара зегь ахэоит,
Шэьешэьртынч!
О, ибэбэам дыргоит деимтэа,
Иухы, Анцэа?!

VI

Асаби игэьдцан дыршыит,
Асиара аагылт.
Адгьыл тагэтасны игьежыит,
Ашэшы хылт.
Харт ацэажэара хаеуп,
Ус хапшуп.

Ачкэын кэьпш ахы дагеит,
Апшзара ызт.
Ажэсан хэашыит, еилагеит,
Акэак хэа ихыст.
Харт ацэажэара хаеуп,
Ус хапшуп.

Ддыргэакын абырг дыпсит,
Акэышра игеит.
Иазымчакэа адгьыл цысит,
Ашьха бгеит.
Харт ацэажэара хаеуп,
Ус хапшуп.

Иацы ахэыштаарамца иакыз
Ыцэт иахья.
Иацы азыхь хэычы зхы зкыз
Ызт иахья.
Харт ацэажэара хэууп,
Ус хэушуп.

Милатк анызаара иаеууп,
Бызшэак ысуеит.
Милатк убасгы ихэаеууп,
Егы ахуеит.
Харт ацэажэара хэууп,
Ус хэушуп.

VII

Амра иацы еипш ипхазом,
Амч хазом.
Ипхазаргы ашэахэа аазом,
Мап, иаузом
Уаныршыа удгыл уахырка,
О, агэытка!

Ашьха рэаш ата убазом,
Еилашзом,
Адуinei аңсы аханатом,
Акгы аузом
Уаныршыа удгыл уахырка.
О, агэытка!

Ашьхакэа дагэаза ипшуп,
Ихэаеууп,
Ахахэркэареи дарей еипшуп,
Ус ипшуп

Уаныршыуа удгыл уахыркъа.
О, агэыткъа!

Ажэџан аблакэа цнархэуеит,
Агэы хэуеит,
Ажэџан убасгы илакэуеит,
Оума ауеит
Уаныршыуа удгыл уахыркъа.
О, агэыткъа!

Ашыауардын ажэџан иазцом,
Атцх иазцом,
Хэсиап хэан азэгы дизом,
Мап, иаузом
Уаныршыуа удгыл уахыркъа.
О, агэыткъа!

VIII

Акарматцас хэычы шэахэазом
Зынзагы.
Уи ада агсабара иахэазом
Акагы.
Уи ннакылт зыбжы гауаз
Ан луаз.

Ацэқэырџагь агэырџа афыкэ
Ишаауаз,
Изазымааит амшын афыкэ
Згэы џшаауаз.
Уи ннакылт зыбжы гауаз
Ан луаз.

Ақэыцьмагь қылары ишцоз
Ак агьгылт.

Алабжыш агэы иштапсоз
Уа иаагылт.
Уи ннакылт зыбжыы гауаз
Ан луаз.

Апхэыс дзыпшыш лгэыфьрта,
Лаамтагь цит,
Аха апшқа итаз амгэарта
Иеирпсит.
Дааннакылт зыбжыы гауаз
Ан луаз.

Ахэыхэ хэычы згэы пшаауаз
Ак ағаст,
Атынчра аман ишаауаз
Уа иаанғаст.
Уи ннакылт зыбжыы гауаз
Ан луаз.

IX

Сара атыша тлашэ стахейт,
Са сықәңойт.
Сеихейт, аха сымч мхейт,
Ак схаңойт.
Ғыстуейт – иаҳазом азэггы,
Зынзаггы.

Салахейт атых-лашэ пша,
Нак сагоит.
Избазом ашэшы еимзырпуа,
Сгэы сагоит.
Ғыстуейт – иаҳазом азэггы,
Зынзаггы.

Ахауа убасгъы икӕкуп,
Ихӕшӕыркуп.
Сыхӕцӕы цкааны сакуп,
Сгӕы акуп.
Ӕыстуеит – иахӕзом азӕгъы,
Зынзагъы.

Адънышцӕа сыкӕшан сыркит,
Сымӕа куп.
Сыцхыраара азӕ дмыццакит,
Ашӕшьы хуп.
Ӕыстуеит – иахӕзом азӕгъы,
Зынзагъы.

Стахеит абаагъсы ахагъы,
Ех, мракы!
О, изыгъсоузеи азӕ инапы,
Ех, мӕакы!
Ӕыстуеит – иахӕзом азӕгъы,
Зынзагъы.

Х

О, уара ухазымтцӕ Анцӕа
Зынзагъы,
Иаархӕны ирхадыргъан рцӕа
Уажӕ зегъы,
Абар иахъиаз ушьапафъы,
Урзыгъшы!

Ашьыжъ амаалыкъ дышьны
Ашьа рхъыкӕкӕа,
Ушкагъ инеиуа игъежьны
Икны ацӕашькӕа,

О, ирызтоузеи агэы-агэатцэа,
Игэат, Анцэа!

Ан длабжышо дыртэаны,
Илтны ашья,
Иуашьапкуа зажэа ртэаны,
Арахь ужья,
О, ирызтоузеи агэы-агэатцэа,
Игэат, Анцэа!

Ужэларгь тэыс уа икацаны,
Имсахо рхы,
Усапхья апсы-цкья рхатаны,
Рцбаркэа кы,
О, ирызтоузеи агэы-агэатцэа,
Игэат, Анцэа!

Ххалагь хаказааит хэаны,
Егьырт зшыа,
Анцэа дхацуп хэа ихэхэаны,
Анышэ зжуа,
О, ирызтоузеи агэы-агэатцэа,
Игэат, Анцэа!

XI

Азэ ибарбар хгэы пнацэеит,
Ханнарцэеит.
Ихэеит, ихэеит, хац аеит,
Хагъашеит.
Анцэа, ублакэа цырхэы,
Дахьырхэы!

Еазэы ифы итам икакоит,
Икакоит.

Хлаирхоит, уи хџаирхоит,
Нас дхаџоит.
Анцџа, ублақџа тырхџы,
Дахыырхџы!

Изымгылазоз даџазџ дгылт,
Хамџа нкыл.
Иахџагылозгы дџаџгылт,
Инеидкыл.
Анцџа, ублақџа тырхџы,
Дахыырхџы!

џазџ иус цоит иахыакџым,
Ишакџым.
Убасгы иџаџџоит иџаџкџым,
Ианакџым.
Анцџа, ублақџа тырхџы,
Дахыырхџы!

Сухџоит: атынчџа кџаџа,
Иџџаџа.
Ханхар зымуа хџџџаџа,
Дџаџџаџа...
Анцџа, ублақџа тырхџы,
Дахыырхџы!

XII

Иаџы еизџарџ, иахыагы
Еизџарами.
Уаџџы иџалоит иахџагы,
Иџаџџи?!
Са кџызуџ сџахуп, иауам,
Исдыџуам.

Ундэылцит – оумак рхэоит,
Инцэазом.
Ухы агоит, улымха хэхэоит,
Ипцэазом.
Са крызур стахуп, иауам,
Исдыруам.

Цьоук ана амла реадыркит,
Изыхэада?!
Цьоуки русхэарта адыркит,
Псыхэада.
Са крызур стахуп, иауам,
Исдыруам.

Акыпцхь мыжда аш рыхнацеит
Хаблақэа.
Арадио шхэацэоз иагазеит
Хлымхақэа.
Са крызур стахуп, иауам,
Исдыруам.

Адгбыл цэажэоит, оума ахэоит
Ажэанггы.
Ирчхауазей, рыгэкэа хэхэоит
Ажэларггы.
Са крызур стахуп, иауам,
Исдыруам.

ХІІІ

Са санаапцш иахьа шыгжы
Сус ахь сцарц,

Ұыц ажәһан иатан ашәшы,
Амра бжъарз...
Са смата хәычы изхауеит,
Сгәы рхауеит...

Хара атынчра хаззыпшыз –
Уи атып
Абцъар иааннакылеит ұыц,
Хагәкәа тып...
Са смата хәычы изхауеит,
Сгәы рхауеит...

Анхаә рыцхагъ ажәла икьон,
Ицәмаа нкыл.
Аха ант ахысбыжкәа ааскьон,
Уа даагылт...
Са смата хәычы изхауеит,
Сгәы рхауеит...

Уа ахысбыжкәа шгац игоит –
Азә дтахоит.
Аха хгәыбуеит амш еилгоит,
Амра пхоит...
Са смата хәычы изхауеит,
Сгәы рхауеит...

О, иахъа әғиара амәа зкыз,
Уи сасып...
Амрагъ гылап әапхъа ұыц,
Пшаласк сып...
Са смата хәычы изхауеит,
Сдац схауеит...

XIV

Адгъыл агоит агәыпжәара,
Акгъы муы

Ип̄шын, ицеит еик̄эыжэжэа,
Ақэа аруы!
Анцэа, ирыцхауп, ихаца,
Абри к̄аца!

Азыхь хэычы ағы шэахауп,
Ам̄а арба!
Мап, изыччом, иҫахауп,
Амра арба!
Анцэа, ирыцхауп, ихаца,
Абри к̄аца!

Ацысгыы ажэоан атахуп,
Абла анхты.
Инаган ап̄ыркы иҫакуп,
Ашэ арты!
Анцэа, ирыцхауп, ихаца,
Абри к̄аца!

Ацла амцан ахы цэахуп,
Анышэ иат.
Ахы ап̄стазара атахуп,
Амра иат.
Анцэа, ирыцхауп, ихаца,
Абри к̄аца!

Аеаларп̄сны Ап̄сны акуп
Ц̄ьоук ргэаҕ.
Ахақэитра-п̄шыа атахуп,
Ап̄сны гэаҕ!
Анцэа, ирыцхауп, ихаца,
Абри к̄аца!

Март, 1991,
Акэа

АИААИРА АШЫҒАХЫ АҚӘҒАРА

Гәйтцхак сара сгәатца иґахәхәа иныкәызгон,
Еидаран сатцан,

сахыхәнозгыи иныхәнызгон.

Ус, ағхәара анааи, уи сыха-сыхауа,
Снадтәалеит ицәырызгарц адәныка уа:
«...Стәыла хәычы,

еснагь җхьака инеилаша,
Аша-етәеипҗш дузгылеит аҗеи лаша...»
Абас сналаган җыцк ахәара сгәахәауа.
Аха ахысбжыкәа еишыґаххит акәкәахәа уа.
Сыцууааны абырсаатк хбарца сныґаххит,
Сныґаххит,

нас уиакәхейт,

уа сныґаккеит.

Ашышы-шышыыхәа зегь ахьнеиуаз җыхьа уа,
Ицон амашыынакәа еивыкәа-

еивыкәауа.

Ицон урт хыкәалааны ишзахәауа алада.

Ицон урт хыкәалааны ишзахәауа ааада.

Ауаа еилахейт,

рыцха,

ируа ианақәымшәа,

Гыгшәыгкәоушәа,

ауаа дара рақәымшәа.

Лада изцартаз – уажә ааада дахауан,

Ицәа дхазымцоз – уажәы инапкәа ирахауан.

Абжыи гон,

иаанкылан зегь рыхәмар-ччақәа:

– Аба дхақәлейт,

шәгәышәеаныз,

амарцбақәа!..

Ашәеикәарагь наҗысит Ерцахә –

ашкәакәа,

Амшын шытытцит инеижэто ацэкэырҕа шлақэа.
Ихаҕы дтытцит Абрыскыыл —
жэлар рымч нымтэа:

— Ахы,

шэнеибац,

шэнеибац

аҕсуаа рычкэынцэа!

Ашхам зэыкэкэоз икыышэ хшэаакэа аалакыл,

Аҕа дааины Аҕэа агэашэ ҕшза даалагылт,

Еикэных-еикэных ар хэа иман ахэатцэҕа.

Ишҕа уара,

днадгылама Аҕэатцэҕа?

Идырма уи аҕсуа илшеи

ир маҕи?

Сара ихасцоит:

иашоуп,

Егры дырнажыт,

Аха Аалзга дышҕари иеавак-еавакуа,

Ирыхзеи Кэыдры ацэкэырҕа еибах-еибафақэа?

Егры дырнажыт,

ашышыыхэазагь дниасын...

Мап, цым, Егры зыгэра угаша зиасым:

Нырцэи-аарцэи уа акакагь нахэа-аахэо,

Егры, цым, уажэы-уажэ инахэы-аахэуеит.

Уи ангэрымуа —

агэы итцхауа убартазам,

Угэуеаныз ианыччо —

изхэада ишэартазам?

Исыздыруам цьоукы ирасхэара,

исархэара.

Аха ааҕхэа икалама ара ачархэара?!

Ачархэара —

Аҕсны уаха иаазмырҕацаз,

Ачархэара —

Аҕсны аазмыргэырҕааз.

Исхээр стахызма сара сгэыла ицэгъа,

аха...

Зегъы иреицэоуп, цьым, уи данузыцэгъаха!..

Ашхам зэыкэкэоз икышэ хшэаакэа иаалакыл,

Аџа дааины уажэ Акэа агэашэ даалагылт.

Ашэеикэарагъ нафысит Ерцахэ –

ашкэакэа,

Амшын шытыцит инеижэцо ацэкэырџа шлакэа.

Ихаџы дтыцит Абрыскыыл –

жэлар рымч нымтэа:

– Ахы,

шэнеибац,

шэнеибац

аџсуаа рычкэынцэа!..

Акэа, урт ркынтэ уззыџшыз убри акэызма,

Шыжь уанфыха

ушэ иаалахартэ агэыз хэа,

Згэы тырхяха ирџылауаз агэылацэа?!

Нацънатэгъы ухтакны урымман акэылацэа.

Аха урт бжымшынк ирырны рџаархон,

Аха урт бжышыхакы ирхытцны рџаархон

Акэа, иудыруан аџа хэымга иџылашъа,

Акэа, иудыруан Аџсны хъчауа агылашъа.

”Марияла ас иаагазар Аџсны агэеисырта,

Аџсны зегъ шгоу ихамакны ихаисрыда?!”–

Уажэ абас хэо идырцырцыруан рахэакэа,

Мап анакэха ишэџеиџшу хэа хэхэауа.

Убаскан ацыр еиџш иртэо

аихаза уа,

Доухамчк икоуп,

цъым,

Аџсны зырхатцауа.

Изеидымгыло Нартаа шэеишыцэа еидгылауеит,

Зхаџы изтымцуаз Абрыскыыл дхаџгылауеит.

Напъха Къагэа ибжыи цар гойт:

«Агэылацэа:

Ас карцом,

шэгыл,

ихақэлеит ақэылацэа!..”

Ашьха баагэарақэа Акэа иуёыкэыршоуп,

Амшын цэкэырџарақэа Акэа иуёыкэеёоуп,

Зынғыи-џхынғыи ахра узызуа мрашэахэоуп.

Абжыи иухылтца гагыи-шьхагыи ирашэақэоуп.

Убри азоуп ха хбыргцэа Анцэа ду изихэауа,

Убри азоуп хпоетцэа ашэа зузырхэауа,

Жэытэ кэырчахак анырба –

цаи имырззауа.

Ха хцарауаа –

уара утоурых зтырцауа.

Ха хгэи итамызт бцарла амч-лша шытаххрацы,

Хара хгэи итан Апсны ахьз-џша шытаххрацы.

Абцар –

ара апъшзара иузафаргылауам,

Ара ашьа казтэаз –

Анцэагыи дидгылауам.

Ари адгыл – иара ихазыхэан иалихит,

Пату ззақэымцазгыи иџстазара иалихи?

Илапъш ахуп,

абырсааткгыи итиршэом,

Анхашья иақэымшэаз –

хылабагы иқэиршэом.

Иахья абар,

Анцэа ихьяпъшымта иақэыршэа,

Ашстаа хашта дталт,

иахэшьапъа иақэымшэа.

Абцар ахы дтатэа, рапъхья дгыланы,

Апъсцэаха ичаала, ёыцырцыр аанкыланы.

Иахьяалагылаз уа ахымцақэа агэыдырццеи,

Рапхъа Дырмит Гэлиа ибака иагэдырцеит.

Убаскан: – Ыых! – ахэит

Апсны-џиа рыцхагы.

Ахгы накэаеын

иаалапшит ыщхагы.

Ашэеикэарагъ наџысит Ерцахэ –

ашкэакэа.

Амшын шытытит инеижэцо ацэкэырџа шлақэа,

Ихапџы дтытит Абрыскыыл –

жэлар рымч нымтэа:

– Ахы,

шэнеибац,

шэнеибац

апсуаа рычкэынцэа!..

Аха мап, имгылеит апсуаа рхалазагъ,

Аапхъабжъ гон ашьха дукэа ирхалазан:

– Хашыцэа шэартоуп,

ахахаи амарцъақэа!

Кавказ ацеицэа,

шэаарыха шэабцъаркэа!

Игон ари абжы џаџагъ-шьхагы еимазакуа,

Уи рапхъаза рхэы-ржы аргылт абазакэа:

– Дадраа,

хархышьна абжак Апсны икнахазар,

Азэ хэаныпхъахк –

икалап игэнахазар?

– Аџа ихъацара уажэы ишэымбеит шэарт, аха

Харгы хшэартоуп –

Апсынтэыла аншэартаха!..

Аедыгкэа гылеит –

хашыцэа гэакъақэа, –

Лассы хархыцп, – рхэит, ашьха џагъақэа!..

– О, ирацэазаргъ ха хамч-лша агартакэа,

Зегъ шэеицгыл! – рхэит, рыцха, акабардакэа,–

Даргы-харгь Нартаа дукэа хархылцышьтроуп,
Иахуалпъшьогы тэым лфак наххылмыжьроуп!
Иац иласыз –

иахьатэи уа ахауа-ца,
Рхатабжь налкьеит ачеченцэа
хауацэа.

– Иац ха хшэартан,
иахьа ирыдгылт афсуааггы,
Шэымшэан,
хнеиуеит! – рхэеит, рыцха ауафсуааггы.
Афа данхақэла дгьылла,
жэфанла,
мшынгэыла!

Абар, Кавказ зегь хианы ашьапы ишықэгыла:

– Афсны анацаха –
Кавказ зегы ацахеит,
Афсны анаиааи –
Кавказ зегь фырхатахеит!

Жэлар анеидгыл –
убас ифэфахоит рымч-нымцэа:

– Ахы,
шэнеибац
ашьхаруаа рычкэынцэа!..

Афсны иатахуп: неибацарагь рыгума,
Афсны шэартоуп: дара шэара рықэума?!
Ахатарашэа – ахатарахь уи рыфхьауа,
Зегы ирафгылт хабацэа ргэы рымкьауа.
Ахатарашэа – ашэыргэындагь дзырхатауа,
Ацыр еицш асеахэа изыртэо аихаза уа.
Ахатарашэа афызтцазгы афырхатаэа роуп.
Иахьа изызку: хамч тачкэымны арацэароуп,
Ахатарашэа анхафхьа – хаба ихацэароуп!..
Шьтахька былуа
фхьака еицралауа амцақэа,

Ашьамша ианыла ицоит хайбашыцаа хьамтцакэа.
Амч еикарам — азэ дышэшыкны дгылозар,
Абжьас еипш дгыгшэыгха аҕа дигылозар,
Аҕагы дшэаны исапхьа дшьамхгылозар —
Илзыршой?

Ипхьоит иабдуцаа рыбжьы-харак,
Идгыл гэакьа инатауеит мчы-харак.
Уи махэҕала аҕа итанккэа дырпылозар,
Дара атанккэагь шэа-зызан иаагылозар,
Иахьаагылогь алша ханто ирхылозар —
Илзыршой?

Ипхьоит иабдуцаа рыбжьы-харак,
Ишхьа ршашкэа убас илартоит ҕыхарак.
Азэ шынажэашык имшыыр псыхэа имамзар,
Аха арахь излеишьюахэа бцар имамзар,
Уи хаҕа ицэигартэ баа чыдагь илазар —
Илзыршой?

Ипхьоит иабдуцаа рыбжьы-харак,
Ижэсан ихагылоуп, цым, асыхарак...
Апсны атеицеа ахатарашэа рыпхьауеит,
Уи захауа хаҕацаа ргэы рымкьауеит.
Ицатэ хэычкэа зымша нак иныкэтцаны,
Аҕа хэымга даниҕагыл длапшыкэтцаны,
Дшыкоу ибарц аб уа ипҕа данитаагьы,
Уи дзипырымтит Витали Арстаагьы.
Ипҕазатэ дцан,

дахьаҕу аҕа ишыажэрагьы,
Маза-маза дишьтоуп Мирод Гэажэбагьы.
Идгыли ихэычи хьчауа,

дрыхзызаауа,
Сажэит мхэакэа — аҕа ицэа дтарзызаауа.
Ипҕазатэ еибашьра данца дыбналаны.
Уи дивагыл —

амцашыра еицаланы,

Ађа хэымга иѣагыла ишнеиуаз бзиаггы,
Дицѣтахеит, рыцѣа, Зураб Малиаггы.
О, шѣарт азацѣкѣа,

азацѣкѣа,

азацѣкѣа

Шѣара шѣаазаз ирымазоуггы мѣа-затѣыкоуп,
Мѣа-затѣыкоуп:

еснагъ шѣара шѣыхъчара!

Аха иахъа Аѣсны аиааироуп шѣыхъзала!..

Ахы лашѣуп:

затѣи лашѣи еилнахзауам.

Ахкѣа шѣышѣуеит затѣаира рееилахѣауа.

Азѣ дкаѣуеит –

ихымѣа ѣжѣоит ѣыѣара,

Ахатѣарашѣагъ иѣхъо изауеит ѣызара.

– Аат, аѣаѣи! – хѣа ашъхаруаа рааираггы,

Хѣжѣлар ирзаѣызахеит уа аиааираггы:

Нак-аак ижѣѣахырны иѣадгылт ашъхѣкѣа.

Тѣылацѣхъаза хашъѣѣа хѣзаргоит ашъхѣкѣа.

Зегъ биракны ахатѣарашѣа рыѣхъауеит,

Уи заѣауа хѣѣаѣѣа ргѣы рымѣауеит.

Аѣсны аѣѣылашараз ѣѣоук ирхѣхѣлауеит,

Рѣѣылашара ырхѣлауа хѣ хѣѣкѣа аѣѣлауеит.

«Акыр шыкѣса хѣара хѣзы ашѣы ашѣын, аха...» –

ѣанаа рыдгыл иахылоит иаѣшѣымаха.

Агенералггы иѣы даѣѣѣѣан нак дыѣыббит,

Ашъаѣышъѣѣѣггы убас ахѣахѣа ыѣыппит...

«Ох, гѣышъа!» – хѣа Гѣѣагъ рыѣны иахылауеит:

«ѣѣым, аиаша иагъа иужырггы – игылауеит!»

Изсо инеиуеит хѣбирак иану уа амѣѣѣа,

Анап-ѣѣа иашъѣѣоуп хѣбирак иану амаѣа.

Ахатѣарашѣа наскъо зеггы ирыѣхъауеит,

Уи заѣауа хѣѣаѣѣа ргѣы рымѣауеит.

Ахатѣарашѣа...

аха иѣоуп ахѣрашѣаггы,

Аибашьраѣ уигъы иааннакылоит ажэагъы.
Ахэрашэа ахэра мшыңзылагъы иѣназэзэауеит,
Ахэрабѣыц ақэнацоит –

ашхам ѣнацэцэауеит.

Ахэрашэа ахэ изгэамтазо иѣаихауеит,
Апѣстазарахъ дыргъежъ,

акѣпжарахъ ихауеит.

Аха икоуп уа ахэрашэагъы иапѣызгауа,
Абзара арахэыц аапѣцэаны апѣсра ацэызгауа.
...Апѣтақэа цеит нақ шьханхытѣка рѣынаха,
Амшын еикэтэеит, агэы ашьтытѣра иаѣын, аха..
Амрагъ лапѣшит ахы шэахэақэа аакэырччан..
Даины ипѣа дааихагылт

Витали Амаршъан:

– Дад, са ухэычуп схэон,

аха уара ухацэзаап,

Еидара дукгъы азэгъы имбазо уацэзаап.

Ҳазшаз Анцэа ду ихамта –

Апѣсны аншэартаха:

«Ухэычуп хэа са сыкэнышэшьауан шэарт, аха
Саамта ааит» – ухэан уагъцеит унытѣхаха,
Ихазгэамтазеит, амца ацран уѣнутѣка, аха.
Атыпѣцэка акышьа ззымдыруаз –

уара асаби,

Гэылагъ-злагъы ушырдыруазгъы абасами.

Атытѣцэка зымшьыцыз –

аѣа ишьра угэахэауа,

Унарылалт хайбашьцэа ахьцоз агэгэахэа уа.

Рапѣхъа-рапѣхъа иууа уакэшэа –

уакэымшэа,

Аха нас уа апѣышэа ду змоу уакэушэа,

Рапѣхъа унагылт –

иузыпѣшын улакэушэа.

Убла ихгылазар акэхап Маршьанаагъы,

Дал наӋ-ааӋ урт рыӋэибахра ашанаггы.
Уеизггы-уеизггы иӋамзарггы урт харада,
Иахьа рызбахэ цьоукы ирхэозаргь хаарада,
Гэалас, уара, уи ахарахьггы иумоузеи?!
Беслан,

аиаша ахэаха сахьумыгзеит.

Аамта хьанта ааины

ианхадгыл аӋэзаара,

Маршьан Таташь ихатара,

АӋсны ихаӋэцара...

Уахьызыгзаша, уи адыррахэа иумоузеи?!
Беслан,

сара уи ахэаха сахьумыгзеит.

Шьамтэыла иалахаз аӋсуаа дрыхзызаауа,

Маршьан Мамдыхэ

аӋа иныхра даӋызаауан

Цэгьала дтамхар,

уи идыррахэа иумоузеи?!
Беслан,

сара уи ахэаха сахьумыгзеит.

АӋны икнахауп

хабду ихамта

уахэа, аха

Дад, са исмоуит уи аӋоурых уахэаха.

Уетцыс кьыркьыруа – абжьы-цар аӋша иналатцо,

Цыгьарда иазхауеит – атыхэа аӋша иналазсо.

Уатцэы иеханы иааӋэгылоит –

иабазгари?!
Сан аӋакэажэ агэашэ иаӋшу иласхэари?!
Уажэы-уажэггы иналыкэшэауа сылапш уа,
ПӋхэызба хэычык уара узын сылхылапшун.
Уи гэӋарас ларггы илыман –
дабазгари?!
Сан аӋакэажэ агэашэ иаӋшу иласхэари?!
471

Уабду инхарае иеитухыз уа ацыхазы,
Зеггы рзы иҕстацаган ицо,
иҕыхаза –
Иҕсынтрыдоуп унапы анагха –
иабазгари?!
Сан атакэажэ агэшэ иапшу иласхэари?!
‘Еа ҕытк уааназар шҕахтаһыз,
иахауеи!..
Аха мрагыларахь ухы рханы ухахауеит.
Уаргы саргь хаҕстазара абра итгылауеит,
Аха,
сытәәншыап,
убакан ураа угылауеит!..
Аказа ахахэ шгэилиршэауа амцхэ амырччан,
Иҕа дихагыл дцэажэон
Витали Амаршьян.
Еитаҕэҕэа игыла иҕшын ахэеинышэшэылақэа,
Атыркэ,
Ашьам,
Аиордан ухэа атэылақэа
Иҕсақья ырылаҕсоу апсуаа рыхшараггы,
Аҕсны рыҕхьо ианатахха рылшараггы.
Ерцахэ иахыфуа игон
ҳара ҳдоуха амч-нымтцаа:
– Ахы,
шәнеибац,
ашьхаруаа рычкэынцэа!..
Ахатцарашэа наскьо зеггы ирыҕхьяуеит,
Уи захауа ҳаҕацэа ргэы рымкьяуеит.
Ахатцарашэа...
аха икоуп ахэрашэаггы,
Аибашьрае уиггы иааннакылоит ажэаггы.
Аха икоуп уа ахэрашэаггы иаҕызгауа,
Абзара арахэыц ааптэаны аҕсра ацэызгауа.

...Ажәһан иатәә аҗта хшәақәа асытакуа,
Итшәаа-тшәааза иааҗшуеит алакытәқәа.
Амрагь аакәытын уа ацәыркәа-цәырасра,
Ирылазит,

ахы ылашәазшәа атырасра.
Анышә иасуеит абацәа рлабашьақәа.
Анацәа гәынкьуеит:

– Ех, хара агәашақәа!
Ипдыртит атыҗхацәагь рыхцәҗарақәа,
Ахтырҗа еикәатцәақәа,

акасы еикәарақәа...
Икьызкьызуеит зегь алабжыш иахәаеуа,
Иахагылоуп зегь атоубыт иахәаҗшуа.
Ари адгьыл изгым уа акыба-зыбагьы,
Уажә днаскьанагауа Ефқан Цыбагьы.
Уара уаби уабдуи уаха изымаазеит.
Зшьам згәыблымхаз аҗа –

аб дизымаазеит.
Уара ураазеит Аҗсны агәбылра улартцәа,
Убла ихымтцзо

инеикәуҗсаргьы улацәа.
Арантә ианцоз еидкылауа рыжәлантәқәа,
Зегь раҗхьазагь ишытырхуан рнышәнапқәа.
Избанда рыдгьыл-җшыа агәбылра рыламзи,
Иагьацъара ифыкәнажьзаргь уи рыламзит.
Дасакы акәым, ркыта ахьызгьы:

Җәадатцәкьа
Ганы иахырцеит иеипшыз атыҗ гәататцәкьа.
Уабду иуеихәон арахь уаарҗшуа есуаха:
– Дад, зцъынцъ иахым иузидтцом:

уаҗсыуаха?!
Уара, ашықәс хьантәқәа рыцәкәырҗарагьы
Иалхәан иааугеит Аҗсны абзиабарагьы.
Уаха җсыхәагь умазамшәа уиадатцәкьа,

Ех, шака иутахызи иубарц Ыадацэка?!
Иреипшызаргъ амц шыап-кыаеи

алакэ-ажэеи:

Иаанужын уаб ашлеи

уан атакэажэи,

Уара азымшын урны арахъ усааха,
Апсны иудукылеит рапхьатэи ааха,
Мап, алакэ аегъы иубом ари ашызагы:
Ыадацэка утахеит –

нырцэ Ыада уизаргы.

Дад, хабацэа ак зырхэоз –

акы рбеит, рхэеит:

Дад, иаб ицынцэ акны ипсра ааигеит, рхэеит...
Аха, Ыадацэи ашэткэа уи ипсы рылаха,
Ишызцэа акэшаны игылан: – Тыркэтэыла! – хэа.
Ари адгыл изгым уа акыба-зыбагы,
Уажэ днаскыанагауан Ефқан Цыбагы.
Иагыацъара иказаргъ уа иазнаны,
Апсны цыынцъу –

Апсны итахуп азкэатып.

Нас ари Тыркэтэыла дыргартэ икоузои,
Апсуаа мчыла иахьыргоз –

– мчыс ихоузеи?!

Иабду ипсымта азыхэа ииартэ даалатэан:

– Дад, суасиат нашэмыгзар

цъанат саматэам.

Сыпсыбаа амшын иашэт,

шэахэо Апсныхагы,

Зны ишпъананамгари уи Апсныкагы!..
Нас ари Тыркэтэыла дыргартэ икоузеи,
Апсуаа мчыла иахьыргоз –

мчыс ихоузеи?

Уи иаб иахьагы ихэалоит гэык-псыкала:

– Знымзар-зны хшыам збаратэы саныкала,

Сгэыхь сызцэырцны сыһсыр Аһсны тынч аёы,
Анышэ самардон уа саб ицьынцэ аёы!..
Нас ари Тьркэтэыла дыргартэ икоузеи,
Аһсуаа мчыла иахьыргоз –

мчыс ихоузеи?!

Уахгьы-ёынгьы, уһхыз иалаз иалыхэхэаа,
Уиазы иутахын уһстазара амч алыкэкэаа.
«Аһсны азкэатыһ!..» – иахэоз уара уакэымзи,
Уи аншэартаха – ишухьчозгьы уакэымзи.
Нас уажэ Тьркэтэылака ургартэ икоузеи,
Аһсуаа мчыла иахьыргоз –

мчыс иухоузеи?!

Ааи, иабацаа ахьыргоз мшын цэкэырһалагьы,
Уажэ дрыман ицон уи хаир ёбалагьы.
Дагьнаргауеит уи Тьркэтэыла агэеисьрта,
Агэеисьрта –

уа аһсуаа зегьы реизарта.

Уака ёнакала аһсы анышэ дахьартауа,
Абар, хаха-хымш уи дахьыкеарцауа.
Абырсаатк иахьзоит уака ахы-ацыхэагьы.
Аһсны ахьчараз уаха икамшэа һсыхэагьы,
Агэыркьхэа зегьы-зегь уахь реаархоит,
Аһсны зтагылоугьы уа рылаһш аахоит.
Раһхьа дыкэуп рцеи лаша дкэакэаса;
Ашэшьы хьтцны абра ирбоит зегь шкэакэаза.
Жэантэ иуахаз акэзам, цьым, аиашагьы
Знык блала иубаз ауп –

рымхэеит башагьы.

– Уаанзагь хабацаа рцьынцэ ахь хаһшын, аха
Иазхоуп, абаа!.. –

ицоит ааһхьара аёынаха.

Убаскан иаахаё-хаччоит Ерцахэ –

ашкэакэа,

Инеикэаһсоит амшынгьы ацэкэырһа шлакэа,

Атэылақэа зегь ирхыѳуеит хдоуха амч-нымтэа:

– Ахы,

шэнеибац

ашьхарыуаа рычкэынцэа!..

Ахатцарашэа наскьо зегьы ирыпъхьауеит,

Уи захауа хаѳацэа ргэы рымкъауеит.

Ахатцарашэа...

аха икоуп ахэрашэагьы,

Аибашьраѳе уигьы иааннакылоит ажэагьы.

Аха икоуп уа ахэрашэагь иапъызгауа,

Абзара арахэыц аапъцэаны апъсра апъызгауа.

...Ех, аамта бзиахозтгьы –

амш анбзиаха.

Дааган даакэырцоит Гэында Кэытцниа-пъха.

Икахэхэа-какэхэа,

рыцха,

лыхцэы-апъарақэа,

Амацэаз ахы итуршэап уи лзара-па.

Лыцъымшь каитанқэагь амзаѳа иеипъшымзи,

Лыбла цауылақэагь —

аикэатэа рпъеипъшымзи.

О, зцэа-пъшқарахгьы иацы иеипъшыз ашэаза,

Хапъхьа дықэын,

рыцха,

уажэ дыхьшэашэаза.

Хазкэымгэгэыѳуаз амш еикэатэа анхзыкала,

Хататас абцъар шытылхит гэык-пъсыкала.

Ажэытэгьы Апъсынтэыла абас ианшэартаха,

«Уи ашьоуцэагьы ара шэыкоуп шэарт, аха...» –

Баалоу-пъха Мадина абас дымгылази,

Ашықэс хьантақэа лыхъз-пъшагь рыламзит...

Убастэқьа дгылеит Кэытцниа-пъха Гэындагьы,

Дахьлыхэапъшуа ихы изымжуа ашэыргэындагьы.

Ахатца матэагь уи илшэын – илнымаалазо,

Амш агарахь цлашэын – ианымаалазо,

Лавтомат лыхэда иахшыын – илнымаалазо,
Амш ашьхарахь хэашыын – ианымаалазо.
Ахысбжькэа еихсыфьуамызт урт рыбжьарагы,
Итх-лашэызаргь икамызт уа афьсшьарагы.
Дрывагылан уа хайбашьцэа агэымшэакэа,
Икылкаа дхысуан лхымтақэагь камшэакэа.
Хафьхьа дықэын,

рыцха,

уажэ дыхьшэашэаза,

Абырсаатк хнеизыпшит азэгы хмеицэажэазо.
Наскьа чкэынак маза атоубыт дахэафьшуан,
Игэы изеикэҳэаломызт,

алабжыш дахэаеуан.

О, ирымазтгы,

рыцха,

абзиабарагы,

Аха икамлеит,

иамуит афьсытбарагы.

Уажэы аабыкьа рфызцэа рчарак иалахэын,
Ианшэартаз ргэы шдырфьфэозгы уиала акэын.
...Атабиа аөнутқагь ртыфь аарманшэаланы,
Уака маҳэгы тацагь ааидыртэаланы
Чара рзыруан,

о, икалоума чарада,

Ачара шыкамло еипш гэырфьа-ччарада.

Ачареишэа ацынхэрасгы

абфьынцэа рымцамзи

Ар рымца ацынхэрасгы

ацэашыы рымцамзи.

Угэы-уфьсы тэымзаргь уа фатэыла-

жэтэылагы,

«Аибашьраангы иѣиалааит Афьсынтэылагы!..» –

Абас хэаны уажэ дааргеит уа атацагы,

Дааргеит закэи –

ара дыкан фьасагы.

Ап̆атх̆ ух̆аахт –

уа афырц̆ыан нар̆ытцакны...

Нас аш̆аакгы аац̆ырыгеит инытцакны.

Аш̆а ана-ара рап̆х̆а икаха-б̆жалауеит,

Аха нас уи х̆ычы-х̆ычла ихалауеит...

Зег̆ы-зег̆ы уи иам̆ехак

ап̆сы ааталоны,

Реаархоит ӑа ихымцак̆а еишьталаны.

Х̆ычы-х̆ычла аш̆ааг̆ ап̆сы ахахауеит,

Аха изх̆аада аш̆а уа аг̆ы кахауеит?!

Ус, арк̆ашага аатдырк̆оит инытцакны,

Ирзымчхак̆а шы̆ца аак̆елоит инырццакны.

Азныказын урт акырг̆ы реыр̆кажоит,

Аха ирзымчхак̆ан убас еицык̆ашоит...

Зег̆ы-зег̆ы уа иам̆ехак

ап̆сы ааталоны,

Реаархоит ӑа ихымцак̆а еишьталаны,

Ак̆ашараг̆ х̆ычы-х̆ычла имчыдахоит,

Уи аг̆ы иатцаз абырсаатк̆ы ичыдахоит.

Убаскан уӑа ӑамада доагыланы,

Инапы доахоит аных̆ӑа аанкыланы:

– Дадраа,

аб̆зиа х̆ц̆ыргеит роаши зиаси,

Ш̆ых̆ӑы п̆ац̆а анах̆х̆ооз аам̆та ыиасит.

Ӑтабиӑы иизарг̆ ш̆а ш̆ыб̆зиабараг̆ы,

Ӂӑшык̆ ш̆эхылт̆уа ш̆ара ахац̆ар̆араг̆ы,

Рыда ах̆ дамоуа ари х̆ап̆сабараг̆ы!..

Аз̆г̆ы длафуеит:

– Лх̆ы уааха ук̆ыш̆а наги! – х̆а

‘Ӗаз̆г̆ы аш̆аак аатир̆к̆оит убас ак̆их̆а,

Зег̆ы аам̆еханакуеит,

иаг̆цоит ӑынаха,

Уаӂы-уаш̆тан ӑа ихысбыӂ иазып̆шын, аха

Игомызт.

Аш̆а иавцагылаз Ап̆сц̆ахаг̆ы

Днытҕаҕа дцеит,

ихнымхэыша уаҕаҕы!..

...Ех, аамта бзиахостҕы –

амш анбзиаха,

Уажэ ҕаҕхҕа дыкэын

Гэында Кэцниа-пҕа.

Ахатҕа матэа уа илшэын – илнымаалазо,

Ахахэ еипҕш уи деикэшэын – илнымаалазо.

Бара,

рыцҕа,

Апҕсны ахақэитра бақэымзи,

Бара агара быртцысуазарҕы акэымзи,

Бара ахшара рацэа бранзар акэымзи,

Бара ахшара рацэа бразар акэымзи,

Нартҕа шэеишыцэа рахэшҕа Гэында бакэушэа,

Сатанеи-Гэашҕа бакэушэа,

блакэушэа...

Ашэеикэара наёсит Ерцахэ –

ашкэакэа,

Амшын шытытдит инеижэцо ацэкэырпҕа шлакэа,

Атэылакэа ирхыоуа ицоит ҕа хдоуха амч-нымтэа:

– Ахы,

шэнеибац

ашьхарыуаа рычкэынцэа!..

...Ешыра схалан снатэеит Аҕэа салапҕшуа,

Сылабжыш хаддыло иахсыжьюеит сылапҕш уа.

Иаины сыбла ихгылоит,

рыцҕа,

ишкэакэаза,

Аха уаанзатэи Аҕэа абакоу –

икэакэаса,

Ахэажэ-цэа ахалеит,

аеапҕсахит енакала,

Аҕа дөынтуа дызлоу ақалақь шпҕақало?!

Ус,

закэызеи,

акҕы сааннакылауеит,

Хааны еихагыла аины сыбла ихгылауеит.

Сара сыоны –

са сзын икоу акалаша,

Шяпхты сзыноло –

ацаама сынолоша.

Сара сыоны – ышыатыпуп са сзыхангы.

Сара уи Анца иситеит иныхангы.

Сыоны оноло – са сзын игы цкязароуп,

Сыоны оноло – дыцкямзар

сыцагызароуп!..

Аха изхада:

ахатара зегы ираташьоуп.

Хабаца ирымхеи:

– Ианиаша ихаташьоуп!

Уажы ацаца оноло-онысуан суадакны,

Уажы ацаца тало-итысуан сгатакны.

Хара ышыгалаг ыышуан уа ихааго,

Ахычы иеипы

хааны атызкэатца гэххааго.

Уахгы-сынгы ышыбарак са схи иамтака,

Оынаажэ шыкэса иапыстаз соымтака –

Аца дрылоуп уажы амцаг нарылато,

Баа-баа сеишышэоит –

уаха сылазом.

Сыптазара,

сма,

са сыхазынака –

Сышэкаы-ышаахка,

сгэыфьрта,

сыысымака –

Аца дрылоуп уажэ амцаг нарылато,

Баа-баа сеишышэоит –

уаха сылазом.

Сматаца рпатреткаре иыатэы-ыатэуа,

Иашыапкуеит ирыбрагылаз хых азэ уа...

Аца дрылоуп уажэ амцаг нарылато,

Баф-бафы сейҕышәшәоит –

уаха сылазом,

Акәа хазшаз Анцәа иҕаҕхҕа кыҕказар.

Иҕалап уара аҕсуаа рзы иҕшьюу ныхазар!

Имчымхароуп харт аамтала ххьатраҕы,

Аха иаадыруеит аҕа игәы хахьасраҕы!..

Ихагу-ихабзоу анаабаҕы шытоуп, рхәеит.

Акәа, учмазафы бааҕсны ушытоуп, рхәеит..

Акыр уаҕсоума Акәа,

рыцха,

еитцәарада,

Уара аҕсшьяфцәа ззауаз цыхәаҕцәарада.

Адунеи зегь иадыруа қалакь-бахчамзи,

Азын агәтаҕ уара шәтышла уфычамзи.

Уажә зегь ыцқаауп амцазы –

аиха рылато,

Ззеишәа узаазаз цәыуеит –

уаха рылазом.

Аҕсуаа хбафны аҕа ихәда ханкылаха,

Рыбла аш хылеит ирмоукәа аеынкылаха.

Хтоурых рған – рыбз иқәханы ихьынаха,

Хашьтамта ырзуа кырынтә ирбылхьан, аха

Шьтак хрылгазап, рхәеит, –

амца рылато,

Изыҕстазараз цәыуеит –

уаха рылазом.

Анацәалбеит, дзыҕсоузеи аҕа бзиаҕы,

Уа шәынтә уанцаны икызарҕ асияҕы.

Хаҕоу дйбааит афны акьынтыжә дәылызго,

Афнутҕа иаакоугы – адәахы идәылызбо!..

Шьтак икәырхзоит хажәлар –

амца рылато,

Мап, акыр рычхазарҕ –

уаха рылазом!..

Хабацэа ирхэоит – икшауа хахатцэҕаҕы:
«Цыым, ухы иазууа узиуам уаҕатцэҕаҕы».
Хаоны ианааи харҕылан:

– Хаишыцэоуп! – ххэсит,
Дара уи рхы иадырхэан:

– Шэсасцэоуп! – рхэсит.

Хара хнапала ашхам хаоны ионахамтҕей.

Хара хнапала ххэыцкэа аоны ионахамтҕей...

Хмачразын иахыа ихаман аҕеипҕшыцэгыа,

Хмачразын уатцэы ихаман аҕеипҕшытцэҕа.

Аибашыра агхақэа аанарҕшит убриакара,

Гха мырееикэанҕы ицахыада ахара?!

Ацэажэара ду хаҕхыака иахзыпҕшызауеит,

Аиааира ашытахы – ақәҕара хаҕызауеит.

Аҕа ианигаҕы Акэа –

Аҕсны агэашшара,

Иабакоу нацнэтэ хаззыкәҕоз хиашара?!

Хабдуцэа рыбаџ — уа анышэ иахыамадоу.

Абри адҕыл аума нас уи инапы иамаадоу?!

Аамтала акэзарҕы –

иахыа иакызар ахэахэа,

Моакоуп икоу:

Акэака,

цыым,

Акэака!..

Убаскан аҕта аҕысуеит Ерцахэ –

ашкэакэа,

Амшын гэрымуа ихылоит ацэкэырҕа шлакэа.

Днахаҕылоит Абырскыыл – жэлар рымч нымтцэа:

– Ахы,

шэнеибац,

шэнеибац

аҕсуаа рычкэынцэа!..

Ноиабр, 1992 ш.,

Гэдаута.

АҢСНЫ ҲАНЫМ

Аҗсуаа хҗишәларц хайшама Анцәа,
Хааинылоны хамәа икуеит иҗтәа .
О, издыруада иаххаразаргь хара,
Хзымхәыцуазар, хзымҗшуазар хара?!

Цьанаттәыла – имаз уа ихазын,
Изитаз – иатәангы итааз сасын.
«Ари адгьыл са иустаеит, уаныз,
Амала, уара, еснагь угәуеаныз!

Иузныкәымгар – хымҗада уаххәеит,
Убас иухәеит, угәы убас ихәеит!...» –
Ирейҗу ахамта анитиуаз иааҗтәа,
Исас ахара дирҗшит уа Анцәа.

Абас, наҗьнатә аҗсуа абра дынхоит,
Зегьы дырбартан, цюукгы иаҗахоит,
Аха иламыс баагәара деикәнархоит,
Ичеицыка хаакәара деикәнархоит.

Арака ажәла анкашәа ахала ииуеит,
Арака азын убас ашәткәа пытуеит,
Инеиҗынкыла ахра әуеит аката,
Иартхаҗуеитаз азын-мра ахата.

Убриазы акәхап: цюукы хаашьацәоуп,
Аҗа аҗаҗхәа хабҗа мыжда җтәоуп.
Хазхәыцзом уи ишацу аҗсынтыргьы.
Арахь ихамазарц хтахуп зегьы.

Хцәа хантало-хтыцуа, хтитиуа –
Хналагеит Анцәа ихамтагь хтиуа.

Дмалуа«хеит ани аҗсуа бҗаҗцэагы...
«Иауауеи!» — ихэагэшыьейт Анцэагы.

Хгэахеанто аҗхын акырцх аируейт,
Азын ирмацэысуейт, ирдыдуейт,
Икыдтэа иаируейт ахэынтэа-кэа,
Рытра җҗэаны илаишьтуейт азкэа.

Хгэахеанто убас хадгыл ирцысуейт,
Хгэахеанто аҗшабҗэаг ирцысуейт,
Ахаан изтэз амшын акуам атра,
Ахаан игылаз ашьха бгоит абра...

Аха хара иаабар хтахзам акгы,
Иажэа-тынхаг ххахарштит зеггы.
Аҗсны аибашьра хнапала иазаагейт,
Назхэазцамоуп: хаблалаг иаабейт.

Зыдгыл тины уа амал зырхауаз,
Атэца шытых Аҗсназы изхэоз ауаз —
Икэцны ицазарг аҗацэа-еырбацэа.
Хахэырцэаа иазгылейт аҗацэа.

Харт цеицэак хэа хамзаап убас.
Мгэарта дыкоуп икарто зымбаз.
Хадгыл рыцха, уажэы ианатахха,
Напышьашэала иҗылейт уа аҗа.

Акэыҗшзақэа бҗьасхейт, илымхейт—
Уаха ихьамцит: инымтэейт, имхейт.
Фынѳажэаѳык дырѳагылт уа азэы,
Дырѳагылейт, рыцха, наптацэы.

Дара ааит, аха убасггы еивцаҗах,
Реазыката еитах, еитах, еитах...

Урт зыкны аус рымакээз закэыз
Рымдыруази, ирызтазгы закэ гэыз...

Нас иабыкуу кэыларагь иахьааз,
Ихақәлазгы дызустада иахьа ас?!
Ха хзы аҕацә ацэыззауаз зыткы;
Иказмыршәуаз уа хара ххаткы.

Ацэгьей абзиеи аныказгы хафны,
Хара хамат зуаз ара еизыфны.
Хахәса хэычкәа тацацәс изгоз,
Хаихабацәа аныс-абыс избоз...

Аха урт зейфазоз, цым, факын,
Маза-аргама: «Хадгьыл!» — рфакын.
Анцәа имхәази: «Ари адгьыл уаныз,
Амала, уара, еснагь угәуеаныз!»

Хгәахәанымызт, дхахамцеит Анцәа,
Убриоуп изыргаз Аҕсны абжа ццәа.
Бцбар тмыркьазакәа, хжьа-жьо, ихатә.
Уаанза ишыргоз еипш, ешыцәс хқатә.

Акәа рыцха, Акәа Аҕсны иагәыз,
Хаба уагышцәаихтеи фатхәыс?!
О-о, ихьантоуп уфны аба данаху,
Кьанцәатас дазныкәо ишитаху!..

Аха, ишимчхауеипш ацәхара: «Уан!...»
Акәа утан аҕсуа, цым, иуам!..
Ифны иҕшьоу дыфнеитом уи иаба,
Ихы ақәитцит уатцәази ианатахха.

«Аат, ахахаи, шәеицней еитагы!» —
Хцеицәа ирыцхьо илеиуан Гәмыстагы.

«Хаҗа ила иумоуааит хәа җхаста!..» –
Урт ашамтазы иагырит Гәмыста...

Иналалейт Акәа рыцха, ирзыҗшыз,
Ех, афаст, уи амшгы закә мшыз!..
— Уа-а, шәанаҗалбейт, аҗсуаа ааит! –
Азә днышнытәааит, рхыхы имааит.

Дейтәхәхейт: – Уара, исхәаз шәмахаи?
– Ха хкны җсыуа дзааиуам, ахахаи! –
Еимакуа иагышыржәуаз аҗсуа ишы,
Ахысбыжъ геит, иҗейт еилашшы.

Иаха-иаха ахысбыжъкәа наскьон,
Иаха-иахагы еилашшуа ишәакьон.
Мап, җагыларакәакгы картҗейт,
Аха ирызтазамыз рыгәкәа җейт.

Иагъа бҗарла уейытаз мыцхәы
Иухәом, ианузтамла ахатә игәы.
Агәы унаҗоит удгыл гәакъа ахатә,
Атәым дгыл – уаннахуейт хәҗейтә.

Уа хәҗатәа еибарышуа ишәакьон,
Уа хара хтәкәа наскьон, инаскьон.
Агәырҗа лабжышкәаг нарҗыкәкәа,
Рыҗсы талан ирҗылон рышкәа.

Инапырхахон, мра-шәахәан иҗшыз:
Абахча агәырҗа лабжышкәа зыхышыз,
Ашколкәа, урт ахьаҗхьоз, иахьрызхаз,
Ирызхатомызт ирбаз, уа ирахаз...

Иҗшын Акәа рыцхагъ гәырҗытәа:
«Уа-а, хайкәырха зегъ зымчу Анҗәа!»

Аха арт ажэакэа уаанза имназеит,
Иназаргъ – игэы иамыхэоз кахцеит.

Аидгылара – мап, абра икамлеит,
Хама-хама рѡаш кэытѡаны илеит.
Ачархэара – ааи, абра икалеит,
Изтаѡахыз ахатхэыжэ пѣытлеит.

Рыѡнкэа ишрызнейуаз уажэы-уашьтан.
Хачкэынцэа рыцха кэакэаса ишьтан.
Ан лыхэхабжъ уа Гэмыстаарцэ игон,
Ажэѡан тѡыуан, ашьхақэа цѡабон...

Хѡеицэа гэымшэакэа анатѡаху уажэы:
Хагэқэа кахаит, ихашэнатѡеит ашэы.
Убаскан, шэышқэса зхытѡуаз ауаѡы,
Хнартэаны ихайхэаз абар, шэзырѡы!..

...– Дад, ашьхақэа ахъзаалои амшын,
Пѣша ахышэышэуа ѡа тэылаки еипѣшым.
Ацэгъа алихуазма ихазын уа Анцэа;
Реиха уаѡы иахънитѡа шықэс-рацэа.

Аха абзиа, цѡым, зегъ рыбла дхуп,
Апѣшза зегъгы дрымазар рѡахуп.
Бжъ-мшынк ирыр, ирхыт бжъы-шьхақы,
Шакантэ иакэлахъѡузеи ара цѡоуқы?!

Зны чеицѡыкала Апѣсны зегъ кэдыршеит,
Аѡагы дзаѡрамгылеит, деиқэкъашеит.
Ѣазны апѣсуа шыхыцқэа аѡрыхъ дырцысит,
Хазшьырц иааз зегъ уа рхатақэа пѣсит...

Мап, зегъы-зегъ дыриааиуан, аха
Апѣсуа еибашьцэа дырмышэеит аѡа.

Хахэыртэиаа Аџсны аџацэа кэџон,
Урт хьатцыртагъ рымамызт, ирбон.

Уа амшын дтыцны иџааихозар аџа,
Рышьтахь ашьхақэа гылон хаха.
Уа ашьха дхыцны иџааихозар аџа,
Рышьтахь амшын жэылауан хаха.

Аџсуаа еидгыла Аџсназы икэџон азы,
Ирыцкэџон: рыдгьыл, рышьхақэа, рзы!
Аџсуаа рфырхацара агэра хнаргеит.
Хара хкны ишиз: «Ар-мач, ахыз ргеит!»

Убаскан аџа дишьталеит хаха,
Иус зырмариоз аџнуцкатэи аџа.
Уи хымџада ашьыцра дканацойт,
Аџа илымшо – ихатагъы икаитцойт.

Ех, ашьыцра ианага – хтанархеит.
Аидгылара ианага ханнархеит.
Аидгылара – аџсуаа хтынха ду,
Аха ашьыцра – аџсуаа хаџа ду.

Аџсны данамаз Баграт уака ахас,
Аџацэа зызон – ихьыз назахаз.
Їта аџахэуамызт: амра лаша џхон,
Рыдгьыл тынчын: ауаа џион, инхон...

Баграт диман Дырмит хэа иашьак,
Дырмит иман митэык хэа кэзшьак...
Аџыцъегъ анык дрыман — мыждакы,
Дырмит дидгыл — Баграт дыхтакы...

Инеидгылан абракагъы ани џеи,
Амкэыл Баграт ихы итадмырџеи.

Баграт иоума – иазыруит Аҗсны,
Аха уи аҗеицәа гылеит иласны.

Абырзенцәа ргәаҗ пеипеиуа ихыц,
Уахынланы ара амшын ианызхыц,
Иргаз уа Анаҗәаҗиатәи абаа,
Ирырто иҗазма анс ани мытцәа?!

Абаа иакәшан италт, индыртәеит,
Абырзен ицыхәа абраҗа иҗцәеит.
Иахәаҗшәымаз уахызатәыкгы абас,
Ирыҗсыртахеит зыбла аш ахаҗаз.

Дырмит итәы иамкит ара, мап!..
Ани ара шыта цъеи ихы уирбап!
Аха Дырмит дызцозма наптацәы,
Амал игеит Аҗсны абжа тарцәы.

Иус хәымгаҗы дарҗбажәахарц иаха,
Дигеит абаа аиҗабы иашәа иҗҗа.
Уи иҗнышрагь ус инцәом мариа,
Иаҗхәа игылан атәыақәа хыриа.

Иканцәагь каҗа-бҗалауа, иласны,
Дама ицон, ихарахон уа Аҗсны.
Аләа еилахәашь җанто иахатәан,
О, уи ашықәс азы иара катәан...

Чархәарала уа абырзен иаара,
Иаанагеит ахцәара-ахыҗсаара.
Икәаҗза инықәгылахәаз зшыапы,
Ажәа иқәҗеит атәыла шыхарҗы.

Аиташыщра – о, аҗсуа чмазара,
Хәшәыс иумоу здыруандаз сара?!

Мшэан, амчра уажьома, цым, уажьа,
Узлаитцашьыцри, цым, уашья?!

Лыџнапык — уа иреиџьазшьаз напык,
Дыжэбахьоума мамзар цъара анык?!
Арыцхарақэагъ зуџгыло итцысны,
Уџэџахар хэа ишэома, рыцха, Аџсны?!

Уара, Аџсны ах Баграт иашья Дырмит,
Уашья уизцасны бзиах хэа умуит.
Уашьеи уареи шэеимџаламхаз, цаны,
Аха ишухэара, иахароузеи Аџсны?

Ирхароузеи ужэлар уа узаазаз,
«Ахамтақэа» рзыкоуцартэ абас?
Иахароузеи, уитцашьыцны азэы,
Аџсны зегъы изахьушьяуагъы атэы?

Бара, Анакэаџиа-џха Мадина,
Ачархэаџы изынгъы Аџсны бџима?!
Бара бхэычын, багъыџшзан Аџснеиџш,
Бхы изабтөзеи ибзымдыруа аџеиџш?

Аканцъагъ қаха-бџалауа иласны,
Иама ицон, ихарахон уа Аџсны.
Амра нзаалон еиџшха шыта мпылк,
Ахымш рзын урт зхыцит Стампыл...

...Цьоук агэыхэа ирызтоузеи уамажэс;
Мадина дџалоз цьылшьон ахкэажэс.
Лахкэажэра акэым — ирыџсахит лыхьз,
Иахьран иџази шыта уи иамыхьц?!

Илыхьзырцеит: Ханум – Аџсны Ханум;
Макьана зажэа хэам, зусгы – ум!...

Цъанат иашътан – ианияз цъаханым,
Харгъы илаҳхэалап: Агъсны Ханым!..

Лызџаб матэагъ уа наӕ иналшэых,
Цкъэын матэак лшэырцеит – ашэџа-шэых.
Убри аены инаркны дызџыз џаран,
Даагъсар ма иӕалозма – гъхъаџаран...

Аарла лнап ишътнахуаз ахэа лӕбон,
Лхэыџра зыркэиӕан аџыгъхъ гъсаӕбон...
Аџыс шылкуаз еигъш – асы гъала-гъал,
Уажэ уи ахы хнатэон лхэымпал...

Дшахъынхалоз еигъш уа амышэзахэа,
Ашаха дахъынхало дџон, иргэџа...
Ара ишлырхэмаруаз еигъш лаба-сы,
Уажэ ифны ишџоз дакэтэуан аеы...

Абас уи уа асаашъаӕа лдыртџон,
Ачкъэынџагъ ла илфызџэаны икарџон,
Макъана зажэа хэам, зусгъы – ум...
Илархэон: «О, чоқ, гиузелъ, Ханум!»

Илзымдыруа уи дзыкэшэаз уамажэс,
Абри дафын сӕалоит зхэоз ахӕажэс
Аамтагъы убасџӕа аус лнаруит...
...Мап, ихабарк ыӕамызт Дырмайт...

Ашъха рџаш иаџлабуа аамта џон,
Итеисгъыхэ қаруан амшӕагъ еихагъсон,
Еихагъсон, аха убасгъы ихъанџан;
Анџа иакэым – Афыстаа дыртан...

Ус, закэызеи, жэабжък аафит зны,
Уа алымхагъы нкыднаџеит Агъсны.

Рап̄х̄а иазхамцеит, ссиршэак̄эа иабейт,
Нас хэычы-хэыцлаг̄ уи аг̄эра агейт.

Уа-а, Анак̄эап̄иа-п̄х̄а Мадина,
Ус мариала лт̄эыла п̄ш̄за л̄тима?!
Дтаҳаит шырх̄эоз, рыц̄ха, ц̄аҳаным,
Хьзыс илырт̄аз ж̄эбойт: Ап̄сны Ханым!

Аха уи ак̄эым иубаша уамаж̄эс,
Уа дах̄ьнейз д̄карцазаап ах̄к̄эаж̄эс,
Илышьталазаап ар̄п̄ар рх̄ы х̄т̄эа,
Дманш̄эалахарц лыцимшеи Анц̄эа.

Туц̄ьарк, ауаф̄ы даах̄эан дыз̄тиуаз,
Зыдг̄ылаѐ г̄эата-б̄тата ах̄ра зуаз,
Зыдг̄ыл иамк̄ыз амал инап иаку –
Зып̄бак̄эа еицырх̄эоуны амшын иху,

Ап̄сны Ханым ж̄эеип̄шьтып̄х̄ан дибейт,
Их̄ы уардын данырт̄эалан дигейт.
Абас, амал х̄эа далаҳаит ах̄ы,
Ах̄ы далаҳаит лара х̄эдац̄эах̄ы...

Аха уа лылабжышк̄эа нал̄ѐыжжны,
Дт̄эыуазаап уи арах̄ь даап̄шны.
Бзиа ишылбоз еип̄ш данх̄эчыз зны,
Х̄ьаас илымазаап, рыц̄ха, Ап̄сны.

Иг̄эыр̄ѐаѐх̄эашан заж̄эак̄эа тык̄к̄ьоз,
Иаг̄ьнацырт̄он аж̄эабж̄ь еимзырк̄ьоз:
«Дамеиг̄зак̄эан уака ах̄ы-аразны,
Лассы датааран дыкоуп Ап̄сны!...»

Ари аж̄эабж̄ь амт̄эыж̄эақ̄эа еит̄ых ицон,
Ап̄сны ахаш̄эара-ат̄ыш̄эара иах̄ьзон.

Уа агэакцэеи ананамгацэеи есены,
Анцэа ихэон мшын-нырцэкагь иҕшны.

...Ускан, ларах аумақэа лдыртцон.
Ачкэынцэагь ла илшызцэан икартцон,
Макыана зажэа ажэам, зусгы — ум,
Илархэон: «О, чок гиузель, Ханум!..»

Ус, ани ажэабжь шалафыз еипш зны,
Агэы ччеит, ахы ишахеит Аҕсны.
Агэакра-атэакра лышьтырц цыханым,
Уа-а, даауеит, рхэеит, Аҕсны Ханым!..

Уа-а, аканцэақэа рыбэақэа тарпал,
Иацоуп, рхэеит, ирзышьтымхуа амал.
Уа-а, ирхаханто аҕстхэа хьантақэа,
Аарлазагы иааргоит ацэкэырбэақэа.

Ишьапцыркэакыан ашьхақэагь наҕшит,
Уа агэырбэа лабжышқэагь нағыжжит.
Акызатэык – уа алахь еимарцахэ,
Ишыҕшыц иҕшуан урт рах Ерцахэ.

Ашлагь уака инытгауа ибжы-пэцэа,
Диззатэуан: «Уа-а, зегь хазшаз Анцэа,
Абла хантаурпшхьазаргь цыханым,
Аҕссыхга дхаутеит – Аҕсны Ханым!»

Атакэажэгы, ианыз зыҕсы ахац,
Леаалырххеит, шаҕхьа даҕсахарц.
Пхэыскгы лылахь аҕхзы-пхэа нахышит,
Дгэырбэацэангы лхатца днаишаҕшит.

Уажэы ахара иахыпшуаз ахэычқэа,
Ашэаҕшь рёықэла илашон рхы-рёқэа.

Дара ишыртэыз мөашауа уатэы,
Гэыбжажыара имамызт уа азэы.

«Ас даауазар, цым, Апсны Ханым,
Апсны хануп, хаґа иоуп ианым!..» –
Ауаа еицыло-еицылогы инапшуан,
Уа агэырґа лабжышқэаґ рэыжжуан.

Урт ахыглаз уа рыеша-рыеша,
Ишыршэыруан ахэылґазтэи апша.
Акызатэык – уа алахь еимарцахэ,
Ахара ишыпшыц ипшуан Ерцахэ.

Ипшын, аблагы иташэеит иара,
Аканцақэа шааигэахоз абра.
Ишырхэаз – ирыма ахы-аразны,
Ахэылбыеґа иаазхыцит Апсны.

Апсны Ханым мрада уа длашон,
Лымша злахырқьоз аштқэа хэашон,
Лбара зегы иртахымзи – ирымуит...
...Ауха аканца дтымтзеит Дырмит...

Бзиа днеихан, илзымбо ашьхарґы,
Даахьахэын, нас дөахеит лнапы;
Даарылапшны, лыблақэаґ тыцыца:
«Уа-а, сыжэлар, дшэыкэхшоуп шэахэша!

Избоит: аб – дабым ара, ан – даным...
Аха сааит, – лхэеит Апсны Ханым, –
Сапшэмахарц абарт ахэычқэа рыпшы,
Аха уаха иааитаскып сарґ сыпшы!

Шэара шэзыхэан аканцақэа жэба,
Мелaґала ихыхэхэо ишгылоу жэба,

Ршара халагап урт уатә шыжжы! –
Нас иаармач Аҗсны Җаным лыбжжы:

– Ишәзеиҗысшыоит зеггы тых рахат,
Җаиха зымчу Аллаҳ улҗха хат!..»
Лхы-лҗы җшыаны, ишыҗшыз рыба таа,
Даздон уи Анакәаҗиа абаа...

Анакәаҗиа-җха знык хыхь даннеи,
Анакәаҗиа абаа иатәын хдунеи.
Зны агәы җшааит, нас аблакәа мыччеи,
Уи аҗхагь хара даргыларын җеи!..

Нас зеггы инарыхеит, атҗ каиан,
Уахынаҗшлак чеиҗыкала ихиан.
Ахаангы арака азә млакы дакыс,
Укаларымызт, аишәа хиан улыс...

Уатәы иеырҗәҗәа дгыларц анхааы,
Уаха арака еикәыртәуан ааы...
Нахьхи ан даҗымзи: «Җшзала ирша,
Раҗхьа исыҗсахуеит сгаракәырша!..»

Аканҗахьтә ашәындыкәрақәа қуа,
Ихәыннагон амәахәаста лакьуа.
Уаха меигзарахда ахы-аразны
Уа хамтас иазызхыргон Аҗсны.

Уатәы иеырҗәҗәа дгыларц анхааы,
Уаха арака еикәыртәуан ааы...
Нахьхи аб даҗын: «Бара бхаткы,
Шьта иаасхәауеит сыҗә ахацлакы!»

Аканҗахьтә ашәындыкәрақәа қуа,
Ихәыннагон уа амәахәаста лакьуа.

Уаха меигзарахда ахы-аразны,
Уа хамтас иазызхыргон Аһсны.

Уатэы иеырѳѳэа дгыларц анхафы,
Уаха арака еикэыртэуан афы...
Нахьхы ахэычы дафын: «Уатэ сырба,
Матэакэак хэа сшэыстап, аха ишѳа?!»

Акандяхтэ ашэындыкэракэа кьуа,
Ихэыннагон уа амѳахэаста лакьуа.
Уаха меигзарахда ахьы-аразны,
Уа хамтас иазызхыргон Аѳсны.

Уаңы иеырѳѳѳа дгыларц анхафы,
Уаха арака еикэыртѳауан афы...
Ус, закэызеи ашэындыкѳарақѳа аатит,
Фыца-фыца аскъарцагъ ртыппит...

Имыщакыкэа и́каз зегы́ рбеит,
Нас иназыдгылаз – ихы ихп́еит...
Лацэарзасрак ицэит ацэашькэа,
Еихымсы́бьзогы́ игон абыжькэа...

«Аа-а, чархэара хзыруит, аа хагҕсит...»
Игэйтшыааганы игон уа аҕэи-ти...
Ахэа цышэкэа рааиҕаххыбжыы гон,
Ерцахэ чагҕшыа, рыцха, агэы иагон...

Адырсаены – абаа ахсаала днах,
Аканцаагы итып, ааныжыны наф,
(Уштыхны ухэнаагоит рхэан имуит).
Дласза Анакэапыа дхалт Дырымт...

Аһсны ҫабон, уажэы алахь еикэын,
Агэы таһеын, уажэы атдысгэы агэын.

Ажәәакәә нак-аак иҥыркәдаан,
Аблақәагь цауламызт, итаан...

Игылан ахацәа рыбҕа җцәаны,
Ицон ахәса рылабжыш тцәаны,
Убас еипышын абыргцәеи ахәычкәеи:
Ашта интала-нтыцуан игәеигәеи.

Ашьхақәа гылан рыхқәа ларкәны,
Ахааназ иеицамкуаз рыгәқәа хәны.
Акызацәык – уа алахь еимарцахә,
Ахара ишыпшыц ипшуан Ерцахә.

Амшын гәангы ижәылон убас:
«Снапы икәыргыл дарбан иузаазгаз;
Са дызхызгазаргы ахәагәы згәыз,
Ерцахә изамбазеи уи дзакәыз?!»

Апсны рыцха, убас алахь еикәын,
Агәы тапҕеын, уажәы атцысгә агәын.
Икәмызт узыкәгәыцрахәа мчы,
Иахаханто иахажын ашәшы.

Ус, зны атых еикәара ааимыгтеит,
Ирахәуа-ирмахәуа бжыкгы геит;
Иҥыхаз ндәылпшызар уа иццакны,
Алашә дцон имата инапы кны.

«Уа-а, Аиташыцра – апсуаа зегь хаҕа,
Уа-а шәәагыл, амарца, хаха!
Уа-а, ицапшышәка накгы ашьапы...
Уатәы Абырскыл дтыцуеит ахапшы!

Уа-а, Аидгылара – апсуаа зегь хтынха,
Уа-а, шәазгыл, амарцақәа, хаха!

Уа-а, икәшәыргыл иҫыхза ашыапы...
Уаҫәы Абырыскыыл дтыцуеит аҫаҫы!

Уа-а, Аҫсны абас акырқәа абахъеит,
Уа-а, ичҳаны акырқәа ахтнагахъеит.
Уа-а, шәанейдгыл — ижәгоит ашәшы ҫы...
Уаҫәы Абырыскыыл дтыцуеит аҫаҫы!..»

Иааҫәылашон. Ибжь зегы ирыхъзон,
Алашә имата иеынаипъшыа дцон.
Абҫар ашҫа еихон ауаа рнапы...
Уаҫәы Абырыскыыл дтыцуан аҫаҫы!..

Март 21-30, 1993 ш.,
Гәдауҫа

АГӘЫНҚЫЫБЖЫ

Сара ашәа рзысхәар стахуп,
Ақәрахьымзақәа.
Дара ахааназгьы итәахуп,
Ахы изацәымцакәа.

Адгьыл ду иakup ирҕәбәа.
Анапқәа рыкәырша.
Ицәоуп назаза итәхәхәа.
Ахьзы рыкәырша.

Урт ахаангьы ак раҳазом,
Ажәәан хысыргьы...
Урт ахаангьы ак рбазом,
Амшын хыцыргьы...

Сытқаа самфози ргәырәа,
Урт уажәадагьы.
Шьтак исызныжьуам зымәа,
Урт ашәадагьы.

Аха ахәыпрақәа сзаауеит,
Исымхуа сажәагьы.
О, изтахыда сазцаауеит:
Сара сашәагьы?!

Мап, гәырәалагь сызхәәу:
Сгәаца итоу мцоуп.
Апҕсәа рзы акәым са сзаәу,
Зыпҕсы тоу рзоуп.

Зыпҕсы тоу роуп нас изтәу
Ари адгьылгьы:

Изырыхъчо, насыпъла изтэу.
Рыпъсы надкылгъы.

Ихаитазар зегъ утэы-стэы
Анцэа рапъхьатэҕьа,
Нас изыкой цыоукы мтэы,
Рыпъсы рамхацэҕьа?!

Еиҕу-еицэоук аантэазом,
Иалда рхэаакэа.
Азэы игэырҕьак ааптэазом,
Еазэы – ихэаакэа.

Убас азэ ипъстазара мчуп,
Гэнахауп, усами!
Амилаткэагъ азэ дхэычуп,
Еазэы ддуззами.

Аду дкагэа ахэчы дифоит,
Амшын псызкэа реипъш.
Еснагъ деацахэны дибоит,
Дихуеит ицкэа реипъш.

Ех, ихаатгъы, цым, атэым,
Насгъы ианыпъшзаха.
Атэым дашьталт зыпъсы тэым.
Уа даныпцхаха.

Уара аибашыра мыкэшэатэы,
Хҕэыхуа уҕааха
Хэны уналт, упъсы мтэы,
Убас упъсцэахаха...

Уара узыхэан зегъ еипъшуп:
Беиагъ — рыцхагъы.

Уара еснагъ ашыа ухышуп,
Упшуп ыщхагы.

Ахрыпх кырцхшэа иауруеит,
Ианурта ажэагы.
Ушыапатцагъ адгыл былугеит,
Ухафы ажэангы.

Шэшыкэса ауаатэса зфыз,
Кыаракны икэухугеит.
Ианыкэух ари адгыл ыщ,
Нас уи икэухугеи?!

Гэнахауп иахышыауа зегы,
Рыдгыл икэырбэбэа.
Аха игэнахауп иахагы,
Имачу ахыкэухуа...

О, айбашыра атыхэа пцэа,
Икамтэо арыцха-шыа.
Апсуаа ухамазар Анцэа,
Хухэоит хрыцхашыа!

Уаха инымтэазеит Апсны,
Уара угэакракэа.
Ианхалеит ианылаз зны,
Уара угэахэракэа.

Аха урт ахэракэа цыоуы,
Ацыка афарыпсоит.
Аць мэкэагы амца дыркы,
Укэа итарыпсоит.

Иазхоуп хэа уара упцацэа,
Жэпафы мгылази.

Аха уара уҗацәа – кәҗацәа
Шакашы рылази?!

Ишәыздыруамызт ашәара,
Шәарт арыцхақәа.
Аха шәзырцәымцеит шәара.
Урт алыцәхақәа.

Ахәрақәагь ианыз Апсны.
Иахзырҗьозар хәа.
Убас шәымнеизи шәеицны –
Иахзыцкьозар хәа...

Нас изыкалама хәраз –
Нак ирыцышәтцоу?
Урт рырҗьарақәа рцынхәрас,
Шәхы нарыкәшәтцоу?

Уара акгы ухаразам, цоуп,
Адәы гәыҗшақаза.
Аха иахәа уыкәа итаҗсоуп,
Ақәыҗш-қәыҗшқәаза.

Уара узын итан рыҗсы.
Уи иагьукәырцеит.
Уара унырмыҗбит хазы,
Иукәлаз укәырцеит.

О, ихырқьазаргь уара удәы,
Урт рыҗсыбаәла.
Уара иудыруеит уара утәы:
Рыхьзқәа рыцаәла.

Дара зустцәақәоу җшааны,
Ихазрыт анацәа.

Имтәуаларц ргәы җшааны,
Урт шықәса рацәа.

Җара ихацзааит есымша.
Урт рхатара.
Ишьтаҳхыртәгы рыхъз-рыҗша,
Иҳат азара.

Назагаҗ укәа итаҗсоу,
Адәы гәыҗшқаза,
Иҳәала, рыҗсы зыхтынцоу,
Ақәыҗш-кәыҗшкәаза!

Җшәымара азызуаз Аҗсны
Җамра шашаҗы,
Укаларцу абра уасны,
Уҗхарцу башаҗы.

Иуаазон укәа итацаны
Хы-шәахәалаҗы,
Иаҗсеибутон урт цаны
Уа мчы-җәҗәалаҗы...

Игәырҗьатцәа иуҗыларц уатәы
Дара мгылази.
Игәыхәтәы аамназеит азәы,
Излаз ирыламзи.

...Хы-шәахәала иуаазаны –
Атәым иашьталаз,
Узиҗымлои уара умцаны,
Иташәо дацталарц?!

Иамазкуаз уара ухы-уҗы —
Рхы-рҗы лаша,

Уара иумдыруеи, урзыпшы.
Ушырғылаша.

Адгьыл иахьаку ирыбэбэа —
Рыпсы анеиларца.
Ирыгумыжын уа ушэахэа,
Аға җеиларцы.

...Пхьака урыпхьауа хбирак,
Рыгэкэа урпыруан.
Еидукылон урт нак-аак.
Аба ихы урбыруан.

Уара ирутон амч-алша,
Оума рылоуцон.
Уара иуртарц ахыз-апша,
Оума рылоугзон.

Уара урыман пхьака ицон,
Дара кахауан.
Уара укахаанза иухьзон,
Җапхьа удрахауан.

Дара ахааназ ишьтахон,
Рыхкэа укэырцон.
Уара ургон — дара тахон.
Амҗа укэырцон.

Уара утыпәе уанызней,
Унапшуа ахара,
Уара иурлашоит хдунеи,
Иукэым кахара.

Хазтаху аапхьауа убра
Иунуп хамаға.

Зегъы еигэыргъоит абара
Иуну хамзаѣа.

... Иухгэакуа убас уртаххон
Уара – аиааирагъы.
Аха затцаaira ихъантахон
Хашка уааирагъы.

Уара ухароуп ескъынгъы —
Умѣа гэартароуп.
Ушкагъ еицнеироуп зегъы —
Ашьа картэароуп.

Хбирак иааигэаны уднарбон,
Зегъы рхатцауа.
Урт ирхамацэысуа икэпзон.
Иртэо аихаза уа.

Ицон убас еипш дара рхы,
Имшэазакэагъы,
Иагъукэырцеит дара рхы,
Урымбазакэагъы...

Идырцакит, зыпсы тахаз,
Уара уааирагъы.
Шэа ишэзалои, рыцха, итахаз,
Хара хиааирагъы?!

Шэарт изкэымыз уа шэара,
Изхэоз ажэа-ца,
Назаза шэамоуп шэара
Анышэ хышэашэаза.

Ан лылабжышкэа катэоит,
Уака еикэҳэаланы.

Аб рыцха зымша днатэоит,
Игэы еикэҳэаланы.

Нас дагынавалоит маза,
Уи димбарц азэы.
Итцэангыы ытцшама зынза,
Дцеит ипја-затэы?!

Дыками азэ дзыцэтахаз,
Дабылт алабжыш.
Аха иками уи изынхаз,
Ргэырбья далапшыш.

Гэнахауп назаза аиара...
Аха апја-затэ уа
Данпсы, иаагылт аеиара,
Ех, шэара азацэкэа!..

Шэара азацэкэа иашэыркит
Уа ҳа ҳгэшэкэагы.
Аха, арыцхақэа, иашэыркит
Уа ҳафны ашэкэагы.

Итэуеит Апсны ахатагы,
Уа ишаиааизгы.
Аеыц пстазара хадагы
Шаеу иааирцгы.

Ан мыжда лгэы дартэазом —
Лабжыш иакэабаз.
Ан лмыткэма ааикэтэазом
Ашыбыжь, ахэылпяз:

— О, исықэшэан аба игэырпса,
Снапқэа сгэытапса,

Уа абра самцатәоуп аҗса,
Уара удлаҗса!..

Убаә сымазар ма аоны,
Сгәы ннакыларын.
Иахья уфызцәа еизыөөны
Инауагыларын.

Ех, ушҗа ианааи аҗсра —
Сагар судкылгы!..
Иззыстахыда, цым, сара
Уара удгьылгы?!

Уа ухақәитрагы стахым,
Умра аҗхарагы.
Сгәы – сгәым, сара схы-схым,
Уда анхарагы...

Бцъар анугоз сымбазеит,
Анцәа срыцхашья!
Аҗсадгыл ахьчашья уцеит,
Аха ахыхьчашья?

...Иыхәхәала иасуа аҗша,
Иазцшу ахәлара,
Абахча иныцалоит аеша,
Иафым ахәмарра.

Уи ахатгэынкәа еимнадоит,
Фаҗхья ирылаҗшыш.
Ан рыцха уа лгәы лырдоит,
Дахәәсуа алабжыш.

Лмыткәмагы аманы ицоит,
Иагоит ахара.

Аҗа игәы тшыаауа ихъзоит,
Иласны убриакара.

Апша! Ан рыцха дыжьжъауа,
Лхы-лгәы уталала.
Ахатгәынқәагъ рыпс дыршыауа
Ушьқырла амала!

Насгъы сухәауеит сара,
Иззуго дҗазаргъы,
Амыткәмабжь умгалан хара,
Иугомызт пасагъы.

Хачкәынцәа узымбаз, апша,
Иапъыз акара,
Ихаракла урт рыхъз-рыпша,
Игала ахара!..

...Бара апхәызба пшза хәычы.
Ашәы зеылазпаз,
Бнеиуа рбалоит ахәағы.
Уа есыхәылпаз.

Ашышыхәа ихәғы бнатәоит,
Оума бгәаланы.
Былабжыш-цақәа катәоит,
Убас еикәхәаланы.

Быззыпшыз ачкәын дтахеит,
Уа фырхатчала.
Агәырҗеи барей шәеизынхеит,
О, бгәы рхатчала.

Бара атәыуара быхәтам –
Уака апсымразы.

Изыкатомызт идам-здам –
Ахьыпшымыразы.

Нас иахуалпшыоуггы хара –
Иускэа рытцхароуп.
Уи анышэ дахьамоуггы убра
Хъеипш игэытцхароуп:

«Сара ибасхэауа, бзыршы,
Ба игэныбкылароуп!
Азэы итахаз стыпзан жэашы
Уатэы игылароуп!..»

...Азын атэы канатцеит,
Иаман ажэаггы.
Афхэара анааи нак ицеит,
Еикэыхьшэашэаггы.

О, изхьысыз уи анапкэа,
Апсабараггы
Иазаанагеит уа ашэеикэа,
Апсытбараггы.

Афаанахеит уажэ акэа,
Ишьацаагаганы.
Ихэрабъыщуп анапкэа,
Афыц-цэа ааганы.

Зегьынцэара иаханатоит,
Афа ныкэауеит.
Ишэтышынггы иканатоит,
Зеггы ирыхэауеит.

Ихэмаруеит адгьыл ашьа,
Ифыхеит агаггы.

Адгъыл азнархиеит аџа,
Ашьаџаагагагъы.

Иаздырзом хъатра, шэара...
Баша иныкэазом.
Иаадыруеит, рыџџа, шэара
Акгъы шэыхэазом...

...Амра убас иавџит ахэы,
Илаша-лашеит.
Уи зегъ еигэырџеит мыџхэы,
Икэаша-кэашеит.

Аџсаа халан уа џџанџэы,
Иазеиныркъазеит.
Ианырба ирџеиџшыз уаџэы,
Убас игэырџъазеит.

Нас уа иалагоит дара,
Ашэа еиххэаалауа.
Илабжышоз анаџэа абра,
Ргэы еикэхэалауа.

Шэхаџы иныкэтэан ишэахэоит,
Ашьыжъ, ахэылџаз
Ишэахэоит, аџаза ахэоит –
Ашэаџшь иакэабаз.

Иазызрыџуа – рыџсы рзоит,
Ргэы ыџъзауам.
Шэа шэыхъз-џша рыма иџоит,
Рыбжыы еихсыџъзауам.

Ахътэы хаџ еиџш иреакуп,
Инымџэо рашэа-хаа.

Ас изнымтцәо – шәа ишәызкуп
Дара ражәа-хаа.

...Апҭа ихызггы жәәан ихытт
Ихьагәгәа башаза.
Амзагь гылан ахра ихытт,
Убас ишашаза.

Ацыпҭхькәа убас икаччоит,
Аразны ыкәырша.
Апҭсабара аблакәа ччоит,
Агәырҭҭа афькәырша.

Ирахатзаггы азаза ахәоит,
Пҭсата рытауа.
Апҭсцәаха акы дәанахәоит,
Уа лахь итауа.

Амаалыкь рапҭхьаза дхылт,
Убас дышкәакәаза.
Хачкәынцәа анышә иамаз гылт
Инакәаца-кәаца.

Знапы фыху, зшьапы хтцәоу,
Ифыху злымхақәа...
Иргәакны убас иныртцәоу,
Ахауа ззымхакәа...

Рызкәатыпҭ тынчим азоуп
Ас изгылазггы,
Амаалыкьцәкьа игәиеанцоуп,
Дагьзырпҭылазггы...

Убас игоит ргәынкьыбжьы,
Тахак амтәкәа.

Ажәһан ихнаҗоит ашәшбы,
Адгъыл – аҗтақәа:

«Җара иахъа дхамбеит аҗа,
Баша иенимхи.
Абыргҗеи ахәыҗқәеи тарха,
Азә дааилимхит.

Убас дазыҗит акъынтыжә,
Дакит дашъахан.
Аха иантаххәахәа икышә,
Дыҗит дгәашахан.

Җадгъыл иазыргазгъы аҗсы,
Җиааирабжъ иацталаз,
Шәара ишәыхъзеи, абааҗсы,
Акъынтыжә иашьталаз?!

Аҗсуаа хызрацара иҗон,
Ахъаз иҗаназ.
Атәым хымызҗыс иҗартон,
Ицқъан иҗанатц.

Иахъа иашьтоу акъынтыжә,
Җатыр ҳақәзымтаз,
Хыла ҳашәмырсын анышә,
Аҗсны зхы ақәызтаз!..

Аҗстазара убас ҳазгәыкын,
Аха ианалымша,
Даеакгъы хшәыхәар хтахын,
Ишәыдто ауал-җшъа:

Уа амра гылан ианкаҗхо,
Иссирны акалашәа,

Мыцхэ аказара аншэгэапхо –
Ха хашэгэалашэ!..

Апсынтэыла аблақэа ччо
Ианго ачарашэ,
Апта ирылс амза анкаччо –
Ха хашэгэалашэ!..

Ахатцарапчыс даниуа Апсны,
Иангэырбьо акалашэ,
Ахысбыжкэа анго еицны –
Ха хашэгэалашэ!..

Шэычхара аахыжжны цъара,
Шэцэа ацэгъа аналашэ,
Уа апшра анатаху хара –
Ха хашэгэалашэ!..

Зеипш камлогъ икоузеи зны
Ипшасны бэбэалашэ,
Ашэарта итагылар Апсны –
Ха хашэгэалашэ!...»

...Шэышықэсала абрака ишьтан
Ахахэ ахалаггы.
Иазпшымызт уажэы-уашьтан
Псык ахаланггы.

Аха иаман уиггы асхэара:
Иабейт амраггы.
Иалагеит рыхъзкэа рхэара
Хьтэы нбанлаггы.

Амфохэастагъ уа икалеит
Имфадуханы.

Мрапас рыхъз-рыпъша шеишеит,
Ипатуханы.

Ахахэ зкъыблаггы азхоуп.
Аха имцэажэзо.
Уи агэатца убас ирпъхоуп,
Имыхышэашэзо.

Уи ашқа амџа икэу, ирзоит
Атаул хэыцрақэа.
Уи ашқа амџа икэла ицоит
Ашэт ашытцэрақэа.

Шэара шэбақанггы шэынхеит,
Ишэхыџуа ашэаггы.
Шэара шэфырхатцара иарпъхеит
Ахахэ хышэашэаггы.

...Дæазнык уеикэхеит Апъсны,
Ихатца иуасхæоггы!..
О, убзахеит, рыцха, утъсны,
Аџа ицасхæанггы.

Адуinei дуззагъ ха хадырт,
Пъхызкгы хшаламыз.
Хмачра, аха хиашара рнырт,
Ирнырт халамыс.

Хфырхатцара хаикэнархеит,
Анцэа изгэыкуггы.
Хцеицэа хнызкъоык тахеит,
Азэ дшышэоыкуггы.

Уа амшын иацаларггы апъша,
Иаман ашхэақэа...

Ишьтыхуа уара ухъз-уъша,
Урыхъчоит ашьхақәа.

Цъа уарбам, цъара уарбоуп
Адуinei хсаалагъы.
Уа уцеицәа ршьала укәабоуп
Зкъышықәсалагъы.

Апъшза леипъш зегъы ургәапъхоит
Ухы уапъызароуп!..
Ухақәитра мра иахъа икапъхоит,
Угәуеанызароуп!..

1993-1994,
Гәдаута-Акәа

АХЫЙ УАРДЫН

Аҕа иаттам хэа аб изын ацэажэара,
Сшылакѡакуаз, сагышаѣыз айташэара,
Иныкэца-аакэцауа саазаргы иахьанзагы,
Уахак иауам,

сгэы иацралт иахьа амцагы.

«Саб?!» – хэа ҕыстыр,

изхэоз: «Ара сыкоуп!» – хэа,

«Сан?!» – хэа ҕыстыр,

изхэоз: «Ара сыкоуп!» – хэа.

Абра сзызуаз,

аха исзызуаз анрагы,

Ашэшы анхылоз лассы исзырбоз амрагы,

Уара иуатэоу сыцанахэарц ажэа-хаа.

Аурыс зынгы адэахы иахэоит ашэа-хаа.

Асы шытоуп, аха ишҕакоу ма –

ибахтэазан,

Ахэылы-хэылыхэагы иауа еилахтэазан.

Сҕенцыйр аҕны атцаа-тцлакэа хырхэауеит,

Уара суацэажэарц абра зегь сыхэауеит...

...Аеыбҕа кэацаэа цыара азэы уицамха,

Уара аеыкэтэара шытухит уанфотцхаха.

Раҕхьаза уара Ахэанаа реыѡ уакэдыртэеит,

Раҕхьаза уара Ахэанаа рыдэ ду уакэдыршеит.

Аеы-цэбара шытухит уара иуҕстазаран,

Аеы-цэбара амазақэагы уара иуказаран.

Агэымшэара шуциуа –

ашэарагы уцыҕсуан.

Иара ыфны ицон –

уара амгэацаэа уцысуан.

Иара ыфны ицон –

уара аҕэра аанкыланы

Унеиуан,

рхэеит,

уа акэадыр уангыланы,

Ианымџапыргоз уака абжьюаа реизара,
Имџапыргон уа ақытақзагь реисара.
Уеилахэа акьанцьеипыш капышы-матэалагы
Унақыртэа аеыз нықэпала-

аакэпалагы,

Шэтышшэа уахьнаргоз

ишэахэо урыгэтылакны,

Укэашон, рхэит, уа акэадыр уангыланы,
О, ишэыршанхеит хэычгы-дугы ахыгылақаз,
Ашэтыш еипыш итыцьцон, рхэит, рылақэа.
Ишалагозгы уажэшыта абжьюаа шэеизара,
Изгэафьюадаз, цымхеит, шэара шэеисара?!
...Ирхэоит Кэачара аизаракны агырқэа
Рыхэса хэычқэа,

ирхарахазшэа агыртэ уа.

Ушымџасуаз атэы уылхуа рэанаарха,
Зымџа уцозма,

уеы акамчы наарха,

Унарыцаххын амардуан уағалахит,
џбаны иеихагылаз хыхь уагьхалахит.
Ашэа-зызара рыбақэа ишырхылазгы,
Шакаџыдаз ублақэа ирыхгылазгы?!
Ашэтыш-

ашэтыш,

етэа-етэа,

апышзақэа,

Ихалипжаауа дарбану хэа ихьамтзақэа
Анасып еипыш уа зегы узыпышын, аха
Амардуан уағахэаша уцеит уынаха.
Идурбеит уегы-уаргы шэфырхатара,
Идурбеит аеыбжакны уара указара...
...Уара ыда пыстазарахэа уамамызт,
Уара иулаз – даеакы азы иуламызт.

Уара укэыпшра,
уара уёара,
уламыс

Абра икан,
атахызаргъ еак уламыз!..

Аеырыоара: аа-а, ипсыда-инхада хэа,
Зегъ анпшыз: укэакэра згаант, баба хэа –
Италахьадаз, цьымхеит, уара уапхьаггы,
Иушыцылазшэа инаудыркуан уа апхьахэггы.
Аеырхэмаррае гэаран уны иангылақэа,
Уара уган ахь итыцьцъон зегъ рылақэа.
Ахэса хэычкэагъ рыбақэа тдырхахауан,
Ерцахэ агэы уахэан – ахы иоахауан.
Абаз шытыхрае ма дарбан иуматэаз,
Уеы иеицьны уеилызкаауа иумадаз?!
Ацаха капшы зыххьаз апрыце цэарақэа,
Уи ашыапоуқэа,

уи азара парақэа,
Алапшыцэга ибла цэыршкэа ркэигауан,
Ашыыцфы бзиа – аипш ахьимам гэнигауан.
Изакеызеи ма уи иамаз ахьзхэаггы,
«Чоу!» – анухэа,

афаанахон ахьышэтхэаггы.
Апстазарае ишумамыз еипш ык ада,
Еыкэашазаргъ уакэтэазомызт ык ада.
Ашыстаа дышушьтазгы утып нармазеи,
Шаkantэ упсраны –
шакантэ уахнарцэзеи?!

Аказара ду еснаг агэыцъра ацзароуп,
Абаохатэра зхыцран ушьтнахыр –
уаццароуп.

Иамоуп, рхэсит, аеыбжа ахатэ чыдақэа:
Иабангы инхом, рхэсит, ауаа мчыдақэа.
Ашэыргэында дзыкэтэауа аеы надихозаап,
Иагъа иццышэзаргъ – ашыамхы атапгикозаап.

Аеы-щышә иакәтәо –

агәаґьра иаґьызароуп,

Аеы-щышә иакәтәо –

ахатейґш дласызароуп,

Дыказароуп уи аеыбґаґы даласан,

Иарґы дамоуп усґан ажәәан далатан.

Аеыбґа зґамоу имариахоит ихыхәашґа,

Аеыбґа зґамоу иґшзахоит иныґәашґа.

Дцоаап, рґәеит, адґыл дыкәымкґысзауа,

Аеыбґоуп, рґәеит, ус аґшзараґ изтауа.

Уара акәашара узырґазґы еыбґоума,

Уи ануґазґы сынтәоума, ґыґґхоума?!

Мап, уаакәлауан уи уаниз иуґизшәа,

Уааґеырґьон урымбазо,

адґыл уґґызшәа.

Ма изаухәадаз уара убла антаґшха,

Уқәмаґәысны,

адґыл иамґакәа антаґшеа,

Уцон, аха уара уаашґа уаашґаны,

Ишґапґырґьаґьо уззымбоз аарәашґаны.

Адґыл акны мчы ыґазма унызкылауаз,

Уара зәы зґыґраа акәадыр ианґылауаз?!

Ааигәа-сигәа ианыруазґы ачарақәа,

Уара иурґшзон,

иаґурґтон аґышьарақәа.

Уажәы ачара ахыруаз кыр инахаран,

Ачара ухәеит хәа –

алакә чараґ иақаран.

Шәсасґәан, аха шәтәан ачара шәхагала,

Арыжәтә ґьбара аус шауазґы оумакала,

Шәара шәажәа-хаа –

ажәа-хаак иеиґшызма?!

Шәара шәашәа-хаа –

ашәа-хаак иеиґшызма?!

Арыжэтэ шэымжэыкэа,

аха ҳатыр ақәцаны:

Зегь шэыхэапышуан Анцэа исасцэа шэакэзаны.

Уара ушызцэа урылбаауа лымкаалагы,

Уажэы-уажэы инаузыпышуан бла-хаалагы.

«Шыри, абри дызмахэхаз иеитарымхэеи!» –

Анацэагы рхы неидкыла еитарымхэеи.

Иагыгэатауа ишэыгыз,

ма ишэымаз уа,

Пхэызбакгы даашэыдыххылон шэыматц уа.

Леанаалха, уака пьшза-пьшза дныкэагы,

Илашон, рхэеит, ашыаца ахгы-атыхэагы.

Ларгы-уаргы иааихалон уа шэыблакэа,

Икалозма цэанырра ссиркгы рхымлакэа.

«Уаха бара хымцада абра бхаркэашоит,

Уиала хчара даеа зныкгы ихарлашоит!» –

Абас анырхэа уа лшызцэа налыкэшаны,

Иаакалазшэа атх-еикэара лыкэшаны:

«Ани асасцэа рхадагы даншэыркэаша,

Ижэдырузааит схатагы сышшэыркэаша!..»

Атыпхацэа еак рхэаргы икалозма, нас?!

Зкыаф таз ачара-уаа аамта ргозма, нас?!

Акихэа аркэашагагы уака ианааткыа,

Анапеинкыара иканатцеит уака аапхыа.

Уара уныкэлеит уака аишэа унахыцаны,

Зегы узыпышуан рыгэкэа тыца-тыцаны.

Иагыгылеит уака ибыргызгы,

иукэлазгы,

Илгэалашэом,

лара мыжда,

дшыкэлазгы.

Уа данаапш илбеит ауп уи дшыкэашоз,

Илымпыццэраа ицахъан лгэы илзымкажоз.

Шэкэашеит, аха убас ахатыр ақәцаны:

Иаһсыуаны,

ижаытэзаны,

иагылакэзаны...

Ашыаҕа зегь амехакуа,

инароузаны...

Ашыаҕа жэбеит усгыы изакароу, ҕаны...

Хэычгыы-дугыы ада хэатэгыы рымамызт,

Атэылаҕацаагы иднархэомызт рыламыс.

Абыргцаагы ныхэон:

– Дадраа,

насыһ шэымазааит,

Абас шэзаазаз

абри адгыыл шэаһшэымазааит!

Ачара ырхаа,

арыжэтэ мыщхэ нашэымамкгыы,

Адырҕаены шэа шэандэыкэла,

аһшэымакгыы

Шэеы-кэадыркэа уа днарыха-аарыхакэеит,

Аекэа рыхэда ргылакэагы надырхэакэеит.

Ус, изыһшыз аһхэызбагыы лэанаалха,

Абар, ура укамчы ублаггы ахьнааха.

“Акамчкэа зегыы абри акамчы рылызбааит, –

Акамчкэа зегыы абри акамчы рылыскааит!” –

Ларһа напы иакын еырба-еырбалагыы,

Егырт зегь еидкылан ларма напалагыы.

Аиласаша,

азахыша,

ахэы-һшзагыы –

Ицашэатэын дзыткэаз аһхэызба кэыһшзагыы.

Ушыапкэа рхала ицеит уа лышкэ рэынаха,

Уажэы илгазаргыы утахны уазыһшын, аха...

“Уа иахатэи акэашарагыы – машэырызма,

Иахэатэи акамчы һшзарагыы – машэырызма?!–

Абас лхэон, илзымдыруа днызкылаз уа.

шәә шәеищылары,
Аамта абаказ шәеицәажәо шәеишьылары?!
Шәара шәеатри шәконцерти – чарақәан,
Җсрақәан,
еимтахарақәан,
еизарақәан...

ус шәразкы иалатан...
...Апҗстазараҕ азанааткәахәа иаакоузеи,
Аха анхаһы дреиһууп, рхәеит, иаакоу зегь.
Ашыжь дгылан иус днахагылауеит,
Ара даапсар,
ана еак никылауеит.

Шарфы-сцэаг ыхафны баша иакэшауам,
Гэтакыс имоу акоуп:
уи ацгылара,

522

Жэынгы-сангы анхафы иныха-
ныхатцэъан,
Мап, дыказам анхафы исеибуу –
дыкатцэкъам.
Ашьхыц шыкоу еигш аматикэа ирылахан,
Уара абарткэа зеггы-зеггы урылакан...
Насып шкэакэа змазгы уара уакэымзи,
Уоны ырлашо ионазгы лара лакэымзи.
Ауаа рнапы анымфазоз,
ианымлазоз –
Уара умхы лауцахъан – уаф данымлапоз.
Мариа умсыркэара иакэшодаз азынггы,
Апъхын анааиуаз
ашоура бэбэа ацынггы,
Уара унапказауа ашэшъыра уцатэан,
Агэылацэа рхэычкэа удтэалан итцыртэан.
Ашыц мхатцэка,
амхапцкэа,
амыстхэагакэа...
Ирзыкамтцоз цюукгы анхацэа нагакэа,
Ахэсакэа ианырзушоз –
хара хгэылацэа,
Кэаша-кэаша ирыма ицон ирылартцэа.
Указара,
мхатцэла узлагазгы,
унахауа
Ауардын акынза инеиуан иеихахауа...
Аеггы бзиоуп,
афынгы бзиоуп,
адгбылгы –
Ианыкала уа анапы разы адкылгы,
Аха иабацэа зхы ркыз – еихеихароуп,
Сышътахъ инхашахэа тцлак еитеихароуп.
Уафын анхафы иеидара хъанта ахара,

Уцара мачны – укэыџан,
 уџшуан ахара.
 Абас уеидара хьантаны Анцэа ушишазгы,
 Ус, икалеит хара иаха узырџшышазгы:
 Шьыбжъяарамџын –
 агэырџба ду иацакьуа,
 «Аџа диит!» – хэа ахысбжы геит ацыкь хэа.
 Ицон ахэы икэлан,
 абнакэа ирыцыџуан,
 Гэырџбаѳхэаша ахьцоз – угэырџбабжь рыщыџуан.
 Уажэ насыџџгы змадаз –
 уара уакара,
 Уажэ харагы иџшуадаз –
 уара уакара,
 Иаха иласхеит уара узцаз аидарагы,
 Иаха ирхахеит узѳаз ааадарагы.
 Учкэынан,
 аха шыта икалеит укэрагы,
 Ма изакэызеи иудлаз атакџхыкэрагы!
 Амра иацгылоз –
 шарџы-ѳцэа уацгылон,
 Иацы инужьыз –
 иахьа унеины унадгылон.
 Уацэы икастап хэа зымѳа уназыхауаз,
 Иумбазакэагь иахьа ишџанаухауаз!..
 Аха убас икоутцон зегь цьабаада,
 Иуқэманшэалахауан хьаада-баада.
 Хьантаракгы цэырымтыкэан уаџхьа, аха
 Анасыџ еиџш, аџа дыкан уаџхьака!..
 Аха,
 цьымхеит,
 бзиа нагзагы ыкамзаап,
 Ныха-џшыас иумоу –
 зынгы иныхамзаап.

Анцэа даныцэоу –
 Ашстаа дыцэгъахэыцуазаап:
 Ашэшъы ныхцо –
 амра аџхара иакэытуазаап.
 Шарџазык,
 инеилымх нырцэаа-аарцэаахэа,
 Ирзызо ахэхэабжь геит артэаа-артэаахэа;
 Аџсцэаха баша уџстазарагъ даламсит,
 Уара ухэычы иан убри атх-еикэа далаџсит.
 Зызхара еибамбацыз – уџхэыс дрыцхахейт,
 Ашьхақэа узқэымгэыџуаз бганы урыцхахейт.
 Ажэоан лакэны уара убас иукэыџэџэон,
 Уеырхатаны угылан,
 аха иукэыхэлон...
 Уџа иныхэаџа
 иан лыџсраџы иахышьтырхуаз,
 Уара аџсреиџш иуцэыхъантан,
 иузышьтымхуа.
 Абас уара убжагъы анышэ инамада,
 Ухынхэит,
 рыцха,
 уныцгыло маџа-маџа.
 Знык уанышьақэкъа,
 ушымгэыџзо уанрыцхаха,
 Уара узы акэым амра згыло иоыцхаха.
 Анцэа ду,
 сатамыз,
 уара уныс – уара,
 Кыр ицэгъазаап раџхъатэи ашьацэхныслара!
 Хара имгакэан:
 атаацэара еиошошэа,
 Уабгъы дыџсит –
 ишутџхьоз икэыш-ажэа.
 Уара уахыгылаз улабжышқэа еикэхэалалауа,

Уџа иахь уџшуан – угэыџракэа идхэалауа...
Хара имгакэа:

уахэшья хатца ирымазгьы

Дыџсит,

дааџаххны ишылуаз шэыматгьы.

Уара уахьгылаз улабжышкэа еикэхэалауа,

Уџа иахь уџшуан –

угэыџракэа идхэалауа...

Анцэа ду,

сатамыз,

уара уныс – уара,

Кыр ицэгъазаап раџхьатэи ашьяцэхныслара!..

...Зегьы акоуп: уара уџа дупџхьон ахара,

Дгэыџран дубон –

аецэыш хэчы дакара.

Убри азыноуп дызгозгьы дызрыумтаз,

Дышџараазарыз уара узин нароундаз!..

Дгарацан ихи-ишьяпи ак нақэухэхэон,

Дыртысуа игара абас ашэагь нақэухэхэон:

Адыргэ-дыргэхэагь ицысуа,

Хзаазаз абри агара акэын.

Ацэа, уааилеишь умсасуа,

Игэы ртынч агара чкэын.

...Уан рыцхагь уаха даазом,

Ихаџсыхэои уи лыдагьы?!
Уара, аџхыз хаакэа убазом,

Иузымхауеи аныдагьы!..

Дад, сышьтухыр уаб гэрагас,

Сара ахатцара уластцап.

Уан лгэхьхэџыхш ацынхэрас,

Сара аз-қашь узыкастцап.

Аныкэашьакэа ухала иуцап,
Угылап, цыым, ухахарггы.
Ушьапы кыдкып, ужьы уцап,
Аныда иауам уахаггы!..

Аехэа-зы цьеи иусырбап,
Ускэабап акэарафы.
Аматэахэқэаггы уңсырқап,
Қара хабна еикэарафы.

Сара исылшо зегь кастцоит,
Ахэанаа хыхьз тугароуп.
Сара аеыкэтэара усырцоит,
Уака са исаңугароуп!..

Са ауардын кастцарц стахын,
Уан рыцқа дхаңымхарггы.
Уара иката, уи ауардын,
Икалоит хьы уардынхарггы!..

Агара цысуан ха ххэафы,
Аб игэы ашэа тыхомызт...
Ңхызқэак дрылан ахэычы,
Аха иан цыа дыкамызт...

...Асаби дтахэхэа дшарцэауа агарашэа,
Адуггы ахара иңхьозаап акалашэа...
Хэыч-хэычггы иухнагозаап уи угэакрақэа,
Ахэрашэа ахэрабґыыц шрықэнацауа ахэрақэа.
Ицеит азынггы – иназқэынца ақэеи аси,
Хэычы-хэычла уаргь анхарахь уиасит.
Ғаңхьа раңхьа уус уазцауа уналагеит,
Ғаңхьа раңхьа умхы лаутцауа уналагеит,

Ғапхға иналагеит уеы акьыркьыррагы,
Ртып, икэлеит уалгы,

бацгы,

кьырагы...

Зны узлагаз ууардынгы ус ипшын, аха
Умыругақаа аашьтухит уахь уёынаха.
Дасааы акэым,

ларгы уаргы,

арыцхақаа,

Шэаидтэалан инеибышэхэоз шэгэйтцхақаа,
Уналагеит хэычы-хэыцлагь реидкылара;
Ла илтахын хэа уца изынгы аоныргылара.
Иаргь уажэшьта дкахаргы ихала дгылауан,
Хэычы-хэыцла уцстазара шыақэгылауан.
Ма иумазма ашэымтак баша аныкэаха,
Ухатаргыс дубоназ д-Нарт Сасрыкэаха.
Лассы-лассгы угэыла цхэыс Мариагы,
Длыцны лэаалхеит уа ақбафьариагы.
Азныказы ицазаргь убаққаа улацца,
Иудмырутэкеит уара утахца,

угэылацаа.

Атуан ахь ихэнугаз угара – гарақэхеит,
Ғапхға уара ғыц ацхэыс дааугарақэхеит.
Ех, ацстазара ишеит, аха ссиршэақаа;
Цэыабжыы згым –

илымхақаа иржэагэа!..

Уа-а, дыргэырбьа, Анца уцхыраара игэтыхазар,
Дыргэырбьа, абаацсы, адунеиахь крыказар!..
...Уи данааугаз уара иумузеит чара хэа,
Угэгы итамлеит цьара гэыргьа-ччарахэа,
Хара дануцэгыла уцхэыс –

иацы акэызма,

Анышэ датан уанхынхэыз –

иацы акэызма,

Иахьагы уоны дыһназшәа уи дупшәмәтәкһан,
Убас уһан,

уһан,

аха иукәшәәцәһан.

Ицһашәтәуп ари хәтыр хәа илыкәутцәз,
Бжһык роуп уажә тацаагара идәыкәутцәз,
Уи дрыма уа амзырха ианааталагы,
«Уаридадак» – рхәеит дара ртәалагы.

Инаххаприт шырхәоз –

ахәахагы рымтәкәа,

Инархкһа ицеит –

иахьцәзгы рызгәамтәкәа.

Бжһык уаһа –

даәа быжһык рыманы,

Аишәа ду инахатәеит зегы аһшәыманы.

Атәцәкәа ааныркылон уа зыһшра ыһамызт;

Шәахәара ыһамызт – уа кәашара ыһамызт...

Анацһалбеит, уара аһхәтәи учарагы,

Изыһсази уи аблакәа ртыцһыцһарагы!..

Хаха-хымш уи чаразма,

лакәызма

Издыруадаз?!

Цыхәапцәарагы ақәызма?!

...Ицһашәтәуп: раһхәа ухәычы данылбагы,

Дшһақәымхакәа,

иааихылхын ихылпһагы,

Ихы дагәзит,

дааихын дналгәыдылкылт,

Зыһшқа зыһшааз атыс еипһшгы длыдылкылт.

Данырхәоз –

ихы-итыхәа дызымтәада?!

Аха аһа дышимаз зыһсы иахзырзаада?!

Ахәычы иблакәа зегы рхәон;

урт рыдагы,

Ла лхатагы илызхауан – аныдагы...
Дзыцпаз уаткыс уи шакагы дкэыпшызи,
Издыруада илзыпшызи илпэиыпшызи
Даныдамхар?!

Дузырымхэеит хыдагы;
Дкалар алымшоз баша разкыдагы!..
Уажэы ахэычы инапы пшқагы аанкыланы,
Длыма днеиуан –

иара дапхьагыланы;
Дигон идырны:

дышимап лыда уа,
Иан дызхьымз аз апшэымарагы лытауа.
Аха ахатгэын ахь уара баша иухоума:
«Бара рыцха,

бзыпсахуахэа дыкоума?!»
Акды ахы укыр – днеины атыхэа уцылкуан,
Ахьархь ахы укыр – днеины ахтэы уцылхуан.
Шьыжь уангылоз – рапхьа лара дгылахьан,
Шьыжхьа мазеи – аишэагы иныкэгылахьан.
Аха ахатгэын ахь уара баша иухоума:
«Бара рыцха,

бзыпсахуахэа дыкоума?!»
Иахьатэи уцабаа уаткак иеидараха,
Хэылбыеха аоны уанааиуаз укараха,
Насып шкэакэак дара аыгча-аычангы,
Игэырфьатэа инауфьылон дара аыцьягы.
Аха ахатгэын ахь уара баша иухоума:
«Бара рыцха,

бзыпсахуахэа дыкоума?!»
Хэычы-хэычла уналагеит аеыкэтэара,
Кэашарахэагы инаухеит,

укэыпхраа...
Зхы укыз ауардын ахьгы уеитагыежыт,
Абарбалгы уа алыра инахагыежыт...

Насып шкэакэак дара аыча-аычангы,
 Игэырбьатэа инаупылон дара аыцъегы.
 Аха ахатгын ахь уара баша иухоума:
 «Бара рыцха,
 бзыпсахуахэа дыкоума?!»
 Хэоуеикэшэа,
 шыапеикэыршэа,
 напеикэырша –
 Шэара шэакэызшэа афстазарае иеицырша,
 Шэымса хара амтэыжэса ыцкэа аанахэауа,
 Шэаман ицон,
 ицон агэы шэахэауа.
 Аха,
 цымхейт,
 бзиа нагзагь ыкамзаап,
 Ныха-пъшыас иумоу –
 зынгы иныхамзаап.
 Анцэа даныцэоу –
 Астаа дыцэгъахэыцуазаап,
 Ашэшъы ныхто –
 амра афхара иакэыцуазаап:
 ...Аапын аисыра каларц иеинылаза,
 Шэыматц ашэыруан уака амца нылатца.
 Аха афша-хага уи инахынхаланы,
 Ижъа-жэо аанда икэнартэеит ихаланы.
 Ацъаргэал аанда,
 агэаф пеипеи хыцуагы,
 Иараргамейт,
 акэка-кэкаэхэа ихысуагы.
 Рафхьатэка уа шэмыхэхэазаргы артэаахэа,
 Ази амцеи неикэшэырфэит еибарцэауа.
 Аха ари збаз афша,
 уахьтэ афынахан,
 Абоура амца нынатеит иафшэымахан.

Абоурагъ, зегъы ырыпъхъарц алѳа халато,
Иафын,

рыцха,

ихало,

ихало,

ихалазо...

Уажэы ичханы шэмышэхэазаргъы артэаахэа,

Ази амцеи еикэшэырѳон шэеибарцэа хэа...

Анхаѳы ипъсы ахътоу апъшагъы иамдыруази,

Аца инталеит –

амца амѳагъы азырмазеи.

Алатачача,

рыцха,

хыст,

ихыст, аха...

Амца жэылан абырсаатк иахыст, аха...

Ахэхэабжъ гон уажэшъта артэаа-артэаахэа,

Иаауан азэ даанымха нырцэаа-аарцэаахэа.

Рхы мшатакэа рёынархозаргъ жэылара,

Шъта ихышэагэышъан –

амца иауан апъшэымара!..

Уажэы укэаскъа ыщ Аѳстаагъ дыѳнакэашон,

Уажэы иааидукуылаз зегъ убра иѳнахэашон.

Аетра итаблит уака уеы штагэакуазгъы,

«Азар» хэаны уи алызгогъ дабакахыз?!
Ауардын-ката –

узиааины инаургылазгъы,

Акэаскъа атка иароуп пъха амца зпъылазгъы!..

Анцэа даныцэоу –

Аѳстаа дыцэгъахэыцузаап;

Аенышъыбжъон –

амра апъхара иакэыцузаап!..

...Иашоуп:

икоуп,

цыымхейт,
 алаба-еилаҕса,
 Аха иҕоуп,
 цыымхейт,
 анапы-еилаҕса!
 Шэзыкэгылаз арахэыц пагыы аеаарххейт,
 Аха акака рыман зеггы рҕаархейт.
 Зынза еиҕшны аонутҕаҕь,
 адэахыалагыы
 Агэыла чкэынцэа иааилыршыит аҕыалагыы.
 Хабацэа ишырхэалоз еиҕш:
 атҕла амцагыы
 Фаҕхыа ирҕыцны ахы шэкиит шэара амцагыы.
 Аха уара убас еидарак хэа укэыҕэҕэон,
 Аха уара убас хьантарак хэа укэыҕэҕэон,
 Ухы умагэыхыа,
 адунеи ду уаттахан,
 Унапкэа угэыцаҕсан утэан атҕла атҕа.
 Иааукэыршан ахэеи арацэеи урылатэан,
 Уыҕцхахазар –
 аҕхзы иноуҕкыз рылатэан.
 «Аҕстазара!
 Избан сара ас сызкыдукыз,
 Абзиа сашьтан,
 иарбан цэгьас иузызухыз?!
 Мамзар,
 цабыргны,
 сушама сҕушэаларц;
 Ххыала икэыстоз уара убҕыыц хэчы пужэаларц...»
 Абас дыштэаз
 уи агэырҕа ииааизаны,
 Иҕхэыс дгэатан,
 дааиуа,
 дааиуа,
 дааизаны

Днаидгылан ихэда лнапкээ накэлыршеит,
Ччапшыбы-хаакггы ихы-иёы хьанта инакэлыршеит,
Нас ашышыхэа лхы надца игэышпы ацакба,
Инапы нага инадылкылт лгэы атака...
Уи айсышья – ейсышьякггы иеипшымызт,
Иацы ихигаза абыза уатэы ифепшымызт,
Имч капсазаргь,
 имачымзаргь икэраггы,
Иахаггы иарбэбэон уи итакпхыкэраггы...
...Шьжымтанк ахэычы даапшны дындэылкызар,
Иара дгэырбэит –
 аабыкба зэыр дгэырбазар!
Иааикэыршаны уа зеггы-зеггы пшзараха,
Ауардын-ката уа ихыцэтэа мацараха
Игылан,
 аха ишынеилашра агэгэахэа уа,
Апстазара дуггы мыцхэы агэахэауа...
Ианггы иабггы дааштыхны уи днакэдиртэит,
Ианггы иабггы реатакны ахэы днакэдыршеит.
Ауардын цон ихалауа,
 ахэы икэланы,
Иара дангылан ахы-шэахэа иёыкэланы.

АШЬАУАРДЫН ШЫҢЫРУА ИҢСУЕИТ

Шаkantә стәаны сузхәыцхьоузеи,
Уара иңшьоу, уара ихадоу?!
Шаkantә сшәаны сукәатцхьоузеи,
Исзымхәар хәа уара иухәтоу?!

Уара узтоугыи ырыбаргәузеи,
Уара – абзиабара ңшьа!
Ма ырызтоутцауа закә гәузеи,
Унапаҕы иааго ижъа-жъа!

Ауаа ырылаутцауа баә-чыдоуп,
Ашәыргәында хатан дкато.
Уара усаңхъа – зеггы мчыдоуп,
Иткәа иугоит уңсы рхато.

Изтахыда уцәыркъа-цәырсуа,
Ушааз уанцо зымҕакы?!
Изтахымда уа уызцәырцуа,
Уаха имбарц еа мҕакы?!

Шака истахыз са санкәыңшыз,
Сахәлашәарц уара уцәкәырңа;
Уара ихагаз, уара икәышыз
Сымцуңаарц ухы старңа!..

Уаха шаанза са сумырцәарц,
Шаанзагь сгыларц сыкказа.
Хара хкыта сыхъз ахурцәарц,
Нахъхъынза илакза, иҕакза.

Хәатә рымамкәа сызбахә ада:
«Унан, амзышәагь иара!»

Кэтол ишаеу, ирхэарц Ёаада:
«Дызустада, мшэан, лара?»

Абызкэагь уармышэо уаха,
Ана иалаго, ара иакэыц –
Иаёызарц уа ирыбжьейтаха;
Ф-шэтык рыбжьарагь акэыц.

Фыцъа шцэажэо са снарцъылар:
«Уажэгьы пцхэыс думгаци, нан?»
Фыцъа шцэажэо ла днарцъылар:
«Уажэгьы хатца бымцаци, нан?»

Уаха урмышэазо абыз шхамкэа,
Харбозшэа есымша хайцны;
Ларгьы саргьы адунеи хамкуа,
Хагъейпцырцуа уа хаисны;

Апцыр-пцырхэа ихэцрало амца,
Аёёахэагь хбылны хаго;
Уи хагънанагоны апцсра амца,
Абзиабара аиааира аго;

Скэыпцшра былуа, нас ишэтышха
Исыхар – иагъа ссир збарын,
Уажэ сахтэоу са сажэымтыгъа,
Иагъа схэарын, иагъа зыфрын.

Мап, саргьы сыкамызт устэкъа,
Зѳаб хэычык бзиа дбаны,
Аган ахь иааныжьны сустэкъа,
Сагон уа ахы старцъаны.

Лара днаскьон – сара слышьтан,
Лцэа акы алашэан ларгьы;

Илырзырцгы даҕын уа лыштыта,
Аха лхы слырбон уеизгы.

Хэыпра ссиркэак рыкэа сталон,
Сызмыцэо снахэуан-саахэуан.
Сласза хашколгы ашта сталон,
Схьантаза аһныка схынхэуан.

Лассы ихэлар стахын, избанда
Лассы имааиуази шыыжыгы.
Анацалбеит, знык дызбанда,
Знык исаханда лыбжыгы.

Цабыргны уи дагыызбатцэьон,
Лара лыыцэа рыгэтаны.
Акыр-кыр хэа уа иагыатцэьон
Лыбжы-хаа, зегь еимданы.

Лхы-лгэы италауа, мчык лыха
Зегы акалашэа илнарбон.
Дцыр-цыруа дагон уа аһныка,
Дцыр-цыруа арахь даанакон.

Аха илыдгыла изхэодаз ажэа,
Нак инасэабон зегы.
Хыццегь хагэцэа ирхэон ашэа,
Хрыман ицон харагы.

Ашкол халгеит уа ргэы хахэа,
Нас хамэакэа хаз-хазхеит.
Лара – ацара дталеит Акэа,
Сара – зымэа схы сырхеит.

Ла днаскыо – сара сааскыахуа,
Доус хахыыказ хамч ашэон.

Арҗаш ахахэкэа ахуа, иахуа
Хэычы-хэычла аҗаа цнашэон.

Ак еимахамкт, ак хабжамхеит;
Уа ишыкацгы икан зеггы.
Аха, хабзиабара җшыамхеит...
Убриоуп икоу, уаха акгы!

Уажэ лара ахара дшагаз еипш,
Даеа җхэызбак дааигэахеит.
Иагьсызгэамтазакэа җасеипш,
Сёанахэарц мчык еихеит.

Лассы-ласс дыташэо сыбла,
Зеггы дреиҗыызшэагь збон.
Сара сгэы хыхэхэон насыҗла,
Адунеи амаа кны изгон.

Слыхэаҗшуан, аха дсызбомызт –
Сеиталагон уи лбара.
Сливсуан, аха сгэы сагомызт,
Сашьахауан ак убра.

Уаха иаахэлар ишазомызт,
Дшызбауазгы лара җхыз.
Лыда сдунеи лашазомызт,
Лыда саҗсамкэа анаҗхыц...

Сара слышьтан – ла дыбналон,
Исыздыруамызт сахьцара.
Уа аха дшықэыз – атэа дхалон,
Укан нас улыхьзара...

Аха слышьтан; дцэырҗка-цэырсуа
Аикэара дагон лара.

Ус-ус, хэычы-хэычла дцэырцуа,
Саггылзааигэахеит убра.

Иагга сқэыпшра сёанахэазаргь,
Цэаныррак сгэатан ихэхэеит.
Исызхэазаргь – исзымхэазаргь,
Лара убрака аға лсырхэеит.

Адунеи ду ашаха ахаршэны,
Уажэ иакын сара снапы.
Сасуан Сасрыкэа ихахэ ыршэны,
Аха ипцэазомызт сшыапы.

Сышбылуаз абзиабара амца,
Исыхьыз хэа сымбазеит.
Инеыцэаан уа исыцраз амца,
Инасыцны нак иагцеит.

Ак еимахамкт, ак хабжамхеит:
Уа ишыкацгы икан зеггы.
Аха, хабзиабара пшыамхеит...
Убриоуп икоу, уаха акгы!

Уажэшьта атцара сантала Акэа,
Иаха сыхгы агэра згеит.
Сыказшэа уа лбара сахгэакуа,
Азэ дызбеит – бзиагь дызбеит.

Ааи, шыта сара стышэынтэалан,
Шыта сахаломызт атэы.
Ари апхэызбагь дыблахшэалан,
Ус дизыхуамызт азэы.

Уи амыжда джэеипшы тыпхазшэа,
Лыхэда цэыцаггы тхэаны,

Азынраз дгәилны илызхазшәә,
Дызбазгы лгон иткәаны.

Шьта ақалақь сналалон дсыма,
Хабзиабара уа имсасит.
Зеггы ирдырит, нас кырцыма,
Ҳаҗхашьарцу, уаха умҗсит.

Уаха сыцәар җхыз дызбахуан,
Шьыжь сәагылар ҳаицны ҳдон.
Абзиабара чархышәә сахуан,
Сыцхафыруагь сканатон.

Уа исылымшоз сылсмыршози,
Сыкамзи сымч җбатәны.
Уаха иаахәлар лассы имшози,
Аамта цон сара истәны.

Иаха-иахагь лара дкәышхон,
Иаха-иахагь ла дытәуан.
Иаха-иахагь са сылхыҗхәон,
Иаха-иахагь са сышәуан.

Ғнак ҳашнеиуаз, ҳатыр ақәцан
Ус җаалтит, лара нтәә:
«Уара, сара сзызго уакәзам,
Иҗыхтәуп ианыкала атәә!...»

«Иҗышәх алапкәа агәдымцакәа
Иҗышәх ахатыр баны!...» –
Абасгы аахәаны, сымҗшзакәа
Даансыжыт лышны дганы.

Ак еимаҳамкт, ак ҳабжәмхеит:
Уа ишықацгы икан зеггы.

Аха, хабзиабара ышамхейт...
Убриоуп икоу, уаха акгы!..

...Абарткэа зысхэо ба бзыноуп,
Бара сзызхэыцуа есымша.
Бара цэажэатэ дуны бсымоуп,
Иакэхарыма сымч-сылша?!

Акыта чкэын – сыбжы мгацызт,
Ицэгъан Акэа ахдырбара.
Аиашазын, сара бсымбацызт,
Нас сабаббахъаз бара?!

Апышэара апыхъаза сахысуан,
Аурок сыман шэара шэфы.
Шэызтцараакэа убас ихысуан,
Уаха иааихамгыло шэфы.

Ари амш убас сазыпышымзи,
Стэы тамгыло сазыпышын.
Сэазыкато убас сафымзи,
Сыззыпышым атак сафын.

Рапыхъатэи сымш убас акэзаап:
Шэсыжэлейт, аха шэеифыпышны.
Уаа даазмышэо бара бакэзаап,
Убас базыкатцан аены...

Сыызцэа уа рыедыркэацомызт,
Аха ирылыпсаауан дак.
Шэызтцараакэак срыхэазомызт,
Ишсылшоз сафын ртак.

Цэара сиашан, цэа схэхэамзи,
Рапыхъаза еихызгаз зшыафа.

Ашкол аҕы зыпххаа смоуз,
Уажэ снарыдтэалоит сара.

”Чиқ-чак!” – рымшуп асаат хыцкэа,
Амтц ҕыруазар иуахап.
Иакуа иатуеит ашэкэ бҕыыцкэа,
Изцоу реидара ҕэҕаахап.

Ус, бааины баатэоит са сапхха,
Нас иаацэрыбгоит бышэкэы.
Са бсымбозшэа сапххон, сапхха,
Аха итагыломыт сгэы.

Нас снабыхэапшит блапшыкэцан,
Ипеипеиуа сгэаҕгы шит.
Бара быччеит бкышэ сныкэцан,
Азэи-азэи неиҕапшит...

О-о, еа зныкгы сгэаҕ мхыцкэа,
Аха саҕын:”Исычхап!”
”Чиқ-чак!” – рымшын асаат хыцкэа
Амтц ҕыруазар иуахап.

Иахымдыруа дуззак быпххон,
Сара избомыт, бара иббон.
”Рапххатэи абзиабара” – бапххон,
Са сапххон – ”Итынчу Дон”.

...Апхын театр тэын кэапеишэа,
Ана-ара акардэ бжэкэа гон.
Агэырҕа хытны иаазыпҕеипҕеишэа,
Ахгы-атыххааҕ еимнадон.

Ус, абар, асцена иныкэлеит,
Апоетцэа – зажэа разаз.

Ахэапшцаагы агэырѳа рёкэлит,
Иагёинырѳеит дыдратас.

Сара рапѳхаза акэны срылан,
Сгэы тамгылауагъ сыпѳшын.
Дцаѳъ-цаѳѳуа астал дахагылан,
Иван Тарба иажэа даѳын.

Нас дхалапѳш-халапѳшуа Тарба,
Хшыкоу гёеитозшэа зегы: –
Рапѳха ажэа захтара дарбан?
Алыкѳса Цёонуа! – ихёеит цангы.

Даакэгылт Алыкѳса Лашэриа,
Абырсаатк азал шанхеит.
Даакэгылт Кыршѳал Чачхалиа,
Ишыччоз ус иагынхеит.

Нели Тарпѳха дыпѳшқарахза,
Шака деипѳшызи амзаѳа?!
Лажэакэа цон еилатэахза,
Акэардэқэа ирыхгон аѳѳа.

Икамкэа саргъ схарта-сырта,
Сыпѳсы заны ашѳтахъ сыштэаз,
Абар, уажэы ажэагъ ахъсырта,
Идыруп апѳхьатэқѳа сышшэаз.

Сгэы аапѳсах сыбжыы неитцыхсит,
Азалгыы аазгеит снапаѳы.
Зныкѳьарала урт зегъ хыхсит,
Ирхалашон уа рхы-рѳы.

Сеитадырпѳхёеит – срышѳтуамызт;
Ёакы сапѳхёеит, дасакы...

Өаңхьа срышьтуамызт, ируамызт:
Ажэ бзиа ҕкуп, иҕкы...

Ус, бахтэаз сылаңш бықэшэит,
Саңхьо сышцоз амца аркны,
Сагьааҕахейт: аңхзы сықэтэит,
Ба баатэит быгьаракны.

Азал зегь еицаҕэҕэа иңшымзи,
Схы салхо саргыы сыңшын.
Бара – уажэы аччара баҕымзи,
Бхалагь аинкьара баҕын.

...Аамта зны инаскьаго азын,
Ааңын гэырҕьахэ аанагоит.
Арҕашгы аңаа тшэаауа иасын,
Амҕа ҕыцаз уи арбоит.

Бара биааиуа, бара биааиуа,
Аччаңшь аакэыххит бңышэ.
Саргыы исызгэамтазо сааиуа,
Сааиуа саалагылейт бышэ.

Ҳаицны хналалоит уажэ Акэа,
Акы ҳагоит амҕа ҳанцо.
Иссируп Акэа, унтаршэны акэа,
Аңшалас уаман ианцо.

Уаңхьа ааңын, ушьтахь ааңын,
Узымбацгы урбарашэа,
Иацы иуҕахэуаз иахьа иуаабын,
Иузгэамтазо уңыррашэа...

Бара абриакарагы имейҕыз,
Абриакарагы згэы шыз,

Исыздыруам абас бзырҕыхаз,
Амрагыларахь бзырҕшыз.

Абри акэызма ба быргэакуа,
Абас быршако бызмаз;
Хнапы еибаркны халсырц Акэа,
Ибыдырныхэаларц бызбаз?!

Ба беиташэон, са сеиташэон,
Ахьатра итахымызт азэггы.
Бара бцэажэон, сара сцэажэон,
Хаҕхьака икан уатэггы.

Нас иарбан уа хазламцэажэоз,
Хазлацэажэауазггы убас?!
Хачкэынра акэын аамта иҕнашэоз,
Иахьаггы уатэггы хзаазгаз.

Абз аншуггы иаҕыцхэацэозеи,
Иамоузеи шака хэатэы?
Шака иласны аамта нцэозеи,
Шака иааигэоузеи адыхэтэы?!

Ани санышэа, ари санышэа,
Санышэауа мцык, ца-хэак –
Мап! Сара исыман аҕышэа,
Мариа саҕамло шыацхэак...

...Аамта шҕацои, бзиа збаша,
Утэаны агэыркэкэара уакэыц.
Аамта иахьа измышьтыз баша,
Уатэы ишуҕылогь уазхэыц!

Иахьа исымоуп сара ачара,
Салалойт уа атаацэара.

Иагьсыртауеит цьоук ацшыара,
Цьоукгы аѳуп ахэацэара.

Иагьацэара сымѳахытцаргь,
Ихэчаахыс сылаѳш зхыз,
Лыбзиабара мцаны исхымсзаргь,
Лара лышка сымѳахытц.

Абар, бара бѳызцэа брыцны,
Сара счара бахатэоуп.
Ибымхэозаргь алаѳкэа брысны,
Амра шеишеи бахатэоуп.

Дрыман иаатцалоит уа атаца,
Бааирц бахыкэаз бара;
Гэырѳэара дукгы убас даца,
Бгэырѳэарц бахыкэаз бара.

Илымцакэашо баѳхэа днаргоит,
Уа бахьнаргашаз бара.
Агэырѳэабжкэа убас деиларгоит,
Бахьеиларгашаз бара.

Илхатцгылан зеггы дырныхэоит,
Бахьырныхэашаз бара;
Ахтытц бзиахэа Анцэа ихэоит,
Иахьбызихэашаз бара.

Бгэы цэыуеит, бхы-бѳы лашозаргь,
Иоужьызар иагьа ахэарын.
Бара бхы анс уа ибзымкажозар,
Сара счарахь цьеи баарын.

Аркэашагагь – шэақыткьаран
Игоит, уа зегь аалашоит.

Ус, чкэынак – мацэысеимкьаран,
Убас даакэххны дкэашоит...

Бара убас мцакы набэыкэлоит,
Уа бшыапы инаркны ббылуеит.
Кэашарахэа нас багынкэлоит,
Уа бкэашом, аха бпыруеит...

...Уи аены инаркны апстазара,
Бара бзыхэа икалеит ыщ.
Зынза ихазхеит быбазара,
Иахьагы баеуп бшаеыщ.

Бара бгэыфра уаха ибнамтеит,
Бшымгэыфуаз икэаратеит.
Бара мызкытэка ибызнамгеит,
Акалакь ааныжыны бцеит.

Уаха ибмахауа хабжыхэа,
Убас базцеит ашыхарпы;
Бзанаат бналагеит ашышыхэа,
Убас инабырkit бнапы;

Ахэычкэа бзыпышын рыба тхахан,
Убас идбыртцон атара;
Беимаркуан рнапкэа иршахан;
«Сара, сара, сара, сара!»

Ишыказамыз быуа-бдыр хэа,
Зегы-зегь боуит бара.
Ибыкэырцозеи ма хатыр хэа,
Цьюукгы маауази ббара.

О, ишпартыхыз быонагыла
Бырбарц доусы рыоната;

Бара бакэзарц раҕхьагыла,
Рыгырбага, ргэыҕырта.

Ажэа бныртон, ауаа бныртон,
Аха дарбан зтак катаз?!
Урт ахэашақэа ирыздырзом,
Бара ибыцраз закэ мцаз?!

Ари ақытаҕь рацэак бнамтеит,
Бшырбозгыи зеггы быртэны.
Иамуит, шықэсык ибызнамгеит,
Ақалақь ахь бааит бхынхэны.

О, аамтаҕь баша ицауамызт,
Аидара иатдан акара.
Сааигэара бгылар ауамызт,
Иауамызт бгылар хара.

Бқэыпшыи, аха быебыркэсеит,
Бхы аагауа бнапағы.
Иахьатахызгь быебыркэзеит,
Азэы битамхо акағы.

Бгэы итамгылоз иабыруамызт,
Иаршыцыло ғымтреи қәңарей.
Шэанааиҕыла шэзеиҕыртцуамызт,
Ари ашны икоуи барей.

Хара-хара аамтаҕь шэагазшэа,
Шэус дукэа рхы еилаханы;
Шықэсык аахыс шэзеибамбазшэа,
Шэцэажэон шэыпсы еилаханы.

«Хатыр иқэтчала, ибылшозар –
Бқышэ иақэххуа ибсакуп, –

Уи бара Анцэа дыбзишазар,
Идыр, харгыы дахтахуп!..»

Еилажэжэазар ххэыч лыхцэоукэа,
Урт рееиуа знап иаку;
Дцэыуазар, ма «хэба» лмоукэа,
Дыргэыбзыбуа злапш лху;

Уи иахэтам цъара ак калцозар,
Лхы итагалан дахьзырхэуа;
Уи ишакэым цъара лжыы лцозар,
Илышьтоу хақымыра лызуа;

Ашыгыжъ бындэылтцуашэа усда,
Бара былапш хашка ихоуп.
Абарткэа зегъ кэзцо бызуста,
Оумашэа икоу бара боуп.

Иахъа уа еизара дук хамазар,
Сара ысылшо зегъ катца;
Ауаа хэапсакэа зэыр дхалазар,
Рцэа анырхысхуа икказа;

Уск бымазаргъ – заа балгеит,
Бааины азал акны бнатэоит.
«О, икэфеиандаз, анацъалбеит!» –
Цъара саёахар хэа бшэоит.

Ибзиахар зегъ реиха бгэырфъоит:
Бахьтэоугъы бакуам бара.
Еинызкьо зегъ реиха еиныбкьоит:
«Уагымхааит х-Апсынра!»

«Нас хатыр икэшэтцала иауазар –
Бқышэ иаакэххуа ибёакуп, –

Цьым, шэарт бзиа дыжэбауазар,
Ижэдыр, хэргы дахтахуп!..»

...Смашына цыра икыашызар,
Рапхыа игээтэ бара боуп.
Сыблуз ахэда цыа ицэашызар,
Рапхыа игээтэ бара боуп.

Пэра псахрак саргэакуазар,
Рапхыа изахауа ба боуп.
Сара сзын азэ иц ихуазар,
Рапхыа изахауа ба боуп.

Са аиаша-пшыа сацныкэозар,
Рапхыа згэы иахэо ба боуп.
Фыца неидгылан сдырехэозар,
Рапхыа згэы иахэо ба боуп.

Иансцэыхантоу сгэатца итысуа,
Са схьаакэа рыхгара;
Исынкыа-ныруа са сыхтыскэа,
Рызбахэ базхэода бара?!

Бара исызгыло иарбьажэџан,
Иамеигзо зхи-зыпсынтри;
Батцапшуазар акэхап ажэџан:
«О-о, усзихылапш абри!»

Изхэада аамта ус ипшыми:
Бхахэеикэатца сыла икэца,
Абри бафын уа, багьафыми,
Ицеит ынџежэа шыкэса.

Нас хапхыака иапэеипшузеи,
Уи бзыркацо мазала?!

О, уи иалоу закэ мчузеи:
Уцала абаапсы, уцала!

Ипшыёу абзиабара – исмоуз,
Сара ихъаазго иахъаггы;
Закэытэ пстазароузеи иуроуз,
Ишпакалои ацыхэтэаггы?

Уара узтоуггы ибаргэузеи,
Уара – абзиабара пшыа!
Ма изтоуцауа закэ гэузеи,
Думан уцоит умбжъажа.

Уа узеипшы ашъауардыноуп,
Уи еснагъ ахара ипшыуеит.
Изыҳаракуггы убри азыноуп,
Ианпсуаггы ишыпыруа ипсуеит.

Ианвар 15-25, 2001 ш.,
Переделкино

АХҚӨА

АХӘЫҘҚӨА РЗЫ

	Азтаара	5
	Сбаҳча	5
	Аоны	6
	Ацәажәара	6
	Ахәыҕ қазшыа	6
	Ажәцыс ааит	7
	Абна	8
	Хәылыҕазы	
8	Ахәыхәқәа	8
	Апысаа гәырҕыоит	
9	Ажәа	9
	Апыхын	1
1	Хара хкны	12
	Ҙагалан	12
	Ацәқәа	12
	Баҕа дөыхеит	13
	Акабақ акаҳара	13
	Циу-циу, кәарт-кәарт	19
	Ашықәс-ныкәа	16
	Атәыҕақәеи алымҳақәеи	22
	Цәҕа баны бзиа қазымцоз.....	24
	Ацәа қапышь.....	25
	Март	26
	Аапын ааиуеит.....	28
	Ацымшы.....	30
	Азхытра.....	31
	Амра амтарсра.....	32

А	ц	ь	м	а	к	34	
эа						36	
Амшынзеисуа						37	
А	х	ы	р	к	ь	а	38
ра							40
Абырфын оны							40
Ахэычкэа, шэмыцээр ижабазом							40
Батеи Датеи							41
Аймак							41
Апъра шкэақэа							42
Ахылпъа капъшь							42
Ақэыпъшыгақэа							42
“Цыит”							44
Ихаштит							45
Шыыбжыон							46
Ан лашэа							47
Асы азхъра							48
Аамтеи аусуреи							49
Ахэычкэа “Аибашъра” ихэмаруеит							50
Амса рахтан ахэычкэа!							52
Ахъта							53
Ахэычы							55
Апъынгылақэа							56
Аусура							58
Ашьхыц							58
Кэыдры ашьуц афы							59
Цыци Лаци							59
Пила – Пи-Пи Хапара							60
Ашыкэс ғыц							60
Тци-тци кэа-кэа							60
Ачкэын пъагъа							61
Ажэахэмарра							62
Амреи амзеи							63
Аласбеи ажъеи							64

Амцарсра	66
Хара хахьызкэа	68
Азыркэи	69
Акэараан	70
Апсыцэггара	71
Уалымшэа. Трыси. Уалтамыж. Едрыси	72
Агэала	73
Акэа	73
Аапын	74
Акэчышь	75
Аласба	75
Адэыбба	76
Ихэмаруазшэа збон	76
Асаат	76
Абба шкэакэа	77
Азлагара	78
Ачнышкэа	79
Ауардын	80
Ашшабьыч	80
Азыхь табеит	82
Ацха	82
Ахатэы бызшэа	82
Арбабь хэычы	83
Арбабь-чышь хэычы	84
Анбан	84
Ан	84
Тыгэ-тыгэ-тыгэ	85
Ашьапы пьшза хэычкэа	85
Ацэажэаракэа	86
Амра	86
Са сыкьанцэа чмазаун	87
Сара схала	87
Ацэцэа зхоу азыс	89
Ацаа-цла	89
Ахаракыра	91

Хэчынеи Гэачынеи	91
Абызшэа	93
Санду лхьаа	94
Хашт	96
Амш бзиа	96
Рагъхьатэи асы	98
Ашы иашьыз ахэынагъ	100
Аишыцэа	100
Шьыри-шьыри	102
Хажэ хьарыдеит	103
Ашэкэы-уара	104
Аагъын ашэа	104
Дырмит Гэлиен ахэыцкэеи	106
Аашьакэ изы ашэа	107
Амаахыр	108
Агэалакара бзиа	109
Ажэакэа зфо ахэычы	110
Ачыпъхь	111
Ахамагъагъара	112
Ашымха	114
Ианыртэахуаз зегъы рхэы	114
Ардэына	115
Асахтан хьылъа	116
Ауасцэа	117
Гъычкэыр	118
Акэа итоуп ахы	119
Лыхны аштэа	120
Аагъынра аказшьа	121
Акэыкэбаа хьаргъ	121
Амазақэа	122
Аеыкэабара	123
Ахэычи акьанцъеи	124
Манчеи Панцъеи	124
Агарашэа	126
Апъсны азы ашэа	126

Аттых тынч	128
Угәы кәзцо	129
Ацъыкахра	130
Афызкәа	130
Атакәажә лыкәты	132
Ирмеи Сырмеи	132
Саиди Саидеи	133
Адәыбба	133
Ахьаҭарч	134
Саб иеы	135
Азлагараеы	135
Ҷара хажә	136
Амра җхоит	136
Хатәы бызшәала	137
Ахәачах	138
Шыри, исымандаз анышь!	139
Амаамыни ауаши реицәажәара	140
Дхаман ҳара гәылак	140
Ашьынка	141
Ампыл	142
Азыцәа	143
Ашьхыцкәа	144
Ахәыҭ бахчахь сцоит	144
Анаша	145
Амыскь сапын	145
Ашышкамс	146
Азыхь	147
Ацәакәа	147
Шыжьнаты	148
Арәаши ақди	153
Фынеи Дамшәи	155
Лагәи алакәи	157
Кәукәу	163
Ахьзыда	164
Марчыбь	165

Амышәхәыс	
Шьхалакә изыхәан алакә	
Ани аҗеи	172
Ахақым	187
Амаамын ахақәитра	200
АПОЕМАҚӘА	214
	231
Уа мшыбзиақәа!	244
Ахақ	263
Азеибафара	279
Акәтабь былгьоит	295
Абгақәа рчара	313
Абна алымха	330
Акама зәытқау ала	347
Хәаа-заа	365
Аибашьра	382
Аҗба шкәакәа	399
Расац Ацанба	414
Абналара	429
Ашьаҗа	447
Ахәыштаара	462
Ацыс-хшы	483
Азыхь	499
Ацха кнаха	516
Аматанеира	535
Аиааира ашьтахь ақәҗара	
Апсны Ханым	
Агәынқбжы	
Ахы уардын	
Ашьауардын шыҗыруа иҗсуеит	

Платон Хэамҕа-иҕа Бебиа

Иҫымтақэа
Ғшъ-томкны
Ахҕатәи атом

Платон Хуампович Бебиа

Сочинения
В четырех томах
Том третий
На абхазском языке

Аредактор С. Ладариа
Акорректор Ф. Бытэба
Асахьатыхы А. Зизариа
Анбанкәшәареи авиорсткеи иазлырхиеит Н. Минаиа

Аформат 84x108/32. Атираж 500. Икацә. акь. бѣыц 17,5.
Иныкә. акь. бѣыц 29,4 . Аҫацаѣка №15

Аѣсны аҳэынѣқарра
Акьыѣхь ҫны
ақ. Акәа, Ешба имҫа, 168

